

JÓKAI MÓR ÖSSZES MŰVEI
NEMZETI KIADÁS
XCII. KÖTET

ŐSZI FÉNY
UJABB ELBESZÉLÉSEK

IRTA
JÓKAI MÓR

BUDAPEST
RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA
1898

TARTALOM

KÉTSZER KETTŐ - NÉGY.
A NŐI HONVÉDHADNAGY.
A SZATYOR.
PETŐFI ESZMECSIRÁI.
A LEGDRÁGÁBB ÖLTÖNY.
A NAGYAPA VÁRKASTÉLYA.
CSEL-CSAL.
SZENT ANTAL GENERÁLIS.
BRAZIL HELIOGABÁLNÉ ASSZONY FÉRJE.
A BÉKA.
VÉN EMBEREK NYARA.
MAJMUNA, AZ ÁLOMTÜNDÉR.
HEJ MIKOR MÉG MI ZÖLDEK VOLTUNK!
SOHA SEM EGYEDÜL.
ELIZIANNA.
BOSZÚ A TÚLVILÁGON.
SZINÁN BASA.
A GLORIÁS HÖLGY.
A RÉGI SZÉP RESTAURÁCZIÓK.
SZÉL GÁSPÁR UTÓDAI.
HÁNYFÉLE A BECSÜLET?
AZ ÚJ SZŐLŐVÉSZ, A «NEKROPÓLISZ».
A MAGYAR THEA.
AZ ÉN DRUSZÁM.
A KÉT PÓLUSON.
LEVÉL A «PESTI HIRLAP» SZERKESZTŐJÉHEZ.
A SKRLJE-DLNICZAI KARIATIDÁK.
BŰN-E AZ EMBERNEK SAJÁT FELESÉGÉT MEGCSÓKOLNI?
HÁZASSÁG ÉHSÉGBŐL.
BABSZEMEK.
BÉCSI DOLGOK.
AZ ÉN BIRÓI HIVATALOM.
A NÉVTELEN TÁRSASÁG.
A HÉT NEMES.
A MÁNDRUCZ KIRÁLY.
EGY ÚR ÉS EGY ASSZONYSÁG.
PULVIS ET UMBRA SUMUS.
A BUDAPESTI SAMARITÁNUSOK.
ÚJ FÖLDESÚR.

KÉTSZER KETTŐ - NÉGY.

I. A JUDÁS-PÉNZ.

Ki ne hallotta volna a bielistoki uradalomnak a hírét?

Ott vannak azok a lankás ősrengetegek, a melyekben még a bölény otthon van, ez a marhák őse: az ökrök között a herceg; - másutt mind kipusztították már egész Európából. Ezek most az orosz csár vadjai, s azokra csak a Romanowok s az ő meghívott magas vendégeik vadásznak.

De még hiresebb Bielistok arról a mesés kastélyról, melynek méltán adták azt a nevet, hogy a «lengyel Versailles». Olasz renaissance-stylban épült, feldíszítve kívül-belül a legelső mesterek szoborműveivel és festményeivel, bronzokkal és mozaikkal; körülvéve a világ legszebb díszkertjei által, melyekben az egzotikus fákat télire egész nagy faházakkal takarják be; nyáron ott virítanak a gránátalmák és citromfák a szabadban. Gyakran kijön a medve az erdőből, letépi a citromot, s aztán ordít tőle, mikor megette.

A hirhedett kastély nincs «egy» családnévhez kötve. Minden emberöltőn más családczímer került a homlokzatára. Volt a Moszkowszkyaké, a Potoczkyaké, a Braniczkyaké, a Csernuskyaké. Az azokelőtti már csak úgy jelzi a néphagyomány, hogy «Cserveny sztaroszt» (veres főispán).

Pedig se eladva, se elkobozva nem lett a birtok soha; hanem az történt vele, hogy a birtokos főúr családjában soha sem volt fiivadék; folyvást leányágon szállt a vő kezére.

Ezt a néphagyomány a következő mondával világosítja fel:

Már a Cserveny sztaroszt idejében nagyon elhatalmasodtak a zsidók a grodnoi kerületben; de hát azok nélkül lengyelt nem is lehet képzelni. Bielistok volt a főtanyájuk: ott volt a zsinagógájuk is. A sztaroszták hagyták őket gyarapodni, gazdagodni, mint a hogy praktikus gazda engedi a méheket egész nyáron át gyűjteni, ősszel aztán nem tettek úgy a méhekkel, a hogy háládatlan és okatlan méhészek szoktak tenni, a kik a szorgalmas bogarakat kénnel kifüstölik; hanem azt tették, a mit már az újabbkori méhes gazdák gyakorolnak, hogy elszedték tőlük a mézet, annyit meghagytak nekik, a mennyin kitelelhessenek, aztán a kiürített sejteket megint visszarakták a kasba, hogy hadd szedjék megint tele a méhek.

S ezt a módszert maguk a méhek is egészen normális állapotnak tartják; mert különben otthagynák a kast s elmennének az erdőbe, faodukba telepedni. De ott meg a medve enné meg őket. Mégis csak jobb a méhesben.

Egy izben a Cserveny sztaroszt (épen harmadszor készült házasodni, sok pénz kellett a lakodalomhoz) azt a módját találta ki az önkéntes megadóztatásnak, hogy a zsinagógájukban lepte meg a zsidókat egy nagy ünnep alkalmával. Fizetni kellett mindenkinek busásan. A templomban sok drágaság volt elrejtve: azt is mind elő kellett adni. A zsidók jajgattak, fizettek, de még nem átkozódtak.

Hanem a szentségtartó ládának egy rejtékfiókjában volt «egy» darab ezüstpénz: mikor ezt a fiókot is felnyitatta a sztaroszt, a rabbinus, Jitzhak Ben Menáchim, hirtelen kezébe kapta azt a pénzt és a szájába dugta. Onnan csak úgy tudták elvenni, hogy a fogait szétfeszítették: egy csatlós fogta az alatt a torkát, hogy le ne nyelhesse.

No hát érdemes volt így megszenvedni egy darab ezüstpénzért?

Az egész nem nagyobb egy ezüst máriásnál, a miben nincs több öt polturánál; az egyik oldalán van egy fügefa, ezzel a héber körirattal: «Szent Jerusoloim», a fügefa alatt egy égő oltár; alatta e szók: «Sékel Izráel», a másik oldalán egy koronás fő, e körirattal: «Melach Herodes».

Mikor ezt az ezüstpénzt elvették a rabbitól, akkor az egész zsidóság elkezdte a köntösét meghasogatni s hamut hintett a fejére; majd lehúzták a sztarosztát, úgy könyörögtek előtte, hogy adja vissza nekik azt az egy ezüst pénzt: ígértek neki kétszer annyi, hétszer annyi pénzt, mint a mennyit épen elharácsolt tőlük. Ezzel árulták el, hogy az rájuk nézve nagyértékű pénzdarab lehet.

- Miért oly becses reátok nézve ez az ezüstpénz? kérdezé a sztarosztá.

Erre valamennyi zsidó úgy befogta a száját, hogy egy sóhajtást nem lehetett hallani.

- No ha ti meg nem mondjátok, majd kivallatom én azt a ti rabbitokkal!

A Cserveny sztaroszt börtönre vetteté a rabbit s ott azt hét napig a modern torturaeszközök mindegyikével kipróbálták. De rabbi Jitzchak Ben Menáchim állhatatos maradt; belőle se tüzzel, se vízzel, se spanyol csizmával nem lehetett kivenni az ezüstpénz titkát.

A rabbinak volt egy nagy legényfia: Jaikef (Jakab). A hetedik napon nem birta tovább kiállani, hogy az apját ott kinozzák előtte; odament a sztarosztához s azt mondta neki:

- Bocsásd szabadon az apámat: én elmondom neked az ezüstpénz titkát.

Akkor aztán a Jaikef elmondá a történetet, a melynek az elejét mindnyájan ismerjük.

Volt egyszer egy Judas Iskarioth nevű ember, a ki a jeruzsálemi papoknak elárulta az «embernek fiát» - a «názáretbeli királyt», a kinek a feje fölé a keresztfára ez az irás van felszegezve: I. N. R. I. (Jesus Nazareus Rex Judaeorum). Ezért kapott vérdíjul harmincz ezüst pénzeket. Mikor aztán a «mestert» a Golgothán keresztre feszítették, megbánta a mit cselekedett, visszavitte a harmincz pénzt a papokhoz. Azok nem fogadták el. Akkor behajította a pénzt a templomajtón s elment magát fölakasztani egy juharfára. A papok aztán a visszadobott pénzt arra szánták, hogy vesznek a fazekasoktól egy darab földet rajta. A telekvétellel megbízták Krasznói-Csita Anselm alkuszt. Ez az élelmes férfiú lealkudta a vételért huszonkilencz ezüstpénzre. A harminczadikat megtartotta magának. Ettől örökölte azt a «Náthán», a Náthántól a «Salamon», míg végre a «Joiszef Zedek», a zsidók kiűzetésekor Palesztinából, elhozta azt magával. És ez az egy Judás-pénz adja a hatalmat és gazdagságot a zsidók kezébe. Ez az ő varázskincsük: ez az ő reménységük. Így adta azt elő a Jaikef.

- Akkor hát nagyon jó, hogy az én kezembe került, mondá a Cserveny sztarosztá; s minthogy megígérte, szabadon bocsátá a rabbit, tudtára adva, hogy miután az ezüstpénznek a titkát megtudta, most már a világ minden kincseért sem adja azt vissza a zsidóknak.

Erre a rabbi Jitzchak Ben Menáchim legelőször is megátkozta a saját fiát:

- «Ha te nem tudtad a szádat befogni: ne tudd kinyitni többet!»

S megfogant rajta az átokmondás. Szegény Jaikef e naptól fogva minden zsidó küszöbétől el lett űzve, azoktól nem kapott eledelt, a keresztyének ételéből pedig nem volt szabad ennie a Talmud tilalma szerint. Meghalt éhen.

A Cserveny sztarosztára pedig azt az átkot mondá a rabbi Jitzchak Ben Menáchim:

- «Ne szülessék a te csaláodban soha fiugyermekek».

És ez az átok is megfogamzott.

Soha azon túl fiuörökös születésére nem dördültek el a mozsarak a bielistoki várpalota teraceán.

Leány, az lett elég.

De hát mit ér a leány egy ősnemes lithvánnak?

Az tízesztendőös koráig kecskefogaton nyargalászik, akkor bedugják a kolostorba: ott megtanulja az arany-ezüsthimzést; mikor férjhez menendő lesz, haza hozzák: egyébről sem lehet vele beszélni, mint a szentekről, meg az angyalokról.

Mennyivel más a fiugyermek! Azt az apja tanítja minden derék dologra. Elhordja vadászni, medvére, vadkanra, bölényre. Nem tanul az sokat a barátoktól «a martyrok életéből», hanem annál többet a paraszt vadászaitól az ősi lithván istenekről. A «Bagán» a barmok védője, az teszi termékenynyé a teheneket; a «Belún» (a fehér isten) adja a bő termést a földnek; a «Vasztruha» istennő adja a szerencsét a szerelemben, míg csatában, nagy veszedelemben azt kell kiáltani: «segíts Dedka apó!» - Nagy ivásnál a «Kolyada» védelmez a lerészegedéstől s a jó álmokat meghozza a «Lado» isten.

Leány nem érti ezt meg: - hát még az ősök történetét?

Aztán a leány nem viszi át az apja nevét a gyermekeire. Ha az unoka a nagyapa nevét hallja, azt kérdi, ki volt az?

És ekként teljesedett be a rabbi Jitzchak Ben Menáchim átka a bielistoki várurakon. Minden nagy temetésnél, mikor a családfőt kivitték, megfordítva akasztották fel a címeres paizsát a sir fülkéje elé. Egy család bevégezte a történetét.

S ez így ment másfél századon keresztül. Hanem azért a kastély urai a Judás-pénzt még sem adták ki a kezükből.

Igérték azért nekik a gradnói gazdag zsidók milliókat: mind hasztalan. A talizmánt nem adták oda érte.

Az utolsó főúri birtokos volt Moszkowszky-herczeg. Mikor ennek a neje jó reménységben volt, fogadást tett, hogy ha fia fog születni, a Judás-pénzt a Boldogságos Szűznek fogja ajándékozni.

S csakugyan fia született.

A herceg, fogadásához híven, oda ajándékozta a Judás-pénzt a Boldogságos Szűzről nevezett szupraszeli kolostornak.

Ekkor aztán a bielistoki rabbi: utódja a Jitzchak Ben Menáchimnak, az ősapjától kimondott átok elévülése után, ezt az új átkot zúditá a herceg fejére:

«Legyen a te fiad és legyenek a te unokáid a legutolsó parasztok nagy Oroszországban!»

Ez még rettenetesebb átok egy lithván főnemesre, mint az előbbi volt.

II. VACCINATIO SPIRITUALIS.

Moszkowszky sztarosztá hitt az átkozódásokban. A hazátlan népnek ez az egyetlen fegyvere.

És több fia nem született annál az egynél. Maga is özvegyen maradt.

Ha lett volna öt-hat fia: fittyet vetett volna az egész babonának. Mind valamennyin csak nem teljesülhet be az átok. De mikor csak az az egy van. Azon könnyen hatalmaskodhatik a végzet.

Ez fogja örökölni a roppant bielistoki uradalmat; a fényes kastélyt, a kincseket. És mindez nem fogja őt megóvni attól, hogy végre is paraszt legyen belőle és az ivadékaiból.

A sztarosza úgy őrizte ezt a fiút suhanczkoráig, hogy még csak ne is lásson parasztot: tudomása se legyen róla, hogy ilyenek is vannak a világon. A cselédjeit is mind schlachcziczokból válogatta. A schlachczicz még a bérköntösben is nemes ember.

Még sem tudott megszabadulni a félelemtől.

Elment a püspökhöz tanácsot kérni.

A püspök azt mondta neki, hogy nevelje a fiát papnak, akkor lehetetlen neki paraszttá lenni.

Ez a megoldás nem tetszett a sztarosztának. Ámbár ez lett volna a legbiztosabb letromfolása az átoknak. Mivelhogy ha az egyetlen fiúból püspök lesz, akkor annak nem lehetnek fiai és így a sztarosza unokáiból nem lehetnek parasztok.

De ő azt akarta, hogy a Moszkowszky-családfa ágai tovább nőjenek az égbe.

Akkor egy másik tekintélyhez fordult: a krakkói főkincstárnokhoz. Mihez fogjon, hogy az ő fián és unokáin be ne teljen az átok, hogy utolsó parasztok legyenek az országban?

A kincstárnok azt a tanácsot adta neki, hogy tegyen le a londoni banknál egy millió tallért a fia nevére: onnan azt semmi hatalmasság el nem veszi. Ezzel biztosítja a fiát is, az unokáit is minden olyan esély ellen, mely valakit abba a kényszerbe hozhat, hogy parasztmunkával keresse a kenyerét.

A sztarosznak ez sem volt jó. Az egy milliót ugyan elő tudta volna teremteni, hanem a londoni bankhoz nem volt bizodalma. Csak nem rég történt, hogy egy összeesküvő banda ki akarta rabolni a londoni bankot. Egy hajszálon múlt, hogy a merénylet nem sikerült. S még az is élénk emlékezetben volt, midőn a trónkövetelő Stuart betörése alkalmával egyszerre úgy megrohanta a publikum a londoni bankot, hogy az a visszafizetéseket csupa shillingekben és sixpencekben látta jónak teljesíteni. - Ha valaki ma megborotválkozik s odamegy a londoni bankhoz egy milliót felvenni és azt neki csupa garasokban és petákokban számlálják le a markába, mire visszakerül, az övébe dughatja a szakállát.

Volt egy lelkész a sztarosza uradalmában; ott lakott épen a székvárosában: tiszteletes Klausner Gottlieb uram. Ő volt a lutheránus hitközség lelképásztora. A hivei többnyire kézművesek, iparosok voltak, a kik Brandenburgból származtak ide.

A lutheránus papról csak annyit tudott a sztarosza, hogy az soha sem alkalmatlankodott nála semmiféle kérelemmel. A hiveivel együtt ő is igen csendes ember. Ezek nem mutogatják a külső viseletükön, hogy ők miféle valláshoz tartoznak; nem imádkoznak az utcán; még csak nem is harangoznak: tornyuk sincsen.

Egy nap mégis fölkereste a lelkész a sztarosztát fejedelmi fényű palotájában.

A sztarosza szívesen fogadta a tisztes urat.

Klausner Gottlieb mindenekelőtt bocsánatot kért az alkalmatlankodásért, azután pedig engedelmet az előadandó nagy kérelemhez, a melylyel serenissime szine elé járulni bátorkodik.

Akkora feneket kerített a dolognak, hogy a sztarosza azt hitte, legalább is egy tornyot kér a temploma számára, tele harangokkal.

Pedig az utóljára is nem kért tőle egyebet, mint engedelmet a fia számára, hogy a külföldre kimehessen tanulmányait folytatni. Az engedelemkönyvet is készen hozta, szépen lekalligrafizva, csak a nevét kellett a főúrnak aláakanyarítani s a pecsétjét ráütni.

Ezt ugyan hamar megtehetette.

Azonban teljesen kívánt értesülni.

- Mi a keresztnéve a fiadnak, atyus?

- Henrik.

- Mennyi idős?

- Tizenhat.

- Épen annyi, mint az én fiam. Hát te, szent atya, hány éves vagy?

- Isten kegyelméből negyvenhét.

- Épen annyi, mint én. Még tán egy napon is születünk.

- Az én világrajöveitem Aranyszáju szent János napjára esik.

- Az enyém is. Ez nagyon derék. Hát mért akarod a fiadat kiküldeni külföldre? De még olyan messze? A párisi Sorbonneba.

- Azért, hogy a tudományokban tökéletesítse magát.

- S miért kell neki a tudományokban tökéletesíteni magát?

- Azért, hogy ne legyen paraszt.

Ez a szó a szívet ütötte meg a sztarosztának.

- Hát ha tudós lesz, akkor nem lehet paraszt?

- Nem. A tudós mindenkor és mindenütt nemes.

- Hallottad talán, szent atyám, minő átokkal fenyegetett meg engem egy rabbinus?

- Mindenki tudja azt.

- S lehetőnek tartod, hogy az beteljesüljön?

- Ezen a világon minden lehető.

- De a te okoskodásod szerint: a ki tudós, az nem lesz paraszt soha.

- Fentartom az állításomat. A nagy uradalmakat visszakobozhatja az, a ki adományozta; a fényes címereket összetörheti az a kéz, a mely fölékesíti; de a tudományt, a mi a fejünkben és a szívünkben él, nincs az a császár és király, a ki elvehesse tőlünk s ha a fiainknak tudományt hagyunk örökségül: azokból nem csinál parasztot a világ semmi hatalmassága. Bocsáss meg, hogy ilyen vakmerő beszédre emeltem szavamat.

- Engemet emeltél föl vele, testvérem az Urban! Most gyult már az agyamban igaz világosság. Én is tudóssá fogom nevelni a fiamat. Esze van hozzá, akarata is. Eddig én tartottam vissza a könyvbujástól. Hadd menjen ki ő is együtt a fiaddal külföldre. Legyen a te Henriked az ő felügyelője, bajtársa. Így jó kezekben fogom őt tudni. És azután mind a kettőnek a költségeit én fogom viselni. Lakjanak egy szobában, egyenek egy kenyérből. Az én fiamnak se legyen külömb dolga, mint a tiednek. Szokja meg mindazt, a mit egy ifjunak meg kell szokni, a ki az esze után akar nemes ember lenni. Beleegyezel brúder?

Klausner Gottlieb elérzékenyülten nyújtá kezét a sztarosztának. Az hátrakapta a magáét: azt hitte, kezét akar csókolni. Ne féljen attól! A lutheránus pap nem csókol kezét senkinek, a ki vele egy nemen van. Hanem azután magához ölelte a papot.

- Jól van! Bruder! Áll az egyességünk. Hanem egy foltételt kötök hozzá. Egy szolgálatot a te Henriked részéről. Ez abból fog állni, hogy miután Franczia- és Németországból hetenkint kétszer jön hozzánk a posta: a te Henriked minden postával írjon te neked levelet, magáról és az én fiamról: hogy vannak, minő előmenetelt tettek?

- Ezt az én fiam egyszer sem fogja elmulasztani.

- Hozd őt ide hozzám, hadd ismerkedtessem meg őt a fiammal.

- Még ma el fogom őt vezetni.

- És már most Bruder, te is öreg vagy, én is; eddig a születésünk napját kiki a magunk egyetlen fia társaságában ülte volt meg. Ezentul magunk maradunk. Üljük meg együtt a közös születésnapot ezentul.

De nem csak a közös születésnapot ülték meg az öregek együtt, hanem, a mint a két ifju eltávozott a tudományszerző közös útra, ezentul minden héten kétszer feljött a palotába az egyszerű lelkész, a fiától kapott levéllel a sztarosztához, hogy azt felolvassa előtte. S a sztarosztja mindig ott marasztá őt ebéden. Akármilyen fényes vendégsereg volt is nála, Klausner Gottlieb, a maga egyszerű fekete reverendájában mindig ott ült a sztarosztja jobbján. Változás csak akkor történt, ha saját vallásabeli főpap vendége volt: ilyenkor Klausner a baloldalon kapott helyet; de ott is nagy tiszteletben részesült. S még a poculatio elkezdése előtt felolvasá az egész társaság előtt a Henriktől kapott legújabb keletű epistolát, közgyönyörűsége.

Henrik levelei valóban élvezetesek valának. Semmi hamis áradozások, olcsó pennalismus, diákok szokása. Hanem annál több őszinte bizalmasság. Elmondta biz ő a tréfás kalandokat is, a mik nélkül a diákélet soha sem szűkölködött; a kapott és osztott ütlegek sem lettek eltitkolva: hanem aztán mellé fel lettek sorolva a kitüntetések is, melyekben a két ifju a Sorbonne előjáróitól részesült.

A vendégek közül senkinek sem jutott eszébe megkérdezni a tiszteletestül, hogy miért küldte a fiát a Sorbonneba, és nem Heidelbergába, a hol lutheránusok tanítanak.

Hanem, a mint egyszer az iskolai bizonyítványok kézről-kézre jártak a vendégsereg között: egy tudákos vendég azt a megjegyzést tev é rá, hogy ime az ifju Moszkowszky testimóniumában ezek a tudományok: «mathesis», «geometria», «chemia», «minerologia» mind «eminens» kalkulussal vannak jegyezve. Ugyan mi szüksége van ezekkel rontani a termetét egy Moszkowszky-princznek? Talán csak nem akar bányász lenni?

A lelkész azt mondá erre bölcs megnyugvással s próféta i ihlettel:

- Ember nem tudhatja, hogy mely tudományának mikor veszi hasznát.

Ez volt a vaccinatio spiritualis. A védhimlőbeojtás a szellemben a parasztság ragyaverő nyavalyája ellen.

III. A SZEMKÖZT ÜLÉS.

Hét esztendő telt a két ifju a külföldi egyetemeken. Együtt tanultak és együtt tivornyáztak; verekedtek egymásért és írtak dissertatiókat egymás helyett; mikor elfogyott a pénzük, koplaltak verset; s a melyikük egy-két tallért kipumpolhatott ilyenkor, azt a másikkal hiven megosztá; ha pedig nagyon szorongatták őket a filiszteusok, együtt szöktek odább egy várossal.

A legutolsó levelét Henrik Utrechtből írta az atyjához.

Ott mind a ketten elnyerték a promotiót. Kázmér a filozófiai baccalaureust hozta el, Henrik az orvostudorit.

Tiszteletes Klausner uram elmondá a sztarosztának, hogy az ő Henrikje most még azt az új tudományt is elsajátította, melynek rendszere mellett az orvosok nem itatják többé a betegeket keserű medicinák pintjeivel dosztig, hanem kölesmag apróságu fehér galacsinokat hordanak maguk a zsebükben, s csodakúrákat mivelnek, «*similia similibus*».

A sztarosztá tréfálkozva jegyzé meg erre:

- No ezzel a te fiad az én fiamnak a keresetét teszi tönkre. Mert én azt hiszem, a testimoniumok után ítélve, hogy ha a te fiadból medikus, az én fiamból meg patikárius lesz.

Klausner Gottlieb az az ember volt, a ki maga soha sem tréfált, s másnak a tréfáján soha nem nevetett. Megmagyarázta komolyan a sztarosztának, hogy a filozófia s a vele rokon tudományok minő fontossággal bírnak az életben, még olyan nagy uraknál is, a kik nem kénytelenek a fejüket törni a megélhetés miatt.

Erre aztán a sztarosztá is be akarta bizonyítani, hogy ő is tud komolyabb eszmékkal foglalkozni.

- No hát ördögadtát is! Ha már a te Henrik fiad annyira vitte, hogy doktorrá lett: hát én felfogadom őt udvari orvosomnak, kétezer tallér fizetés mellett. De azzal a kikötéssel, hogy én rajtam minden hold első fertályában eret vágjon: egyébként pedig ne kuruzsoljon; mert én elébb feltaláltam a homöopathiát, mint Hahnemann uram; ha a sok bortól szédeleg a fejem, iszom rá még több bort. Ez a *similia similibus*. Ird meg ezt a fiadnak.

Klausner Gottlieb azonnal pennát fogott s tudtul adá a fiának, hogy milyen fényes alkalmazás támadt a számára mingyárt a pályája kezdetén. A mint hazajön, elfoglalhatja a helyét. Kétezer tallér szép sallárium. A mellett hintóban járni, a szakácsnak rendeleteket adni, minden ételt és italt elébb megköstolni, mielőtt a sztarosztának feladják: fejedelmi szokás szerint, nehogy megmérgezze az étekfogó vagy a pohárnok. Hány ember irigyelné az ilyen hivatalt!

A két végzett fiatal ember ezzel hazahivatott Lithvániába.

Egész a bielistoki határdombig paraszt szekéren jöttek. Itt azonban már lovas bandérium várt reájuk, a sztarosztá major domusával, a ki maga is lóháton ülve, kommandérozta a többi.

Azon aranyos hintó jött az érkező ifjakért, melyet a sztarosztá csak a legnagyobb ünnepélyeknél szokott befogatni: a négy legmegbízhatóbb dikhencz volt a hintó elé fogva, melyek értették a parádés lépésben járást; a bakon nemzeti viseletű kocsis ült, s hátul két hajdú kapaszkodott a szíjakba.

A major domusnak valami üdvözlét kellett volna mondani: de ahhoz nem jutott hozzá, mert a két ifju, a mint a szekérből kiugrált, a lovas schlachcziczok azonnal nagy zsivajjal fogták őket körül, s ki melyiket elfoghatta, azt ölelte, csókolta; az ifjakon kívül pedig még egy nagy szelindek is ugrott le a szekérről, a ki az egyetemi tudósok elmaradhatlan attribútuma: annak meg a major domus tetszett meg nagyon. Felugrált hozzá hatalmas szökésekkel. A nemes urnak medvebőr kaczagány volt a vállán: a nemes állat minden módon azt iparkodott lehúzni a nyakából. E közben a szép oráció kárbaveszett.

Igazán szép két legény volt a megérkezett: daliás alak mind a kettő, ámbár egymástól felütően különbözők.

Kázmér sötét arczzsinü, parázsfekete szemü; göndör haja szerteszt állt a fején, a homloka közepén hatalmas üstökkel: olyan tömött vastag hajzat volt az, hogy a kardvágást eltompította; sűrű szemöldöke mint két kígyó közeledett egymáshoz bozontos fejével: talán egymásba is kaptak volna, ha szét nem választja őket az a hatalmas parancsoló orr, a mely a Mosz-

kowszkyaknak családi jellege, a milyenhez hasonló sasortt az egész sarmata fajnál nem találni; hozzá illett az a duzzadó piros száj, s a kétfelé osztott előre nyomuló áll. Egész apja fia! sőt még feljebb. Tökéletes élő mása annak az arczképnek, a melyen a hires Kupeczky megörökíté Kázmér urfi szép apját: Moszkowszky Szaniszlót.

Henrik ellenben egészen a német faj férfi-szépségének volt az eszményképe. Sűrű oroslánrőt haja göndör csimbókokban verte a vállait. Arcza piros volt, a homloka fehér, finom keskeny orra, táguló czimpákkal, nagy világos kék szemei, a mik fölé a vékony egyenes szemöldök mintha úgy lett volna odafestve. Szája nagy volt, de ajkai szép metszésűek, s egy nagy barna lencse az ajk szegletében különös kifejezést adott a szájának.

Nem lehetett őket összetéveszteni.

De a kutya is derék kutya volt. Abból a fajtájából a szelindeknek, melyet a magyarhoni Corpus Juris «sinkerán»-nak nevez, külön törvényczikkben tiltva el azoknak tartását.

Mikor aztán az üdvözölt urfiak megszabadultak az ifju lovagok csókjaitól, a major domus szintén a sinkorán üdvharapásaitól: következett, hogy mindannyian felüljenek a díshintóba.

A nemes ifjak vállaikon vivék a hintóig Kázmért s beültették őt a hátulsó ülésbe. Szintén úgy vivék vállravéve Henriket is (de már nem a lovagok, hanem a hajduk) a hintóig, s ott elhelyezték őt az első ülésbe, Kázmérral szemközt.

- Mért nem lehet én nekem a barátom mellett ülnöm? kérdezé Henrik.

- Furcsa kérdés! mondá a major domus; nyolcz iskolát jártál, annyit tanultál s ezt nem tudod? A princz mellett nem ülhet az ő alattvalója; hanem mikor egy hintón utaznak: az első ülésben annak a helye.

Ez már csak rendes dolog.

Mínthogy azonban a hátsó ülésben Kázmér mellett üres maradt a hely, felugrott a hintóba a nagy szelindek, s az foglalta el az ura mellett a dísz-ülést.

- Hát a kutyának szabad a főúr mellett ülni?

- Igen: mert a sinkorán nemes állat.

Azzal megindult a díszmenet, nagy pisztolydurrogatás mellett a város felé.

A város kapujában zöld ágakból rakott diadalív várt az érkezőkre, s a körül voltak csoportosulva a város notabilitásai; fehérbe öltöztetett leánykák és díszruhás parasztok.

Mire a város kapujáig értek, Henriknek nem az arcza volt már piros, hanem a homloka, s a szemeit inkább zöldnek lehetett mondani, mint kéknek.

Meglátta az atyját a deputáció között. Könnyen megláthatta: a csillogó, ragyogó lengyel díszjelmezek között azt az egy fekete talárt.

Nem várt, míg a hintó megállt! kiugrott belőle s oda rohant az öregéhez, nagy ostentációval össze-vissza ölelve csókolva egész világ láttára. A lelkész nem mutatott semmi érzékenyülést.

Mikor vége szakadt az üdvözlő szónoklatoknak, a major domus odakiálta Henriknek.

- No hát! Doktor! Felülni!

- Én az atyámmal fogok menni.

- De én gyalog jöttem ide, mondá a lelkész.

- Akkor gyalog megyek veled.

Nem unszolták tovább. Minden embernek másra volt a gondja. Az asszonyok magasztalták az ifjú földesurat: de szép legény; a leányok virágokat dobáltak a kocsijába. A hintó olyan lassan haladt, hogy a gyalogosak lépést tartottak vele.

Az apa és fiu egymás mellett ballagott a gyalogsorban.

Az öreg latin nyelven beszélt a fiához: hogy a populé ne értse.

- Édes fiam: emlékezhetsz rá, hogy én semmit sem tartok olyan nagy bűnnek, mint a hazugságot, a tettetést. Neked pedig erre gyerek korod óta nagy hajlandóságod volt. Tudod, mennyi mogyoróvesszőt elnyűttem rajtad e rút hajlandóság kiirtása céljából. De úgy látom, hogy te még most sem gyógyultál ki belőle. Ime, a mint meglátod a te szegény atyádat az urak csoportjában, egyszerre kiugrasz az aranyos hintóból, hozzám futsz, megölelsz, carissime paternek titulálsz, s aztán velem jössz, a taláromba fogózva gyalog. Azt hiszed, hogy engem ezzel a képmutatással majd megcsalsz. Holott te ezt a nagy fiui szeretetet most csak azért ostentárod, mert sérti a büszkeségedet, hogy neked a díszhintóban a bajtársaddal szemközt kell helyet foglalnod és nem az oldalánál. Ezért esett meg egyszerre olyan nagyon a szived az apádon. Nézz a szemembe, és úgy felelj.

- Igaz.

- Tehát a büszkeséged van megsértve. A büszkeséget már nem számítom a hét fő bűnök közé, a hogy Petrus Lombardus dogmává emelte, mert mi protestánsok a halálos bűn meghatározását csupán János evangélistától fogadjuk el, a ki azt mondja: «minden hamisság halálos bűn»: a büszkeség pedig nem hamisság; mert az az embernek igazi képe. Magam is benne lélekzem. Ámde azt tudnod kellett, mint filozófusnak, hogy a ki magának urat fogadott, annak a dolga engedelmeskedés. Ime, egy ezredes kapitány nagy úr, de ha a generális szól, akkor ő hallgatni tartozik, s ha azt mondja neki a generális: rohanj a tűzbe, rohanj a vízbe, annak engedelmeskednie kell. Ha egy ember, a ki szegénynek született, dúskálkodni akar és vigan élni: annak a büszkeségről le kell mondania. Ime, előtted állt a válaszut, midőn pályát akartál keresni. Szabad akaratodra bízam. Előtted volt az a sor, a mi nekem rendeltetett, a lelkészi pálya. Igaz, hogy nálunk vízzel főznek s nem dobják el a kenyér haját, s ha megkopott az öltöny, megfordítják a visszáját s úgy viselik: hanem aztán a lekipásztör ott ül mindig az első ülésben; és senki fiával nem ül hátulsónak szemközt, mint egyedül az Isten fiával. Te neked azonban nem tetszett ez a büszke szegénység; azt mondád: «dat Galenus opes, dat Justinianus honores».¹ Kerested: megkaptad. A gazdagság, kényelmes élet, kezedben van. Galenus adta. A ki cifra kalapot akar viselni, annak sokat kell azzal jobbra, balra, felfelé és lefelé köszönetni: én az én capellumomat nem veszem le ember előtt soha. Mit ingadozol, mint egy órapendulum? A ki férfi, annak meg kell állapodni. Ha fáj a megalázkodás: fordulj vissza, menj Göttingába, tanulj végig a theológiát; aztán jer ide hozzám káplánnak, szolgálj tiz esztendeig, míg valahol egy fárát kapsz. De ha fényben és jóllétben akarsz élni: akkor ülj vissza a hintóba, a földes uraddal szemközti lóczára: mert az a te helyed.

Henrik pironkodva ment vissza a lassan gördülő hintóhoz, s ismét elfoglalta a helyét, ifjúkori pajtásával szemben. Így haladtak végig a városon, egész a kastélyig.

¹ Kincseket ad Gálén, míg Justinián becsülést ad.

IV. A MACSKAASZTAL ÉS A LEHUZOTT KEZTYÜK.

Kázmér urfi hazaérkeztét nagy ünnepségekkel fogadták a sztarosza palotájában. Mozsárdurrogás, dobpergés, trombitarecszés hirdeté a zsibongó népnek a pillanatot, midőn a diszhintó végig dőcögött a bástyahidon; a kapu előtt glédába állítva tisztelgett az összes hajduság, a várkapitány vezénylete alatt. Maga a sztarosza a tornácajtóig eléje jött a fiának.

Kázmér, ősi szokás szerint, féltérdet hajtva üdvözlé az atyját, megcsókolva annak a felső karját: mire az öreg úr, hatalmas tenyerét a fia dús hajzatába merítve, annálfogva egyenesre emelte őt maga előtt s a másik tenyerével az orcáját gyöngéden megpofozgatva, mondá: «ejh, de hatalmas üstököt neveltél, a mióta nem láttalak!» Hanem azután megcsókolta jobbról-balról az orcáját. S a csók a pofont eltörli.

Henrik nem kapott belőle: se a pofonból, se a csókból; őt egyszerűen nem vették ember-számba.

Száz vendég volt a nagy tornácban: mind előkelő nemes urak és papok. Azok sorban mind összeölelgették a fiatal főnemest: Henriknek azonban csak a vállára veregettek, s míg a földes úr fiának mindenki azt mondá «Vitám Pána!» a lelkész fiát csak azzal köszönték, hogy «Badz zdrow».

Az első ismerkedés után rögtön az udvari szabó vette a két ifjut gondjai alá. Új öltözeteket kellett rájuk adni, méltóságuknak megfelelőt: a studiosus jelmez nem illette meg őket többé. Henrik ujdonat fekete bársony wammszot kapott, puffogós ujjakkal, keményített bodorgallért, fekete atlasz pulidert, selyem trikót, ezüst csattos cipőket; kiegészítette jelmezét a tarsolyos öv, a mellét körítő széles ezüst láncz, nagy medaillonjával, s a vállára kötött fekete virágos tafota palást: mely csipőig ért. Mikor körülnézte magát a tükörben, egészen büszke volt az öltözetére. Azt hitte, hogy ezzel valami kitüntetést kapott.

Pedig nem volt az kitüntetés, csak megkülömböztetés.

Mikor átjött a nagy czímerterembe, elvakítá a nagy pompa, a terem falait a bielistoki főurak arczképei ékesíték; közben a címeres pajzsok, minden szögletben pánczélos vasemberek, a magas csúcsives ablakok megannyi lengyel őselegendának a megörökítői üvegfestészeti remekében; a hosszú asztal megrakva remekművű tálakkal és billikomokkal, vert ezüsből és aranyból a nagy csemegetartók, elefánt és tevepárducz alakra mimelve; középen a nagy szökőkút, melyből az illatos levendulát zománczos delphineek lövellik fel a magasba; s a varázsló kábulatot csak növelte a vendégsereg öltözetének és fegyverzetének pompája. Alig ismert rá a maga kedves barátjára, Kázmérra. Az is oly fényes öltözetben pompázott, a minőt csak a koronázási ünnepélyek alatt szoktak viselni a lengyel főnemesei. Ennyi bársony és czobolyprém közepett Henrik úgy találta magát az egyszerű fekete doktori gálában, mint egy idegen világ lakója. A míg Kázmér körül tolongott a vendégsereg, hogy kiki egyet ölelhessen rajta: őt, ha oldalba ütötte valaki könyökkel, vagy a lábára taposott, azt sem mondta: «wymow mie Pán!» (Bocsánat).

Pedig nagy volt a sürgés-forgás a teremben: minden vendég kereste a maga helyét. Arra könnyű volt rátalálni. Minden vendégnek, a ki valaha a bielistoki palotában lakomázott, volt egy saját serlege, melyre a neve volt felvésve: a hányszor visszajött, azt mindannyiszor előhozták a kincstárból. A kést, villát és kanalat minden úr magával hozta a lakomához. Ezt a nemesi büszkeség így kívánja: «abból a pohárból, a melyből én ittam, ne igyék más; azt a kést, villát, kanalat, a mi az én szájamhoz ért, ne nyalogassa más: - én sem a másét.»

Henrik is szeretne volna tudni, hogy hát ő hol fog ülni?

Szerény ember volt. Legalul kezdte.

Az asztalfő elé egy magas támlányú faragott címeres karszék volt állítva: az nyilván a sztaroszta helye, a mellett kétfelől két kisebb karos szék. A többi székeknek nem volt karja. Ez gátolja az embert, mikor a billikomot körömpróbáig ki kell inni. Az asztalfővel átellenes végén a hosszú táblának volt a kisebbik úr helye. Annak a serlege keresztelői ajándék volt: arany talapzaton köszörült hegykristály kehely.

Henrik azt hitte, hogy a bajtársa mellett fogja megtalálni a helyét. Ott azonban más névvel ellátott billikomot talált.

Elébbre kellett neki kerülni. Székről-székre keresgélte az ő nevével jegyzett ezüst poharat: a jobboldali sorban nem találta. Talán a baloldalon lesz? Bizonyosan ott lesz.

Megint alul kezdte. Aztán ment fölfelé. Nem talált a nevére.

Már a legfelső karos széknél volt. Nem hihette: csak a kíváncsiság vette rá, hogy ott is megnézze a tányér elé helyezett ezüst serleget. Nagyot dobbant rá a szíve. Ezen a serlegen olvasá a nevet: «Klausner». De csak egy perczig tartott a csalódása. A keresztnév nem «Henrik» volt, hanem «Gottlieb.» Ez a díshely a sztaroszta baloldalán a lutheránus tiszteletesé; átellenben vele a katolikus püspök.

Lám, azt az egyszerű lelkipásztort felmagasztalják, a fiát, a doktort pedig még vendégszámba sem veszik.

Neheztelve fordult a major domushoz.

- Hát én nem vagyok hivatalos a mai lakomához?

- Hogyne volnál te hivatalos, doktorkám? Te vagy itt az első személy! Nálad nélkül meg sem kezdhették a lakomát.

- De hát hol fogok én ülni!

- Mindjárt meglátod. Csak hadd üljön le elébb minden vendég. Együtt van már minden uraság: csak épen a nagytiszteletű úrra várunk, a te édes atyádra.

- Hiszen együtt érkezett meg velünk.

- Az ám. Csakhogy a nemes urak kocsiban, vagy lóháton jöttek: azoknak a sárga és zöld saruik nem lettek sárosak az útban; de a te édes atyád gyalog jött idáig, annak még elébb ki kell a cipőit suviczkoltatni.

Itt volt bizony már a tiszteletes; hanem ő elébb a sztarosztához ment tisztelegni s azzal együtt jelent meg az étkező teremben, mikor a hajdúk a nagy szárnyajtókat felnyitották. Olyan nagy ajtók voltak azok, hogy három ember egyszerre jöhetett ki: közepett a házi úr, jobbról a püspök, balról a lelkész.

A sztaroszta megjelenésére a trombitások tust fújtak, s minden vendég oda állt az asztal mellé a maga helyére.

A püspök ekkor egy hosszú asztaláldást mondott el diákul, melynek a végszavait mindenki utána dörögte, kivéve tiszteletes Klausner uramat, a ki más hiten volt s a latin ima után a maga nyelvén éneklé el az asztaláldást: «Der Herr segne euch, und sättige euch!»

Arra aztán következett az előretolt székek zörgése: kiki elfoglalta a helyét.

Henrik csak nézte, hogy hát ő vele mi lesz?

De nem soká kellett várnia. Két hajdú sietve hozott egy kis háromlábú asztalt, drága sávolyos abroszszal leterítve, azt odaállítá a sztaroszta karszéke mögé. Széket is állítottak mellé, s ezüst tányért, billikomot, étszereket raktak fel rá. Kés, villa, kanál még drágább volt, mint a többi

vendégeknél. A major domus mutatta az elefántcsont botjával a doktornak, hogy az az ő helye: az udvari orvos rendszeren a sztaroszta mögött ül; az ő feladata lévén diätetikai és gastronomia felügyeletet gyakorolni a főúr asztalánál.

S hogy asztaltársa is legyen, oda jött a Caro, a nagy sinkorán, s Henrik lévén a legjobb ismerőse, feltette a fejét az asztalra; nagy kutya volt, épen elérte. Legalább neki is volt vis-à-vis-ja.

Henrik egész méltósággal igyekezett ennek a furcsa hivatalnak megfelelni.

A felhozott ételt elébb az ő asztalára tették le; neki kellett azt mindenkinél elébb megízlelni.

Hát ez elég nagy auctoritás! Bizonyára így kellene minden főúri asztal rendét megállapítani; hogy a házi orvos mondaná meg minden ételnél: «ebből szabad a méltóságos gyomrod megterhelned, ezt pedig csak hagyd a tekintetes és a hallják-kentek gyomroknak!»

Henrik még azonfölül Hahnemann követője volt.

Annálfogva már a levesnél, a mint belekóstolt, difficultálta az egész kotyvalékot.

- Kegyelmes úr! Ebből ne egyél, ez mérég! A hogy a vers mondja: «Gyömbér és sáfrány, szerecsendió, szegfűszeg és bors Véred sűrítik, gyomrodnak okoznak elégést».

Az egész asztaltársaság kaczagott ezen, de nagyot. «Pompás vers!» Hanem azért csak felkanalazták a levest.

A következő étek volt vadkanfej megtöltve szarvasgombás vagdalékkal s körítve hideg kocsonyával.

Ez ellen már egész litániát tudott felsorolni Henrik, a mint a feltaláló mester egy leszelt darabot odatett az ezüst tálcájára.

«Tiltva van minden állatnak a feje, a vadkan pedig egész a körme hegyéig; a szarvasgomba föld alatt születik, föld alá visz, a zeller rosz hevülésekre ingerel; a kocsonya neutralizálja a gastricus nedveket; ez nem emberi eledelnek való!»

Ezen még nagyobb nevetett a sztaroszta.

- De hidd el, kegyelmes uram, erősködék Henrik. Én a halhatatlan tudós, Hahnemann elvei szerint ítélek. Ez az étel te rád nézve mérég.

- Ha mérég, nagyon lassú mérég; ötven esztendeje ölöm már vele magamat, mégis itt vagyok! Mondá a sztaroszta.

- Igen; de ez okozza a köszvényt a térdeidben, a csikarást a beleidben; a zsábát a derekadban; a fülzúgást meg az álmatlanságot, a gyomorégést, az orbánczot, meg a vidatánczot. Én, a te udvari orvosod, azt ajánlom, hogy vited el ezt a halálélesztő étket az asztalodról; mert az indigestiot az apoplexiától csak az imádság választja el.

A sztaroszta kezdett meghökkenni. A doktor közel volt hozzá, hogy hivatalos állásának érvényt szerezzen, s ez által a «macskaasztalt» valódi dignitásra emelje.

Hanem a Kázmér mindent elrontott a közbeszólásával. Az asztal tulsó végéről kiálta oda a Kamerádjának jó fenhangon.

- Ugyan pajtás, csak nem akarsz itt eljátszani doktor Pedro Recio, Daguerro Die Tiertafuera szerepét Sancho Panza kormányzói lakomájánál! Ezek az urak olvasták ám Cervantes Don Quixoteját.

Ezzel aztán kirántotta a barátja alól az egész doktori kathedrát. Az egész vendégsereg kaczagott rajta. Maga a tiszteletes úr is tréfás citátummal apostrofálá meg a fiát.

«Descende Philippe: non sunt hic ollæ».²

- Hát akkor mi célból vagyok én erre a helyre designálva? - kérdezé méltatlankodva Henrik a major domustól.

- Hát mi célból? A célból, hogy kóstolj meg minden ételt, hogy nincs-e benne halálos mérég, a mitől az ember rögtön meggebed?

- Hát erre a hivatalra a Cáró kutyám is elég jó lesz.

S azontúl minden ételből, a mit eléje hoztak megkóstolás végett, a leszelt darabot a nagy sinkoránnak dobta Henrik. Az meg bekapta rögtön s egészen meg volt elégedve ezzel a hivatallal.

Így aztán maga a doktor épenséggel éhen maradt a dús lakoma alatt; mert a tálat nem hozták hozzá többé vissza; hanem a maradékot kivitték a mellékterembe, a hol abrosz nélküli asztalnál ültek az alsóbb rendű vendégek: a kolduló barátok, az uraságok iródiákjai és uti marschalljai, meg az udvari poéták. Ezeket ugyan udvari bolondoknak is szokták nevezni, ha nagyon elmések voltak; de ezt a magasabb czímet nem mindenik poéta érdemelte meg; mert voltak közöttük unalmasak is, s ezek maradtak csak poétáknak.

Valamennyi között legkedveltebb volt a házi úr bolondja, a Lupko; a ki be is hívatott az urak étkező termébe, s ott üzött mindenféle allotriákat: gúnyverseket szavalt, utánozta a kutya-macska-serenádot, a megölt sertés vonítását: egy kalapból huszonötféle kalapot csinált, klari-nétozott egy palaczkon, s trombitált a markából s kiitta a pohár bort, úgy hogy a mellett a páva hangját utánozta: «paón!»

Ezt persze Henrik mind nem tudta utána csinálni.

Lupkót traktálta is minden vendég borral. A doktornak pedig azt sem mondták: «Mit iszol? Hozass!»

Még Kázmér is pajtáskodott a bohócczal. Sőt nyilván ő biztatta azt fel alattomban, hogy menjen oda a doktorhoz és ingerkedjék vele.

Diákok szeretnek egymással kötődni; kivált ha az egyik közülök a borozó asztalnál fancsali pofákat csinál.

A bolond odatánczolt a doktorhoz.

- Servus humillimus kollega! Hát bizony kollegák vagyunk. Doktorok. Csakhogy a te fejedben barét van, az enyimen pedig nyulfüles süveg. Evoe Bacche!

S azzal vállára ütött Henriknek.

Henrik is megharagudott ezért nagyon; de még jobban megneheztelt a sinkorán, a mint azt látta, hogy egy pupos hátú ficzko az ő gazdájának a vállára üt. Egyszerre ott termett annak a nyakán, s lekapta a fejéről a prémes süveget, mely ékesítve volt két szétálló nyulfüllel.

A bolond visszaakarta venni a süvegét: de a kutya nem adta oda, ebből nagy huzakodás támadt a kutya és a bolond között. A doktor kis asztalát is feldöntötték; utoljára is a süveg ketté szakadt, fele a bolond kezében, fele a szelindek szájában maradt.

² Az egyszeri legátus ünnepi prédikációhoz készülve, hogy a publikum megszokja: fazekakat rakott elé, azok előtt szépen el is mondta a szónoklatát. De a gyülekezet előtt belesült. Erre mondá a pap: «Szállj le Fülöp: nem fazekak ezek itten».

- Kusti innen, lélekadták! kiálta a sztarosza. Nem hallgattok, mikor a tiszteletes ur beszélni készül? S azzal a széke mellé támasztott spanyolnáddal egyet a kutyára huzott, másikat a bolond hátára, s eként rendet csinált közöttük.

A tiszteletes ur pedig már akkor állt az asztal mellett, a poharat kenetteljes mozdulattal emelve magasra. S mondott egy szép latin felköszöntőt, ékes tropusokban: a sztarosztára és az ő fiára, s leendő családjára, minden késői ivadékaival együtt.

Az áldomást nagy összecsőrdülése követte a billikomoknak. Minden vendég a körömpróbaíg ürité ki a serlegét.

A vivátozás és trombitaharsogás elcsillapultával a sztarosza szólalt meg az asztalfőről.

- Deo gratias! Köszönöm a sok szép kívánságot. Ime, hogy bebizonyuljon, milyen nagy becsülete van az én tiszteletes szomszédomnak oda fenn a mennyországban: alig hogy elzengte azt a kegyes óhajtását, hogy az én családom a jövő időkre is felvirágozzék, már meg is érkezett rá a kedvező válasz. Most kapom a dicsőséges Bécs városából a levelét az én kedves barátomnak, a hatalmas Sonnenburg Maximilian hercegnek, melyben arról tudósít, hogy mind a serenissimének, mind a serenissimának: Tannenfeldi és Bunteviczi Rattenburg Ludmilla hercegnőnek legforróbb óhajtása találkozik az enyimmel, a midőn egyetlen leányukat, Sonnenburg-Rattenburg Ingola hercegisasszonyt az én fiammal Kázmérral eljegyzik.

Ezt a diadalhírt már igazán falrengető vivátozás követte. Minden vendég sietett Kázmérnak gratulálni.

De ő maga oda kiáltott az asztal tulsó végéről az apjának.

- De szép-e hát az a kisasszony?

- Itt van az arczképe nálam. Az is megküldetett a levéllel.

Azzal elővette az oldalzsebéből a kis miniature arczképet, mely gyémántos keretbe volt foglalva.

Azt természetesen mindenki szerette volna látni.

De a sztarosza nem adta ki a kezéből.

- Hohó! Csak pomá! Ezt nem szabad még másnak meglátni, csak a vőlegénynek!

Azzal hátra fordult, tudva, hogy Henrik ott van.

- Nesze fiam, doktor. Te vidd oda Kázmérhoz ezt a képet. De csak neki mutasd meg, senki másnak. Te magad megnézheted, mert te doktor vagy. Értesz a fizonomiához. Meg tudod mondani a képből, hogy vajjon sangvinicus, avagy phlegmaticus, sőt cholericus, vagy ne-adj-Isten melancholikus temperamentuma van-e a hercegisasszonynak?

No hát ez mégis kitüntetés volt Henrikre nézve. Ő vitte oda az arczképet Kázmérhoz. Ő mutatta azt meg legelőször a vőlegénynek.

Mythologiai szépség volt az eljegyzett mátká. Úgy volt lefestve, mint Sappho: görög chlamysban, vállára omló aranyszőke fürtökkel: a félkarja vállig mezítelen. Elefántcsontra volt festve a kép, remekművű aquarellben.

Kázmér nem birta titkolni elragadtatását arájának szépsége fölött: «Istennő ez!»

- Valóban imádásra méltó, erősíté Henrik.

Másnak nem engedték azt megnézni: csak kettőjüknek volt szabad.

De a bohóc odafurakodott alulról az asztal alul s kidugta kettőjük között a fejét, hogy bele sandíthasson a képbe.

Henrik fricskát adott neki az orrára, s eltakarta előle a képet.

- Ejh. Ez nem bolondnak való!

Nem jó pedig egy poétának fricskát adni az orrára; mert az azt nem szívesen veszi és boszút áll a fricskáért.

A bohóc a széttépett füles sapkája helyett elővette a sok alakuvá idomítható kalapját s azt tette fel a fejére. Ezúttal azonban olyanforma capellumot gyurt belőle, a minőt tiszteletes Klausner uram viselt. S egyuttal egy ágymennyezet függönyét kerítve a nyakába, azzal utánzá a tiszteletes ur ránczos tógáját. Eképen állt oda az asztal mellé és poharat emelt.

A vendégek csörömpöltek a serlegeikkel, hogy Lupko szóhoz juthasson. Végre csendesség lett, hogy megszólalhatott a bohóc.

Hangjában és előadásában vakmerően tudta utánozni a tiszteletest. Épen oly ünnepélyesen bocsátá a szavakat az orrán keresztül, a mondatok végén megnyujtva a szótagot.

- Érdemes gyülekezet! Én is egy örömhirt bocsátok el magamtól, mely ma érkezett hozzám kutyapostával Siberiából. A hatalmas Sibiának dicső fővárosából Irkuczkból. Iramszarvasbőrre tunguziai hieroglyphákkal írva kaptam a levelet, a melyben tudósít a hatalmas samojéd herczeg pán Subagalléros, a maga és herczegasszonya pána Csoroszlya részéről, miszerint tizenkilencz leányuk közül az egyetlent, panicza Kaczamajkát a mai napon az én egyetlen fiammal, Henrikkel eljegyezték.

A vendégsereg nagy hahotában tört ki e bohókás paródiára; a trombitások fertelmes nagy tust fújtak: mindenki röhögött: még maga a jámbor tiszteletes is csendesen mosolygott a bolondságon.

Hiszen bolondság volt. Talán maga Henrik épen olyan jót nevetett volna rajta, ha ő is végig itta volna a társasággal az egész lakomát. De hát ő egészen étlen és szomjan maradt. S az nagy veszedelem! Egy beborozott társaságban egy józan ember.

Kázmér is kaczagott a bolond szavain. Goromba tréfa volt: de hát bolondtól ki veheti rossz néven a bolondságot?

Henrik pedig csak hallgatott, elsápadt; az ajkait harapdálta véresre.

- No pajtás, hát mit morfondérozol? Csak nem haragszol tán? kiálta rá Kázmér.

- Dehogyan haragszom. Csak kalkulálok. Te, meg én: az kettő. Ingola és Kaczamajka, az is kettő. - Kétszer kettő négy. Akár így, akár amúgy: kétszer kettő mindig négy. Erre emlékezzél vissza!

- No ezt ugyan nem lehet elfelejteni.

Hogy kétszer kettő négy!

Akár így, akár amúgy?

De mi az az «amúgy?»

A nagy lakomát nem rekeszté be, csak félbe szakítá a táncz. A jelt megadta a sztaroszta az által, hogy rágyújtott a nagy tajtékipipájára, a mit látva, az uraságok is követték a példát s a fekete kávé mellett hozzá kezdtek a kedélyes füstöléshez. Erre a muzsikusok elhagyták az étkező termet s miután ők is falatozának, egy kis idő múlva, újból megzendült a muzsika a vendégek feje fölött, a palota emeletén, a hová az étkezőből is fel lehetett jutni csigalépcsőn.

A mint aztán odafenn a mazurka lelkesítő hangjai felharsantak, a tüzelelkű fiatalság kirugdalta a székeket maga alól, s nem várva a biztatást, futott fel a lépcsőn a tánczterembe. Az idősebb urak közül is ment velük, a kinek birta a lába (ebéd után) a garádicsjárást.

Az emeleten volt a viaszkgyertyákkal fényesen kivilágított tánczterem; a hol már akkor össze volt gyűlve a lithván főváros ifjú szépeinek és deli matronáinak diszes koszoruja, kik az ellenkező csarnok lépcsőin jöttek fel ide.

Henrik is sutba dobta a duzzogást, még az éhkoppot is elfeledte, s ő is sietett a tánczterembe, mely már tele volt hölgyekkel.

A szép leányok álltak, az élteőbb hölgyek ültek, a hogy szokás.

Henrik is megtalálta a leányok között a szive bálványát. Hét év előtt még serdülő leányka volt: ma már viruló hajadon. Akkor nagyon szerették egymást s esküvel fogadták, hogy egymáséi lesznek.

Ott állt a bájos szép Tatjana a mamája előtt. Orosz nemzeti öltönyt viselt, gyöngyökkel hímzett elővel, drágaköves pártával. Orosz csinovníknak a leánya volt, a kinek az atyját Szentpétervárról küldték ide a lengyeleket rendben tartani.

Hét év multán csodamódon megnőtt a szép leány: ő volt a legmagasabb a kisasszonyok között, megjelenését még emelte a magas orosz párta.

Több pár tánczolta már a mazurkát.

Henrik is odalejtett gyermekkori ideálja elé s elébb meghajtva magát annak az édes anyja előtt, daliás tempóval kérte a kezét a kisasszonynak a tánczra. Hét év után első viszontlátás volt ez.

A délczeg hajadon erre elkezdte a hosszú, hímzett keztyűjét lehuzni a kezéről.

Henrik elbámult. De furcsa uj szokás ez! Hogy a tánczosnő lehuzza a keztyüt a kezéről, mikor tánczra hívják!

A kisasszony odanyujtá Henrik elé a kezét: de olyan különös mozdulattal.

- Tatjana kisasszony? rebegé Henrik.

- Nos? Doctor! Azt hiszem, hogy ön a pulzusomat akarja megtapintani.

Henrik le volt forrázva. Kigunyolják! ő csak doktor, nem levente! Még az van hátra, hogy a nyelvét is megmutassa neki a kisasszony: a hogy a doktornak szokás.

Mozdulni sem tudott, csak ott állt, mint a bálvány. No de hirtelen segített rajta valaki, elmozdította az utjából, Kázmér volt. Ez csak egy leventés lábtoppantással jelezte, hogy tánczra kéri a kisasszonyt, s ennek az mindjárt a derekát nyujtá; Kázmér átkarolta azt a karcsú derekat s röpítette a leányt magával a tánczba.

Henrik kábultan tekintte utánuk. Az ő hajdani kedvese s az ő jó barátja! Hogy ragyog a leány szeme, mikor tánczosa szemébe néz! Mintha szemeikkel tartanak egymást fogva. Ez a mazurkának a varázsa. A levente megáll középen, karjait összefonva, tánczosnéjét elbocsátja magától, a ki őt körben körüllejti. De az alatt is folyvást leventéje szemébe néz a leány, s e szem varázsával visszahagyja magát vonni hozzá. S akkor úgy tesznek, mintha suddognának egymással.

Mikor szünete volt a táncznak, Kázmér odavezette tánczosnéjét a kredenczhez s frissítőt nyujtott neki. Ott ácsorgott Tatjana kisasszonynak a papája is, a jó Eskimoff Nikoláj. A leány átölelte az apját, megcsókolta orcáját és a fülébe sugott valamit. Aztán repült vissza megint

lovagja karján a colonneba. A mazurkának sok figurája van: azt Henrik mind végig nézhette egy ablakmélyedésből.

Mikor vége volt a táncnak, Kázmér visszavezette a kisasszonyt a mamájához s térdhajtás és kézcsók mellett búcsút vett tőle; Henrik oda ment a barátjához s szemrehányást tett neki.

- Elkaptad előlem az én szeretőmet.

Kázmér elébb csodálkozva tekintte rá, aztán a szeme közé nevetett.

- De bolond fiu vagy te! Hát az csak természetes, hogy az első táncot a szép Tatjánával nekem kell eljárnom a mi házunknál. Ez a világi rend.

- Miért volna ez a világi rend?

- Miért? Te úgy látszik, hogy még nem is tudod, hogy az alatt a hét esztendő alatt, a míg te velem együtt odajártál a világban, nemcsak a kis leány nőtt meg ilyen nagyra, hanem a papája is. Az a kis csinovnik, a kinek te hét év előtt aktákat másolni segítettél, manapság grodnoi kormányzó: excellentiás ur, a ki a várban lakik, s még az én apámnak, a sztarosztának is parancsol. Úgy bizony fiacskám. A kis Tatjana nagyranőtt, a mióta nem láttad, nőjj te is nagyobbra, ha el akarod érni. No ne csinálj ilyen eccehomo képet: eredj inkább tisztelegj te is a kormányzó urnak. Az most igen nagy barom!

V. MINDEN UT SZENTPÉTERVÁRRRA VEZET, DE HÁT AZTÁN HOVÁ?

Most világosodott fel már Henrik fejében, miért ültették az asztalnál Tatjana papáját Eskimoff Nikolájt mingyárt a püspök mellé. Hisz az most nagy potentát!

Valami messzelátó gondolat járt Henrik lelkében. Odament a frissítőszereket osztogató kredenczhez, a hol a kormányzó ur gyönyörködött a szép leányok tánczában s a közben szűr-csölgette a jeges sorbetet.

Mélyen meghajtotta magát előtte s oroszul üdvözlé.

«Zdravtwujtye excellentia!»

A kormányzó a vállára veregetett a doktornak.

- No hát te is hazakerültél? Már hivatalt is kaptál?

- De nem akarom azt megtartani.

- Hát mit akarsz? kérdé Eskimoff, a poháron keresztül vizsgálva az ifjut.

- A mi szélesebb pályát nyit előttem. Itt Bielistokban a doktornak nincs kelete: különösen a homöopathának. Itt a ki megbetegszik, azt kívánja, hogy nagy fityegős palaczkokban itassa velük a doktor a medicinát s nem is recept neki, ha egy árkus papirost végig nem ír. Az érvágások, kataplazmák sem maradhatnak el. Az új orvosi tudomány pedig mindezt elvetette már. De hát azt itt nem értik meg. A lengyel a tradíciókban él. Szentpétervárra akarok menni. Ott nyilik tér egy vállalkozó orvos előtt. Szentpétervár az új Róma! Minden ut oda vezet. Esedezem előtted, kegyelmes uram, adj nekem ajánló leveleket a császárvárosba a te ismerőseidhez, hogy protekció útján boldogulhassak.

- No azt szeretem, ha innen elkotródol. S majd adok ajánló leveleket. Mikor mégy? Holnap mingyárt? Annál jobb. Hanem elébb megállj fiacskám. Ingyen nem adunk semmit, cserében mindent. Te jó pajtása vagy ennek a Kázmér urfinak, ugy-e?

- A hogy vesszük.

- De én láttam, hogy a mint Kázmér urfi elvégezte a tánczot a leánnyal, rögtön te veled eredt bizalmas suttogásba. Hát legelőbb is felelj nekem arra a kérdésemre, hogy ha a lengyel valakinek a szavát adja, meg szokta az azt tartani?

- Bizonyára azt mondhatom, kegyelmes úr, hogy ha a lengyel szavát adja a jó barátjának, hát tűzbe, vízbe megy érte; ha szavát adja az ellenségének, hát visszatér hozzá a fogságába, ha szavát adja zsarnokának, hát türi a nyakára tett jármot: - hanem ha szép leánynak adta a szavát, akkor elfelejti azt, a mint a sarkán megfordult.

- Ezt az utolsót nem csak a lengyelek teszik úgy. Hát még egyet kérdezek tőled. De a hogy igazat felelsz rá, a szerint taksálom a hozzád való jó indulatomat. Te hallottad a sztarosza felköszöntőjét, a melyben elmondta Kázmér urfi eljegyeztetését egy bécsi herczegkisasszonnyal: te láttad is annak az arczképét, mert a sztarosza felszabadított rá. Hát mondd meg nekem igazán, becsületedre, melyik szebb a kettő közül: az én Tatjánám, vagy az a bécsi herczegkisasszony?

- Excellentiás uram! Párisnak nem eshetett olyan nehezére az ítéletmondás, midőn három istenasszony közül kellett egynek odaitélnie az aranyalmát, mint nekem választ adni arra a kérdésre, hogy a két hölgy közül melyik szebb az «én» szemem előtt. Hanem egyet mondhatok neked. Azon a képen a háttérbe van odafestve két fenséges lovagvár. Azok a hozzájuk tartozó uradalmakkal együtt a menyasszony hozományát képezik. S ezek a várak nagyon szépek.

- Jól van. Mindent tudok. Holnap, ebéd után jöjj fel hozzám a várba, az ajánlóleveleidért.

Henrik aztán eltűnt a tánczteremből: visszavonult a szobájába a jövődő fondor terveit kikölni.

Minden rossz indulat fel volt már ébresztve szívében: az irigység, a megségényülés, a boszú, a megcsalt szerelem. Ez a négy szörnyeteg, a kinek soha nincs lehunyva a szeme: ébren alszik.

Virradóra hívták a sztarosztához. Ott ült az öreg a karszékében, veresre ivott ábrázattal és fűt erősen.

- Mit csinál sz kegyelmes uram?

- Várom a gutát, a ki megüssön, vagy a kirurgust, a ki eret vágjon rajtam: felelt kedélyesen a sztarosza. Az a kérdés, hogy melyik jön hamarább?

- Én jöttem.

Aztán elvégezte a sebész műtétet a sztarosztán, a mit már annak megkivánt a természete minden nagy lakomázás után.

- Jól van fiacskám. Érted a mesterségedet. Kár, hogy nem maradsz itt az udvaromban.

- Hogyan? Kegyelmes uram.

- A kormányzó beszélt velem. Elmondá, hogy Szentpétervárra kívánczol. Igazad van. Azonban engemet is rábeszélt, hogy én is küldjem a Kázmér fiamat az orosz fővárosba: fel a czári udvarhoz. Ott nagy kelete van az ilyen daliás ficzkónak, a ki még olvasott is, s filozofálni is tud. A muszkák szeretik a filozófiát. No nálunk ugyan keveset adhat el belőle. Mi azt tesszük, a mi a szívünk hevében eszünkbe jut s nem tanakodunk rajta sokat. Hát menjetek megint együtt. Én utánnad küldöm a fizetésedet, a mit az udvaromnál levő hivatalodért ígertem s azt kívánom, hogy egyedül a fiamra vigyázz érte. Valami bajba ne ártsa magát.

Henrik kezét csókolt a jóltevőjének. Értette az összefüggést.

Ez az ismert jelszó. Valakit előmozdítanak, hogy elmozdítsák.

A kormányzó észrevette azt, hogy Kázmér balkézen vezette vissza a tánczból a leányát az anyjához. - Csak menjen az urfi Szentpétervárra.

Ebéd után felment a várba Henrik a kormányzóhoz. Az átadta neki az ajánló leveleket és - két utlevelet: a maga és Kázmér számára.

- Kázmér urfi is veled fog menni. Aztán a lelkedre kötöm fiacskám, hogy engem mindenről idejekorán tudósíts, a mit jó barátod tesz, vesz és tenni szándékozik. Értesz engem?

- Jól értelek, kegyelmes uram.

Alig múlt el egy esztendő, hogy a két jó barát elment Szentpétervárra, a midőn egy éjjel hazaérkezének együtt a bielistoki várkastélyba.

Sötét éjjel jöttek meg: akkor is a vadas kert kapuján kerültek be s a náluk levő kulcsok segítségével, a cselédség tudta nélkül jutának be a kastélyba. Felkeresték a sztarosztát.

Egyesegyedül ült az öreg a hálósobájában, a nagy karszékében. Három asztal volt a közelében: egy előtte, kettő a két oldalán. Az előtte levő asztalon volt egy nagy pergamentlevelű könyv: abban volt szép kezdőbetűkkel megírva Lithvánországnak a története, a legelső pogány fejedelmektől kezdve; a másik két asztalon pedig valának elhelyezve a mindenféle alaku kegyes palaczkok: úgy mint a chartreuseók és benedictinerek s más aféle dicséretre méltó életelixirok. A sztarosztá, felváltva, olvasott hol az egyikből, hol a másikkól.

Nagyot bámult, mikor a két ifjut megjelenni látta.

- Hát titeket a griffmadár hozott-e ide?

- Valóban a griffmadár hozott, monda neki Kázmér urfi, az a griff, a ki a világ hatalmasait a körmébe ragadja s a Kaf hegyig viszi.

Aztán elmondá az apjának, hogy minő világalakító terv szülemlett meg a nagy Oroszország fővárosában, Szentpétervárott. Nem kevesebb az, mint a minden népek felszabadítása a zsarnoki uralom alól. Egy hatalmas szövetség keletkezett, élén Constantin herczeggel, a zsarnoki önkény megbuktatására. Részesei e szövetségnek az orosz birodalom minden nemzetei, az ötödik ezek között a lengyel. A hatodik és hetedik, a mely még most nem tartozik az orosz világbirodalomba, az oláh és a magyar; de majd ezek is csatlakozni fognak. Ennek a jelvényül visel minden tagja e szent szövetségnek egy réz gyűrűt, melynek hét czikke van: a hét nemzet kezdőbetűivel.

Az öreg Moszkowszky nagy gyönyörűséggel vette be ezt a tervet.

Minden megérett már a kitörésre. A hadsereg meg van nyerve a forradalom részére, a tartományokban meg vannak alakítva a felkelő bizottságok, a szerepek ki vannak osztva.

Volhyniának a felkelő bizottsága Moszkowszky Kázmérra van bízva.

Szentpétervárról várják a jeladást.

A mint ott kitört és tért foglalt a forradalom, azzal egyidejűleg minden fővárosban: a délorszok Kievjében, a tatárok Kazánjában, a krimiek Bakcsiszerájában, a finnek Helszingsfürsében, a lengyelek Varsójában egyszerre felüti a fejét a forradalom. S nem késik támogatni a közös kitörést Bielistok, Perm, Odessa, egész fel a szibériai Tobolsk városáig.

A sztarosztá el volt ragadtatva e kilátástól.

- Hát a kormányzóval mi történik akkor?

- Az Eszkimoff Nikolájt elfogjuk a citadellájában az őrségével együtt.

- És akkor söpörni fogja ő az udvart a bielistoki kastélyban? ujjongott a sztarosza. Az a dölyfös leánya, a Tatjana pedig mosogatni fogja a czintányérokat a pitvarban!

- Hanem ezt mind titokban kell tartani mind addig, a míg a jeladás meg nem érkezik Szentpétervárról az általános felkelésre.

Csak egyért neheztelt egy kissé az öreg sztarosza. Ha már a szent szövetség Volhyniát is felvette a tagjai közé, miért nem bizta annak a vezetését a legjogosultabbra: ő reá, az apára? miért a fiára?

- Látod, te már nagyon öreg vagy és sokat iszol.

Az öreg aztán csak beletörte magát az új világrendbe. Hisz így is visszahárul rá majd a dicsőség, ha a fia lesz Volhynia vezetője.

A két fiatal ember tehát e naptól fogva elrejtve maradt a várkastélyban, senki sem tudott az ottlétükről semmit.

Úgy volt, hogy galambpostával fognak izenetet kapni Szentpétervárról.

Egy napon aztán megérkezett a várt postagalamb a várkastélyba.

Megtalálták a farkatollára huzott hártylevelet, melynek titkos írásához Henrik birta a kulcsot.

Henrik átvette a titkos levelet s lehüvelyezte annak a tartalmát.

- Rossz hír! A legrosszabb! Szentpéterváron kitört a forradalom, de azonnal leveretett. A szövetség vezérei mind valamennyien elfogattak. Meneküljön, a ki még tud.

- Itt van ni! mondá a sztarosza. Én vén vagyok és sokat iszom. De ha valamit tenni akarok, azt nem vitatom meg senki mással, mint saját magammal. Ti bölcsek vagytok és fiatalok; fecsegők és tehetetlenek.

- Most már csak a futásban az üdv. Mondá Henrik. Nekünk meghozta a vészhirot a postagalamb ma: a kormányzó még nem tud róla semmit. Ő hozzá a hivatalos jemsik útján csak holnapután érkezik el az utasítás. Kétnapi egérutunk van előtte. Nekünk menekülnünk kell azonnal.

- Hová? kérdezé a sztarosza.

- Világos az utunk. Ausztria ott van közelben. Bécs nem szolgáltatja ki a politikai menekülteket. Ott van Kázmérnak leendő apósa, a nagy befolyású államférfi. Neki az ő szárnyai alá kell menekülni. Csak az első furia elmuljon a fejünk fölül: a többit aztán a nagykövetek majd eldiplomáztatják.

Tehát a két ifjunak együtt kellett futni az osztrák határ felé. Ittlétükről és futásukról az orosz kormányzóságnak nem lehetett tudni semmit.

Hét nap múlva kapott a sztarosza egy Henrik által írott levelet, melyben tudatják vele, hogy a két ifju szerencsésen átjutott a határon, megérkezett a császárvárosba: azonnal a hercegi családhoz mentek, a hol nagy szíveséggel lettek fogadva. Nincs semmi baj. A forradalomban való részvétet egyszerűen eltagadják. A nagykövetségek majd eligazítják a többit.

Ez örvendetes hirt Moszkowszky tiszteletes Klausner urammal is sietett közölni, a ki ezentul ismét mindennapos látogatója lett a sztarosztának.

Még nagyobb megnyugtatóra szolgált Moszkowszkyknak az is, hogy a mikor már az ujságok is tele voltak a szentpétervári lázadás hírével s annak minden részleteit is közölték (s még abban az időben az ujságíróknak hazudni vagy nem volt szabad, vagy muszáj volt: de tet-

szésükre éppen nem volt bizva) ugyanakkor több ízben találkozott Eskimoff kormányzóval és az folyvást igen nyájasan viselkedék iránta, soha sem kérdezősködött a fia után és egyáltalában nem példálózott a szentpétervári összeesküvésről, mintha az ő rájuk kettőjükre legkevésbé sem tartoznék. Természetesen, ő maga sem hozta azt elő soha.

Nagyon kevés idő vártatással érkezett egy levél a sztarosztához Sonnenburg hercegtől, melyben örvendetes szavakkal tudatja a «násurával» hogy a mai alul megirt napon egyetlen leánya Ingola az oltár előtt lett örök frigygyel egybekötve Kázmér urfival, a sztaroszt fiaával. Ezzel egyidejűleg irt Henrik is az apjának, nagy körülményesen vázolv a főuri menyegző változatos pompáját, mely után a boldog pár kivonult azonnal az ősi várba: Sonnenburgba. Onnan majd Olaszországba mennek nászutra, a hová őt is magukkal viszik: - az orvost.

Erre az örömhírre az öreg Moszkowszky csendes misét szolgáltatott.

Még nem mult el egy újabb év, a midőn maga Kázmér urfi tudatá levélben apjával az örvendetes családi eseményt. Fiucska született, anya és fiu a legjobb egészségnek örvendenek: az utóbbi anyai nagyapja nevére Maximiliannak kereszteltetett.

- Itt van ni! Dicsekedék Moszkowszky Klausnernek. Egy unoka! A kinek a neve Maximilian! Osztrák hercegnek az unokája. Ez már csak nem lesz paraszt soha. Volt már valaha egy Maximilian nevű paraszt a világon? Soha! Fittyet vetünk már a zsidó prófétának!

Sűrűn következtek ezután a meny levelei. Gyöngéd finom kézzel, vékony tollal írott sorok. A mívelt lelkű hölgy rajzolja ezekben a végtelen nagy idylli boldogságot, melyben Kázmérral osztoznak.

Azután jön egy örvendetes tudósítás a császári udvari kancellár által aláírva, melyben hivatalosan tudatják a sztarosztával, hogy fia Kázmér a császári hadsereg első uhlánus-ezredénél őrnagyi ranggal lett alkalmazva.

Megint újabb év után ismétlődik az örvendetes családi ünnep. Itt a második! «Szaniszló» lett a neve. Ennek már egy lengyel ős nevét adták!

- Hej be szeretném őket látni! sóhajta fel az öreg sztaroszt.

De hát már az ő csontjai nem kívánják a szekéren utazást. Bécs városa vajmi messze van Bielistikhoz!

Ámde a mit meg nem látni színről-szinre, betelik a kívánsága képmásban. A szerető meny lefesti a két apró ivadékot, a mint egymást ölelve tartják, fejceskéikkel összebujva. A sztarosztának a könyei omlanak, mikor ezt a képet nézi.

- Ezek csak nem lesznek parasztok soha!

Ujabb ajándékok jönnek.

Megküldik Bécsből a Moszkowszky-Sonnenburg familiák összeállított kettős családfáját egy képen egyesítve. Rézmetszetben van elkészítve, remek rajzokkal. Egy hibát nem találni benne.

Az öreg sztaroszt maga is ír levelet gyermekeinek: fiának és menyének. Ugy szólítja meg őket a levélben, hogy «gyermekeim». Biztatja őket, hogy eljön az ideje, a mikor őt majd meglátogathatják itt az ősi kastélyban Bielistikban. A czár amnestiát fog adni azoknak, a kik 1824-ben compromittálva lettek, s a külföldre menekültek. Reméli, hogy még azt az időt meg hagyja neki érni a mindenható. A Henriket is köszönteti, a ki hűségesen ott van Kázmér mellett.

Derék fiú. Azt megbecsüljék!

Bizony derék fiú; minden héten ír az apjának levelet s hébe-hóba egy kis pénzt is küld neki haza. Ámbár nagyon lassan megy a keresete.

Majd megint újból kap egy megtisztelő levelet Bécsből a sztarosza, melyben lekötelező módon tudósítja a főudvarmesteri hivatal, hogy ő felsége a császár és király Moszkowszky Kázmért alezredessé léptette elő s a kamarási arany kulccsal ékesítette fel.

- Az én fiam alezredes! A hatalmas császári hadseregben! Hajh, de szeretném őt látni, abban a piros prémes egyenruhában. A kamaráskulcsot vajjon hová akasztja? Az övére, vagy a vitézkötésére? Csak legalább az arczképét megláthatnám! Édes tiszteletesem, ha még egyszer irsz a Henrikednek: kösd a lelkére, hogy szóljon a fiamnak, festesse le magát a számomra; de egész ember nagyságában. Lóháton ülve. A hogy az ezredét kommandérozza s azt küldje el nekem. Az lesz nekem a legkedvesebb karácsonyfia.

Klausner Gottlieb uram megírta a fiának ezt a kegyes atyai kívánságot s kapott is rá választ.

De ez a válasz nagyon boszantá mind a két öreg urat.

«Kázmér nem engedi magát lefestetni: az a babonás hit bántja, hogy a kit ifjú korában lefestenek, az ifjan hal meg».

- No, látott már valaki ilyen bolondot? förmedt fel a sztarosza. Az én fiamnak babonája van! Olyan babonája, a milyennek még én sem hallottam hírét soha. Hát azért tanulta a filozófiát, metafizikát, meg a chémiát? Én nem kaptam Utrechtben diplomát, még sem hiszek ily bolondokat. Látszik, hogy Bécsbe került: ottan ragadt rá az ilyen morfondérozás!

- Én tudnék ezen segíteni, mondá Klausner Gottlieb. Ismerek Bécsben egy hires festőt, a kinek az a különös talentum adatott, hogy ha valakit egyszer jól megnéz, odahaza élethiven le tudja festeni az arczképét, a nélkül, hogy a lefestett tudna felőle valamit. Ezt meg lehetne bízni ezzel a feladattal.

- Ugyan kérlek, tedd meg a kedvemért. Ezer tallért küldök neki előre foglalóul; s ha megjön a kép s a fiamra ismerek benne, annyit fizetek neki érte a mennyit kíván.

Néhány hónap múlva megkapta a festőtől a választ Klausner. A kép útban van, jól becsomagolva, rámostul: négylovas társzekér szállítja Bécsből Bielistikig, csak a vámon vigyázzanak vele a határnál, hogy meg ne sértsék.

Valóságos diadalmenettel hozták haza a képet. Roppant nagy faláda volt bepakolva, s a felnyitásához három mesterember kellett, a ki a sok pántokat és sarkakat leszedje róla.

Ugyanazon a napon, a melyen az arczkép megérkezett, oda izent a kormányzó a sztaroszához, hogy meginvitálja magát ebédre hozzá.

- Soha jobbkor! mondá a sztarosza. Legyen ő is jelen, mikor a képet behozzák. Ne szóljunk neki felőle semmit. Hadd legyen rá nézve nagy a meglepetés. Majd hogy fog elbámulni a csinovnik, mikor meglátja a Kázmért a császári egyenruhában! Ráfestette a piktör az arany kulcsot is, ugy-e?

- Azt nem festhette oda, mondá Klausner; mert azt hátul viselik a kamarás urak.

- Hátul viselik a kitüntetést? No még ilyet sem hallott az ember soha!

Eskimoff úr pontosan megjelent az ebédre. Csak hárman valának az asztalnál: a sztarosza, a lelkész, meg a kormányzó. Kedélyesen elmorzsolgatának egy néhány palack tokajit. Mikor aztán a pipákat hozták, hogy befejezzék vele az ebédet, azt mondá a kormányzó:

- No már most, nemes uram, beszélhetünk valami komoly dologról. Nem akartam az ebéd alatt a lelket indulatba hozni vele. A «szegény» fiadról akarok neked beszélni.

- Óh, az nem hoz engemet indulatba. Ámbár nem tudom, hogy miért nevezted őt «szegénynek». Én nem találok olyan szomorúnak a fiam sorsát.

- No hát az igen szép tőled, hogy ennyire megnyugszol a czár legmagasabb intézkedéseiben s a fiad sorsát nem találod olyan rettenetesnek; a miről egyéb iránt megnyugtatlak, hogy az a sors már véget ért: a czár általános amnestiát adott az 1824-iki lázadásban részt vett vezetőknek.

Moszkowszky vállat vont.

- Az én fiam nem vitt vezérszerepet semmiféle lázadásban.

- No már, édes sztarosztám, ezt nekem ne mondd. Én ismerem az egész felségárulási processust; tudom, hogy Kázmérnak mennyi része volt benne. Elég munkámba került oda vinni a dolgát, hogy a halálos ítélete életfogytig tartó száműzésre szelidíttessék: Szibériába.

- Az én fiam Szibériába?

- Igen. Onnan szabadítá őt nem rég haza a czári kegyelem.

- Barátom! Te neked megártott ez a kis tokaji. Nagyon apró poharakból ittad. Töltsd nagyobbba s gyógyítsd ki magadat vele. Az én fiam sohasem volt Szibériában.

- Ejnye, hisz én magam szállítottam oda. Meg van nálam a tobolszki kormányzónak a levele, a ki átvette tőlem ezelőtt hat esztendővel.

- De én nekem meg itt van a bécsi főudvarmesternek a gratuláló levele, a melyben a fiam kineveztetését dzsidás őrnagygyá tudtomra hozza.

- A te fiad dzsidás őrnagy? A bizony raskolnik!

- Raskolnik? Hát egy raskolnikhoz adják feleségül a Sonnenburg herczegkisasszonyt ugy-e?

- Sonnenburg herczegkisasszonyt a te fiadhoz? Ne bolondozz már! Hiszen én fogattam el, mikor a határon át akart szökni. Nem tagadhatta el a forradalomban részvételét, mert megtalálták nála a comitének meghatalmazását. Az volt a szerencséje, hogy a diplomája is vele volt s abban ki volt téve, hogy chémiát és bányászatot tanult. Az ilyen deliquenseknek, a kik bányászathoz értenek, az a kivételes kedvezmény jut, hogy nem kapnak kancsukát, s nem vernek rájuk bilincset; hanem azért a tudományukat az uráli aranybányákban kell nekik értékesíteni.

- Az én fiam az uráli aranybányákban? félrebeszélisz te, komám!

- No de csak eleinte: 1825 kezdetén volt ez.

- Mit 1825 kezdetén? Akkor az én fiam Olaszországban töltötte a mézes heteit a feleségével együtt. Onnan irtak nekem, a Vezuvius tetejéről! Ő és a felesége.

Most már hahotával kaczagott a kormányzó.

- A fiad felesége irt neked? A szamojéd főnök leánya irt levelet a Vezuviusról.

- Dühbe ne hozz, atyámfia! Tán csak nem a Kaczamajkát érted, a kit a bolond Vulko mondott.

- Én nem tudom, kinek híják a feleségét, csak azt tudom, hogy egy szamojéd főnöknek a leánya. Nekem a sibériai kormányzók mindegyike rendes tudósítást küldött évről-évre a Kázmér fiadról. Különösen felkértem rá őket. Egy esztendőt töltött a fiad az uráli aranybányában: akkor a jó magaviseletéért, meg az atyja iránt való tekintetből megengedték neki, hogy földműveléshez kezdjen a Jeniszei mellett. Ott összekerült valami szamojéd törzsszel. Jó, becsületes, vendégszerető nép ám az. A főnöknek a leánya beleszeretett: hozzá adták. Kázmér

ott jurtát épített magának; iramszarvasokat tenyésztett: felszántott egy darab földet, s azt bevetette szibériai rozsossal; s ez idő alatt született neki két fia.

- Tudom! Nagyon jól tudom! mondá a sztarosza, a ki már majd megpukkadt a visszatartott nevetéstől; megküldte az anyjuk az arczképeiket.

- Az anyjuk? Az arczképeiket?

- Gyönyörű két szőke poronty!

- Szőkék! Még szőkék is hozzá!

- Az egyiket az anyai nagyapja nevére Maximiliánnak keresztelték, a másikat Szaniszlónak.

- Soha sem tudtam, hogy a szamojédek között Maximilián és Szaniszló nevű ösapák is vannak.

De most már aztán komolyan megharagudott a sztarosza. Mérgesen csapott az öklével az asztalra.

- Szent Prokop ucsce! Most már elég volt ebből a szibériai tréfából, meg a szamojéd princezből. Velem ne tréfáljon kend! Hallja kend!

- De szent Miklóstra mondom! Ha én kend, kend is kend! Nem is tréfálok kenddel, hanem kend tréfál én velem: a mi nagyon helyén és idején kívül van. Hallja kend!

- No hát mindjárt hozom a bécsi főudvarmesternek a levelét s azokkal verem ki a szemeidet: - kendnek!

- Én meg előállok a tobolszki, irkuczki és jéniszejszki kormányzók leveleivel s azokat törölöm az orrodhoz: - kendnek.

Már közel volt a két tekintélyes ur, hogy ököltre menjen egymással; szerencséire ott volt közöttük a tiszteletes; a ki mindig józan maradt.

- Csillapuljatok le, kegyelmes uraim! szólt közérjük állva Klausner Gottlieb. Minek ez a meddő feleselés? Hiszen íme itt hozzák már amaz arczképet, melyet a kegyelmes sztarosza megbízásából festett egy kitűnő bécsi művész. Kázmér urfinak, az osztrák császár és király dzsidás alezredesének arczképe. Az a kép majd legjobban megmondja, hogy kinek a részén van az igazság?

Két hajdu hozta már a szobába a nagy, nehéz bronzrámába foglalt arczképet.

Odatámasztották azt a fal mellé.

S a mint ezt az arczképet meglátták, mind a hárman, (pedig erős szívű férfiak voltak) megrettenve tántorodának vissza, mintha kísértet jelent volna meg előttük.

«Uram Jézus irgalmazz!»

...Pedig nagyon szép arczkép volt. Remekül megfestve s élethiven eltalálva. Dzsidás tiszt, délczeg tekintettel: oroszlánrőt haja két vállára omlik; arcza piros, szemei kékek, szemöldökei egyenesek, mosolygó szája szegletén egy kis lencse szeplő.

- Ez az én fiam! hörgé a lelkész s ájultan rogyott össze.

VI. A CSERE.

Hát ez a világ sorja! Mondá magában Klausner Henrik, mikor amaz emlékezetes tánczmulaságból magányos szobájába bezárkózott. Én senki sem vagyok: - meg nem látott, észre nem vett alak vagyok; - üres levegő, a kin keresztül néznek: - társaságban a cseléddel egyenlő vagyok: - egy asztalnál ülök a nagy kutyával: - az udvari bolondnak játékbábja vagyok: - ha megemlítenek, akkor kikaczagnak: - nekem szánják a szamojéd herczeg leányát; s a szép leány a nyelvét mutatja, ha tánczra hívom! - Miért? - Mert a nevem csak Klausner Henrik, s a czimem csak doktor! - «Téged» pedig mindenki ölelget, csókolgat, magasztal: - te rád poharakat köszöntének: - te viszed az ország zászlóját: - te rád vár a sztárosztai hivatal; - te kezded a tánczot. Neked minden szabad. Téged imádnak a hölgyek. Jobb kézzel elviszed a bécsi herczegkisasszonyt, bal kézzel meg az én szeretőmet. - Miért? - Mert tégedet Moszkowszky Kázmérnak hírnak s a neved előtt van egy nemesi cím. - Hátha cserélnénk? - Aztán mennél te a szamojéd princzesszhez s vennéd azt feleségül! A «Kaczamajkát».

Akkor főzte ki ezt a daemoni tervet.

Legelőször is kiravaszkodta, hogy a sztároszta küldje el a fiát Szentpétervárra. A külföldi egyetemeken gyakran érintkezett azokkal a democrata orosz ifjakkal, a kik a nagy ligához tartoztak, melynek terve volt, Sándor czárt a trónról letenni, s helyébe Constantin nagyherczeget ültetni, s aztán Oroszország tartományaiból, és Lengyel, Magyar és Oláhországból, egy conföderált alkotmányos birodalmat alakítani. E tervnek oszlopai voltak az orosz főnemesség legelőkelőbb tagjai.

Henrik bizonyosra vette, hogy ha Kázmér Szentpétervárra felkerül, ő is bele hagyja magát sodortatni ebbe a szövetségbe. Minden szabad és nemes eszméért hevülő lelke nem fog ellenállni a csábításnak, mely annál erősebb, mert a legtermészetesebb forrásból ered: a szabadságért rajongó lengyelnek a hazája iránti szerelméből: a neki szánt szerep betölti nagyra-vágyását. Ő lesz a felszabadított Volhynia vajdája. Az ő kezében lesz a zászló, melyen a grodnói bölényes czímer lobog. Születése, rangja, gazdagsága kínálja meg a vezéri szereppel. Lehetetlen, hogy el ne fogadja.

Mikor aztán az összeesküvés annyira megérett, hogy a kitörés napja is ki lett tűzve: a forradalmi bizottság Kázmért felhatalmazá a felkelés szervezésére a volhyniai tartományokban. Kázmér és Henrik e célból utaztak haza Bielistokba.

A szentpétervári fölkelés azonban első fellobbanásában elfojtatott. Hasztalan hitették el az orosz katonákkal, hogy «Constitutio» annyit jelent, mint Constantin nagyherczegnek a felesége: - a czár még is csak kedvesebb maradt előttük, mint az asszonyság.

Most azután mind azoknak, a kik a tartományokban szervezték az általános felkelést, menekülni kellett, a míg nyitva a határ.

Ekkor Henrik elárulta a barátját Eskimoffnak, a grodnói kormányzónak.

A határon utolérték őket az üldöző kozákok.

Ezeknek azonban csak Kázmér elfogására volt parancsuk. A doktort engedték tovább futni.

Kázmér azzal az elővigyázattal élt, hogy minden iratot Henrikre bízott: azokat is, a melyek őt vádolhaták, a comité meghatalmazásait, a forradalmi szervezést, de az ajánló leveleit is atyjától a bécsi főurakhoz, Sonnenburg herczeghez. Ő nála nem találtak semmit.

A compromittáló iratokat azonban Henrik a legelső postaállomásról megküldte Eskimoffnak. Együttal a Kázmér tudori oklevelét is.

Ő maga pedig folytatta az útját Bécs felé akadálytalanul. A császári metropolisba megérkezve, mindenütt, a hová Kázmér ajánló levelei szóltak, úgy mutatta be magát, mint Moszkowszky Kázmér grófot. Finom, előkelő megjelenése, mívelt társalgása, nagy ismeretei lehetővé tették az alakoskodást. A sztarosztával és annak egész környezetével, de különösen Kázmérral való ismeretsége birtokába helyezte őt a legbensőbb családi titkoknak, a mik ámitó szerepét igazolták. A hercegekisasszony szívét is teljesen meghódította lovagias odaadásával: a messze kézből kötött házasság valódi szerelmi viszonyná vált közöttük. A mellett az udvari körök pártfogását is kiérdemelte. Részt vett a Carousselekben. Pénze volt hozzá elég, hogy rangjához illő pompával léphessen föl. A lovagjátékokban szerzett érdemek sikeresebbek, mint a miket a hadjáratban szereznek. Gyorsan lépett a rangfokozat lépcsőjén. Bőkezű volt: (a sztarosztá pénztesára győzte). Rövid időn a császárváros legünnepelebbe, legirigyelebbe alakja lebb az ál-Moszkowszky gróf.

Semmitől sem lehetebb tarbani. - Ebbenne az egész országban senki sem ismerte Klausner Henriket. Ki az? Egy semmi! üres levegő. A ki látta, sem látta meg. A csalásnak nem lehet kiderülni. A vén sztarosztá Bécsbe le nem jön Bielistokból semmi vágy miatt; mert azt a potroha és a köszvénye nem ereszt. Ő maga feleségestől nem mehet Oroszország határán keresztül az apja látogatására, mert összeesküvő volt, számkivetésben él s még ha amnesztiát kapna is: a lengyel menekülbnek jól áll, ha az orosz gyűlöli s tájékára sem megy.

És maga az igazi Moszkowszky Kázmér! No annak jó okai vannak Bécsbe nem jönni. Az, ha a rámért kancsukaütések alatt meg nem halt, élethosszig számüzve van a szibériai bányákba, vagy a végtelen hómezőkbe, s a míg a jó barátja a fényes császárvárosban ugratja a paripáját a lovagjátékok köröndjén, vezeti menüettet táncolni a grófnőket a bálban, fogadja az üdvözlő küldöttségeket s üríti a vadpoharat a cimborákkal a nevenapján, éli a paradicsom napjait a világ legszebb hölgyének karjaiban, válogat az aristocraticus nevek között az új szülöttei számára: az alatt a «névtelen ember» a kitől elvették a családi nevét, adtak neki egy számot, a mit a kosokjának a hátára festettek: 13579. No hát a 13579-ik roskolniknak van oka miért nem jönni Bécsbe! Nagy darab szikla az, a mit keresztül kell vágni az arany telér után. S ha onnan kibocsátják, elviszik még nagyobb Szibériába, a vadászok kolóniájába; ott sok nyestet, nyusztot kell neki összelőni, a míg kiérdemli, hogy megengedjék neki valahol letelepedni a folyamok mentén, a hol szántson-vessen s törje a tenyerét egészséges munkában: télen timárolja az irhabórt, faragjon emberformára tengerikutya-fogakat a samojédek számára balítának. Talán feleséget is kap a sátorozó nomád törzsek szép fajából: kurtaczombu, szélesképű, főkaszáju szépséget; majdan családi örömeke is élvez. Keres az új princek számára nevet: de - nem a kalendáriumban, nem a góthai almanachban. A roskolnik meg a samojéd nő porontyait nem mártja a pap a medenczébe: azok csak nevet kapnak az apjuktól: «dobroc», - «miloszc» (jóság, szeretet) ha leányok; «pomszta» - «váda» (boszú, vád) ha fiuk.

Az igazi Moszkowszky Kázmér jól el van téve!

De hátha egyszer a fehér czárt megszállja valami szelid hangulat, s amnesztiát ad a Szibériába deportált összeesküvőknek?

Még e miatt sem lehetebb aggódni. A ki kegyelmet kap a visszatérésre Szibériából Oroszországba: annak egyúttal meg is jelölik a várost, a hol tartózkodnia kell, jó messze mind a fővárostól, mind a saját szülő hazájától. S azt a várost elhagynia nem lehet; - külföldre pedig épen nem szabad neki mennie.

A sztarosztá sem él örökké. Egyszer csak megüti a guta.

Mindenki felől biztosnak érezte magát Henrik. Csak egy ember felől nem: a saját édes apja felől nem lehetebb biztos.

A lelkesznek jöhet egyszer az a gondolatja, hogy egy bécsi utazásra vállalkozik: a saját fiát meglátogatni.

Erre az eshetőségre folyvást tartott az ál-Moszkowszky egy kis szerény szállást a külvárosban, szegényes bútorzattal, a hol nonputárem esetén a jámbor öreget, mint szigorú körülmények között élő medicus fogadhatja. Volt e szerephez való jelmeze is tartalékban.

S ha netalán (a mi nagyon valószínű) Klausner Gottlieb meg akarná látogatni az ő kegyes patronusának a fiát a sonnenburgi kastélyában: az ellen is talált ki Henrik antidotumot. Az atyjához írott későbbi leveleiben elhitette az öreggel, hogy ő maga haragban van egykori jó barátjával Kázmérral: annyira összezőrdültek, hogy ő annak a küszöbét soha át nem lépheti. Ha pedig egyedül találna odamenni a feleségéhez a tiszteletes: a hercegnő nem fogja őt maga elé bocsátani. Férje eléggé felvilágosítá őt a felől, hogy Klausner Henrik volt az árulója, kinek hűtlensége okozta a számkivetését; ennél fogva bizonyos, hogy a hercegnő az áruló bajtárs apját a cselédeivel fogja kidobatni az ajtón.

A közben pedig a sztarosztának is folyton irt leveleket, Kázmér irását a legügyesebben utánozva: azokban is panaszkodott Henrikre.

Olyan ravaszul körülfonta magát a hazugság pókhálóival, hogy az igazi alakját nem lehetett megsejteni alatta.

Csak egyre nem gondolt. Arra, hogy tudta nélkül lefestetik az arczképét a sztaroszta számára.

S ez a gondolat épen az atyjától eredt.

VII. KÉTSZER KETTŐ «UGY IS» NÉGY.

A sonnenburgi kastélyban nagy ünnepeket tartottak. A kis Maximilian hercegnek a hatodik születésnapja volt.

A fiucska épen egy súlyos betegségből gyógyult fel. Olyan járványból, mely a gyermekekre nézve a legveszélyesebb.

Henrik, fiának e betegsége alatt, gyakran közel volt hozzá, hogy elárulja magát.

Három doktor járt a kastélyba; de mind a háromnak sem volt annyi tudománya, mint ő neki: az új kor adeptusának.

Csak hallgatta a disputáikat a consilium szobájában; kedve lett volna közbe kiáltani: charlatánok vagytok mind a hárman. Méregkeverők! Ignoransok. Én tudom a diagnosist, nem ti!

El kellett temetnie a tudományát.

Egy-két kicsiny labdacs, a mit hasonszenvi dobozkájában hordott, rögtön elenyésztette volna a gyermek bajját.

Nem adhatta be neki. Nem volt szabad a gyermekét megmentenie. El kellett néznie, hogy pancsolják, hogy gyötrik a gyermekét - a kollégái. Nem volt szabad elárulnia, hogy ő orvos. Hol a diplomád? Az Klausner Henrik nevére szól.

És erősebb volt nála az önszeretet, mint az atyai szeretet. Hallgatott. S nézte hidegvérrel a fiának a kinlódását.

Elvégre is a természet és az anya imádsága fordított a súlyos nyavalyán. A kis Maximilian, daczára a háromféle gyógykezelésnek, felgyógyult. Épen a születésnapja volt, a midőn meg lett neki engedve, hogy kimehessen a szabadba.

Ezt a napot családi ünnepül ülték meg a kastélyban. A lakomára eljöttek a nagyszülők, Sonnenburg herceg a nejevel együtt. A lakoma egész ünnepélyes csendben folyt le végig. Idegen vendégek nem voltak hivatalosak.

A lakoma vége felé, midőn épen a boldogságtól ragyogó arczu apa felállt, és pezsgőtől habzó poharát felemelé, hogy elsőszülöttének egészségére áldomást igyék: az udvarmester bejött az előteremből s valamit súgott az ifjú hercegnő fülébe.

Ingola az első pillanatban haragosan huzta össze a szemöldeit. Hanem aztán ismét jószagos mosolyra derült ki az arcza.

- Nem! Ma nem gyűlölök senkit. A mai napon a halálos ellenségemnek is megbocsátok. Hadd jöjjön be...

De a mint a bejelentett látogató belépett az ajtón: annak a láttára a férjnek kiesett a kezéből a felemelt áldomáspohár; ő maga lerogyott a székébe.

Klausner Gottlieb volt a látogató; ő jelent meg a lakoma termében a maga egyszerű fekete talárjában.

Odament egyenesen a fiához s annak a vállára téve izmos kezét, felrázta azt zsibbatag kábultságából.

Az öreg Sonnenburg herceg rákiálta a papra:

- Mit akar ön Moszkowszky Kázmér gróffal?

A lelkész száraz, szomorú hangon válaszolt.

- Ez az ember itt nem Moszkowszky Kázmér gróf; hanem az én fiam: Klausner Henrik: - áruló, - csaló, - tolvaj...

Aztán halkán mormogta a fiához.

- Állj fel és kövess!

Henrik gépiesen fölállt az asztal mellől, s engedé a kezét megragadtatni az apjától.

Ingola hercegnő rémulten sikolta fel:

- A férjem! Mit akar ön a férjemmel?

A lelkész hátrafordult, s kinyújtott hosszú, száraz karjával odamutatott a vele jött másik látogatóra, a ki addig, a míg be nem lőn jelentve, csak úgy támaszkodott az ajtófélfához.

- Önnek a férje, Sonnenburg hercegnő, ott áll! Az a Moszkowszky Kázmér gróf, a kinek ön hitvestársa.

Az ajtóban álló alak a Szibériából hazatért számüzött volt. Nyomortól, szenvedésektől megtört alak, sűrű haja és hosszú szakálla korán megszőrkülve; arcza sovány és fakószínű, idő előtti redőkkel vénítve; termete meggörnyedt, kezei fagytól veresek, nehéz munkától kérgek. Így, így néz ki a délczeg sztárosztafiu, hét esztendei szibériai iskola után...

E rémalak láttára Henrik gyorsan felkapott egy kést az asztról; de az apja még gyorsabban észrevette azt, s kicsavarta a kezéből, mielőtt Henrik a saját torkát elvághatta volna vele.

- Ohó! fiam! Ezt nem rójuk le olyan könnyen. Nektek vissza kell cserélnetek. A roskolnik fegyenczgubája emberére vár! A te neved 13579. Könnyen megtarthatod: páratlan számok egyenes sorban. Elődöd hét évig viselte.

S a csere valóban megtörtént.

Mind az osztrák, mind az orosz kormányok megegyeztek abban, hogy a világ előtt ezt a botrányos csalást el kell titkolni, mely kettőt a két ország legelőkelőbb családjai közül tönkre tett volna.

Maguknak az érdekelt családoknak is kényszerüleg bele kellett a keserű reparatúrába egyezni.

Kázmérnak az alatt a föltétel alatt lett visszaadva a birtoka, hogy Ingola hercegnőt elismeri hitvesének; a hercegnő is kénytelen volt őt férjéül fogadni, hogy a fiai számára az ő család nevet s a törvényes öröklési jogot megmentsse. Együtt mentek el Bielistokba. S éltek aztán, a hogy tudtak, örömtelenül, kerülve a világot s elzárkózva mindenki elől. A férjet és a nőt nem látta soha senki együtt.

Henriket pedig elvitték a Jeniszei mellé: bedugták abba a jurtába, a melyet a 13579-ik roszolnik épített magának és a pereputyjának s neki adták az elődje szántóvető szerszámain, szánkóját és iramjait - és a szamojéd feleséget.

Hát így is kétszer kettő négy!

És az öreg sztaroszta még azután hosszú ideig élt. Meg kellett érnie, hogy a Moszkowszky nevet viselő gyermekek elhaltak; a Maximilian, és a Szaniszló is: a családnév elmúlt. - Új ivadék nem következett utánuk.

Hanem a «Pomszta» meg a «Váda»; - azok megmaradtak. Az igazi testéből és véréből származott unokák! Azoknak az ivadékaik most is népesítik a Jeniszei rónáit s igen szorgalmas parasztok váltak belőlük.

A NŐI HONVÉDHADNAGY.

Mindnyájan emlékezni fogunk az alakjára, a kik az 1848/49-iki szabadságharca emlékeinek kiállítását meglátogattuk. A pénztárnál egy 48-as honvéd főhadnagy ült, egyenruhában, mellén a koszorús vitézségi renddel, fején a trikolor-rózsás csákó; napbarnított arcán se bajusz, se szakáll.

Én ez alakot az 1849-iki májusi napokban láttam, akkor még nyalka «legény» volt, huszár dolmányban, sarkantus csizmában. Irtam is róla valami költeményt.

Hanem hát mind annál, a mit költői fantázia kitalál, sokkal érdekesebb ennek a rendkívüli alaknak az igaz története, a melyhez a hiteles adatokat ő maga bocsátá kezemre. Ez a két év egy nő életéből «sok» volna egy regénynek.

«Lebstück Mária» (ez volt a családi neve) Zágrábban született, horvát szülőktől 1830-ban, a hol az atyja jómódú kereskedő volt. Kora fiatalságában Bécsbe került, a hol szülőinek gazdag rokonai laktak. A mint 1848-ban a márcziusi mozgalom megindult, a szabadság mámore a 18 éves leány lelkét is elragadta: miután márczius 13-án és 14-én az ifjú harcosok számára koszorukat fűzött, márczius 15-én már nagyobb tette szánta el magát. Felcserélte a női öltönyt az aulista egyenruhával, s puskát ragadva maga is beállt a Giron György vezénylete alatt alakult «német légióba», később a jogász-zászlóaljba, melynek főparancsnoka Colloredo gróf, alparancsnoka Koller volt.

Ettől fogva férfinak tekintette mindenki, Károly volt a neve. Részt vett a vérengző torlasz-harcokban, az utcái ütközetekben, egész a döntő ostromig, melyben Windischgraez seregei a bécsi forradalmat leverték.

Ekkor azzal szabadult meg az üldözés elől, hogy ismét felölté a női ruháit, s szépen kísétált Bécsből gyalog, letörölve arczáról a puskaporfüstöt. Eljutott szerencsésen Wienpassingig. A folyamán átvezető hid le volt hordva. Az innenső parton nem is volt semmi őrség. Csak a hidkorlát volt meghagyva és egy gerendaszál. Ezen az egy szál gerendán tornászta át magát a menekülő a tulsó partra.

Ott azonban két magyar nemzetőrré bukkant, a kik vasrudakkal voltak felfegyverkezve: azok elfogták, mint kémeket s bevitték egy faluba s ott áristomba tették. A bíró azonban szabadon bocsájtotta s a leány folytatta azután az utját feltartóztatlanul Vasváron keresztül Sopronig. Győrbe igyekezett eljutni, a hol férjénél levő nénje lakott.

Este későn érkezett meg Sopronba s ott a Magyar Király czimű vendéglőbe szállt meg. Sopronból azonban senkinek sem volt szabad utlevél nélkül kimenni. Ekkor Görgeynek egy hadosztálya cseltámadást intézett az osztrák csapatok ellen s a fegyverzajban a menekülő leány, a ki nem félt már az apró golyók fűtyülésétől, se az öregek bűgásától, könnyű szerrel kijutott a városból.

Czenkig folyvást gyalog menekült, itt utolérte egy könnyű cséza, melyen két uri ember ült, azok megszánták a leányt és felvették a kocsijukra. - Ők is Sopronból menekültek s Győrbe igyekeztek. Ámde nem volt köszönet a barátságukban, mert Csornán túl, a mint a befagyott Kis-Rábán át akartak hajtatni, leszakadt a jég a szekér alatt. Jó szerencse, hogy közel voltak a honvéd előőrsök, azok kihuzgálták őket a vízből. A leánynak az öltözete azonban facsaró viz lett s azonnal jéggé fagyott a tagjain. Egy derék honvédkáplárnak aztán megesett rajta a szive, odavitte az örtüzhöz, ráadta a saját köpönyegét, hogy annak az oltalma alatt vesse le az öltönyeit s takarózzék bele, a míg az örtüznél megszáradnak a szoknyái s ismét fölveheti. A pálinkás kulacsával is megkínálta, hogy felmelegedjék. E jégfürdő után azzal került ki a

halálos betegséget, hogy a mint ruháit újra fölvehette, nekiindult gyalog az utnak, a sebes mozgás ismét fölhevíté. Másnap eljutott Győrbe.

Testvérénje házánál fájdalommal párosult örömmel fogadták, s ott elmaradhatott volna a rossz napok végéig. Ezt a kis kalandot elfeledte volna neki a világ.

Ámde ő nem kalandnak tekinté, a mi addig történt vele: teljes lelkét betölté a szabadságért való rajongás. Midőn harmadnap megtudá, hogy egykori parancsnoka, Giron őrnagy szintén Győrben van a bécsi német légióval, odasietett hozzá: az a «fehér hajó» vendéglőben lakott. Az őrnagy rögtön ráismert a női ruhában a vitéz katonájára: «hozott Isten öcsécském!» üdvözlé s hozatott számára aulista egyenruhát, adott neki puskát, kardot. Máriából ismét Károly lett. - Még az nap délben letette az esküt a háromszinű zászló alatt a «fehér hajó» előtti téren a német légióval együtt s már két órákor silbakra volt küldve Görgey főhadiszállása elé a püspöki palotához. Ez volt első szolgálattétele magyar zászló alatt.

December 26-án kezdte meg Görgey serege a visszavonulást Győr alul. Bábolna alatt került Károly az első ütközetbe nyílt csatatéren. Veszteséggel végződő ütközet volt. A bécsi legiónáriusok is megfutamodtak, daczára a «leány» buzdító szavainak.

A második csatája a csapatjának Tétény alatt volt, Cress könnyű lovasok és gránátosok ellen; az is futással végződött.

A kudarczok nem ábrándították ki a leányt, a szégyen nem oltotta ki a lelkesedés tüzet. Keresett magának méltóbb társaságot. Budapestre érve, beállt a tiroli vadászok szabad csapatjába, melyet Szöll Vitályos őrnagy szervezett. Ez a szabad csapat Görgey hadtestébe lett beosztva.

Ezzel a hadsereggel járta be azt a csodálatraméltó nagy hadműveletet, melyet Görgey Budapesttől a Bányavárosokon át Branyiszkóig végrehajtott. Csikorgó hidegben, folyton kettős tűz között, sehol meg nem pihenve.

Körmöczbánya mellett volt kemény harczuk az utjokat elzáró ellenséggel. A harcz komolyságát bizonyítják az áldozatok. Itt esett el Pusztelnik alezredes s Aulich tábornok hadsegéde, Kemniczer kapitány, a kiket másnap Körmöczön katonai pompával temetének el. E harczban oly vitézül tünteté ki magát «Károly», hogy utána nyomban előlépteté őt fővadászsza a dandárparancsnok, Liptay alezredes. E csata után lett végrehajtva a magyar fővezérnek egyik legzseniálisabb hadművelete. Mikor az ellenség már minden oldalról körülfogta s azt hitte, hogy nincs menekülése, akkor egy bányaalaguton át kisiklott a vasgyűrű alól s az ellenség lába alatt került annak a háta mögé. Ez alaguti menekülésben is részt vett Károly a tiroli szabad csapattal.

Innen aztán folytonos harcz között tovább föl északnak, Beszterczebányán keresztül. A város már fel volt gyújtva, a lángokon és fegyvertüzön keresztül kellett utat törniök előre. Arra következett a fáradságos hegyi ut a Stureczen keresztül. Rózsahegynél éjjeli támadást vertek vissza, mely 11 órától virradatig tartott egy téli éjszakán.

Végre Késmárkon egy pihenő napot tartottak. A késmárki lelkes honleányok a honvédek tiszteletére tánczvigalmat rendeztek. S mikor legjobban rakták a csárdást, megdördült az ágyú. A közel Béla város felől támadt az ellenség: a tánczból a fegyvertánczba kellett rohanni. S ott hangzott aztán az igazi «három a táncz», az ellenség háromszor is elkiáltá «hogy volt, hogy?» de végre is csak ő fáradt bele: kivilágos kivirradtig tartott a mulatság.

Erre következett azután a branyiszkói nap. A tiroli lövészek itt is vitézül harczoltak Guyon tábornok alatt. Éjféle egy óra volt, mikorra a szorost elfoglalták s a hegytetőn kitzútték a zászlót. Eperjesen megpihentek 24 óráig. Kassán Görgey a branyiszkói ütközetben elesettekért nagyszerű rekviemet tartatott s ez alkalommal az a fátum érte Károlyt, hogy az elvonulásnál éppen Görgey előtt elnevette magát a fölött, hogy a hadvezérnek ki volt szakadva mindkét

könyökén az egyenruhája. (Nem ért rá befoldoztatni.) Ezért a disziplina-sértésért Károlyt a parancsnoka 8 órai kurtavasra büntette s egyuttal elmaradt Károly a nagy bálról, melyet a kassai hölgyek adtak a honvédeknek. Pedig Károly már ekkor tiszt számba ment, ha még nem volt is a neve a «Közlönyben». Miskolczon már azzal a megbízással tisztelték meg, hogy 200 hadifoglyot szállítson Debreczenbe, a mit ügyesen végre is hajtott.

Debreczenben azonban, a midőn a foglyokat átadá, a vendéglőben összegyűlt katonatisztek egyike ráismert: «hisz ez Mari kisasszony!» Valaha a bécsi rokonoknál udvarolt a leánynak: onnan emlékezett rá. Tagadni nem lehetett. Annál szívesebb volt a bajtársi üdvözlés. A tisztek egy albumot szereztek s abba beleírták az emlékmondataikat «Károlyhoz». Hová lett ez az album?

A kápolnai ütközetben derék osztályrész jutott a tiroli szabad csapatnak. A végzetes visszavonulásnál egy vértess század megrohanta a lövészeket. Ezek az országuton tömeget képezve fogadták a rohamot. A nehéz lovasság szétrobbantá a gyalog csapatot. Ennek egy része elesett, a többi elfogatott vagy elfutott, a sötlyékbe. Károly egyedül futott tovább az országuton, fegyverét el nem dobva kezéből. Három kurazir utána vágatott, szörnyen szidalmazva és fenyegetve, ha meg nem áll. Egyszer aztán megállt. Egy vén fűzfához jutott: a mögé megvonult. Háta mögött mély süppedék, a melybe a lovasok nem kerülhetnek. E védő menedékből jó célzó fegyverével kettőt lelőtt a lovasok közül, a harmadik megfordult és elvágatott. Mikor aztán a magyar hadsereg ismét összeszedközött, Ott kapitány, ki a jelenet szemtanuja vala, odavezeté Károlyt a fővezér Dembinszky elé, a ki e szavakat intézte hozzá:

- Fiatal ember! Legyen ön mindig ilyen vitéz. Ön ma az arany kardbojtot szolgálta meg. - S rögtön kinevezte alhadnaggyá.

Károly összeszedte a szétrobbantott tiroli lövészek maradványát s legközelebbi hóstette az volt, hogy ezeknek az élén Verpelétnél egy, az ellenségtől megszállt majorlakot megostromolt és elfoglalt. Hanem ennél az ostromnál, a kik élve maradtak is, majd mind sebet kaptak. Maga Károly is keresztül ment a vérkeresztiségen, egy golyó a fejét horzsolta.

Maga is sebesülten, bekötött fejjel, nem ment a tábori kórházba, hanem egy sebesült szállítmányt kísért Tisza-Füredre. Mire onnan visszakerült, nem talált rá többé a vadászcapatjára. Ekkor megirigyelte a huszár életet. Hiába! Csak a magyar huszár az igazi Hadúr katonája. Ez volt tetőpontja az ábrándjainak. És ezt is elérte. Görgey Gáspár tábornokhoz küldte őt, a ki Károlyt a Miklós-huszárok közé osztá be. Nyalka huszár volt! Már akkor mindenki tudta, hogy leány. Tizenkilencz esztendő leány, mint huszárhadnagy. Még férfinak is gyermek volna - a mai világban!

Érzékeny volt a búcsuzása attól a néhány bajtárstól, a ki még a tiroli lövészcsapatból fennmaradt. Hatvannál talált rájuk s részt vett velük a hidon folytatott szuronycsatában, a hol ő maga is egy szuronydöfést kapott a jobb kezébe, századosa pedig, az athletai termetű Braun, elesett. Ennek a holttestét Gyöngyösre vitték, ott temették el. Károly sebesült kezével koszoruzta meg a hős sírját.

Alig hogy a sebe behegedt, felvette a huszár egyenruhát a miskolczi hadi állomáson, de a hozzávaló kardot, sarkantyút és paripát csak Tokajban kapta meg s már ugyanazon a napon derék rohamra szállt a rakamazi pontonhidon az ellenséges lovassággal, s onnan visszatérve Tokajba, (saját szavai szerint) erősen udvarolt lóhátról a szép hölgyeknek. Az is csodálatra méltó, hogy egy leány, a ki először ül lovon, olyan biztosan ura tudjon maradni a nyeregnek, kantárnak és a kengyelnek, meg a lovassági nehéz kardnak, hogy rögtön rohamra mehessen s lovas harcban verekedjék; ehhez valami őseréjű dæmoni temperamentum segíthet; de hát ilyesmi nem volt ritkaság: hanem hogy azután még a szép hölgyek előtt is képes legyen lóháton a nyalka ficzkót adni: ehhez már virtuoizitás kellett.

Innen Szolnokig masiroztak a Miklós-huszárok. Károlyt Wagner tüzér-őrnagy mellé rendelték nyargoncznak. Kitűnő lovasnak kellett hát lennie, mert a nyargoncz tiszte árkon-bokron, sötlyéken keresztül vágatni cél felé. Szolnokon azzal bizta meg a dandárnok, hogy 23 szekér löport és töltenyt szállítson el Komárom várába. A szállítmány fedezetéül adtak mellé egy öreg tűzmestert, meg egy csapat guerillát. Ez az útja is a kalandok egész sorozata. Folyvást ellenséges portyázó csapatok elől bujdokolva, azokat Gödöllőnél, Vácznál, Ipolyságnál szerencsésen kikerülte, végre Léva alatt, szemközt jövő menekülők azzal a rémhírrrel tartóztaták fel, hogy az erdőn átvezető mély utat a császáriak elfoglalták. Erre a riadalra a fuvarosok kifogták a lovaikat a szekerekből, ezeket otthagyták, maguk elnyargaltak; a kísérő guerillák is elszeleltek, a fiatal hadnagy egyedül maradt ott a vén tűzmesterrel. Ezt otthagyták a szekereket őrizni, maga visszanyargalt Ipolyságra, ott új lovakat rekvirált s derekabb legényeket a megfutottaknál, s azokkal aztán szerencsésen elvitte a lőszeres szekereit Szentpéterig, a hol rátaálalt Gáspár tábornokra. Az öreg nagyon megdicsérte s pecsétetes levelet adott át neki Görgey fővezérhez, a ki már akkor Komárom alatt állt a derék sereggel. Négy huszár lett fedezetül rendelve a szekerek mellé. Hajnalban érkeztek meg Komáromba, a hol Károly átadta a sürgőnyt Görgeynek. Az nap délben volt a csillagsáncz ostromában kifejtett vérengző ütközet.

Még azon a napon kinevezé Mészáros Lázár hadügyminiszter Károlyt főhadnagynak.

Komárom felszabadítása után Budapest alá vonult a magyar derékhad. Károlyt I** tüzérőrnagy mellé osztották be, ki a Gellérthegyen működő bombavető mozsár-telep főparancsnoka volt.

Ha költeményt íránk, előidézhethetők emlékezetünkől azokat a csodás májusi éjszakákat, a midőn a szép csillagos égen szálltak erre, szálltak arra a vérveres csillagok, sziporkázó tűzfarkot húzva maguk után (paródiái a titokteljes tűzmeteoroknak), a hol lecsaptak, földrengető dörgést s villámlobbanást támasztva. A hegyekről lőtték a várat, a várból pedig Pest városát. Közbe pedig hangicsáltak a fülemilék. A tűzokádó Gellért ormán játszódott le az idyll. A fiatal huszárfőhadnagy itt kapta a legveszélyesebb sebet: nem a Károly, hanem a Mária; a szívére kapta a sebet; szerelmes lett a hősi tüzér-parancsnokba.

Maga is megijedt e mámorító szenvedélyétől, s hogy véget vessen neki, a halálnak rohant. Hajh, abban a régi időben de sok szerencsétlen szerelmes találta meg az igazi módját a szívgyógyulásnak - tűzzel: nekirohant a golyózápornak. Május 20-án éjjel Károly Mária besorozott az önkénytesek csapatjába, a kik vállalkoztak a Ferdinánd-kapunál ostromlábtókon felhatolni a vár bástyafokára. Ebben a hősvállalatban is részt vett; nem találta fel a halált. Hanem feltalálta a helyett a boldogságot. Szerelme viszonzva lett. Egy tábori lelkész rendbehozott mindent. Három hétig tartott a kivivott Buda várában a mámor: a szerelem és a diadal māmora. Az idő rövidségét kipótolta a szerelem és diadal nagysága.

Hanem ez a boldogság sehogy sem illett össze a huszárfőhadnagyi egyenruhával. «Egy egész babérrerdőnél egy rózsabimbó többet ér.» Károly lemondott a kivivott férfi név dicsőségéről, azért, hogy asszony lehessen. (Mégis csak az asszony az erősebb!)

Ámde nagyon elszámította a dolgot, a midőn azt képzelé, hogy a katonai kötelékből csak így könnyedén ki lehet bujni egy - népviselet felöltésével. Egy tánczvigalomban, a hová ő is vesztére elment, ráismert egy tüzérkapitány M**y.

Nini! hisz e hölgy valamikor a mi ütegünkönél szolgált, mint huszártiszt!

E szóra rögtön elfogták s a József Bastion üregébe zárták. A főparancsnok ítélete szigorú volt: «akár kém, akár szökevény az álruhába öltözött, főbe kell lövetni!» 48 óráig volt siralomházban.

Ez alatt azonban I** őrnagy és Sebess térparancsnok Kossuthoz siettek s elmondva előtte a regényes igaz történetet, kieszközölték tőle a kegyelmet, de azzal a föltétellel, hogy Károly vessen véget az egész idyllnek; vegye fel újra az egyenruháját, s menjen vissza a zászlója alá.

Ekkor már elkezdődött a visszavonulás. Pestről Dorosmáig meg sem álltak. Ott a támadó ellenség kényszeríté őket Szegedre huzódni. Folytonos csaták közben vonultak Lugosig, onnan Facsetra, a hol az ellentől üldözve, átusztattak a Béga vizén. Itt végre elfogták őket s Aradra vitték. A magyar fogoly tisztok a kaszamatákba zárattak. A várparancsnok túlszigorú ember volt. Egy éjjel a lakosztálya alatti kaszamata felrobbant s a szobájából kirohanó generális belezuhant a tátongó mélységbe, a honnan a fogoly magyar ezredes, Szatmáry, hozta ki még élve: de a várparancsnok nem sokára sebeiben meghalt. Utána Thun gróf jött Aradra. Ez emberségesebben bánt a foglyokkal. Megtudva, hogy «Károly» tulajdonképen «Mária» és hogy áldott állapotban van, kibocsátá őt a börtönből s megengedé neki, hogy magánszállást fogadhasson a városi mérnök, Herr Ádám urnál, katonai őrizet alatt. Innen felszállíták Pestre a Neugebäudeba, a katonai felebbezési törvényszék elé, a hol Reuschl alezredes-auditor és Katzel felebbezési tanácsnok kihallgatták s azzal ismét visszaküldték Aradra. Ott volt ismét katonai felügyelet alatt, míg el nem jött az idő, hogy az új várparancsnoknak bejelentse a fogoly azt az indokolt kérelmét, miszerint szintén fogoly «férjét» bocsássa ki egy napra, hogy újszülött fia keresztelőjét megülhesse. A várparancsnok teljesíté a kérelmet s a két fogoly, apa és anya, együtt ünnepelhették meg fiúk keresztelőjét, két tűzérkáplár volt a keresztapa.

Három hónap múlva aztán a nőruhába öltözött foglyot Pestre vitték s innen Zimonyba szállították, onnan két katona kíséretében Sziszekre vitték, ahol aztán tudtára lett adva, hogy már most alá is út, fel is út! mehet szabadon, a hová tetszik a horvát földön.

Egyenesen hazament a szülői házhoz Zágrábba.

El lehet képzelni azt a jelenetet, mikor a katonai hírrel koszorúzott leány egy kis csecsemővel a karján belépett az elhagyott otthonba.

Anyja, nővérei örömmel fogadták a megtértet; ámde volt egy bátyja, a ki az osztrák hadsereg-nél szolgált s Lombardiában harczolt Radeczky alatt, ez kegyetlen dühbe jött, midőn meglátta a hazatérő nővért; szidalmakkal halmozta el s ki akarta dobni gyermekestől a házból. De az anyai szeretet győztes maradt, a fiú haragját lecsillapították s engesztelődésre fordították a szenvedő nővér iránt.

De nem olyan könnyen ment az engesztelés a zágrábi lakosságnál. A hol Mária megjelent az utcán, szidták, gúnyolták, kövel, sárral dobálták, luggal leöntötték, míg végre az anyja elvitte a leányát Jellasich bánhoz s attól kért oltalmat. A bán elmondatta Máriával minden viselt dolgát s akkor azt mondta neki, hogy «honfitársainak semmi okuk sincsen ezért gyalázkodni, sőt inkább dicsőségül róhatják fel, hogy nemzetükből támadt egy nő, a ki a vitézség mezején ily hírnevet tudott kivívni». S azonnal kiadta horvát, német és olasz nyelven írott plakátokban a napi parancsot, melyben szigorúan megtiltatik a hazatért felkelőknek minden bántalmazása.

Itt azután három évig maradt Mária; de ismét visszakivánczolt Magyarországra s Győrbe ment lakni, a hol első házassága formahiba miatt felbontatván, újból férjhez ment Pasché Gyulához, ki szintén hadnagy volt a szabadságharc alatt, s élt vele zavartalan boldog házasságban 21 esztendeig, midőn férje meghalt.

Most itt lakik Új-Pesten a fiánál. Szegény sorban van és beteg. Nem panaszoja sorsát, nem alkalmatlankodik a hazafiak ajtaján, nem kéreget, nem dicsekszik az érdemeivel; csendesesen megvonul.

Én sem indítok meg érette országos irgalmat, csupán annyit mondok, hogy talán mégis szép volna a magyar honfiaktól, ha ezt az emlékezetreméltó alakját a szabadságharcnak nem hagynák élte alkonyatán nyomorban elveszni.³

³ Most már vége a történetnek. A vitéz amazon, a hős huszárhadnagy kiszenvedett. Ez évben tették le örök nyugalomra, zeneszó és katonai parádé nélkül.

A SZATYOR.

(Életkép a múlt időkben.)

Az én kedves szülővárosomról kíván az én lelkem megemlékezni, annak is a legmagasabb tornyáról, a mire az én hitfeleim olyan büszkék, és a kollegium szatyráról, a mit ők olyan nagyon szégyenlettek.

Lesznek sokan, a kik nem is tudják, mi az a szatyor? Kivált mikor a «kollegium szatyráról» van szó. Bizonyosra veszem, hogy tíz olvasó közül kilencz «szatira»-nak fogja olvasni ezt a szót.

Hát biz a szatyor nem valami elegáns bútordarab; azt nem viszik be a szalonba; nem akasztják fel a boudoir kandelábereire, az még nem is előszobaképes, azt még a konyhában sem engedi letenni a szakácsné, hanem kinn a pitvarban végez vele; a szatyor a kosarak nemzetsége között a pária.

Nem is kosárfonó készíti azt, hanem a gyékénykötő, a sömlyéklakó pákász, vagy a tömlöczlakó rab.

Egy hosszukás, öblös, gyékényből fonott alkotmány a szatyor, a feneke deszkával jól kibélelve; hasonlatos az indusok csónakjához. Közepén mind a két párkányán van egy-egy füle, a mi nagyobb biztosság okáért kötélből is szokott készülni s ez esetben bőrrrel vonatott be, nem annyira a rokokó styl megtartása végett, mint inkább, hogy tovább tartson s az embernek a vállát ne törje olyan nagyon. A kik korán reggel járnak az utcán, találkozhatnak hébehóba egy ilyen szatyorral, melyet izmos mészároslegény czipel meggörnyedve, fél borjunyi tartalommal.

Hanem a komáromi kollegium szatyra ezeknél mind nagyobb volt, az volt a szatyroknak az apja. Az két emberre való volt. A két fogantyuján egy rudat toltak keresztül s annak a két végét a vállára véve, hurczolta a kollegium szatyrát végig a városon két mendikás diák. Mindennap lehetett őket látni délben 12 órakor a kollegium felé czafolva, estenden pedig onnan kifelé loholva, a rúdra akasztott szatyorral.

Hanem előbb mondjuk el, hogy mi volt az a kollegium?

Büszke nagyzással nevezték így a komáromi hívek az ő hatalmas iskolájukat. Hatalmasnak mondhatom én azt, mind kívülről tekintve, mind belülről megítélve. A város legszebb részén, a szombati utcában, átellenben a kálvinista templommal, volt egy piacz nagyságú terület, az utca felől szép rácszal bekerítve. Az én nagy diák koromban e tágas udvar egy részét átalakítottuk botanikus kertté; a többi része még elég volt a szabad tornászat gyakorlatára. A telek mélyéből emelkedett ki a szép nagy emeletes épület, mely úgy volt megalkotva, hogy még a földindulásnak is ellenálljon, homlokzatán ez arany betűs felirattal: «MUSIS POSITUM» (a múzsáknak állítva). Az utcáról kövezett gyalogjáró vezetett a márványlépcső bejárásáig, melyet vasajtó zárt el.

Volt mit őrizni a vasajtónak. Nagyszerű könyvtára volt a kollegiumnak, még muzeuma is volt; elektrika masina, barometrum, kitömött állatok, ócska fegyverzetek, természeti ritkaságok bámultattak benne. A falakon pedig derék hazafiak arczépei voltak felfüggesztve, mellé a nemesi czimereik: egy Csejtey, egy Töltéssy, egy Csajághy, egy Szarka, valamint a legelső komáromi prédikátor s a legelső professor képei.

Egy professor tanította a logikát, poézist, retorikát: egy conrector a syntaxist, egy subrector a grammaticát: két rector az elemi tudományokat, két tanító foglalkozott a leány iskolával, melynek külön bejárata volt a másik utcza felől.

A professornak volt hétszáz forint fizetése (annyi, mint egy másodalispánnak) azonkívül külön ház a számára, veteményes kerttel, a búcsuztatókért illendő díjazás és a priváták. A mi jót tudok, mind ott tanultam én ebben a kis házban. A többi tanítóknak is rendesen kijárt a fizetésük, mely meghaladta egy szolgabíró fizetését abban az időben.

Az ecclesia gazdag volt. Azok az arczképek ott a bibliothékában mind megannyi jóltevő hagyományozót örökítenek meg, kik alapítványokat tettek tanítók fizetésére, jól tanuló fiúk ösztöndíjazására. A Szarka-stipendium volt harminczhárom forint; ezt az első latin osztály legjobb tanulója kapta: a grammaticista; a Töltéssy-fundáció már húsz ifjúnak biztosított fejenként ötven forintot a felsőbb iskolákban; legnagyobb szerűbb volt a Csejtey-alapítvány, mely a két legkitünőbb logikusnak adományozott egyenként százötven forintot, azzal a meghagyással, hogy tanulmányaik folytatása végett a debreczeni főfő-kollegiumba zárándokoljanak.

Azonkívül volt a persely, mely vasárnapon, ünnepnapon, délelőtti istentisztelet alatt egészen, a délutánin félig telve rézpénzzel szokott hazakerülni a vicecurator gondos kezeibe.

De mindezek fölött a legbökezübb patronus, a legbiztosabb fundus, a legjobban hypothékált kapitális volt a szatyor. Az a szegény, szégyenkedő szatyor. Ez az özvegy asszony olajos korsója, ez a népmesében divó «terülj meg abrosz» tündér varázsszere.

Az összes tanári kar (a logika professorának kivételével) a «mensa ambulatorián» élt. A «vándorló asztal» legrégibb őszintézményeink közé tartozott. Nem is lehetett akkoriban máskép.

Subrector, conrector, két rector, két leánytanító, mind együtt étkezett egy közös szobájában a collegiumnak. Minden nap más háznál főztek a számukra. Némely házra kétszer is került a sor (de többször nem) egy esztendőben. A megelőző napon egyházfi uram, nagy elefántcsont fogantyús, rezes végű spanyolnád botjával megjelent a sorra következő háznál, bejelentve a háziasszonynak, hogy holnap ide jön a szatyor.

Annak kifogás nélkül mindenki engedelmeskedék. Másnap volt nagy sütés-főzés a konyhában, mintha névnapi lakomához készülének. Minden asszony azon volt, hogy kitegyen magáért. Hej, de sokszor irigykedtem gyerek koromban a tanító urakra, mikor a drága jó dorongos fánkot, a barátfülét a szatyorba pakolták, én meg nem kaptam belőle. Négy fogás étel került a szatyorba, mely szép fehér sávolynos abroszszal lett kibéllelve, abba rakták a tálat, fazekakat, annyi tányért, a hány az ételszám a vendégekével sokszorozva; evőeszközökről, poharokról az ecclesia gondoskodott. Tizenkét órára pontosan készen volt minden étel, úgy hogy mikor a Szent-András tornyában az utolsó harangszó elkondult, már akkor a két dárdás ott robogott be a telt szatyorral a collegium vaskapuján.

Az előkelő családok természetesen egymagukban állították ki az egész ebédet, a kisebb tehetségű hivek, hajósok, superek, szekeres gazdák, fullajtárok, halászházak, kertészek, ketten, sőt a szegényebb sorsuak hárman-négyen is járultak hozzá, felosztva a szomszédok közt a készítenő ételeket, úgy hogy az egyik szolgáltatta a tejfeles gombóczelevest, a másik a töltött káposztát, a harmadik a hurkát, kolbászt, a negyedik az uborkát hozzá. Mikor pedig a halászházok küldték az ebédet, akkor csak kétféle volt: paprikás halászlé, meg túrós csusza, de ez volt az igazi «karácsony».

Így voltak a mi tanítóink ellátva napról-napra, évről-évre a legizletesebb jó magyar ebédrel, nem volt rá semmi gondjuk, csak a kész terített asztalhoz kellett hozzá ülniök. Mindenki azt küldte nekik, a mi legjobb volt a háznál. Meg is voltak vele elégedve.

De legbámulatraméltóbb volt a szatyorhordó dárdások önmegtagadó abstinenciája, a kik a pompás ételszagot szimatolva, megállhatták, hogy holmi defraudációra kínálkozó alkalmat fel ne használjanak, pedig lám a szatyron nem volt Wertheim-lakat.

Csak egy példátlan esetet jegyez fel a krónika, hogy egyszer a dárdások az aprószőlős metélt-ről a piritottját utközben leették. Nem tudom igaz-e? de ez általánosan elterjedt hírnél fogva soha többet az asszonyok aprószőlős pirított metéltet a tanítóknak nem küldöttek a szatyorral.

Hanem hát, mi tűrés tagadás? csak szégyenlendő intézménynek tartottuk bizony mi ezt a «vándorló asztalt» az ecclesiában. A más felekezeten levő atyafiak gúnyoltak bennünket, hogy mink egész eccleziástól sorba tápláljuk a tanítóinkat, mégis milyen soványak! Lám ők a maguk professorainak semmit sem adnak, mégis milyen kövérek! Az igaz, hogy a derék Benediktinus director negyedfél mázsát nyomott testi alakjában, s még volt két testvére, mind a kettő benczés igazgató-tanár, a kik még tekintélyesebb termettel büszkélkedtek. Ellenben az nagy szégyen volt, hogy a mi tanítóink olyan ösztövérek.

No de majd egyszerre kivágjuk mi a tromfot!

Még egy másik patriárkális intézményünk is volt, az Ur vacsorájához való kenyér és bor szolgáltatása. Ez is ingyen adományból került ki. Hát hiszen a mi a kenyeret illeti, az csak könnyű szerrel nyerhető volt a sütőnéiről híres Komáromban; de sokkal nehezebb állapot volt a borral. Boros pinczét csak nagy urak tartanak, meg a korcsmárosok. Az utóbbiak között nem volt kálvinista, az elsőbbek pedig, ha ajándékba adtak bort, az olyan volt, hogy annak az italából a jámbor hívőnek csakugyan eszébe jutott Idvezítőnknek ezen mondása: «Éli, Éli! Láma szabaktáni!» melyet az eczettel való megkínáltatás után hallatott.

Hát hogy ha mi, férfi-nemzet, panaszkodtunk volna a miatt, hogy az urvacsorai aranybilli-komból ilyen rabvallató borral kell a mi Urunk Idvezítőnk emlékét megünnepelnünk, abban nem lett volna semmi feljegyzésre méltó; ámde az ellenkező fél, az asszonyi nemzet volt az, a kinek megesett rajtunk a szive: egy szép napon, az én megboldogult anyámnak a házánál, ki már akkor özvegyi gyászkontösét viselte, gyűltek össze a város hithű asszonyságai s kiki magával hozván megtakarított háztartási pénzét, összeadtak egy akkora summát, a melynek a kamatjából azontúl örök időkre igaz hamisítatlan bort lehetett vásárolni a sátoros ünnepek, az új kenyér és új bor alkalmával osztogatott urvacsorája számára.

Ezeknek a körülményeknek az előre bocsátása után teljesen érthető lesz, hogy az én időmben a komáromi kollegium volt a felvidék Mekkája, a hová nem csak a megyebeli fiatalság, de a szomszéd Pozsonymegye és akkor még erősen német Fő-Pozsony városának ifju nemzedéke is begyülekezett. Azok a jeles német fiúk is tanultak magyar nyelvet és igaz hazaszeretetet; mint a Zsigmondyak és a Grisszák.

A komáromi kis-kollegiumból kerültek elő sok nevezetes tudósok és írók, a kiknek sorában fölemlíthetem Katonát, Péczelyt, Hetényit, (a hétszer pályadíjazott akademikust) Tóth Lőrinczet, Beöthy Zsigmondot, Kalmár híres prédikátort. Magam sem huzom le a fejemet az asztal alá. Bizony jól osztották ottan a tudományok égi malasztját s helyet megálló ember lett ottan még a legutolsó sereghajtóból is.

A «misis positum» épület szellemfénye szétragyogott az egész felvidéken.

De nem csak az volt a nagy érdeme a komáromi kollegiumnak, hogy az országnak neves tudósokat adott, hanem hogy magának a városnak a népességét is a legszebb műveltségi fokra segítette. Nem volt olyan alacsony sorsú ember a gyülekezetben, a ki a Hübnerből a bibliai történeteket, a Hármaskis-Tükörből Magyarország földrajzát, történetét, az erkölcsi élet szabályait, számvetést és a mi fő dolog, a vallástani kátét könyv nélkül nem tudta volna. A mi pedig a zsoldárok éneklését illeti, abban nagy hire volt az én felekezetemnek. Hát még az a

szép kántus! Harmonia nélkül halottat örök nyugalomra nem kísérték a temetőbe. Mikor pedig jöttek az egzázmentek, azokra a diákok úgy hivogatták, házról-házra járva a tisztelt publikumot, mint most egy koncertre.

Ekkor jelent meg előttünk a nagyravágyás denevérszárnyú angyala, a kit, ha jól tudom a gnosztikusokból, Astarothnak hívnak.

Volt minekünk a század elején igen szép templomunk, szemközt a kollégiummal.

Valahol megírtam én e templom keletkezésének a történetét, mert még százegy év előtt nem volt ám szabad kulcsos Komárom városában templomot építeni a reformált hitűeknek.

Százegy esztendeje annak, hogy meg lett engedve.

Akkor a nagy «rácz temető» téren összegyűltek a férfiak, asszonyok s elhozták az összegyűjtött siklusaikat a templomépítésre: a férfiak levagdalták mentéikről az ezüstgombokat, a mentekötőket, a nők leszedték arany fülönfüggőiket, kőöntyűiket és nászáikat, s mind egy halomra rakták. Így támadt az új templom költsége. Valamennyi iparos mind ingyen dolgozott rajta.

S a templom szép tágas volt, két sor oszloppal a közepén, három nagy karzattal, pompás orgonával, aranyos szószékkel. Elfért benne ülve jó kétezzer ember. Hiteles számadatot mondok. Bizonyos vagyok felőle. Grammatista diák koromban én nyertem el a 38 forintos stipendiumot, s azt nekem a vasárnapi persely gyűjteményében adták át. A perselyben csupa krajczáros volt: egy krajczárt tett bele a városkapitány és a koldus egyformán; a koldus is adakozott, csak a katonák voltak adómentesek. Innen tudom hitelesen, hogy kétezzer ember ült a templomunkban.

S minő népek voltak azok! Most is büszkeségtől tágul a keblem, ha rájuk gondolok. A kormányosok és hajóslegények, a szekeres gazdák sötétkék mentékben, a molnárok világos szürkében, a takácsok füzöldben; és mind valamennyi megrakva három sor filigránmunka ezüstgombbal, egyik válltól a másikig érő nehéz ezüst mentekötő lánczczal. Hát még az asszonyi nemzet! Azokban a suhogó selyemruhákban; a csipkés főkötőkkel, hímzett kötényekkel; a lányok zsiráf fésűkre föltüzött kontyokkal, nagyvirágu dudoros réklikben a nép pompájának összesége volt az, idegen divatnak még csak hire sem volt. A ki kalapot tett a fejére, asszony-személy, azt dámának hitták s nem beszéltek róla fényes nappal.

S mikor ez a kétezernyi népség ott abban a fehér templomban egyszerre fölállt a helyéről s rázendíté az orgonaszó mellett a zsolozsmát: «Im bejöttünk nagy örömmel, Felséges Isten! A Te szentidnek gyülekezetibe. A Te templomodba, Felséges Atya Isten!» Az volt az egekig emelkedő zengemény!

Hanem hát a nagy templomnak csak egy kis szerény tornya volt három cis, fis és gis hangu haranggal.

Ekkor jelent meg közöttünk a nagyravágyás pávafarku dæmona.

Azt mondtuk: micsoda? Hát már miért ne építhetnénk mi a templomunkhoz egy akkora tornyot, mely tíz öllel magasabb legyen a papiatékénál?

Csak ki kellett mondani a nagy szót s mindenki követte.

A város egyetlen kőműves-mesterét megbíztuk a torony tervének megcsinálásával. Huszonöt öl magas legyen maga a fal. Aztán még egy tető, mely az arany csillagot az égig emeli. Nincs is annál nagyobb toronytető a kerek világon.

A költségvetés szerint kikalkulált összeget, ősapáink jeles példája nyomán, egy hónap alatt összeadta a hivek serege.

Az a torony velem együtt nőtt fel. Együtt láttuk egymást kamaszodni.

Csakhogya én, daczára sűrű nagy gyarlóságaimnak, korántsem okoztam annyi szomorúságot életem adóinak, mint a pajtásom, a nagy torony.

Ősi szokás szerint az építkezés természetesen épen kétszer annyiba került, mint a mennyire a pallér kiszámítá vala. Az összeadott pénz elfogyott, mielőtt a fal elkészült volna.

Ekkor aztán hozzányultunk az alapítványokhoz. Beleépítettük a Töltéssy-fundatiót, a Csejtey-stipendiumokat a kolosszális toronyba. A Csajághy-alapítványok is mind malterré váltak. Még adósságokat is vettünk fel a torony kontójára.

A fényes, nagy alapítványok, a melyek a szellem nemesítésére voltak szánva, mind átváltak kővé, fává, rézzé.

A mi szép kollegiumunk fentartására nem maradt több fenn egyetlen egy patrónusnál. Az az egy utolsó patrónus volt a «szatyor.»

Ezt nem lehetett zálogba bevágni.

Az volt a szerencse.

Már az én «humanissimus» koromban (retor, poéta, logikus) egyesegyedül a szatyor tartotta fenn a kollegiumot. Ez volt az utolsó dominiumunk, utolsó fundátiónk, utolsó kapitálisunk.

És a szatyor még mindig fentartotta az iskolát. Hat tanárnak adott életmódot.

Mindent elpredáltunk a nagy dicsőségért, csak a vándorló asztalunk maradt meg. Szégyenkedtünk vele: de megéltünk vele.

Mikor aztán a nagy szabadságharcz kitört, a hogy sok más régi dolog elenyészett, azokkal együtt a kollegium szatyra is elmúlt.

Most már aztán az én szülő-eccleziámnak nincsen kollegiumi szatyra: hanem iskolája sincsen.

A tanárok, a diákok széjjel mentek, ki erre, ki arra; a szép kollegium háza elébb kisdédóvó lett, mostan községi elemi iskola. A büszke felirat: «musis positum» most is ott ragyog arany betűivel a homlokán: de hová lettek a múzsák?

Az isteni eredetű múzsa, a szűz erényű múzsa, a szent pieridák berkének istennője senkit sem hevit már; elfoglalta helyét a sziveinkben az a festett képű, csapodár hetæra, az az utálatos, hazug, szívtelen bálványa a mai kornak: a politika. Ma csak annak az oltárán áldozunk.

Vajha fölébredne a mi népünkben ismét az igazi, éltető, megtartó nemes hitbuzgóság, melyet apáink anyáink örökök ránk hagytak, de mely örökséget mi elvesztegettük.

PETŐFI ESZMECSIRÁI.

Egyszer láttam a villámot megszületni.

A legközvetlenebb közelségből, alig hat lépésnyire tőlem.

Egész családom együtt volt: nőm, leányom és egy nevelt leányunk.

Egy hatalmas nyári zivatar után, künn álltunk az istenhegyi nyaralónk nyitott verandáján, gyönyörködve az elvonuló fergeteg pompájában. A bakacsinkék felhőkárpit eltakarta az egész vidéket: alatta fehér párafoszlányok lebegtek, mint szellemalakok, a kik ki vannak zárva az égből. Egy-egy néma villám pislant meg néha a felső sötétségben olyan távol, hogy a hangja nem hallatszott hozzánk. A zápor az Istenhegyen megszűnt már. A veranda alá menekült fecskék kezdték próbálgatni ázott szárnyaikat. Az egész lég tele volt ózonnal.

Ekkor ott a mi verandánk előtt, ember magasságnyira a földtől, támadt egy szikra, lapda nagyságu; inkább nevezhetném kigyulladt csillagnak, mely egy feloszthatatlan perczig a szivárvány minden színeiben sziporkázva «állt» előttünk, szétágazó szimmetrikus sugaraival hasonló egy virágkehelyhez, gyönyörködtető és nem ijesztő. Az Isten játéka! Születése perczében a hangja nem volt egyéb egy erős, pattanó zengésnél; a villámgyermek sir! A tovább folyó perczben ha felénk fordul, mind halva vagyunk! Nem! oldalt czikázott s aztán éles szögletbe törve, lecsapott az ezer lépésnyi távolban levő Mártonhegyre. De már akkor lángoszlop lett belőle s égrepesztő dörgése miatt reszketett alattunk a föld: már akkor az Isten haragja volt!

Ezt hozom fel igazolásomul.

Ha szabad volt meglátnom a születő villámot, miért ne legyen szabad arról beszélnem, a mit rajtam kívül szintén igen kevesen láttak: a támadó villanyszikráit egy lángésznek; a ki fergeteg volt irodalmunk világában, égtisztító, földtermékenyítő! villámait már nem látjuk, dörgését nem halljuk, felhőt sem látunk belőle, hanem virágait, a mikkel költészetünk mezejét teleszórta, örökké szedni fogjuk.

Petőfi, a költő, a népvezér, egyike volt nemcsak Magyarország, de korszakunk legkiválóbb szellemeinek, a kinek hite, meggyőződése volt az, a mit költeményeibe foglalt, a ki rajongott azért, a mit kigondolt, a ki benne élt abban, a mit megálmodott. Azonkívül pedig ugyanaz a közönséges ember volt, csendesesen feldicsérendő jó tulajdonságaival s szeliden megmosolyogni való gyarlóságaival, mint mi valamennyien.

A legtöbb költeményének ismerem az eszmecsiráit; ha szabad volna idegen szót használnom, azt mondanám, motivumait. Némelyiknek ott voltam az első szikra kipattanásánál. Láttam azt, mint amaz emlékezetes villámot, megszületni, s aztán mennydörögve végig harsogni hegy és völgy felett s lecsapni a legmagasabb oromra. Követte a zápor-szakadás. Vértápor volt.

Ezuttal azonban egy másik villámszerű költeményéről akarok szólni, mely azt a régi, azt az erős barátságot, mely bennünket összekapcsolt, ketté tudta szakítani.

Petőfi életirói, s azok között a legkiválóbb, felejthetetlen barátunk, Fischer Sándor, mindannyian felemlítik e meghasonlást, s megtalálják az indokát Petőfinek Vörösmartyhoz irt versében, melynek visszatérő végsora így hangzik: «Nem én tépem le homlokodról, magad tépted le a babért!» s mely az általunk közösen szerkesztett «Életképek»-ben megjelent; melynek tartalmát, hangját én utólagosan rosszaltam ugyanazon lapban s mely nyilatkozatomért aztán Petőfi szintén ugyanazon lapban megtagadott minden barátságos viszonyt kettőnk között.

Az életírónak adat a tény: Petőfinek e költemény megírására elég az ő kedélyhangulatának megismertetése, ki Kossuthban vetélytársát látta s Vörösmartyt meggyűlölé azért, hogy Kossuth indítványára rászavazott az augusztus 21-iki országos ülésben. Az indok érthetővé teszi aényt. De a lélekűvár előtt fenmarad az a kérdés, hogy ha a költemény miatt Petőfi és én között véleménykülömbőség támadt, hogy nem tudtuk mi ezt «a nyájasság kamrájában» egymás között elintézni? Hogy jelenhetett meg elébb a vers az egyik szerkesztőtől, azután a rosszalás a másiktól, ugyanabban a lapban? Miért nem tettük azt, a mi etikai következtetés, hogy ily esetben mind a két szerkesztő visszalép?

Valami mélyebben ható, erősebb vérmérgezésnek kellett itt működni, mint egy halavány politikai nézetkülömbőség. Hiszen saját akkor irt cikkeim állnak, mint terhelő tanuk ellenem, a kik szemembe mondják, hogy én is épen oly vakbuzgó gyökérirtó voltam, mint Petőfi.

Vagy jobban szerettem én Vörösmartyt, mint Petőfit?

Nem. Magyarországnak összes nagy embereit együttvéve nem szerettem annyira, mint Petőfi Sándort.

Hanem valaki mégis volt, a kit még jobban szerettem, mint Petőfit.

«Szerettem.» - A titok szikrája kipattant.

De ő is, Petőfi is szeretett mást!

És ennek a szikráját is láttam kigyuladni.

A megelőző 1847-ik év egy nyári délutánján, az alföldi útjából visszatért Petőfi, betoppan a szobámba s e szóval kezdi:

- Pajtás! Megházasodom.

- Tudom, mondám. Megírtad erdődi leveledben: «olyan három hetet töltöttem itt, mely testvérek között is fölér három mennyországgal». Násznagyul is meghívtál.

- De már nem Juliát veszem el. Megtudtam, hogy volt neki egy német katonatiszt gróf udvarlója. Német! Katonatiszt! Gróf! Három gyűlölet egy alakban. Elfelejtettem örökre.

- Hát ellenben kit fogsz elvenni?

- Prielle Cornéliát.

És aztán elmondta az egész idyllt, hogy ismerkedett meg az ifjú művésznővel Debreczenben, hogy kérte meg rögtön a kezét; ha pap lett volna, a ki vállalkozik rá, rögtön megesküdött volna vele. Most el vannak egymással jegyezve s mihelyt itthon az ügyeit rendbe hozta, siet vissza a menyasszonyához s vezeti oltár elé.

- Nos, mit szölsz hozzá?

Valami nagyon okosat akartam mondani.

- Barátom: «a szerelem a nap, a barátság az árnyék; az árnyékod követ mindenüvé, a merre jársz; de elejbéd nem áll, a míg napoddal szemben állsz.»

- Ne mondj te itt nekem dodonai orákulumokat, hanem felelj magyarán: eljösz-e násznagyomnak?

- Násznagyod leszek, de ismétlem: szív ügyében, szerelemben tanácsot se ne kérj, se ne adj.

Egész jólélekkel mondhattam ezt Petőfinek. Én Juliát nem ismertem, de ott láttam őt, a hová Petőfi helyezte előttem: egyszer az Olympon, másszor a Phlegetonban. Hanem Cornéliáról tudtam valamit. Azt, hogy ábrándokkal teljes, naiv kedélyű, kedves teremtes; olyan átlátszó alak, a min keresztül söt a nap, hogy még az árnyéka is fényes, a kinél a hiba és az erény nem

ellentét, hanem ikertestvér, egymáshoz hasonló. Csupa sziv az egész lény, önfeláldozó sziv. Színészek között éltem, soha sem mondott róla senki egy gunyolódó példálózást sem. Hanem egy igen szép jelenetet hallottam felőle. Egy évvel előbb egy másik magyar költő kérte meg kezét: Kuthy Lajos. Ő is hajlott hozzá. Nem is lehet csodálni. Kuthy a legszebb férfialak volt, a kit valaha láttam, a magyar jellegnek az eszményítése, egy hortobágyi csikós bársonyruhában. A szép arc, a nagy tüzes szemek elárulák a lángészt, mely munkáit alkotá. S e mellett a társalgásban is elragadó, rendkívüli, meghódító volt, ötleteiben őshumor és rajongó fantázia. Nem csoda, ha a fiatal, gyermeteg művészkedély hozzátapadt. Jegyesek lettek: ki volt tűzve a menyegzőjük. A megelőző napon Kuthy rajongó fantáziájával elkábítá a menyasszonyát, hogy esküvő helyett haljanak meg együtt. S a közös meghalást oly csábító szép színekkel tudta előtte lefesteni, hogy a fiatal leány beleszeretett a halálba. Másnap reggel együtt kimentek a Zugligetbe, onnan fel a Vajdabérczre, mely toronymagasságban válik ki az erdős sziklák közül. Innen fognak a szédítő mélységbe alárohanni. Ott térdre borultak egymás mellé, kezeiket egymáséba kulcsolva, imádkozának. Kuthy elszavalta utolsó költeményét s aztán átkarolta menyasszonyát, ki átszellemülten borult keblére s azzal a szédítő meredély párkányára lépett vele: «Nézz szét még egyszer a földi világon! Fejünk felett a kiterjesztett ég, repülő vadludaival. Lábunk alatt a ködborította völgy, nyüzsgő hangyabolyával, melynek emberi társaság a neve. A mélységben egy ház, melynek kéménye füstöl. - Ezóta megsütötték a rostélyost, - már most menjünk le reggelizni».

Ez a kegyetlen tréfa egészen beleillik Kuthy Lajos jellemébe. Az eszményi alakban, a gazdag szellemi kincsek között egy fukar, önző, frivol lélek lakott.

Cornéliát e rossz játék üzte el a fővárosból.

Hogy milyen jó szíve volt, bizonyítja az, hogy még másodszor is tudott hinni egy költőnek.

Nem lett volna-e jobb, ha Petőfi megtartotta volna az új jegygyűrűjét?

Akkor tán még most is élne? S azóta fölépítette volna dicsőségének egész templomcsarnokát, melyből most csak egy óriási oszlopot látunk fennállani!

Az a nagy, repkény befutotta sziklatömb ott a kerepesi temetőben, mely soha sincs friss koszorú nélkül, hirdeti, hogy «a szerelem túléli az örömeket», s hogy «a kik játszani tudják a fájdalmat, azok érezni is tudják». Ez Cornélia férjének sírköve. Hát Petőfiét ki koszorúzza meg?

Én bizonyára igaz jó lélekkel mondom Petőfinek ez órában:

«Szív dolgában tanácsot tőlem ne kérj, nekem se adj! Ha te rád a te napod süt: árnyékod, a barátság, szembe nem fordul soha!»

Petőfi visszament az Alföldre megint: de nem Cornéliához. Csak boszú volt az, csak gyűlölet! S szeretők között a gyűlölet nem egyéb, mint megkövesülése a szerelemnek. Ha már gyűlölünk is, akkor már nem tudunk felejtetni!

Petőfi, mint Julia férje, tért vissza a fővárosba.

Egy szállást fogadtunk s közös háztartást vittünk.

Ez is egyike a legnagyobb képtelenségeknek, a mi valaha poéták fejében megfogamzott: «Egy» szép fiatal nő és «két» fiatal férfi egy közös lakásban, a kik mindennap együtt reggeliznek, ebédelnek, vacsoráznak.

És hát hol van az a jogerőre emelkedett birói ítélet, a melyben én rám kimondatik, hogy nekem erényesnek kellennem?

És Julia, mondhatom, hogy nemcsak a saját erényét őrizte szigorúan, hanem még az enyémét is. Ha egyszer egy vacsoráról elmaradtam, másnap olyan keresztvallatás alá fogott, hogy azt sem tudtam a sok igazság közül, melyiket adjam elő védekezésül.

Bizony papucs alatt voltunk mi mind a ketten, Sándor is, meg én is. S ugyan meg kellett gondolnunk, hogy asztal fölött hogyan járjon el a szánk.

Egyszer odajött hozzánk Orlai Petrich Soma, a festő, Petőfinek közeli rokona, hajdani kenyeres pajtása, a legszelídebb fiú a világon, ártatlan kedély, eszményi, költői lélek, a kinek még a hangja is oly fuvolaszerű, olyan melodramai volt, hogy ha valaki behunyt szemmel hallgatta, azt hihette, - a hangról is, a tartalomról is, - hogy valami tizenhat éves kisasszony beszél.

Még egy pár író társunk volt jelen; ozsonnáztunk; Petőfiné vitte a háziasszonyi tisztet. A közben fecsegtünk össze-vissza mindenféle badarságot, a miről mi azt hittük, hogy okos dolog.

Petőfi, mint a nagy inquisitor, ügyelt mindegyikünknek a szájára, nem csúszik-e ki rajta valami olyan szó, a miért «tüzet kell tenni a gyerekeknek a nyelvére».

Egyszer csak a jó szelíd Orlain esik meg az a fátum, hogy kiszalad a száján ez a népies szólam: «a fene tudja».

Erre Petőfiné fölkerelkedik a pamlagról s elhagyja a társaságot.

Mi csak várunk. Tán a pirított zsemlye után lát a konyhában? De a mi asszonyunk csak nem jött vissza. Utoljára maga Petőfi vállalkozott, hogy a feleségét fölkeresi.

Kis idő múlva visszajött, de csak egyedül.

- Látod, barátom, mondá Orlainak, te vagy a hibás. Mért nem ügyelsz a kifejezéseidre? Olyan szót ejtettél ki a feleségem előtt, a mi annak lehetetlenné tette a társaságban ittmaradást. Azt mondtad, hogy «fene».

Szegény Orlai már nem is emlékezett rá. Védni sem tudta magát. Én megszántam és segítségére siettem.

- Hát Samu pajtás csak a klasszikusokból idézett ezuttal. Tudod Sándor, a hol ez van írva: «Tánczolok, mint veszett fene!», aztán meg ez: «Mert a katonai pálya fene sík!»

Kegyetlenül letorkolt érte.

- Tanuld meg azt, hogy a mit nyomtatásban elolvastathatunk a publikummal, mind azt nem mondhatjuk el élőszóval egy társaságban, a hol «egy» nő van jelen.

Ha most nyugodtan visszagondolok rá, el kell ismernem, hogy a mi ránk nézve tréfa, az Petőfire nézve komoly dolog volt. E jelenet hatása alatt szülemlett meg a verse, melynek felirata: «Mi a szerelem?» Végsorai közt ez a szép axióma: «S ha feleségünk szeszélyes, Magunkat szabni szeszélyéhez, Lássátok, ez a szerelem». Összes munkái gyűjteményében e vers alá «Költő» van téve. De ezt Petőfi Pesten írta, fel is olvasta nekem frissiben. A végéről az elejére térve, azt mondtam neki: «Az a megszólítás «süldő poéták bikficzek!» ugyebár nekünk szól? Köztünk úri magunknak is?» Ráhagyá.

Következett a nagy márcziusi nap, melynek fátumába, mint két egymáshoz lánczolt fegyvertárs mentünk Petőfivel. A hol egyikünk elesik, a másiknak is ott kell elesni. Egy reggeltől estig tartó fényes álom volt ez az egész nap. Egy folytonos gyönyör, mely olyan édes, hogy szinte fáj! Ahhoz a diadalmámorhoz, a melyben ekkor osztozánk, nincs fogható érzés ezen a világon. Azt hittük, hogy megfordítottuk a korszakot. Azt hittük, hogy óriásokká nőttünk egyszerre. A forradalmi vezérek szerepeit osztottuk ki egymás között. Petőfi szobájában körül fel voltak függesztve a francia forradalmárok remek kivitelű arcképei, ez volt a fényüzése.

Tavalyi versében még azt mondá: «Romában Cassius valék. Helvecziában Tell Vilmos, Párisban Desmoulins Camill. Itt is leszek tán valami.» Itt már Danton akart lenni. Én nekem pedig Saint Juste szerepét szánta. Elfeledte, hogy épen Saint Juste volt az, ki Danton vádlevelét a törvényszék előtt felolvasá. Szerencsére nem lett belőlünk se Danton, se Saint Juste; hanem az lett belőlünk, hogy mire a márcziusi ibolyákat a májusi gyöngyvirágok felváltották, akkorra úgy elfelejtett bennünket a világ, mint a hogy el szokták felejteni az ibolyákat a gyöngyvirágok évadjában.

Az első magyar felelős kormány megalakult, a nélkül, hogy eszébe jutott volna, hogy itt van két író ember, a kinek tollát tán lehetne valamire használni. Minden kortársunk jutott valami álláshoz; a márczius 15-iki népszónokok közül többen képviselőkké lettek megválasztva, még a jámbor, egykönyvű Táncsics Mihály is kapott mandátumot, a kit mi hoztunk ki a börtönéből és Petőfi megbukott a szülőtte városában. És ő azt hitte, hogy pokoli ármány buktatta meg, nem akarta elhinni, hogy a gubás polgártárs nem ismeri azt a versirót, a ki őt jobbágy sorsából felszabadítá, hanem a papnak a fiát ismeri, - derék termete van.

S még itt nem volt a kiábrándulásnak vége. Ha mint népvezérek, mint politikai hősök megbuktunk is, megmaradtunk költőknek. Tehát még azt is meg kellett érnünk, hogy mint költők is megbukjunk.

Márcziustól kezdve az «Életképek»-et ketten szerkesztettük. És e kettős szerkesztés mellett e lapnak azon évfolyama kincstárát képezi a magyar irodalom szellemi termékeinek. A veterán íróktól kezdve az ifjú lángelmékig, mind valamennyi hőse ott van képviselve e Pantheonban s rovatainak mindegyike egy-egy darab becses korrajz. És mégis ugyanaz a lap, melynek első félévben másfélezer előfizetője volt, a második félévben annyira leszállt, hogy nem nyomtat-ták többé négyszáz példánynál. A magyar közönség kidobta a maga poétáit a hajóból.

Petőfi büszkeségét mind nem törte ez meg. Mit neki közönség, választók? Ő missziójában hitt. Várta a nagy katasztrófát, mely őt egyszerre a nemzet élére fogja emelni. S a hitének volt valami alapja. A politikai fordulatok oly gyorsan és oly váratlanul jöttek, egyik esemény úgy taposott a másik kigyófarkára, hogy a mai nap nagyságainak soha sem volt ígérve a holnapi nap.

És Julia nem hogy csillapította volna, de még tüzelte a férjét.

«Varrd meg azt a zászlót, feleségem.»

De ne legyenek háládatlan a sorshoz.

Ha a márcziusi napok diadalmámoráért elvesztettem; azt a szeretetet, a mely egy íróra nézve oly drága, a közönség szeretetét, nyertem helyette mást, mely azt dúsan kárpótolta. A márczius tizenötödiki nap legválságosabb órájában hozott össze a sors azzal a nővel, a kivel lelkem, életem összeforrt.

- - - - -

Épen pünkösdi vasárnapja volt; tartós eső után szép, derült nap.

Estére zivatar lett. De nem az égben, hanem ideleln a városban. Egy olasz császári ezred fellázadt a magyar kormány ellen. Tisztjei bujtogatták fel. Megtagadták az engedelmisséget a magyar hadügyminiszternek, a ki őket másnap Verbász alá akarta küldeni a lázadó szerbek ellen.

Az olasz katonákon kívül még volt egy magyar önkénytes zászlóalj is a Károly-kaszárnyában, csakhogy ennek nem volt fegyvere. A fellázadt olaszok és a magyarok között verekedés támadt; az olaszok bezárták a kapukat.

Az utczákon riadót vertek a nemzetőröknek. Én is nemzetőr voltam, siettem haza a szuronyos puskámért. Petőfi otthon volt. Mikor tőlem meghallotta, hogy a katonaság fellázadt s a nemzetőrséget dobolják össze, azt mondta, hogy ő is velem jön s bement a szobájába a fegyvereiért. Volt egy kétsövű vadászpuskája, meg egy tenyérnyi széles kardja, a mit guillotinnak hívtunk.

Én hamarabb készen lettem a fegyverbeöltözéssel; mikor kiléptem a szobámból a közös ebédlőbe, ott találtam Juliát.

Rémület kifejezése volt az arcán; megfogta a kezemet jéghideg reszkető kézzel s azt mondá:

- Az égre kérem önt, siessen! ne várja meg Sándort. Zárja be a lépcsőajtót s vigye el magával a kulcsot.

Csak egy kulcsunk volt a lépcsőhöz.

Ezért az egy szóért örökké becsültem Petőfinét.

Ez volt az igazi képe.

Tehát erősebb a szerelem, mint a dicsvágy.

«Amor» a him, «gloria» a nő. Amazé a teremtmény erő!

Én sietve haladtam le a lépcsőn, annak a rácsajtóját bezártam s aztán ki a kapun.

Mire kiértem az utcára, már akkor Petőfi a felnyitott ablakban állt. Rám kiabált dühösen, hogy ereszszen ki, nyissam ki az ajtót s hogy rá sem hallgattam, szidott, németnek, pecso-vicsnak, kamarillának nevezett; fenyegetett, hogy meglő! Szerencsére az utca görbül, én elosonhattam.

Hát bizony nem valami nagy dicsőségnek az osztályrészétől fosztottam őt meg ezuttal. A Károly-kaszárnya ostromlását magam sem számítom a babéraim közé. Az olaszok kilövdöztek az ablakokon, a nemzetőrök belövdöztek, a nélkül, hogy valami nevezetes kárt tettek volna egymásban, míg végre másodszor is megérkezett a hadügyminiszter, Mészáros Lázár. (Az első kísérletnél lelőtték a szárnysegédét.) Hozott magával Budáról gránátosokat, meg egy üteg ágyút. Az ágyúkat a kaszárnyának szegezteté s felszólíttatá a lázadókat, hogy térjenek engedelmességre, mert különben összeágyúztatja őket.

A nemzetőröknek pedig azt mondta az öreg úr, hogy: «Az urak menjenek addig a korcsmába, ha ágyúszót hallanak, jöjjenek megint vissza.»

Én azonban e fegyverszünet alatt nem mentem a korcsmába, hanem teljes fegyverzetben, lőporfüstös tenyerekkel, fellátogattam Laborfalvy Rózához, a ki ott lakott a hatvani-utczában, a nemzeti kaszinó mostani palotája szomszédjában. Több színésznő is volt nála, a kiket a kíváncsiság csődített oda.

Úgy hiszem, hogy dicsekedtem egy kicsit a hős magamviselésével, a mit ez «első» ütközetben kifejtettem. Az első puskaporfüst-szagban van valami mámorító.

Ennek aztán az lett a következtetése, hogy többet nem eresztettek vissza. Csakhogy nekem szemembe mondták, hogy nem oda való vagyok, a hol emberhalált csinálnak.

Nem is volt rá szükség. Éjfélre megadta magát a lázadó olasz ezred s lerakta a fegyvereit. Hanem az utcák egész reggelig olyan élénkek maradtak, mintha nappal volna.

Vitézségemnek meg lett a jutalma: egy nagy veres toll, melyet kedves kezek tűztek a kalábriai kalapom mellé. Másnap minden ember az én veres tollamról beszélt a városban s arra én nekem kétszeres okom volt büszkének lenni.

Hanem annál drágább dolog várt rám otthon.

Petőfi berontott a szobámba s legelőször is jól lehordott, a miért rázártam a lépcsőajtót. Kikérte magának az ilyen barátságot. «Julia is nagyon haragudott érte!»

Én nem világosítottam fel az ellenkezőről.

Akkor meglátta a kalapom mellett azt a monumentális veres tollat.

- Hát ezt hol lőtted?

Mondtam neki, kitől kaptam.

Erre haragosan nézett rajtam végig.

- Te! Hiszen te szerelmes vagy.

- Boldog vagyok.

Erre kitört.

- De most nincs ideje a szerelemnek! A korszellemnek nincs szüksége most boldog emberekre.

- Hát te nem vagy-e boldog? Nem vagy-e szeretve?

- Az más! Az én nőm engem kísérni fog, ha kell, a csatába, ha kell, a száműzetésbe, ha kell, a vérpadra.

- Azt az enyém még inkább meg fogja tenni.

A «még inkább»-on aztán összevesztünk. Egyikünk sem engedte a maga hősnőjét a másik által beárnyékoztatni, a vége az lett, hogy én még az nap elköltöztem a közös szállásról, elhagyva Petőfiéket, s fogadtam szállást ugyanabban a házban, a hol Laborfalvy Róza lakott; az övé az első emeleten volt, utczára; az enyim a másodikon, dolgozószobám az udvarra, hálószobám a kertre nyílt.

Másnap nehéz beteg lettem, a múlt éjjeli áthülés miatt s ott feküdtem hosszú hetekig abban a kis félreeső szobában, a hova még az utczai zaj sem hatolt be. Senki sem látogatott meg, csak az orvosom, senki sem járt hozzám, csak a szerkesztőségi szolga és senki sem ápolt, csak Laborfalvy Róza. Őt láttam magam előtt, mikor forró lázaimból fájo szempilláimat fel-emeltem. Ő volt nekem a napvilág és az árnyék.

Petőfi egyszer sem jött el hozzám, ámbár tudhatta a szerkesztőségi szolgától, hogy beteg vagyok. Ez ujjmutatás volt rám nézve, hogy én se menjek hozzájuk többé.

És így egy lapnak két közös szerkesztője nem találkozott egymással hosszú időn át. Igaz, hogy a lapot én magam állítottam össze még betegségemben is.

Mikor felgyógyultam, egészen megváltozottan találtam a világot.

A közvélemény nem tudta már, hogy ki a jó hazafi, ki a hazaáruló?

E napokban kaptam egy levelet Petőfítől, melyben felszólít, hogy miután egymást a lakásán fel nem kereshetjük, jöjjünk össze egy közös barátunk, Emődy Dánielnek, a «Pesti Hirlap» segédszerkesztőjének lakásán. Ez ugyanabban a házban volt, hol én laktam.

Mikor én beléptem Emődyhez, már akkor Petőfi ott volt. Vitatkoztak valami felett. Megjelenésemre abba hagyták a vitát s Emődy azt mondá Petőfinek: «Bocsássuk hát Jókai ítélete alá; mit szól hozzá.»

Erre Petőfi a kezében tartott költeményt előttem is felolvasá.

Ez volt a Vörösmartyhoz intézett vers.

A mint az utolsó strófa elhangzott, azt mondtam Petőfinek:

- Nagyon kérlek, hogy ezt a verset ne add ki a lapunkban.

- Látod? szólott Emődy. Ő sem helyesli.

Aztán elmondtam az indokaimat Petőfinek, a mikért ez a vers maradjon a közönség elől elta-
karva. Meggyőződött, összehajtotta a költeményt és a zsebébe tette. Megígérte, hogy senkinek
sem fogja megmutatni.

Ekkor azt mondtam neki:

- És most még egyre kérlek. Nekem néhány napra el kell Pestről távoznom. Lapunk leg-
közelebbi számának a szerkesztését vállald te magadra.

Elvállalta, hanem aztán azt kérdezte:

- Miért kell neked eltávoznod és hová?

- Azért, hogy megesküdjem menyasszonyommal, Laborfalvy Rózával!

Erre ő indulatosan kiálta fel: «az lehetetlen!»

- Ez így van.

És ő még egyszer kiáltá: «az lehetetlen!» S azzal indulatosan hagyta el a szobát.

És Petőfinek e vad indulatossága idézte fejemre életemnek legnagyobb fájdalmát, az anya-
átkot, mely évekig nehezedett a fejemre, a míg az anyaszeretet le nem törülte azt homlo-
komról s áldásával nem váltotta fel, de ezt az áldást évek nehéz próbáival kellett kiérdemelni!

Én az anyáatok daczára is nőül vettem azt, kit szerettem.

S midőn ismét visszatértem Pestre, nagy megütközésemre ott találtam lapunk legutolsó
számában a Vörösmartyhoz írt költeményt.

Erre írtam ama végzetes tiltakozást.

Most már, negyvenkét év múlva, hidegvérrel tekintve vissza a történetekre, nyugodtan mond-
hatom ki, hogy ebben hibáztam. De hibázott Petőfi is.

Petőfi hibázott abban, hogy jó barátjának szívviszonyába, családi ügyeibe beleavatkozott. De
én is hibáztam, a midőn a helyett, hogy «ezért» a sérelemért mint férfi férfi ellen, léptem
volna vele szemben: mint szerkesztő bántottam meg a szerkesztőtársat a költeményeért.

Egy kardvágás, mit jó barát adott, beheged; kibékülünk, ismét jóbarátok leszünk; de a seb, mit
a toll hegyével ejtettünk egymáson, nem gyógyul be soha.

Hanem hát a harag rossz tanácsadó, de a büszkeség még rosszabb.

Utaink itt végkép ketté váltak.

Mi mind a ketten «választottunk magunknak csillagot!» Csakhogy az én csillagom engem a
zenithtől a nadirig elkísért...

- - - - -

Most már az én egemről is leszállt a nap. S napnyugvás után nem jár velünk semmi árnyék,
sem előttünk, sem utánunk. Jó barátok és szeretők maguk is az árnyak nagy országába tértek
már meg mindannyian.

S ha én most, tengernyi nagy idő után, kezemet feltartom az égre s azt mondom: «nem jól
tettem ezt?», hiszem, hogy ő is lenyújtja a magáét onnan felülről s viszonozza a kézszorítást.

A LEGDRÁGÁBB ÖLTÖNY.

(Mese.)

Mária Terézia királynét, midőn a trónt elfoglalta, egyszerre hat ellenség támadta meg: bajor, olasz, spanyol, burkus, orosz és franczia. Ország-világ tudja, örök hír beszéli, hogy ennyi ellenségtől a királyi lelkű anyát ez a felkiáltás szabadítja meg: «Vitam et sanguinem pro rege nostro!» Diákul volt mondva, de jó magyarul lett beváltva: «életünket és vérünket a mi királyunkért!»

A győzelmek öröme Bécsben pompás ünnepek sorozata lett tervezve, melyeknek koronáját képezte a fényes lovagjáték (carroussel) a császári várak pompás köröndjében.

Fél évvel előre készültek e dicsjátékhoz. Tudva volt, hogy ebben az uralkodónő minden országa képviselve lesz a legelőkelőbb lovagok által, s maga Mária Terézia is részt fog benne venni. Tizenhat főnemes lovag s ugyanannyi lovagnő képezi majd a lovagnégyest. Az amazonok mindegyike koronát visel; hercegi és grófi koronákat, sőt olyan is lesz közöttük, a kinek uralkodó fejedelmi diadém ékesíti a homlokát. Egynek a fején pedig a korona fog ragyogni, melyről azt beszéli a legenda, hogy angyalok hozták a csillagos égen keresztül, a tejuton elcsuszta vele, a korona a földre esett: igen! arra a csillagra, a mit nagy kezdőbetűvel «Föld»-nek neveznek; estében görbült el az ormát díszítő kereszt.

A királyi asszony e lovagjátékban maga fogja a tizenhat főnemes lovag közül kiválasztani azt, a ki a quadrillban az ő párját fogja képezni. A királynő férje szintén maga választ lovagtársnőt.

Nagy volt a vetélkedés a főurak között: ki legyen az a boldog, a kinek a királynő a keztyűjét fogja nyújtani, hogy azt a lovagjátékon a fővegére tüzze.

Az volt a kérdés, hogy melyiknek lesz legdrágább jelmeze, melyben a lovagjátékon meg fog jelenni.

Négyen voltak, a kiknek e kitüntetésre legtöbb igényük lehetett egy német, egy cseh, egy lengyel és egy magyar. Hogy a magyart nem legelől, hanem leghátul tettem, ez nem annyira udvariasságból történt, mint inkább azon közmondás miatt, hogy «végén csattan az ostor.»

Mind a négyen a leggazdagabb urak voltak az egész országukban, a kiknek annyi kincsük volt otthon a váraik kincstárában felhalmozva, hogy akár csupa igazgyöngyökkel és drágakövekkel kirakott öltözeteket vehettek magukra.

Mind a négyen fogadtak egymással, hogy melyiknek lesz legdrágább öltözete a fényes királyi ünnepségben.

Titokban tarták azonban mind a négyen, hogy mire készülnek, egész a játék napjáig.

A carroussel színhelyéig a lovagok, süvegüktől a kengyelvasig egy bő fehér palásttal letakarva jöttek, két apród által vezetve, egész a mennyezetes emelvényig, a hol a királynő állt, az udvari főméltóságoktól körülvéve.

Itt nyilat huzának, hogy melyikre kerüljön a sor elébb.

Legelső volt a lengyel főúr.

Pompás nemzeti öltözet volt rajta. Rá nézve is csupa gyönyörűség. Gyémánt, rubin, zafír ragyogott boglárain, övén, fegyverzetén. Hát még a midőn azoknak dicsőséggel teljes eredetét

elmondá. Ez a gyémánt forgós kerecsenszárny kísérte Sobieskit Bécs alá! ez a türkisz kardmarkolat tüzesült meg egy ősapa markában, a Pruth melletti ütközetben! Ez a rubint nyakláncz lett még pirosabbá a nagyapa vérétől! Ez a selyem camarka szerepelt az utolsó királyválasztásnál Krakkóban. Maga a kelméje is nevezetes annak; mert ez nem a bogár gumójából készült, hanem a tenger fenekén élő nemes kagyló üstökéből; s valahány gomb rajta, az mind egy-egy ismétlő óra, mind föl vannak húzva s ha elkezdik az órát ütni, egész kis tündéri harangjáték lesz belőle. De a mi a dolmányon a legnevezetesebb, az, hogy ezt a pápa ajándékozta a lovag szépapjának, az anyaszentegyháznak hozott nagy áldozataiért jutalomképen.

Az udvari főméltóságok erősen hajtogatták a fejeiket, ez bizony mind igen nagybecsű kincs! Aligha fog valaki túltenni rajta.

Következett a második lovag: a német.

A fehér palást lehulltával egész díszes lovagköntös tűnt elő, de biz azon meglátszott, hogy nem valami régi; a bársony, a selyem még egészen kemény volt s a nyakláncz gyémántjai nem voltak valami nagyon szikrázók.

Meg is mondta a német lovag egész őszintén:

- Rajtam semmi ősi klenodium nincsen. Sőt nyíltan bevallom, hogy a gyémántjaim is hamisak. Hanem a mi rajtam van, az a saját hazámban készült, olyan gyárakban, a miket én magam alapítottam. A ruhámnak a selyme saját termelése, csipkéimet saját asszonyaim verték, a hímzések kardkötőmön saját népem iparát hirdetik s az álgyémántok a tulajdon üveggyáram termékei, nincs rajtam egy gomb sem, a mit a külföldről hozattam volna.

De most már a fejbólogatáshoz egy kis halk mormogás is járult. A tetszés pálmája a német lovag felé hajlott.

Most jött a sor a cseh lovagra.

Mikor a fehér burkonyt levették róla, a pályabírák nem tudták az első meglepetésükben, hogy bámuljanak-e vagy nevéssenek. Ez a lovag valami furcsa haczukát viselt. Nem volt azon semmi ékszer; hanem elől-hátul csodaszép asszonyi fejek, kezek és lábak festve.

- Én egy Rubens-képet szabattam fel dolmányomnak az ünnepségre.

A csodálkozás hangja vegyült az elszörnyedésével.

Egy Rubens-féle olajfestményből haczukát!

Egy felbecsülhetetlen drágaságból, a melynek birtokáért fejedelmi muzeumok versenyeztek! A mit nem lehet helyrepótolni. No ez igazán olyan drága egy öltözet, a minek az árát nem lehet megszabni. Mert ha egy ember akárminő nagy összeget mond is, a másik még többet fog mondani! Egy Rubens-kép, mint dolmány!

Utolsónak maradt a magyar főúr.

Az egész közönség azt várta, hogy ez lesz az, a ki a legtöbb pompával kérkedik, a magyarok értenek ahhoz legjobban.

Nagy volt a csalódás.

A magyar lovagnak épen nem volt pompás a jelmeze. Valami kopott selyemből volt az, még az sem egyforma színű. A jobb oldalán fehér-kék, a balon fehér-fekete. S nem csak az, hogy kopott volt, de még rongyos is volt. A számos foszlányok és lyukak alól kivillogott az alsó köntös bíbor színe.

- Ez az én öltönyöm két zászlóból készült: az egyiket Mühlдорfnál vettem el a bajoroktól, a másikat Königssaalnál a burkusoktól. A mi rongy és lyuk van rajta, az mind dicsőséges csatáknak az emléke.

Mit gondoltok, melyiket választá a királynő a lovagjátékon társának? Melyiknek volt legdrágább öltözete?

A NAGYAPA VÁRKASTÉLYA.

(Elbeszélés.)

A természettudósok feljegyzései nyomán találunk egy sajátos tengeri állatot, a melynek neve «Salpa». Ennek az ivadéka a tenger mélyében úgy világítanak, mint egy úszó lángtömeg: az egyik hengeralakú, a másik csillagforma, meg másik ollót mímél, vagy ágbogas meduzafőt. A hajósok könnyen elfogják őket hálóval s aztán tengervízbe téve, tovább tenyésztik. Hát ezeknek az a különös sajátosságuk, hogy a fiak nem hasonlítanak az apákhoz, hanem mindig az unokák a nagyapákhoz: a csillagsalpának négyszög fia lesz, hanem aztán megint csillag unokája.

Hát ilyen szárazföldi salpa volt az én kedves barátom, Budamér, a kinek sok kiváló tulajdonsághoz járult még az is, hogy nagy arisztokrata volt. Azt tartotta magáról, hogy ő «fertály». Pedig hát nem az ő anyja volt a grófnő, hanem az apjé. Ő rendes pirosvérű apától, anyától származott, a kiket szintén igen jól ismertem.

Az atya a legdemokratikusabb jellemű férfiú volt azokban a régi időkben, a mikor még a demokráciát csak a patikából lehetett hozatni orvosi vevény mellett; velünk együtt küzdött az emberi jogok általánossá tétele, a nemesség megszüntetése, a közteherviselés mellett: a szabadságharcot is végig küzdötte; képviselő is volt és mindenkit tegezett s e tekintetben a viszonyosságot is követelte. Volt «méltóságos» úr is: főispán; de azt hamar otthagyt a visszajött tekintetes úrnak.

Az egyetlen fia, Budamér, pedig teljesen ellentéte volt az apjának. Tetőtől talpig gentleman, a ki a purgert lenézi, a parasztot pedig meg sem látja s a zsidónak nem köszön. Jó fiú volt: szeretett traktálni, minden görbe szóért duellálni, a pénzt elszórni s a kölcsönvettre nem emlékezni.

Vidéki városban az ilyenfajta fiatal ember imponál: a hogy mondják, ő adja a tónust. Az ő szava dönt, hogy kit híjanak meg a kaszinó-bálba? Ki legyen a lady patronesse? és pro coronide, hogy ki nyerje el a bálkirályné pálmáját? azaz hogy kaméliacsokrát.

Ez pedig nagy horderejű kérdés!

A bálkirálynéság olyan, mint a pünkösdi királyság: csak egy esztendeig tart. A ki az idei farsangon bálkirályné volt, az már a jövő farsangon nem lehet az. Annak férjhez kell menni. S minthogy bálkirály is van: tehát nagyon könnyű kitalálni, hogy kihez? Ez az eljegyzés per procura: a hogy uralkodó családoknál szokás.

Pedig hát erős volt a verseny!

A polgári elemnek is volt kándidátusa, a dzsentrinek is. Amannak a neve... «stein»-on végződött, emezé «burg»-on. Furcsa véletlen! Mondhatnám szójáték a sorstól. Egy stein, meg egy burg! Amaz egy tekintélyes szeszgyárosnak a neje volt, emez egy főrangú nemesé: egy báróé. Derék, tekintélyes úr volt mind a kettő. A városban mindenki ismerte őket; az egyik kicsinyben kezdte s aztán mindig följebb vitte a vagyonosodásban, a másik nagyban kezdte s aztán folyvást alább szállt. Kérdés, hogy melyik a nagyobb dicsőség? Már mindenesetre nagyobb dicsőség, ha az ember magasról lépeget lefelé; mert akkor a fejét hátravetheti; míg a ki alulról hág fölfelé, annak a fejét le kell hajtani.

Ez volt Budamér barátomnak a nézete is.

Az apja pedig szerette volna más meggyőződésre bírni.

- Ejh, ejh, fiacskám! De jobban tennéd, ha a Mariska körül taposnád a földet, mint hogy a Clarinda baronesse körül tolod a szelet.

- Ha ez nekem jobban tetszik.

Gusztus dolga. Én már csak a Mariskához állnék. Kapitális egy leány! Olyan piros, mint az élet! Tűz a szeme. Karcsú termete. Én nem értem, mit tudsz szeretni azon a soványságon?

- Azt az elegáns «pli»-t. Azt az utánozhatlan előkelő varázst.

- De négy esztendővel idősebb náladnál.

- Az istennőnek nincs életkora.

- Hogy nem ment hát eddig férjhez?

- Mert nem találta fel az eszményét. Ha ismerné az apám a szép tulajdonait...

- A szép tulajdonait nem ismerem; hanem a szép birtokait, azokat jól ismerem. Nagyon tele van írva a teherlapjuk.

- Itt van ni. Apám mindig csak a materiális nézetpontokat foglalja el. Persze a Mariska azért olyan nagyon kapitális leány, mert együtt jár vele a kapitális.

- Hát bizony, édes fiacskám, a hogy én a te úri hajlamaidat ismerem, te rád is jobban rád férne egy fél millió plus, mint ugyanannyi minus.

- Prózái felfogás! Nézze csak apám! Az bizonyos, hogy én rám szép carrière vár. A legközelebbi választásnál képviselő leszek. Mint képviselőt meghívnak az udvari tánczestélyre. Már most micsoda megszégyenítő helyzet lenne az rám nézve, ha a főudvarmesteri hivatal csak a magam nevére szóló meghívót küld s a polgári származású feleségemet nem hívja meg. Tovább megyek. Az országgyűlés végén mint főispán fogok visszatérni a megyébe. Ez kétségtelen. Már most gondoljon arra, apám, micsoda hamis helyzet állna elő akkor, hogy ha én, a főispán, szétküldeném a meghívókat az installationalis tánczvigalomra s arra a megye előkelő családaitól csupa kimentő válaszokat kapnék vissza. Hisz a spirituszfőző leányának a szalonjába a haute volée be nem teszi a lábát. Hasztalan mondom, hogy a nagyanyám grófné volt: a feleségem provenienciája lerontja ezt az avánszomat.

- Ellenben ha a baronesset veszed nőül, még a magad fertálygrófos czifferblattját is három fertályra igazítod ki. Hát csak vedd el.

Budamér barátom nem is kérte a beleegyezést: az advent alatt annyira haladt a barátságos viszony a felek között, hogy már fotográfiát és gyűrűt is váltottak egymással, a minek természetes folyománya volt végül a kölcsönös háztüznézés.

A bárói családnak ősi kastélya volt a megyében, mellette nagyszerű park fáczányossal s az őserdő közepén egy régi vár romja, melyet egy helybeli poéta egy balladában meg is énekelt, pályázott is vele a Nádasdy-jutalomra s kicsi híja, hogy meg nem dicsérték.

Budamér el volt ragadtatva annyi dicsőségtől. Volt mit hallgatni az apjának, különösen az ősi várromokról.

- No megállj! mondá az öreg; majd ha a... burgék is eljönnek háztüznézőbe, én is elvezetlek benneteket a te nagyapád várának a romjaihoz: az ám még csak a regényes látvány. A baronesse, tudom hogy mindjárt lerajzolja az albumába!

- Ah! Kapott rajta Budamér. Az én nagyapámnak vára volt! Ezt nekem még apám sohse mondta.

- Mert sohsem kérdezted.

Budamér alig várhatta a délutánt, a mikor a vizit órája üt, hogy siethessen a báróékhoz eldicsekedni vele, hogy az ő nagyapjának is van ősi várromja.

Másnap mindjárt csörgős szánokba ültek, szép téli idő volt, porzó havas szánút; kivágtatott az egész dzsentrí társaság az öreg úr falusi kastélyához. Ott jól megebédeltek s akkor aztán ismét szánra kapva, az öreg úr kivezette valamennyit egy mély erdei úton át a hegyek közé.

Egy kanyarodónál megállítá a menetet; ott állt ősrégi fenyők által beárnyalva egy dűledék: elől kormos falakkal, az oldalán nagy halom vas-salakból.

Az öreg úr odavezette a fiát.

- Vedd le a süveged, fiam, ez előtt a díszes omladék előtt. Ez volt az a kovácsműhely, a melyben a te nagyapád, a kovácsmester ütötte a tüzes vasat. Itt verte fel a szép grófné lovának a lábára a leesett patkót, a ki aztán beleszeretett s feleségül ment hozzá. Ez a te őseidnek a várkastélya. Nagyapád kovácsmester volt; aztán derék katona lett, nemes emberré lett; jó férj volt, jó apa, jó hazafi. Áldassék az emlékezete. Te is úgy kovácsold össze a szerencsédet, fiam!

...A baronesse nem rajzolta le az ősi romot az albumába.

Másnap visszaküldték Budamérnak a gyűrűt, meg a fotográfiát.

Nem is lett azután belőle se képviselő, se főispán.

Hanem a kaszinóbálban a Mariska lett a bálkirályné.

A végét a mesének aztán ki lehet találni.

S ezen a nagyapa várromja segített.

CSEL-CSAL.

(Elbeszélés.)

Scrogs Melchizédek kitűnő hirhedett methodista lelkész volt New-Yorkban.

Imaterme egyike volt a leglátogatottabbaknak. Nemcsak azért, mert a legjártabb utcák keresztezésénél volt kiválasztva, nem csak azért, mert a szomszédságában semmi circus és állatmutogató tanyája nem volt elhelyezkedve; de főképen azért, mert a nagytisztelendő úr hozta be azt az igen üdvös reformot a kultustéren, hogy a bibliafelolvasást szép fiatal hölgy végezze a kathedrában.

Ez új vonzerő volt a mennyországhoz vezető utak megnépesítésére.

Ezt ugyan a többi methodista papok - nemcsak hogy schismának nem kiáltották ki, sőt inkább mindannyian siettek utánozni, csak hogy hiányzott náluk a fő kellék, az ellenállhatlan bájos bibliamagyarázó «Deborah», a ki maga volt Melchizédek úr egyetlen leánya, miss Dezdemonna: a szépségversenyen harmadik pályadijat nyert celebritás.

Miss Dezdemonna tizenkilencz éves volt: nem is szándékozott több lenni, a mig férjhez nem megy.

Azt mondanunk sem kell, hogy kitűnő gazdasszony volt. Ő vitte a háztartást: ő látta el a konyhát. Bele tudta tenni a tepsibe a rostbeafet, vagy az ürüczombot, úgy küldte el a sütőhöz, s ha visszahozták, maga szeletelt belőle annyi darabot, a hányan az asztalnál ültek. A szárdinás szelenczét fel tudta bontani ollóval; s a sajtból ki tudta választani azt, a mi a legérettebb. A theásüst alatt pedig épenséggel nagy gyakorlatot és hivatást eláruló ügyességgel tudta meggyújtani a petroleumos mécsest. Azt is tudta, hogy varrás közben a gyűszűt nem a hüvelyk ujjra, hanem a középső ujjra szokás szorítani.

Ennyi házi erények mellett miss Dezdemonna maga volt a személyesített jó erkölcs és szemérmesség. Az utcán nagy karimájú kalapot viselt, s annak a széléről köröskörül fátyol volt alá húzva az álláig és nyakáig: mint a hogy a czukorsüteményt le szokták takarni a dongók és legyek elől.

A házi erényeit a megboldogult anyjától, a nagykarimájú kalapviselést pedig nagytiszteletű atyjától örökölte: mikor karöltve mentek együtt az utcán, a nagy kalapok miatt kétfelé kellett tartaniok a fejüket, mint az orosz kétféjű sasnak.

Fentebb kiemeltük miss Dezdemonának a varrásbeli ügyességét, most eszmetársulás útján (értve a szemérmetességet) újból visszatérünk rá.

- Hanem előbb küldjétek ki a szobából a gyerekeket; mert a mi itt következik, az nem az ő füleiknek való.

Tehátlan...

A saját ruháit ugyan nem szokta miss Dezdemonna maga varrni; Amerikában a ruhát nem varrják; hanem készen veszik. Bővebb értesítést ad erről a Singer varrógép.

Azonban...

Nagytiszteletű Scrogs Melchizédek úrnak volt egy leveli békája, mely egy beföttes üvegbe ideiglenesen véglegesítve, meteorologiai észleletekkel töltötte a legtöbb idejét. Mint tudva-levőleg minden szaktudós, úgy mister levelibéka sem adott sokat a viseletére. Nem csak hogy

a vízben úszkálás alatt; de még mikor a lajtorján felmászott is, a legkezdetlegesebb követelményeit is az illetnek figyelmen kívül hagyta.

Ez alkalomból tünteté ki miss Dezdemona szabászati tehetségének kifejlett voltát s egyúttal erkölcsi érzületének alapszinezetét: egy darab zöld selyemből a legtökéletesebb úszó jelmezt varrva a hidegvérű természetbúvár számára.

- No már most be lehet hívni a gyerekeket, fel van öltöztetve a leveli béka!

Azonban nem a leveli békáról van itten szó; hanem egy, az öltözködés tudományát nagyon is alaposan értő egyéniségről, a kinek a neve mister Caracalla Snobbings.

Egyike a legveszedelmesebb fajtáknak, a kik előtt semmi sem szent; még a női ártatlanság sem.

Eszközei voltak a bűnös vállalkozáshoz, felkunkorított bajuszán, középütt választott haján s a halántékait ékesítő sechsereken kívül, mesés nagyságú s számokban alig kifejezhető kincsei.

A szép bibliaolvasónőt régóta kiszemelte mister Caracalla Snobbings legközelebbi áldozatául. Szinpadról elcsábítani egy szép leányt már nagyon elcsépelt thema; hanem a kathedrából elcsábítani: az már valami! Egy hölgyet, a kinek kezében a biblia, háta mögött az oltár, előtte a keresztelő medence.

Azt előre is tudhatta mister Caracalla, hogy a Mammonnal e helyen győzni nem lehet. Tehát mit fundált ki ördögi praktikával?

Felöltözött szegény theologus diáknak, kopott nyári paletotban: így állított be a nagytiszteletű Scrogs Melchizédek házához, kegyes pártfogásáért esedezve. Olyan ostobának tette magát, hogy mr. Scrogs elhitte neki, hogy papnak készül. Oda fogadta az ifjút a házához s ingyen oktatást és ebédet adott neki.

A széplelkű miss Dezdemona olyan szeretetteljesen bánt a szegény, elhagyott ifjúval, mintha csak édes testvére lett volna. Az ebédnél ő rakott a tányérjára. Egyik nap volt rostbeaf burgonyával és heringgel; másik nap volt hering rostbeaffel és burgonyával, harmadik nap burgonya heringgel és rostbeaffel. Mikor aztán misster Caracalla Snobbings úgy találta, hogy már többféle variatiót ez a tárgy meg nem enged: egy este egy nyitott levéllel a kezében s könyekkel a szemeiben belépett mr. Scrogs dolgozó szobájába, ezen szavakkal:

- Atyám! Most kapom a lesujtó hírt, hogy az én szeretett nagybátyám, misster Gossippy Senakérib halálán van, s engemet óhajtana még egyszer látni.

- Akkor ne késsél fiam; indulj rögtön. Hol lakik a nagybátyád?

- Chicagóban.

- Chicagóig a vasuton harmadik osztályú jegy ára öt dollár. Adok neked tizet, hogy vissza is jöhess.

- Óh atyám! hogy fogom ezt neked visszafizethetni?

- Te rá fogsz emlékezni a tartozásodra, majd ha egyszer sok pénzed lesz; én bizonyára el fogom azt felejtetni.

S még egy shawlt is adott neki az útra.

Miss Dezdemona pedig belecsempészett a zsebébe egy jól præparált sandwichtset utra való eleségül.

Egy hét letelte után pompás új divatú phaeton állt meg nagytiszteletű Scrogs Melchizédek úr háza előtt. A hintó elé tizennyolcz egyforma színű telivér paripa volt fogva, s azokat ő maga hajtotta: mr. Caracalla Snobbings.

Alig lehetett ráismerni, mint a hernyóból kibontakozott pillangóra.

- Atyám! szólt ragyogó orczával az ifjú: ime lássad az új Caracalla Snobbingset. Az én dicsőült nagybátyám, mister Gossippy Senakérib engemet tett általános örökösévé: rám hagyva tiz millió dollárnyi vagyonát.

- Már most hát az én tíz dolláromat is megadhatod.

- Azt nem teszem: sőt örökké magamnál tartom, hogy holtomig adósod lehessen: mivelhogy annak köszönhetem ez örökségemet, hogy a te gondjaid alatt készültem istenes pályára. Én e tiz dollár adósság kamatai fejében tégedet és egész családodat, a ki csak hozzád tartozandó, örök időre úri kényelemben foglak eltartani. Részesíts abban a nagy boldogságban, hogy ülj fel a phaetohomba, mélyen tisztelt leányoddal, miss Dezdemonával együtt, s tekintsd meg a nagybátyám által rámhagyott falusi palotát Brooklyn mellett, melyet otthonul szántam.

Mister Scrogs azt mondta, hogy ha leányának nincsen ellenvetése: ő felül a hintóba. Miss Dezdemonának pedig nem volt ellenvetése.

Mikor fel kellett kapaszkodni a hátulsó ülésbe, azt kérdezé mister Scrogs mr. Caracallától:

- De már ugyan mondd meg, mért nem fogattál husz lovat a kocsid elé?

- Azért, mert a nagybátyám, a megdicsőült Gossippy Senakérib végrendeletében meghagyta, hogy tizennyolcz lónál többet ne foghassak soha a kocsimba.

- Akkor nagyon helyesen cselekedtél, ha a megdicsőült végakaratát tiszteletben tartottad.

S ekként vitte végig Brooklynon a methodista papot s annak szép leányát a gonosz szándékú férfiú, tizennyolcz lovat hajtva a kocsis ülésből.

Egy hónap múlva aztán visszaküldte őket New-Yorkba egy fél lovas cabon.

Hogy mi történt a tizennyolcz paripa, meg az egy szál dikhencz között eső idő alatt: arról nem szükséges gyerekek előtt beszélni.

A gonosztevő bizonyosan házasságot ígért a szép miss Dezdemonának; de nem volt rá tanu: jobb lett volna, ha nem ígért volna neki házasságot, de lett volna rá tanu.

Az öreg úr sejtett valamit.

Tizennyolcz lóval érkezni, fél lóval visszatérni: erre Dániel próféta azt mondja, hogy «kutya van a kertben.»

Mikor hazaérkezve, beléptek a szobába, miss Dezdemona meglátta az üvegben a leveli békát, a gonosztevő kibontakozott az úszó ruhájából s megint csak úgy ficzánkolt a paradicsomi ősz «batrachos» jelmezében. Erre miss Dezdemona elájult.

Mivelhogy minden elájulásnak felocsúdás a vége: mister Scrogs elővette miss Dezdemonát az eszmelánczolat végett. S az eszmelánczolat folytán rájött a valódi tényállásra.

«Téves informatio» esete forog fenn.

Mondhatni inkább «helytelen gyógykezelés».

Sőt nagyon közel jár az eset a «pactum leoninum»-hoz az oroszlán szerződéshez, a midőn minden haszonélvezet az egyiké, minden megterheltség a másiké.

Ez így nem maradhat.

Egy korán reggel tíz órakor mister Scrogs Melchizédek azt mondá a leányának: «add fel rám a havelockomat».

A havelocknak a két oldalzsebe gyanus tárgyak körvonalait árulá el.

Aztán azt mondá a leánynak: «kövess».

Felülének egy közúti gőzkocsira s leszállának mind ketten mister Caracalla Snobbings háza előtt.

Mister Scrogs bejelenteté magát mister Snobbingsnál, a leányát künn hagyta a társalkodó szobában.

Midőn szemtül szemben állt a csábítóval, azt kérde tőle:

- Uram! Van önnek lelke?

- Nem tudom. Még nem beszéltem vele.

- Hiszi ön a másvilágot?

- Jó az a parasztnak; de én nem kérek belőle.

- Uram! Ön egy család boldogságát feldúlta: akarja ön e hibáját helyrehozni?

- Uram! A mi elmúlt, az visszahozhatatlan.

- Uram! Lászon ön itt lábainál térdepelve. Lelkész vagyok, s én térdelek a bűnös előtt. Szabadítsa ön meg leányomat a pokolból, a hová maga után csalogatta, s én, a pap, leimádkozom önre az ég bocsánatát.

- Menjen ön maga is a pokolba, nagyon jó világ van ott; válaszolt erre nevetve a világfi.

Ekkor aztán büszkén emelkedett fel a térdéről az ősz férfiú.

- No hát ha nem használt ön előtt semmit a lelkész könyörgése: akkor itt áll ön előtt a «férfi», a becsületében megsértett apa. Nem vagyok többé lelkész, hanem csak ember, a ki elégtételt követel.

Ezzel előhúzott a havelockja zsebéből két pisztolyt a lelkész.

- Válaszszon ön. Egyikünknek ma meg kell halni.

- Ez már helyes. Monda Caracalla, kapva a kedvező fordulaton. Sokszor történt vele már ilyen eset.

- Az lő előbb, a ki akar: hörgé a sértett apa elhatározottan.

- Magam is úgy gondolom.

Distanciába álltak, megosztozva a pisztolyokon. Caracalla lőtt először s erre Melchizédek halálordítással rogyott össze.

A lövésre és a kiáltásra berohant a parloirból miss Dezdemonna, s a mint a földön vonagló atyját megpillantá, oda borult reá.

- Óh drága jó atyám! Mit tettél én miattam! Hadd haljak meg veled együtt én is.

S ki akarta venni az öreg kezéből a pisztolyt.

Melchizédek azonban félkarjára emelkedve, így hörgött:

- Nem úgy leányom! Még én is lövök!

S ezzel a felemelt pisztolyt a csábító szívének szegezte.

Miss Dezdemonna kétségbeesetten sikolta fel.

- Nem! Nem! Inkább az én szívemet lödd keresztül. Atyám! Ne őt! Ne öld meg! Én őt még most is szeretem! Én haljak meg inkább.

Erre a halálra sebzett kegyes atya végtelen fájdalommal tekintte végig, Niobeként könnyekben felolvadó leányán: egy velőket fagyasztó gúnykacszait hallatott, s arra a pisztolyt kiejtve kezéből, s végig terült a földön, a két lábát elnyújtva és megrázva, az állkapcsát félrerántva, s a szemeit felfelé fordítva, meghalt.

Erre a leány felragadta az atyjától elejtett pisztolyt s azt a saját homlokának szegezte.

- Hát én is követlek a halálba, drága jó atyám.

- No, no, kicsikém, ne ízélj! Aczide azt a mordályt.

- Nem! Nem! Meg akarok halni. Úgy sem szeret már senki.

- Dehogyan szeret! Hát én ki vagyok?

- Nem hiszek neked többé.

- Becsületesemre mondom.

- Hányszor esküdtél, hogy feleségül fogsz venni.

- Akkor csak esküdtem; de most becsületszavamra mondom, hogy feleségül veszek; csak azt a pisztolyt tedd le.

- Becsületszavadra mondod, hogy nőül veszesz?

- Becsületszavamra mondom, hogy nőül veszek!

...«Akkor áldásom reátok» rebegé a szegény halott, felemelkedve halálos álmából.

- Nini! Hát ön nem halt meg, mister Scrogs?

- Nem ám. Volt annyi eszem, hogy nem tettem golyót a pisztolyokba. Hanem ezúttal tanu előtt tette ön a házassági ígéretet. Azért már csak tessék úgy térden állva és kéz fogva maradni.

Azzal hirtelen előrántotta a havelockja másik zsebéből az esketési könyvecskéjét, ráolvasta belőle az ifjú párnak szóló hivatalos formulárét, megáldotta őket, s aztán, mint a ki dolgát legjobban végezte, ott hagyta a leányát, most már férjezett «mistress Snobbingst» boldog élete párjának a karjai között.

Mister Caracalla Snobbings aztán vakarhatta a fejét, midőn kitalálta, hogy mit jelent az a szó, hogy «csel-csal?»

SZENT ANTAL GENERÁLIS.

(Mese.)

A lisszaboni nagy székesegyházban, mely a Braganza család síremlékeit takarja, látható egy híres szent szobor, melyet Szent Antal generális szobrának neveznek. A művészi faragványú szent szobor gazdagon fel van ékesítve arannyal, ezüsttel, zománcmunkával és drágakövekkel; csak egy fogyatkozása van: az, hogy nincsen nyaka. A feje úgy áll a két váll között, minden nyak nélkül. És épen ezért tiszteli a portugál mindenek felett Szent Antal generális s ennek igen szép története van.

Dom Alfonzó királynak háborúja volt a szaracénokkal Afrikában, a kik ellen kiküldött egy derék hadsereget, ellátva ágyukkal és egyéb tüzokádó szerszámokkal s egész hajóhaddal. S a portugálok igen jól tudtak lőni és verekedni úgy gyalog, mint lóháton, szárazon úgy, mint vizen.

Volt is a hadseregnek egy derék generálisa, Don Adonis di Bragamundos, a ki a legelőkelőbb főúri családból származott s ennél fogva nagyon kellett neki érteni a hadvezetéshez.

A vitéz portugálok hősi támadását nem is birták kiállani a hitetlenek, ellenben úgy szaladtak, mintha a lovaiknak a farkával harcolnának a portugálok ellen.

A hős Don Adonis di Bragamundos végre körülkerítette a mór fejedelmet Arzilla várában s azt ostrom alá vette.

A hős vezérnek azonban két nagy gyöngesége volt; a szép asszonyok, meg a jó borok; s Arzilla tartomány mind a kettőben bővelkedett.

A generálisnak több gondja volt az ivásra és a mulatozásra, mint a sánczvívásra. Egy éjjel aztán, mikor a tisztjeivel együtt a legvigabban lakmározott, rajta ütöttek a várbeli szaracénok s szétverték az egész ostromló sereget.

Dom Alfonzó király megharagudott a generálisra, levágatta a fejét s újra összeszedve a hadait, más vezért állított a tábor élére. Ez pedig volt don Jordanos di Caparados, a ki sok kincseket kaparván össze tengeren túl járó gályáival, kétségtelenül a legalkalmasabbnak látszott egy hadsereg vezetésére.

A vitéz portugálok másodszor is diadalmasan nyomulának előre a szaracénok tartományában s elvégre úgy közreszoríták a mór fejedelmet hadaival együtt két víz közé, hogy annak nem maradt más választása, mint vagy lerakni a fegyvert, vagy a vízbe fulladni.

Ekkor azonban a szerecsen fejedelem fogta magát, összeszedte őseinek minden kincsét s felajánlotta a portugál vezérnek, ha őt menekülni engedi.

Don Jordanos di Caparados pedig semmit sem szeretett úgy, mint az aranyat. Meg hagyta magát vesztegetni s ki engedte sikamlani a kelepceből a mór fejedelmet seregétől együtt. Végül aztán a portugál seregnek kellett hanyatt homlok visszavonulni a mocsáros tartományból, ha éhen nem akart ott veszni.

Dom Alfonzó király megharagudott - és méltán - az áruló vezérre: leüttette a fejét s állított más vezért a hadai élére. Ez volt don Mulos di Lassapassare, a ki el volt ismerve egész Lisszabonban a legbecsületesebb embernek s annál fogva kiválóan hivatva volt egy hadseregnek a vezetésére.

Don Mulos di Lassapassare pedig azt követte, hogy mindent utána csinált az ellenségnek; ha a mór jobbra húzódott, ő balra tért, ha az előrenyomult, ő hátrahúzódott, ha az pihent, ő is siestát tartott, soha ütközetre nem került a dolog; hanem az előre-hátra való masirozásban úgy elkopott a portugál sereg a sok betegség és szökések miatt, hogy esztendő végén volt is, nem is valami a szép ármádiából.

Ekkor haragudott aztán csak meg igazán dom Alfonzó király. «Minek neked a fej, ha nem tudod hasznát venni?» Leütteté a fejét don Mulosnak rendén.

Végre aztán megtalálta az igazi hadvezérnek való férfiút. Ez volt a híres hős don Espada di Fulgurfrangos. Híres a diadalmasan megvívott párbajairól, melyek rendesen ellenfelének halálával végződtek. Ez ugyan se írni, se olvasni nem tudott, a mappán sem tudta megismerni, hogy melyik az országút, melyik a folyóvíz; ámde tudott vitézül verekedni s a hadvezérségnél ez a fődolog: «Üsd! Nem apád!»

Don Espada di Fulgurfrangos aztán neki vitte a portugál sereget a sánczai mögött erős állásban levő szaraczén seregnek olyan merész rohammal, hogy a fele ott veszett. Ennek pedig nem vághatta le Dom Alfonzó a fejét, mert azt elhordta az ütközetben egy szakállas golyóbis.

Ekkor aztán még egyszer felszerelé a portugál sereget Dom Alfonzó király s megindítá a hitetlenek ellen.

Ezuttal valósággal kiválasztá a legalkalmasabb generálist.

Előhozatta a Braganzák sírboltjának egyházából a köztiszteletben álló Szent Antalnak szobrát, csináltatott a számára egy dúsán megaranyozott két kerekű harczszekeret a római császárok quadrigáinak a mintájára, mely elé négy fehér ló volt egymás sorjában fogva; ebben elhelyezteté a szent szobrot. S aztán a vállára övezte a szent Annunziáta rend csillagkeresztjével díszített széles szalagot s azzal azt mondá a portugál sereg tisztjeinek: «ez lesz a ti generálistok!»

Szent Antalnak nem volt tollbokrétás sisak a fején, de a helyett volt körülötte arany glória, hét csillaggal az abroncsán, melyek a hét csodatevő köveket viseltek: a zafírt, rubint, karbunkulust, smaragdot, opált, topázt és a világszemet. A tábornagyi bot helyett pedig egy arany kereszt volt a kezében.

A mint a portugálok megtudták, hogy Szent Antal lesz a fővezérük, egyszerre új lelkesedés szállta meg a kebleiket. És már a masirozás alatt tapasztalták az üdvös javulást, mert rendesen megkapták a zsoldjukat s embernek és lónak kijárt a teljes porciója kenyérből, abrakból; nem úgy, mint a régi generálisok alatt, a kik a járandóság felét a tarsolyukban marasztották.

Ámde a hitetlenek is nagyhamar megérezték a hadvezérváltozást a portugál seregnél. Hasztalan vették elő a régi cselfogásaikat, azok nem találtak célba. Mikor Ceuta várát ostromolták a portugálok, ismét odabocsáták a mórok legszebb hölgyeiket a hadvezér elé, a tánczban csábító almékat, az énekekkel bűvölő abelérákat. Szent Antalt nem igézték azok meg, valamint hogy élő testben sem tudta őt elcsábítani hajdan a pusztában szép asszonyává átváltozott sátán. - A várát ostrommal bevették.

Majd meg egész tevesorral küldték eléje országuk gazdagságát: arany, ezüst drágaságokat, kelet fűszereit, a kalifák szövött és hímzett kelméit s tömlőbe zárt borait. Szent Antal nem látta meg szemeivel a pompát, nem hallotta meg füleivel a nemes ércz csengését, nem orrontá a fűszerillatot, nem izlelte a bor zamatját. Tántoríthatlanul nyomult előre Fez tartományába.

Mikor aztán a Sebu folyónál, a hol elődjét oly csúfosan megverték a szaraczénok, összetalálkozott Szent Antal serege a mórok derék hadával, ezek ismét elővették a szokott fufangjaikat, a ravasz cseltámadásokat, a színlelt megfutamodást, az álcázott kelepczevetést, a hamis

üzenetküldést; ámde Szent Antal süket és vak maradt mindezen csalafinta fogások iránt, nem engedte magát rászedetni, nem is adott ki az alvezéreinek hóbortos rendeleteket, se a csapatjait nem küldte vaktában a veszedelem torkába, hanem engedte, hogy minden alvezére cselekedjék a saját belátása szerint. A derék ütközetet megkezdve, szép okosan engedte a fővezér, hogy nyomuljon előre a jobb és bal szárny a maga hajlandósága szerint; nem okoskodott bele, nem cifrázta a dolgot, nem fuvatott hátrálót, mikor legjobban verekedett a hadsereg, hanem a mint végre eljött az ideje, hogy a hadsereg, zöme is neki zúduljon az ellenség derék hadának: akkor Szent Antal generális engedé legelőbb előnyomulni a muskétásokat, azok mögött a lándzsásokat, utoljára a pánczélos lovasokat, s mikor végre ezek felverték az ellenséget s zászlóikkal betörték a had derekába, akkor aztán maga Szent Antal is megindult a döntő csapásra, a harczszekere körül sereglett válogatott testőrcsapatjával.

A szaraczén tábor megfutott, ott hagyta a sátrait, tevéit. Menekült a hitetlenek népe a Sebu-folyam hidja felé.

Ha e híd fő sánczait elfoglalhatják a portugálok, akkor a mórok egész serege tönkre van téve, nincs számára menekülés.

Azt a híd főt azonban a legfélelmesebb kerekas ágyúk védelmezték, a hosszú csatakigyók, melyek vas záport okádtak sárkány torkaikból az ostromlók sorai közé. A támadó portugálok már ingadozni kezdtek.

Akkor a Szent Antal harcz szekere elé fogott négy fehér paripát valami szellem szállta meg. Neki vágta a tűzokádó sáncznak, azzal együtt aztán a testőrök daliás csapata is rohamra indult; a lobogós kopjaerdőből a sisakok tollbokrétáinak repülő kertje közepéből magasan lobogott fel Szent Antal fényes alakjának feje, a csillagos glóriával, a felemelt keresztet úgy tartá a kezében, mintha azt mondaná: «Előre! a Szent szűz nevében!»

Hozsanna! Hozsanna! rivallá az egész keresztyén tábor. «Dicsőség Szent Antal generálisnak!» s új lelkesedés szállt a hősök szívébe, halálmegvetéssel rohantak a pokol kapujának.

Akkor egy lánczos golyó leszakítá a szent szobor fejét.

Erre a portugál seregben, a milyen nagy volt az imént a lelkesedés, olyan nagy lett egyszerre a megrémülés.

«Oda Szent Antal generális!»

Ime azonban csoda történt. Egy bátor ifjú testőr vitéz, kinek neve don Angelo di Sempervivos, hirtelen felkapta a földről a szent szobor leütött fejét s ismét odailleszté azt annak a két váll köze.

«Mirákulum! Mirákulum!» Rivallt fel erre az egész tábor, a keresztyének új erőre kaptak, a mórok pedig elrémültek. Csoda történt, hogy egy hadvezér újra felteszi a lelőtt fejét és tovább vezeti a harczba hiveit. Ott hagytak sánczot, csatakigyókat, futottak eszeveszettül. A szaraczén sereg a folyamba ugrált, s a ki nem tudott úszni, ott veszett a hullámok közt.

Így tudott vezényelni Szent Antal generális az ütközetben; a király ki is nevezte őt a diadalmas hadjárat után Feldmarsall-Generalissimusnak.

Ezért nincsen nyaka a braganzai templomban levő Szent Antal-szobornak; de annál nagyobb a portugál népnek a hódolata e kitűnő szent alak iránt.

Hej, de sok tábornagyok és hadvezérek tanulhatnának a példájából!

BRAZIL HELIOGABÁLNÉ ASSZONY FÉRJE.

(Elbeszélés.)

Dr. Blennys Akhitofel egyike volt a legjobb hírnevű jogtudósoknak New-Yorkban. Nem afféle «doktor in absentia», de valóságos abszolvált jogtudor, a kinek a kisebbik fejében is több tudomány volt, mint a kollegáiban összesen. Tudniillik, hogy feje tetején volt egy ökölnyi nagyságú kinövés. Ez még növelte a tekintélyét.

Egy délelőtt a Broadway milliomosainak egyike jelenté be magát nála, a kinek a neve volt mr. Hunter Putifár.

Dr. Blennys leülteté mister Huntert egy hintálószékre s ő maga egy másik hintálószékre bocsátkozva le, úgy csajkázta egymással szemben az értekezés alatt.

- Doktor! Én egy igen kényes ügyben kérem önnek a segítségét.

- Szolgálatjára állok, mister Hunter.

- Putifár! Ha szabad kérem. Az egész nevemet kérem; mert vannak Hunter Cæsarok, Hunter Sesostrisok, Hunter et Cok, a kikkel nem akarnám magamat összetéveszteni. Tehát nekem van egy leányom: «Dina». Nem találja ön, hogy fatális dolog volt egy leányt Dinának kereszteltetni? A feleségem ideája volt.

- De emlékezem rá, hogy volt az ó-világban egy celebris processus: Jacobson contra Sékhem, melynek substrátumát egy Dina nevű leányzó képezte.

- No hát. Nincs semmi új a nap alatt. Csakhogy mai világban nem rabolják el többé a leányokat, mint hajdan Mezsopotámiában, nem csábítják el őket, mint régenten Európában, hanem hipnotizálják. Egy ilyen gonosz hipnotizáló volt mister Snuff Robespierre.

- Ismerem. Annak a nagy húskivonatgyártó firmának az örököse.

- Az. Gazember.

- Három millió vár rá.

- Mégis gazember. A leányomat választotta médiumnak.

- Tett neki írásban vagy tanuk előtt házassági ajánlatot?

- Tett hát! Nálam a leánykérő levele.

- Hát mért nem adta hozzá a leányát?

- Doktor! Ön éles eszű Justinianus! Nem találja ki a neveinkből a tényállást? Én, Putifár, igaz orthodox kvákker vagyok, ő pedig, Robespierre, eretnek, rozikrucziánus. Csak nem engedhetem az unokáimat pokolra jutni!

- Abban megint önnek van igaza.

- No hát! Megtagadtam a beleegyezésemet. A leányomat elzártam a harmadik emeletre s magamhoz vettem a liftnek a kulcsát. Az istentelen pedig elment a táborba a déliek ellen verekedni. Most következik a komplikáció. Egy délután miss Dina azzal a bizalmas közleménnyel szakítja félbe az olvasmányomat, hogy ők már ezelőtt hónapokkal meg is kötötték a házassági üzletet - részletfizetésre.

- Ez már pozitív kiindulási pont. Ez adott helyzetben önnek nem lehet egyéb feladata, mint ratifikálni a szerződést.

- Hisz azt magamtól is tudom. Utólagos jóváhagyás. Pinczeváltó honorálása. De képzelje ön, az a gazember mit csinál? A helyett, hogy ülne itthon s főzné az apja gyárában a húskivonatot, nekimegy egy ágyúgolyónak s keresztülütteni magát vele. Most itt van a faktum, de nincs meg a faktor, a ki az æquatio megoldásához multhatatlanul szükséges, az a bizonyos - X.

- Tehát most az én feladatomban lenne, æquatio útján azt a bizonyos X-et kitalálni.

- Helyesen. Ezt akartam mondani. Nincs önnek a kliensei között valaki, a kivel lehetne a csatában elesett prezumpatív vőt helyettesíteni?

- Akad.

- Akad! Akad! De én nekem sajátos igényeim vannak egy ilyen szeretetreméltó új családtag irányában. Annak nem szabad sem olyan gazembernek lenni, a ki engem folyvást zsarolni fog ezen a jogcímen, sem olyan becsületes embernek, a ki komolyan veszi a férj jogait és kötelességeit, mert az elsőre én nem állok rá, a másodikba pedig a leányom nem egyez bele. Hanem egy afféle neutrális individuum, a ki a házasságkötés napján, a mint a menyegzői puddingot lenyelte, felkel, elmondja az asztal-áldást, kikeresi a násznép kalapjai közül a legjobbat s azzal úgy eltűnik, hogy az adresszét nem hagyja hátra.

- Van ily quidam a tárczámban.

- Hogy jegyeztetik a kurzusa?

- Négyezer dollár évjáradék, átruházási joggal.

- Nem! Semmi évjáradék! Egyszer-mindenkorra kielégítés. Adok neki százezer dollárt az esküvő után s többet nem hallok a nevét.

- Áll. Holnap utazom Philadelphiába. Ön, mister Hunter Putifár és miss Hunter Dina egy nappal később utánam az esküvőre; vőlegényről, papról, két tanuról én gondoskodom; úgyszintén a házassági szerződésről és a nászlakomáról. Rám találnak önök a Chesnut-Streeten, a «paradicsom kapujához» címzett vendéglőben. Tudja mr. Hunter Putifár, merre van?

- Hogyne tudnám! Ott a vadgesztenyefák sorában; mindjárt a «Penitenciary» mellett. Ott kapni a legjobb portert.

- No hát ez el van intézve. A viszontlátásig.

Doktor Blennys Akhitofel sietett a másik kliensét felkeresni Philadelphiában, akinek a neve mister Brazil Heliogabál. Sem a név, sem a konfesszió ellen nem lehet kifogása a kvákkernek; mert ez Schwedenborgiánus.

- No hát mi hírt hoz, doktor úr?

- Egy jót is, meg egy rosszat is.

- Kezdjük a rosszon.

- Hát bizony a perünket az utolsó instancián is elvesztettük, daczára a fényes plaidoyernek, a mit tartottam ön mellett.

- Hát ez bizony rossz. Már most kíváncsi vagyok rá, hogy mi lehet még valami jó hír.

- Önnek van egy kis fia, négy esztendő, a kinek nincs anyja.

- Ön legjobban tudja, hogy miért nincs?

- Úgy tudom: Artaxerxesnek hívják. Van neki még ezen a királyi néven kívül egyéb világi birtoka is?

- Igen. Mindaz a gesztenye, amit a Chesnut-Streeten fölszedhet a fák alól.

- Ez nem tart el mind a négy évszakban. Ez a fiucska egy százezer dollárnyi örökséget kaphatna, ha az apja megházasodnék.

- Hogy én megházasodjam?

- Igen. Mondhatom, hogy tekintélyes házból való a menyasszony. Miss Hunter Dina: mister Hunter Putifárnak az egyetlen lánya. Holnap itt lesz az apjával együtt s önök délben 12 órakor esküdhetnek. A fiának én leszek a gyámja s a neveléséről, úgyszintén a százezer dollárjának az elhelyezéséről és gyümölcsöztetéséről én gondoskodom. Ön csak egy óráig fogja látni a menyasszonyát.

- Köszönöm, mindenre ráállok. Tessék az ügyben intézkedni.

Ilyen simán ment az egész kényes vállalat lebonyolítása.

*

Másnap pontban déli harangszóra ott volt mr. Hunter Putifár leányával, miss Dinával, a gesztenyefa-utczai «paradicsom-kapuja» vendéglőben. Dr. Blennys Akhitófel a kliensével, mr. Brazil Heliogabállal és a két tanuval már várt rájuk. Mindannyian fekete frakkban voltak fehér nyakravalóval és keztyűvel, gomblyukaikon sárga thearózsák.

A kölcsönös bemutatás megtörténte után a mellékszoba ajtaja felnyitattott: az volt berendezve a szertartáshoz. A fehér hímzett takaróval fedett asztal előtt állt egyházi talárjában a nagyon tiszteletreméltó lelkész, Snobbs Melkizedek, készen hivatása gyakorlásához.

A vőlegénynek, úgy mint a menyasszonynak le kellett huzni a jobb kezükről a keztyüt, a gyűrűket egymással kicserélni s aztán kezeiket egymáséba téve, egymás után elmondani az előttük felolvasott esketési mintát, melynek megtörténte után a lelkész férjnek és feleségnek nyilvánítja őket, beírta a neveiket a jegyzőkönyvébe s erről kiadta a hiteles másolatot, melyet mister Hunter Putifár tett a zsebébe. Végül megáldá az ifju párt: «gyarapodjatok és sokasodjatok».

Azután egy harmadik szobába léptek át, a hol már fel volt terítve a menyegzői lakoma s ott - heten valának letelepedtek egy asztal mellé, úgy hogy a vőlegény a menyasszonynyal szemközt került; ő mellette pedig kétfelől volt a két násznagy. Kissé szokatlan elhelyezés; de ha a «paradicsom kapujában» így szokás!

A lakoma megkezdődött, mely válogatott és bőséges volt. Mister Snobbs Melkizedek igyekezett annak tehetsége szerint igazságot szolgáltatni, közben kegyes asztalmondatokat bocsátva közre. Még jobban hozzálátott a rostbeaf és porter elfogyasztásához a két násznagy, anélkül, hogy kegyes mondatokra vesztegették volna az időt.

- Quäkker hitem tiltja az esküvést - sugá mr. Hunter Putifár dr. Blennys Akhitófelnek; de mernék rá fogadni, hogy ezt a két násznagyot láttam már egyszer, mikor a Penitenciáry zárkáit bejártam.

Mistress Dina (most már Mistress Brazil) némi kíváncsisággal vizsgálta annak az urnak az arczát, a kit most hevenyében férjül eskettek vele össze.

Szép, halványbarna arczu ifju volt, a harmincas évek elején. Fekete göndör haja, szép bajusza, szakála. Keskeny ajkai, finom orra. A szemei pedig épen megigézők voltak, valami lappangó tüzzel, mely csak néha villant meg. S az egész arczot még vonzóbbá tette az a mélabús komorság, melyet néha-néha félbeszakított egy szilaj fellobbanás, a mi viszont elveszett keserű gúnymosolyban.

Ki lehet, mi lehet ez az ember? gondolkozott rajta.

A pohár érintetlen állt előtte. A vőlegény nem ivott.

A menyegzői tortát a menyasszonynak szokás összetörni s abból egy darabot a vőlegényének nyújtani. Ez a ceremónia is megesett.

- No most még egy hagyományos szertartásnak kell megtörténni, mondá a tisztelendő úr. A nászlakománál a menyasszony és a vőlegény közösen isznak ki egy pohár bort.

A vőlegény előtt ott állt a pohár tele pezsgővel. Megkínálta vele a menyasszonyt.

Mistress Dina leszűröcsölt belőle egy keveset s aztán visszatolta a poharat mr. Heliogabálnak. Akkor az is ivott belőle - egy kortyot.

- Ah, azt a poharat fenéig ki kell inni! - parancsolá a lelkész.

Azzal a pohár még vagy hatszor vándorolt egyik kézből a másikba. Utoljára csak egy csepp maradt benne: azt mrs. Dinának kellett elfogyasztani.

Akkor aztán a nagytiszteletű ur felállt és a többieknek is jelt adott a felkelésre s a bevett szokáshoz illően elénekeltetett velük egy zsoltárt.

«Oh mily boldog az oly ember életében,
A kit az Isten bevett kegyelmében».

A két násznagy csak úgy a kráglijába mormogta a zsolozsmát, ellenben a vőlegény igen áhitatosan énekelt bele. Mrs. Dina megjegyzé, hogy a férjének gyönyörű bariton hangja van.

És mennyi érzéssel tudja énekelni azt, hogy:

«És megbocsátá minden vétkeit
És befedezte minden bűneit».

Majd egyszerre magasra felcsap a zsoltár áriája: a többinek mind a torkába szakad a hang; a lelkész maga is ágaskodva éri s a képe veres lesz az erőltetéstől; de Heliogabál gyönyörűen kivágja a rithmust:

«Boldog az ember, kinek hamissága
Istentől sincs néki tulajdonítva.
És kinek családtság nincs szívében.
Tettetés nélkül jár életében.»

És íme két könnycsepp ragyogott az éneklő szemében.

Ennek az embernek szíve van!

A lelkész azután megáldá az ifju párt, megcsókolta az orcáikat s aztán kétfelől, dr. Blennys és mr. Hunter által gyámolítva, eltávozott. Mrs. Brazil követte őket.

Dina még egyszer hátra fordítá fejét eltávoztában s látta, hogy «férjét», mr. Heliogabált is épen úgy vezetik el kétfelől karonfogva a násznagyok, mint mr. Melkizedeket. - Nem tudta megérteni a dolgot. - Hogy mehetett úgy a fejébe az az egy pohár bor, a mit ketten fogyasztottak el apránkint?

*

Egy év mult el a házasság után. Mr. Hunter Putifár a vejét (szerződésükhöz hiven) nem látta azóta; levelet sem kapott tőle; híret sem hallotta. A váltság-díj, a százezer dollár, dr. Blennysnek át lett adva.

Dinának hosszú volt az az idő.

Nem birta elfelejteni azt az utolsó pillanatot, mikor az eltávozó férje az ajtóból visszafordult s még egy szomoruan boldog tekintetet vetett felé.

Nagyon bánta, hogy legalább egyetlen egy csókot nem adott neki. Annak, a kinek a nevét viselte.

Vajjon hol lehet ő most? Mit csinál? Merre jár?

Többször intézte ezt a kérdést dr. Blennyshez; de az mindig azzal utasította el, hogy őt hivatalos esküje kötelezi a rábizott titoknak szigorú megőrzésére. Az apjától még kevesebbet tudott kivenni.

- Várjatok csak! mondá magában; majd végére járok én ennek. S azzal egy napon elutazott Philadelphiába.

Ott felkereste a rendőrfőnököt, mister Fellovot.

- Mister Fellov! önnek mindenkit kell ismerni, a ki a városban megfordult. Kutassa ön fel a nagy könyveit és keresse ki, hogy egy bizonyos mister Brazil Heliogabál, akivel én ma egy éve: október 21-ikén törvényesen egybekeltem a «paradicsom ajtajához» címzett hotelben, hová lett és hol található most?

Mister Fellov óriási emlékező tehetségű férfiú volt.

Elő sem vette a nagy könyveit, hanem a szemeit a padlás felé fordítva, mintha onnan olvasná le a választ, rögtön felvilágosítást adott.

- Drága missziz. Én nagyon jól emlékezem mister Brazil Heliogabálra. Igen derék yankee gentleman volt. Holnap, október 22-ikén lesz éppen esztendeje, hogy a Penitenciary államfogház udvarán felakasztották - feleséggyilkosság miatt...

- S én azzal az emberrel egy pohárból ittam.

A BÉKA.

(Életkép).

Nagyon jól emlékszem rá. Az idén éppen ötven esztendeje. Kecskeméti diák voltam. Ketten, nyalka jogászygyerekek a Nagy Feri pajtásommal, utaztunk ünnepi vakációra Halasra, a hol a barátom szülői laktak. Fel is dültünk útközben a szekérrel; de nem lett semmi bajunk.

Ott terül el Kecskemét és Halas között a nagy futóhomok sivatag, a minél különbet az egész országban kötve hiszem, hogy találjunk. A ki ezt végig járja, ugyan elmondhatja, hogy «mégis csak mozog a föld». Ez itt egyre változtatja az alakját. Néhol, a lapályon, olyan képet mutat, mint a hullámozó Balaton: egymás fölé fodoruló habok - fővényből, köztük egy-egy «angyal-hullás», a mit a forgószél kerekített ki; majd meg hepehupás dombok, a széljárta oldalon mélyen aláásva, nyurgult, hátahoporjás bakhátak, a mik az öreg buczkákat egymással összekötik. Az öreg buczka már daczol az idővel. Az nem hagyja magát a szélről elhordatni, szerzett magának valahonnan valami göcsörtös nyírfákból, ezüst levelű nyárból felvert bozótot, az megvédelmezi; az egyik oldalon ugyan a fák gyökerei mint a kigyók nyulnak szerteszéjjel, de a másik oldalon jól megkapaszkodnak; míg az új buczkákat, a miket az idei böjti szél alkotott, meg lehet ismerni arról, hogy azoknak csak a csucsából mered elő az eltemetett nyírfa vége. Fű nem lepi be a völgyet, csak a vasgyökerű iglicze-tővis marad itt meg és a kék iringó; abból is ördögszekeret csinál a szél, a mit végig karikáztat a sivatagon. S a mennyire a legmagasabb buczkatetőről ellátok, nincs előttem egyéb, mint hullámozó sárga föld, fehér levelű fák, szürke bozótok; egy-egy özvegy kánya károg a száraz fa tetején: más állat nem vetődik ide.

De a mig arra a buczkatetőre feljutottam, többet jártam a tenyeremen, térdemen, mint a talpamon; mert a homok szalad az ember-lába alól, s lejtőnek fel visszafelé segít. Lefelé már könnyebb: ott kész az orosz csuszkapálya; csak le kell rá ülni.

Itten fordultunk fel a szekerünkkel: mert utnak nyoma sincs; a kerékvágás rögtön összefolyik, csak a jó gondolat vezeti az embert; pedig hát ez a fő közlekedési út két nagy alföldi város között. S ennek az útnak a fele járóját képezi a híres fehértői csárda.

A hogy a neve elárulja, itt a homok pusztát egy nagy kerekítő szakítja félbe, melynek a környéke vakító fehér a kuk-sótól (így hívják az alföldön a sziket). A víz közelében összerendezett vastag rétegekben fekszik a nyers szóda; míg a tó északi részében sűrű nádas verte fel a bugáit.

És azután nagy sik terület veszi körül a tavat, olyan egyenes, mintha az indzsellér léniaztta volna meg: csak egy vakandturás sem domborodik rajta. Takarja végtől végig a pimpó, meg a timpó. Ezek a szikes föld otthonos lakói, itt-ott helyet adva a sárga virágu széki-fűnek. Minden növény úgy odalapul a földhöz. Ez az ő védelmük. Külömben őket is eltemetné a szél a pusztai homokkal, de így nem vetheti meg sehol a lábát, elszalad fölöttük.

Ennek a tónak a közelében épült a fehértői csárda.

Bekerítve nincs. Ott áll a szikkadt sár közepén; ökörnym, patkónym ripacsossá verte előtte az utat, mely félreacsap a hat oszlopon nyugvó állás alá, a hol az utasok meg szoktak etetni. Csárdafal, állásoszlop megvallja őszintén, hogy vályogból épült, a mit ugyanabból a szikes fekete agyagból gyúrtak, a miből az egész legelő áll s azt nem állja a vakolat. Az istálló fala pedig becsületes fecskerakás. (Két deszkapalánk között sulyokkal összevert szalmás agyag: olyan tartós, mint a római sáncz). A födele minden szárnyéknak nád. Távol a háztól egy kankalikos kút, melynek gémkolonczára esett birka bőre van száradni kiterítve. A ház háta mögött füstölög a trágyahalom, a miből télire tözeget készítenek: mire használhatnák egyébre?

A szikes földet ásó, kapa hasztalan turkálja: itt kert nincs. Egyedüli virág az ismeretes dísnövény az útféli gazok közt, a méregtermő maszlag.

A kocsisunk behajtott az állás alá: elővette a saraglyából a hazulról hozott szénát, leszerszámozta a lovakat, mi pedig a barátommal bementünk a csárdába.

A tornáczból a nagy ivószobába léptünk be, melynek két alacsony ablaka volt: se függöny, se muskátlis cserép előtte, a mi a «betekintést» akadályozhatná.

A salétromfoltos falakon ócska rámaiban penészfakó képek, Sobri Jóska és Milfait; meg a párisi divatképek a múlt évtizedből. Azok közé szépen kiszégezve a tekintetes vármegyének a hirdetőménye: «Statárium».

Maga a korcsmárosné fogadott bennünket. Maga, mert gazda nincs. Az már tíz esztendővel ezelőtt eltűnt valamerre. Egyik azt mondja: agyonütötték a féltékeny betyárok; más meg, hogy elbujdosott Rácországba: - az is lehet, hogy «ül» valahol. - A menyecske nem fiatal már: túl van a veszedelmes koron; de még most is látszik, hogy valaha szép volt. Gangos a járása, deli a termete; csakhogy nagyon mélyek már az orcáján a ránczok.

Épen vajköpülésben találtuk, a mit nem lehet félbenhagyni senki vendége kedvéért; pedig a kocsisunk nagyon követelte a maga karafina borát. «Várjon kend, ha eddig várt!»

Az utitársam mindig udvarias legény volt: hirtelen felajánlta a korcsmárosnénak, hogy majd ő addig folytatja a köpülést, a míg az asszony a pinczébe jár. Ráálltak. A jurista pajtás elfoglalta az alacsony lóczán a helyét s a köpülőt a térde közé fogva, folytatta a hasznos vegytani műtétet.

Én azalatt körülnéztem az ivószobában.

Az egyik szögletben volt a léczrácsos söntés, pálinkás üvegekkel a polczon; a másik szögletben egy nagy, fehérre meszelt banyakemencze.

Ennek a körülfutó padkáján állt a kemenczének támaszkodva egy kis leány: valami négy, öt éves forma. Szép nyulánk gyermek: csak egy kis ingecske volt rajta, mely a térdéig ért, hanem az finom rácz patyolatból; a lábain nem volt semmi. A szemei, bizony mondom, hogy nagyobbak voltak, mint a szája, s még nagyobbak látszottak a sűrű fekete pilláktól, ha felnyitotta. Csak úgy nézegetett ki a sűrű haja alól, mely göndör csigákban omlott alá a homlokára. A kezében tartott egyet azok közül a veszedelmes mákfejek közül, melyek az utféli maszlagos redősirom szárain teremnek. Azzal játszott. - Játszhatott volna egyébbel is, mert a kemencze tetején ott heverészett a nagy czirnos macska, mely hol a farkát csóválta alá, a kis leány orrát csiklandva vele, hol a tenyerével kapkodott a hajához; de a gyermek nem fogadta el a játékot; hanem inkább kényeskedve utasította el magától a macskaenyelgést: «noo!»

A csaplárné visszajött a borral: mi azt átengedtük a kocsisunknak. Még akkor egyikünk sem volt borivó. S a fehértői pincze idei karczosa nem csábított tilalomszegésre.

Kaptunk a helyett jó «irót.» Így híják a magyarok - nem a poétákat, - hanem azt a jó savanyu italt, mely a vajtól a köpülés után elválí. Valószínű, hogy honfoglaló őseinknek is ez volt az itala, a mikor Magyarországra bejöttek. Bor még akkor nem volt a hazában. És ha mi egész hiven akarnók megünnepelni a milléniumot, nekünk is íróval kellene a magnum áldomást innunk a nagy országos lakomán.

Akkor jól esett az: és mellé a friss írósvaj, az éjjel sült kenyérrel.

Én nem állhattam meg, hogy meg ne kérdezzem a csaplárnétól:

- Úgy-e bár, az a kis leány ott árva?

- Az ám. Nemde onnan gondolja az ifjur, hogy ha anyja volna, a haja be volna fonva.

- De még inkább onnan gondolom, hogy nem a maga leánya, mert különben kivenné a kezéből azt a mérges maszlag-tobozt.

- Hadd játszszék vele az istenadta! Nem eszi az azt meg. Egyebet sem eszik. Nem tudom mivel él.

Azzal egy szeletkét levágva az abroszra tett kenyérből, azt megkente vajjal s odavitte a kis leányhoz.

- No te «béka!» Hát kell-e egy kis vajas kenyér?

A gyerek elvette, de meg sem köszönte.

- No lássák! Meg sem köszöni. Egyél mingyár szépen.

A czirmos kandúr az evés neszére felczihelődött a kemencze tetején s lemászott a padkára: ott elkezdett a kis leánynak a térdeihez törleszkedni, a fejével a könyökén nagyokat taszított s közben hangosan dorombolt.

A gyermek aztán, lesunyt fejjel nézve a csaplárnéra, beleharapott a vajaskenyérbe; de a mint az félrefordult, kivette a szájából a falatot s odaadta a cziczának.

A csaplárné beszédes lett.

- Árva biz e, szegény béka. Mert ez annak a hires Gavallér Jóskának a porontya; a kinek az életéért nem adnék már egy ólomputykét. - Itt fogták el ebben a szobában, ezelőtt három nappal. Egy pandúrnak meg is tapintotta úgy a fejét, hogy annak nem fáj többet a foga. Most is ott van a tenyerének a helye a falon. Véres volt az; de már lekapartam. - Hej, de nyalka legény volt a Jóska! Nem hiába hitták Gavallérnak. - Mikor megkötözték, azt monda neki a pandurhadnagy: «hej, te akasztani való betyár! hogy tudsz te ilyen szép lenni?» - Én aztán azt mondtam neki: «hadnagy uram is ilyen szép volna, ha annyit ölelgették volna a szép leányok, mint ezt!»

Igazi parasztlogika!

Én azt kérdezém:

- Hát aztán, ha a Gavallér Jóskát elfogták, a leányát nem vitték el?

Ezt az én diáklogikámat meg a csaplárné találta furcsának.

- Hát minek vitték volna el, hisz ez nem lopott lovat?

- Hát hogy gondoskodják a fölneveléséről a vármegye.

Hej, de kikaczagott.

- Jaj lelkem ifjúr! Látszik, hogy maga diák! Hát aztán a viczispánné fésülgesse ezt a békát?

- De hát így mi lesz belőle?

- Ne féltse az ifjúr! Majd gondját viseli neki a puszta.

Nem tudtam elképzelni, hogyan viseli gondját egy árva leánynak az a puszta, a mely egy árva nyulnak sem tud szállást adni?

Odakünn azalatt lódobogás hangzott. Egy lovas alakot lehetett látni az ablakon keresztül, az országut mentén közeledve.

A csaplárné ráismert egyszerre.

- Az öreg Koppantót látom. Bizonyosan bejön.

Be is jött. Hanem előbb az egyik ablakon, azután a másikon kandikált be; csak aztán került az ajtóra, mikor meggyőződött róla, hogy csak két diák van odabenn, a ki savót iszik.

Öreg legény volt már. Szürke haja csimbókba bogozva. Arcza, mint a cserzett bőr, oly barna, összevissza dulva hímlőhelylyel, ránczokkal, régi sebhelyekkel. Bozontos szemöldökei alól egyszerre kétfelé villogtak nyugtalan szemei, a mint belépett. Czifra szűrét a félvállára rázta; nem lehetett látni, hogy a balkezében mit hord. A szabadon levő jobbában derék aczélfokos volt, jó árva tölgy nyelű.

Le sem vette a süveget előttünk. A csárdában mindenki egyforma ur. Nem is köszönt. Csak leült a keresztlábu ivóasztal végére, maga mellé téve a fokosát. S csak úgy a félszemöldökével intett a korcsmárosnénak: a mit az már értett. - Ez azt jelenti, hogy «bort!»

A csaplárné lement a csapóajtón a pinczébe s visszatért a széles szájú palaczkkal, a miben az a fakóveres folyadék volt.

Az öreg megszólalt. Fűrész, köszörűkő mind fuvolaszó a hangjához képest.

- Előbb magad igyál belőle.

A korcsmárosnénak meg kellett azt tenni.

- Hát a pohár hol van?

- Nem szokott kend máskor klázliból inni.

- Nem is én!

Mikor aztán a pohár előtte állt, félig töltötte a veres borral.

- Van cukor a háznál?

- Az is van.

Beletett egy jó darabot a pohárba, s aztán addig kavargatta a görbe bicskájával, míg elolvadt a borban. Akkor megint odainté a csaplárnét.

- Vidd oda «neki». Cukor nélkül meg nem iszsza.

A csaplárné odavitte a kis leányhoz a poharat.

- No igyál te béka! Cukros bor! Keresztapád küldi.

A gyermek elvette a poharat s nagy kedvteléssel szürcsölgette a cukros bort.

A vén betyár maga is ivott s danolni is kezdett hozzá. Talán annak a kis leánynak?

«Héj! rúzsafa, bodzafa most virágzik!
Kincsem, galambom, tubiczám micsinász itt?
Subám igazgatom. Rúzsám csókógotom
Kedves rúzsám!»

Szebb nótát is hallottam már életemben, de jobban meg nem maradt a fejemben egy sem, mint a hogy ezt a vén betyár dalolta; könyökére dülve, fél öklével görbére tolva a félpofáját.

Mikor aztán az itcze bor le volt morzsolva, akkor belenyult a szüre bekötött ujjába s előhúzott belőle egy posztó ujjast. Az ujjasnak kék volt a posztója, piros a hajtókája, három sor ólom-pityke rajta.

- Gyün a tél. Hideg lesz. Megfázik a gyerek, dör mögé halkan. Nesze. Add rá!

A csaplárné átvette a ködmönt s belebujtatta a gyermeket.

Biz az a békának épen a lábafejéig ért s az ujjai túl lógtak a két kezén; de hát jó meleg volt.

- Majd a vásár után czipőt is hozok neki, mormogá a vén Koppantó. Aztán gondját viseld. A mi jár érte, ird föl a rovásra.

Azzal felcizihelődött, oda koszrogott a gyerekhez. Az még akkor is az egyik kezében tartotta a maszlagdobozt. Elvette tőle.

- Ez nem jó.

Azzal felemelte a gyermek állát, hogy a szemébe láthasson.

- Ríttál? No ne ríjj sokat.

S aztán a bőlobogós ingujját marokra fogva, megtörülte vele a gyermek arcát.

- Hát nem csókolsz kezét keresztapádnak, te béka! - feddé a lányt a csaplárné.

- Nem szokás az, - morgott az öreg, eldugva a kezét a szür alá.

Azzal odahívta magához a csaplárnét, hogy közelebből dörmöghessen a fülébe.

- Aztán holnap reggel, - mikor az a kakukkos óra a hatot huhukolja: mondass el egy miatyánkot ezzel a gyerekkel.

- Hát már holnap lesz?

- Holnap hajnalban, hat órakor.

Akkor vitték kivégezni a kis békának az apját, a nyalka, délczeg legényt, a Gavallér Jóskát.

Az öreg Koppantó kiment az ivóból, felült a lovára és odább koczogott.

- Lásd, de szép ködment kaptál! Még sem örülsz te kis béka'? Jövő héten piros czipőt is hoz keresztapád.

A kis békának erre a szóra még is csak elmosolyodott a szája. Csak a szája, de nem a két szeme. A lelógó haja nem engedte látni, hogy azokban mi van.

Én azt kérdem a csaplárnétól:

- De hátha a vén Koppantó is el talál pusztulni, mi lesz a kis leányból?

- Akkor a kötelességet majd átveszi másik. Nem kell ezt féltetni. Nagy úr a puszt. Engem is az nevelt. Nem lesz ez mindig árva. Héj, sok szegény legénynek megfájdul még e miatt a szive tája!

VÉN EMBEREK NYARA.

(Elbeszélés.)

Hosszú ősz lesz! Vidékünkön a vadgesztenyefák újra virágoznak. A helybeli plébános kertjében látható egy körtefa, mely másodszori terméssel gyönyörködteti a szemeket.

Az indus bráhmai hit szerint minden földről elköltözött szellemnek, mielőtt a «Visnu» paradicsomába bejuthatna, elébb a nagy Dábao-fa alá kell menni, bűnhődés végett. A Dábao-fának minden levelére fel van írva egy bűne az embernek; s a mint azt a nagy fát a szelek istene, a «Csiva» megrázza, a vétekjelző levelek egyenkint lehullanak a bűnhődő fejére. S a Dábao-fa levele sújt, mint a villám; mar, mint a kigyó; csíp, mint a skorpió; ráz, mint a hideglelés. S azt egyenkint, levelenkint kell végigszenvedni, kinek mennyi bűne van felírva. «Indra», a paradicsom kapuőre, viszi a kontrolleriát.

Egyszer jön egy árva lélek, nagy dideregve, a paradicsom kapujához.

- Voltál-e már a Dábao-fa alatt? kérdi tőle Indra.

- Nem voltam még, jó uram; de odalenn a földön volt egy feleségem, a kivel harminczhat esztendeig éltem együtt.

- Jól van, szegény pára! mond neki Indra, - nem kell a Dábao-fa alá vándorolnod: kiszenvetted már te a magad penitenciáját odalenn a földön; - csak eredj be szépen a paradicsomba: itt a paksus!

Meghallja ezt egy másik lélek, a ki az elébbinek a háta mögött settenkedék s nagy sebtén elkezd magyarázni Indrának.

- Oh uram! Akkor engem még inkább ereszs be a paradicsomba Dábao-fa kerülgetés nélkül; mert én is harmincz esztendeig éltem odalenn a földön az asszonyommal, s mikor az meghalálozott, újra megházasodtam.

- Elmégy innen! takarodsz! rivall rá Indra. - Azt hiszed, Bráhma a bolondok számára csinálta a paradicsomot?

Ülünk, üldögélünk együtt a klubban, egymáshoz szokott kartársak, s beszélgetünk a világ folyásáról.

Egyszer csak észreveszszük, hogy hiányzik közülünk egy.

- Nini! Hol van a mi Dusikánk? Már két hete, hogy nem láttuk a klubban, - szól az egyik.

- Másutt se látni azt sehol. Eltűnt, elveszett valahol, - mondja a másik.

- Jaj, nagy állapotja van annak, - sóhajt erre a harmadik.

- Csak nem kapott influenzát?

- Az volna jó neki! - Megházasodott.

- Másodszor is?

Erre aztán az egész társaság khorusban énekli: «Szeeeegény».

- Vajjon kit vett el?

Hát, a régi gazdasszonyát.

- No, azt tette legokosabban.

- Áldott jó teremtés.

- Be is nőtt már a feje lágya.

- Senki a világon úgy nem tudja sütni a fokhagymás vesepecsenyét.

- Ezt legalább nem kell bálba hordani.

- Sőt nem is zongorázik.

- Bizonyosan migrainejei sincsenek.

- No, szegény Dusi, ez hát elérte valahára a célját.... Hanem a Dusi pajtást e sorsfordulat óta nem látni többé a klubban.

Máskor megint így kezdi az egyik jó barát:

- Nini! Mi történt a mi Bebus barátunkkal?

- Történt volna vele valami?

- Hát nem veszitek észre? Egy idő óta mindennap tiszta inggallérral jelenik meg a klubban.

- A biz igaz! Sőt a szakállát is borotválja.

- És gombos cipőben jár!

- Vajjon mi lelhet?

Senki sem bírja kitalálni.

Másnap jön az egyik pajtás nagy heurékával:

- Megkaptam már, hogy mi lelte a Bebus pajtást. Megházasodott.

- Ugyan kit tett boldoggá?

- Soha sem találjátok ki. A szép Melodiánát!

- Ah! Azt a vidéki operette-énekesnőt?

- Lehetetlen! Hisz annak van férje.

- Csak olyan színvadi házasság volt.

- Merész vállalat!

- Hát azt tartja a barátunk, a mit a vén spanyol hidalgó, mikor fiatal feleséget vett: hogy «ha már keresztül akarom szúrni a szívemet, hát inkább egy fényes törrel szúrom át, mint egy rozsdás alabárdal.»

- No, legalább megvan neki az ő gyönyörűsége.

- Csitt! Itt közelit! Beszéljünk a filloxera mentesített szőlőknek adandó állami segélyről szóló törvényjavaslatról benyújtott bizottsági véleményről.

És Bebus barátunk el nem tudja képzelni, hogyan van az, hogy, a hol csak ő egy gruppan megjelenik, ott minden ember a filloxera-etcaeterákról értekezik.

Azután egy harmadik jó pajtásra kerül a sor.

Kitűnő tarokkista. Csupa élvezet vele játszani. Úgy is hijuk egymás között, hogy «Kézpénz-bácsi.»

Hanem egy idő óta azt vette fel, hogy csak hét óráig «ül le».

- Színházba kell mennem!

Fölöttébb gyanús dolog! Játékot játéért abbahagyni! Mi nyomja le itt a mérleget?

Végre kisül a rejtélyes elmaradásnak oka. Egyik jó barátunk végére járt s hírül hozta a többi-
nek.

- A mi Stefi barátunk megházasodott.

- Ugyan ne mondd!

- Magam láttam karonfogva menni a feleségével. Egy fejjel nagyobb, mint ő.

- Az már hiba.

- De egy ranggal magasabb, mint ő; mert grófnő.

- Az már derék!

- Csakhogy nem fiatalcska már.

- Akkor egészen hozzávaló. Gazdag is mellé?

- Épen nem az. Nem örökölt az egyebet az atyjától a grófi czimerénél.

- Ez már fatális állapot.

- De ellenben nagy műveltségű hölgy! virtuóz zongorista. Sőt maga is komponál zeneműveket. Szépirodalmi lapokba is ír «Eglantine» álnév alatt.

- Szegény Stefi!

- - - - -

És ezzel mind a három barátunk kimaradt a klubból; és megtalálhatlanná lett a világra nézve.

Egyedül nem mehet egyik sem a megszokott társaságba, se meghívottan, se meghivatlanul; a magában meghivatást épen sértésnek veheti; az asszonyával együtt pedig még kevésbé kultiválhatja a régi társaságot, mert az új asszony nem abból a sphærából való, a miből a jó ismerősei. - Mit gondoljanak ki?

Mi még nem ismerjük voltaképen a Sándor-utczai országházat. Majd az utódaink fogják annak a szépségeit igazában felfedezni, a mikor már romokban fog heverni. Budapest fővárosának patres conscriptijei bizonyára kegyeletteljesen fenn fogják tartani e históriai nevezetességű romokat s a ciceronék fogják majd magyarázni a messzeföldről idecsődült idegen turistáknak.

«Ime, ez az őskori magyar amphitheatrum! Ez a négyszög a szegletben volt a halálra ítélt martyrok, a miniszterek zárkája; a mellette való négyszög szolgált a kínzásukra rendeltetett deputatiók és instantia-hozó lictorok leshelyéül. Emez oldalnégyszögben voltak elhelyezve a canephorák, a kik az ország minden részéből felhozott gladiátoroknak a libatiót kiszolgáltatták. Ez a középterem, melynek küszöbe nincs elkoptatva, volt az úgynevezett bibliotheka. Ebben a másik szegletben szolgáltatták ki a gladiátoroknak a havonkinti talentumokat, melyek a hajdankorban papirosból készültek, s meztelen angyalképek lévén rájuk nyomtatva, «flores»-eknek, azaz virágoknak neveztettek. Ezen a szűk lyukon bujtak be azok a funeratorok, a kiknek hivataluk volt a hullákat kivonszolni az arenából, s a kiket ezért reportereknek neveztek. Ezeken az ajtókon bocsátották be a quæstorok a különféle fegyverzetű gladia-

torokat, a kik e jelkiáltással «biafora!» rohantak egymásra, hálóval és háromágú vasvillával. S ez a nagy gömbölyű terem volt az arena, melyen egész ütközetek produkáltattak tengeren, szárazföldön és a levegőben. Azon időben még volt Pannoniának egy benső tengere, melyet a régi mappákon e névvel találunk feljegyezve: «Szóözön». Hajóhadi productióknál ezt bocsáták be a circusba. A három gömbölyű lyuk, ott a közepén, azon kürtőkbe vezetett, melyeken keresztül a széttépett áldozatok vérét kibocsáták. Emitt állt a proconsul tribünje, a kinek volt egy nagy harangja, melyet az előadás hevében egyre kongatott, s ha a fenevadak ordítása túlharsogta a harangszót, akkor az amphitheatrum közönsége meg volt elégedve. Ez a négyszögben körülfutó szűk folyosó pedig arra való volt, hogy a tigrisek és oroszlánok, bölények és orrszarvúak magukat a marakodásban és öklelésben gyakorolják.»

Igy fogja a jövőszázadbéli kalauz a mostani országház tiszteletreméltó ruináit a bámuló idegenekkel megismertetni.

Most pedig mindezen helyiségeket a haza atyái járkák naponkint, a kik exuviáikat és esőellenző clypeusaikat, valamint ruggyanta cothurnusaikat az atriumban hátrahagyva, a kezükbe nyomott törvényjavaslat-fasciculussal a porticusba belépve, peripateticus studiumot mívelnek.

Ennek a körülfutó folyosónégyszögnek különféle előnyei vannak. Az egyik az, hogy az itt találkozó nem tartoznak egymásnak köszönni, se «jó napot», se «szolgáját» mondani: egyáltalában egymást észrevenni. Si vales, valeas. Azután meg az, hogy két ember órahosszat elkeresheti benne egymást, a nélkül, hogy összeekerülne valaha. És végül, ha valami kellemetlen látogató keresi az embert az egyik folyosón, a másikon meg lehet előle szökni.

A mi három kedves barátunk teljes mértékben felhasználta az országház folyosójának ezen előnyeit. Megjelenni kötelesség volt; mert ezért fizeti a képviselőket az ország s ezt követeli a pártfegyelem. Ott jártak ők; de mindig «jártak». Bekukkantottak ők ide is, oda is; néha még az ülésterembe is, de csak egy pillanatra; egyébiránt pedig játszották az ismeretlent. Névszerinti szavazásoknál pedig szorosan odahúzódtak a névjegyzéket felolvasó jegyző kredencze mellé s halkan «sub rosa» gyónták a fülébe a boldogító «igen»-t. De leginkább kerülték ők hárman egymást. Mint a hogy három összeesküvő nem akar egymásra ismerni a világ előtt. Pedig ők csak megesküvők voltak és nem összeesküvők. Ilyen a vádló öntudat hatalma!

Egyszer mégis megtörtént, hogy, a mint a Stefi barátunk benyitotta az olvasó-ketrecz ajtaját, épen akkor akart azon kilépni a Bebus barátunk. Szinte összeütdtek. Már ekkor csak mégis meg kellett egymást látniok.

- Ah! Ah! Hogy vagy? De régen nem láttalak.

- Pedig én mindennap itt vagyok. Hát te hol jártál?

- Itt voltam én minden ülésen.

- Azt hittem, hogy elutaztál.

- Én meg azt hittem, hogy beteg vagy.

- Jó órában legyen mondva, semmi bajom.

Ezen aztán kölcsönösen örülni kellett.

Az öröm vége kézszorítás.

A kézszorítás arra a merészségre buzdítja fel Stefi barátunkat, hogy ezt a kérdést koczkáztassa.

- Hát ő nagysága, kedves nőd, hogy érzi magát?

- Fölöttébb lekötelve érzem magamat! Nagyon jól.

A kézszerítés még erősebb lesz.

Most Bebus pajtás kerül a kert felől.

- Hát ő méltósága, tisztelt nőd, hogy van?

- Köszönet a baráti kérdésért. Kitünően!

Stefi barátunk aztán el nem mulaszthatja a természetszerű következtetést.

- Kérlek, add át legforróbb üdvözetemet ő nagyságának.

- Nagyon fog rajta örülni! Te pedig kézcsókomat ő méltóságának.

- El lesz ragadtatva.

S ezzel meg van vetve az alapja egy új országgyűlési pártnak, mely meg van elégedve. Van «két» ember a 145 igazolt képviselő között, a kinek nincs több kívánsága. Lesz talán még harmadik is.

A másnapi ülésen, épen az ellenzéki vezérszónok nagyszabású philippicája alatt, látunk megjelenni a hölgyek karzatán egy feltűnő alakot. Fején világos kék kalap, hasonló színű szalagcsokorral s körülhajló strucztoállal; a nyaka körül fehér angora boa csavarva; hasonló prémmel szegélyezett bársony palást takarja délczeg természetét. Az arczáról nem beszélhetünk, mert azt a kalapról lehúzott fátyol egész az ajkáig eltakarja. - Az első padsorban foglal helyet: tengeri vidra karmantyúját a mellvédre helyezve, s karpereceit megigazítva a karjain, rögtön elkezd a honatyák cohorsát odalenn szemüvegezni.

Az ülésteremben nagy izgalom támad. A szónok congrevrakétái hatástalanul pattognak el; ellenben a jobboldali jegyzői ketrecz előtt nagy a tolongás. A honatyák egymás kezéből ragadják ki az egyetlen «operakukucsálót», a jegyzői kar fundus instructusát: «új ellenség!» mondja mindenki. De senki sem ismeri az érdekes Stranierát.

Egyszer aztán, (közmeglepetésre, mely szinte megkonfundálja a szavazókat, hogy összevissza állnak fel az elnök által föltett kérdésre) a feltűnő idegen hölgy háta mögött egy valóságos képviselőt látnak megjelenni: «Ah! Ez Stefi barátunk!»

Stefi barátunk apostrophálja a Stranierát. Ez viszonzásul finom keztyűs kezét nyújtja neki. Stefi leül a hölgy háta mögött egy székre, expropriálva abból egy kis iskolás leányt, a ki a mamájával került ide; s rögtön élénk conversatio kezdődik közöttük. Stefi barátunk láthatólag felvilágosításokat közöl az úrhölgygyel a honatyák kiváló egyéniségei felől; melyre az is merész initiatívával szegezi a lorgnonját a kijelölt alakra. Kézmozdulatai elárulják, hogy ki tetszik, ki nem tetszik neki.

Idelenn a honatyák figyelmét egészen absorbeálja a kíváncsiság. Ugy, hogy az elnök ismételtelen kénytelen figyelmeztetni a tisztelt házat: hogy ha conversálni méltóztatnak, akkor ő nem tudja kivenni a többséget. Ez alatt pedig húsz tag aláírásával ellátott névszerinti szavazást követelő petitió érkezik. Kihuzatik a «betű». Kijön az «Ú». Az egész ház elkezd kiabálni: «ú! ú! ú!» A karzat bámul: azt hiszi, hogy ez valami új fajtája a parlamenti tetszésnyilvánításnak. Ekkor aztán Stefi barátunk is kedélyesen búcsút vesz az idegen hölgytől. Sietni kell! Névszerinti szavazás jön. Az ő betűje legott következik. Odalenn aztán Regeltől megkérdi, hogy hogyan kell szavazni: megtudja tőle, hogy a kormánypártiaknak ezúttal «nem»-mel kell meggyőződésüket kifejezni. Azzal beront a terem közepére, megáll a miniszterelnöki szék előtt: «hagyjatok! hagyjatok!» kiáltja az interpellálóknak: most vigyázni kell; nem felelhet a hozzá intézett zaklató kérdésekre. S aztán, mikor a nevét hallja felolvastatni, hatalmasan érvényesített hangon kiáltja el «nem!» - S csak azután adja meg a felvilágosítást az érdekelt hazafiaknak arra a kérdésre: «Ki a szép donna, a kinek odafenn kurizáltál?»

- Az a mi Bebus barátunknak a felesége.

- Ah! A bájos Melodiána! Ah! Ah! Tehát ő az?

Ez a nap eseménye.

A következő napon tartott országos ülésben ismét ugyanezen karzati helyen volt látható - a többé nem Straniéra, - hanem a régi ismerős, a bájos Melodiána asszonyság. Természetesen őtet is fölöttébb érdekelte, hogy a napirenden levő törvényjavaslat (az argentinai köztársasággal kötendő vám- és kereskedelmi szerződés) sorsa hova fog eldőlni?

Ezuttal azonban egy új asteroid is jelent meg a képviselőházi zodiacusban, a melyet a jegyzői observatorium csillagászai azonnal felfedeztek. A «bakfordító» jegyében (melyet kaszinói karzatnak neveznek) a «nagy medve» és a «kis medve» között tűnt fel. Magas, sugár termete volt, melynek a két vállon magasra emelkedő dudorok tökéletesen megadták azt a trapézium alakot, mely a klasszikus női szépségnek mulhatlan föltétele. Hosszudag, halavány arcának arisztokratikus jellemét még jobban emelte a magas homlokról simán fésült haj, melynek fonatai eltűntek a féldinnye alakú, császárpíros selyem capotte alatt. Ellenben annál nagyobb pretenzióval igyekezett ez érdekes fejet feltűnővé tenni a nyakat körülövező Stuart Mária fodorgallér.

Az új planétának könnyű volt kitalálni a nevét, mert a háta mögött volt a «drabantja». («Hold»-nak neveznénk, de attól tartunk, hogy Stefi pajtás allúziónak veszi a feje tetején viselt tisztásra.) Igenis, a grófnő volt az: Armandina grófnő, Stefi pajtásnak új hitvestársa. Ennek és a családjának az élettörténetéről már aztán sokan tudtak odalenn érdekes adatokat. Gazdagok voltak; hogyan szálltak alá? hány leánytestvér volt? ki hová került el? ki ment férjhez közülök? ki vált el az urától? hát ez mért nem ment hamarabb férjhez? mért hagyta ott a jegyese? mért köttette be utoljára Stefi pajtással a fejét? Apja, anyja is ott lakik-e most Stefinél? - Utoljára a tisztelt ház sokkal jobban értesülve lett az ülés folyama alatt Stefi pajtásnak és az ő hitvesének családi és háztartási körülményeiről, mint az argentinai köztársaság kereskedelmi viszonyairól, úgy, hogy akadt képviselő, a ki az elnök által feltett kérdésre: «elfogadja-e a ház az Argentinával kötött szerződést?» abban a hitben szavazott «igen»-nel, hogy most az Armandina grófnő és Stefi pajtás közötti szövetséget szankcionálta a ház.

E közben a karzatokon nem tölt el az idő henye semmittevéseben. Stefi pajtás kicserélte magát Bebus pajtással, a ki eljött revancheot adni a tegnapiért s bemutattatá magát Armandinának. Stefi azután átvitorlázott a hölgykarzatra s folytatta a tegnapi udvarlást Melodiána asszonyságnál. A két úrhölgy elkezdte egymást szemüvegezni s nagyon valószínű, hogy mindegyik dicsérte az udvarlója előtt annak a feleségét, vagy a mi szintén meglehet, játszott a féltékenyt.

Este a klubban hiteles tudomást szereztek e felől. Most már Stefi és Bebus nem hogy kerülték volna egymást, sőt alig várták, hogy találkozzanak. Rögtön vállalkoztak egy karambol-partiera. Egyik rosszabbul játszott, mint a másik.

- Hja! ez nem olyan könnyű, mint szép asszonyoknak a fejét elforgatni. Ezt mondta a bájos Melodiána férje Stefinek.

- Csak te ne beszélj. Nekem otthon mindent meggyónt a feleségem. Ebből könnyen párbaj lehet!

Pedig mind a kettő boldog volt, hogy a feleségének udvarolt a karzaton egy kollega.

- Hohó! Nem az a te lapdád! Ej, ej! De szereted a másét a magadéval összetéveszteni!

De tréfán kívül barátom. Hazamenet a feleségem nem győzte a te nődöt magasztalni. Azt mondta, hogy valódi «renaissance szépség».

- Az én nőm pedig azt mondta a te grófnőről, hogy rendkívül érdekes arc. Valódi «directoire» alak.

- No ennek nagyon örülök, hogy úgy tetszenek egymásnak.

A tekeasztal melletti veres pamlagok összeérésénél, épen a szegletbe vetve a hátát, ült egy harmadik alak, a ki eddig csak nézett és hallgatott.

Ez volt a Dusi pajtás.

Egyszer aztán közbe mordul:

- Hát én kutya vagyok?

Mind a ketten rábámulnak. Micsoda szólásmód ez? Igen is szokták ezt mondani - a tarokban, ha a főrhánd kicsi tarokkal tiszteli meg a singleton királyt; a hinterhand mondja ilyenkor, hogy «hát én kutya vagyok?» De a biliárdnál?

- Akarsz harmadiknak beállni? Játsszunk à la guerret?

- Akarok, - mond Dusi pajtás s nagy duzmadtan elővánszorog a szegletből.

S már krétázta a dákó végét; de csak abba hagyja a lökést. A helyett azt mondja:

- Hát engem a gólya költött?

Ezt sem lehet megérteni: ámbár in thesi igaz, hogy nem igaz.

- Hát én értem nem halt meg a Krisztus?

Nagyon valószínű ez is, de nem egészen világos.

Végre kipattan:

- Hát én nekem nincs feleségem? Micsoda?

Most gyúl egyszerre világosság az agyakban.

- Hát persze, hogy persze.

Mind a hárman lerakják a dákókat s átengedik a biliárdot annak a hosszú, kifent bajuszú, szőke szász képviselőnek s azzal egymást átkarolva, mint a kik tiltott hazardjátékra konspiráltak, elosonnak a legeslegszeleső szobába, s ott megalakítják az új klikket: a «feleségfordó pártot».

A holnapi ülésre Dusi is el fogja hozni a feleségét. Mind a három asszony ott lesz.

És azután felváltva, hol az egyik férj, hol a másik fog a kollegája élete párjának seladonja lenni. Megvan a hármas békeliga.

A másnapi ülésre nagy skandalum volt indokolva, a karzatok megteltek elegáns hölgyközönséggel.

A skandalum ugyan (közsajnálatra) elmaradt, hanem azért a közönség jól mulatta magát. Mennyi megkritizálni való toilette! A színházban a hölgyek salonöltözetet viselnek, de a képviselőházba az utcai toiletteiket hozzák. Hisz ez aréna!

Ámde minden figyelmet mégis csak az a derék termetű hölgy összpontosított maga körül, a ki a baloldali karzaton, épen a miniszterelnöki székkal szemben, foglalt hadállást: egészséges, czéklaapiros arc, becsületes beszédre temett szájjal, melynek szegleteit hamvadzó bajusz kerülgeti, hatalmas álla támogatást nyer a még plasztikusabban kidomboruló tokában. Kár, hogy az a kalap sokat elfed a kifejezésteljes vonásokból, óriási csokrok zöld selyemből, az áll alatt, a kalap karimáján s legfeljül a tetején; a kalapnak a műneve: «másli-máslibb-legmás-

libb». Nem hiányzik róla egy egész kitömött káratona szárnyastól. S ha mindehez egy bordeaux színű ruhaderék nem járult volna, hiuzprémmel szegélyezve, hát akkor nem volna igazság a világon.

A tisztelt ház rögtön értesült telefon útján, hogy ez impozáns alak Dusi pajtásnak a felesége. Nagyot vétenénk a történelmi igazság ellen, ha fel nem jegyeznénk, hogy az ő megjelenése nagy mértékben hozzájárult a felingerült kedélyek lecsillapításához.

Egy szép este a klubban Dusi pajtás nagy értekezletre hívta meg Stefit és Bebus.

(Mit nevezünk «szép estének a klubban?» Azt, a mikor a gömbölyű asztalnál a faramuczi husz forint plussal végződött.)

Husz kemény forintok nyomván a Dusi mellényzsebét, olyan pénz, a melyről az asszony semmit sem tud, nagy vállalkozási szellem szállta meg egyszerre.

- Mit mondok? Hárman vagyunk. Mind a hárman most házasodtunk. Kopasz fővel. Majd azt mondtam «bivalyfővel»; de nem akartam a bivalyt megsérteni. Az asszonyaink ilyenkor otthon kuksolnak magukban. Szomorú sors! Az sincs, a ki előtt megszóljanak valakit. Ők sem járnak sehova, ő hozzájuk sem jár senki. Egyet mondok: három lesz belőle. Milyen jó lenne, ha mi az asszonyainkat megismertetnők egymással. Akkor ők hárman egy társaságot képeznének. Egyenrangúak között (képviselők feleségei) az egyetértés nagyon hamar létrejön. Ezzel nekik is kellemessé lenne téve az élet, nekünk is. Mit szóltok hozzá bruderkáim?

A bruderkák csóváltgatták a fejeiket.

- Az eszme életrevaló, - monda Stefi, - hanem a kivitelnek vannak peripetiái, a miket nem lehet figyelmen kívül hagyni.

- Igen bizony, ilyen életbevágó lépést meg kell jól hányni-vetni és latolgatni, - tódítá Bebus. - Te is, Dusi pajtás, felhatalmazás nélkül ne indíts semmit; mert azt a mondást «nihil de nobis sine nobis» okvetlenül asszonyok fundálták ki.

Végre mind a hárman megállapodtak abban, hogy majd sondirozni fogják a terrenumot.

Mindig nagy bámulója voltam annak a lángésznek, a mely az európai hármasszövetséget létre tudta hozni. (A mi azért hármassz, mert négyen vannak hozzá: magyarok, osztrákok, németek és olaszok) de nem csekélyebb munka három heterogén asszonyt szövetségbe hozni, mert az asszonyi nemzetnél mindig van valami irredenta.

Könnyű azt mondani: «egyenrangúak» közt? Képviselők feleségei! Az csak a férjnek a rangja! De azonkívül még minden asszonynak megvan a saját rangja.

Hohó! Édes barátom! A góthai almanach Kismiska ahoz a rangkvalifikációhoz képest, a mit az asszonyok maguk közt megállapítottak.

Az a kérdés, hogy a három képviselőné asszonyság közül melyik a nagyobb arisztokrata?

Holmi laikus ember, afféle garçon, nagy hirtelen azt feleli erre, hogy hát természetesen a Stefi neje az, a grófnő.

Dehogy az! Ennél előkelőbbnek tartja magát a Bebus hitvestársa; mert ő híres művésznő volt, a kihez verseket irtak, s ezüst koszorút is kapott. Azt nem szerzik olyan könnyen, mint a grófi koronát.

Ámde még a művésznőnél is feljebb hordozza a fejét Dusinak az élettársa; mert ő még a koszorúnál és a koronánál is elébbvalót visel a fején: a férjének a kalapját, ő az úr a háznál!

A ki legkevésbé büszke közöttük, az a grófnő. De hát kell is, hogy az legyen; miután nincs több «egy» vizitbe menő ruhájánál; azt látják rajta a színházban is, az országház karzatán is, azzal a Stuart Mária krézlivel! Aztán meg az a capotte a fején! A legolcsóbb fejdísz, a mit a masamódnál kapni. Az ilyen hölgynek igazán utasításba van adva a szerénység.

A három jeles diplomatának végre mégis sikerült csomóra kötni a szálakat.

Egyenkint, külön a maguk asszonyának annyi szépet és hizelgőt mondtak el, - nem a pajtásuknak az asszonyai felől, hanem a mit azoknak az asszonyai beszéltek ő felőlük, hogy végre kíváncsiak lettek egymásra. S a kíváncsiság az első lépés a szeretethez.

Azután szellemdus észrevételeket, csipős megjegyzéseket hordtak haza, a miket az egyik asszony mondott a másiktól, s az által megnyerték a harmadiknak a rokonszenvét.

Utoljára in theoria meg lett nyerve mind a három hölgy az ismerkedés eszméjének.

De hol és miként történjék meg az ismerkedés?

Bebus azt indítványozá, hogy be kell iratni a hölgyeket a «nőipar előmozdítására alakult társaság»-ba, ott ismerkedjenek meg. Megválasztják őket választmányi tagoknak, el fognak járni a gyűlésekbe.

Ez nem tetszett. Nagyon száraz mulatság.

- No hát vigyük el őket egy este a Hungáriába, mikor Rácz Pali muzsikál; akkor egy asztalhoz ülünk s kedélyes körülmények között kezdjük meg az ismeretséget.

Ez meg nagyon ephemer hatású barátság.

Ketté vágta a gordiusi csomót Dusi pajtás ezzel a szóval:

- Eh mit? A legegyszerűbb, hogy meghívjuk egymást feleségestül saját lakásunkra; egyik héten az egyik, másikon a másik, felváltva.

Ez csakugyan legczélszerűbb megkezdése a baráti viszonyoknak.

De mi legyen az, a mire meghívják egymást!

Bebus thea-estélyt indítványozott, színházi előadás után.

Ezt meg Dusi ellenzé.

- Az én feleségem már tíz órakor lefekszik s estére be nem fűzi magát a világ minden pecco és karaván theájáért.

No hát legyen belőle vacsora.

Ez meg Bebusnál talált erős opposzióira.

- Az én feleségemnek orvosilag tiltva van a vacsorázás. Másnap hallucinációi vannak.

Tehát végtére is ebédnek kell lenni, a hol a társasélet szentesítést fog nyerni.

- Jól van. Legyen ebéd, - mondá Dusi. - Én adom az elsőt, Stefi a másodikat, Bebus a harmadikat. Minden vasárnap, a mikor nincs országos ülés a tisztelt házban.

De hány órakor lesznek az ebédek?

Dusi azt mondta, hogy ő már, a mióta az eszébe tudja, mindig egy órakor tálatlatja fel a levest. S ebben őt a házszabályok nem regulázzák.

Stefi ellenben hű mameluk, a ki az utolsó elnöki csengetést is be szokta várni a házban s a míg haza gyalogol a nagy körút végére, abba is idő telik: annál fogva az ő ebéd-ideje három óra.

Bebus viszont egészen indokoltnak találta, hogy a mióta megnősült, azóta ő nála az öt órai ebéd járja. Ezt hosszasan fejtegetni sem kell; mindenki tudja, hogy a grófi gyomornak az a kiváltsága van, hogy délután öt óráig nem éheznek meg.

És így megegyezének abban, hogy minden vasárnap felváltva meg fogják egymást hívni (aranszegélyű könyomatos biléttel) családi ebédre, mely kezdetét veszi Dusi pajtásnál 1 órakor, Stefinél 3-kor, Bebusnál pedig 5-kor. Megjelenés fekete kabátban, fekete nyakravalóval: a «quart l'heur de grace» fentartása mellett.

Első volt a turnusban Dusi pajtás: az 1 órás ebéd.

Tehát megnyitotta az ebédciklust a Dusi, - az az, hogy az ő kedves egyetlenegy Katiczája.

Az ebéd miatt ne legyen semmi gondunk. Katicza asszony ki fog tenni magáért; a mi a konyhát illeti, azt csak ő rá kell bízni!

Hanem annál nagyobb fejtörésre adott alkalmat a társaság tagjainak hováültetése? - Ha a házi asszonyé az asztalfői hely, akkor mellette jobbról, balról a két hölgynek kell helyet foglalni; így az asztal túlsó oldalára jut a három férj. Ez abszurdum! Három asszony, három férj egy rakáson. Férj és feleség sem ülhet egymás mellett az asztalnál, ha csak nem somogyiak. Végre megállt a Kolumbusz tojása! A gömbölyű asztalra kell teríteni, ott aztán nincs első meg hátulsó ülés s minden vendég szerencsésen a jó barátja felesége mellé jut; így: Katicza mellé ül Bebus, Melodiánát mulattatja Stefi, a grófnő lovagja lesz Dusi.

A férfiak is megállapodásra jutottak a toasztokra nézve. A házi urat és gazdát felköszönti Stefi. Viszont a házi úr iszik a Bebus és felesége egészségéért: végül a Bebus áldomásozik Stefiekre.

Igy szépen el lett rendezve minden. Az első vasárnapi ebédre nagyon is pontosan megérkezének a vendégek. Egyszerre csengetének a külső ajtónál. Maga Dusi jött eléjük kinyitni az ajtót.

- Bocsánat, hogy magam nyitom az ajtót. De a feleségem férficselédet nem enged tartani, a leány meg el van foglalva a konyhában.

Aztán nagy volt a sürgölődése, hogy a hölgyek vállairól lesegítse a felöltőket, a kik mindjárt a szalon-ajtóban megkezdték az ismerkedést, azon vitatkozván, hogy melyikük engedje át a másiknak az elsőbbséget. «Kérem, nagyságos asszony!» - «Nem, méltóságos asszony elébb.»

A szalonban pedig nem fogadta őket a háziasszony, a mit sietett Dusi kimenteni.

- Engedelmet kérek; mindjárt itt terem a feleségem. Csak az atelierjében van még egy kis dolga.

Jött is azonnal, teljes diszben, csak a kötényt dobta le. A konyhán volt superinspection. Hiába! A fánkot nem lehet a szakácsnéra bízni. Aztán egyszerre meglelt a hármas ismerkedés; mire a levest felhozták, már per tu voltak a hölgyek. A férfiak az alatt elmorzsoltak egy kupicza ó-szilvóriumot.

Katicza asszony osztotta ki a helyeket.

- Tessék helyet foglalni, kérem. Aztán előre is bocsánatot kérek, ha nagyon rövid lesz az ebéd. Mi csak olyan magyaros ebédhez szoktunk; nem szeretjük a cifra pancsokat. Képviselő úr ide ül én mellém. Te kedvesem, ide jobbra. Szereted a tüdőstáska levest? Ha nem szereted, van másik is. A te számodra gondoskodtam barna levesről séberlivel.

- De csak maradjunk az elsőnél.

A tüdőstáska leves egyhangúlag elfogadtatott, és így az ellenindítvány, a barna, magától elesett.

Aztán következett a farsangi fánk. Gyönyörű mosolygó lapdácskák. Kaczér szalaggal az oldalaikon: olyan könnyedék, majd elrepülnek. Már ennél a grófnőnek le kell huzni a keztyűt a kezéről; mert a fánkot nem illik késsel vágni, hanem három ujjal kell szétomlasztani.

- Ezt ti nálatok Erdélyben, kedvesem, úgy-e bár «pánkó»-nak hívják?

- Oh igen. Sőt néhol «pampuská»-nak is. Fölséges!

- Hát még, ha az ostoba szakácsné ki nem nyitotta volna rá az ablakot, mikor épen kelőben volt. Csupa malicziából tette. Oh hidd el, hogy ezek a szakácsnék mind olyan malicziózusok.

(- Egynek a kivételével, - sugja a szomszédja: Bebus fülébe Melodiána. - Külömben nem volna a mi háziasszonyunk.)

De azért, hogy suttogva mondá, észrevette a Katicza asszony s felirta a rovásra!

Azonban az általános jó hangulatot fokozta a következő étékfogás: a pompás pörkölt malacz, tarhonyával, jó paprikás lében, hozzá apró, finom eczetes uborka. Külön tányéron a ketté vágott malaczfej, gyönyörű ropogósra megpirítva.

- Ez csak a férfiaknak való! A hölgyek számára erdei szalonkákat hoznak, pirított zsemlye-szeletkékre kent szalmival. Parancsoljon, instálom, grófnő barátném.

A házi asszony biztatja a vendégeit, hogy lássanak hozzá: rövid lesz az ebéd, bizony éhen maradnak! A malaczpörköltet meg kellett duplázni. Bebusnak maga a házi asszony válogatott a tányérjára a javából.

Azután került a ház asztalára a gyönyörűségei töltött káposzta, kolbászkákkal és kolozsvári szalonna-szeletkével csábítóvá felékesítve; külön a finnyásabb gyomroknak szánt virágos kel, borjuhacheével.

- No már a ki a töltött káposztából nem vesz, az nem is igaz magyar!

Mindenki igyekezett bebizonyítani - hogy igaz magyar.

- Ki parancsol a kártifolából? teszi föl a kérdést az elnöknő.

- Ugyan ne szekirozz bennünket azzal a kártifolával, - randaliroz rá vissza a házigazda.

- Nem magához intéztem a kérdést.

Senki sem. Nix dájcs! Nincs hazaáruló ennél az asztalnál!

Most új javaslat kerül az asztalra. Parlamenti szokás szerint az is az ellenindítvánnyal kapcsolatosan. Sokat ígérő bélpecsenye, megtűzködvé fokhagyma-gerezdekkel, de csak annyira, hogy annak az ambrozia illata érezzék rajta; hozzá zellersaláta; más oldalon pedig büszke szépségű pulyka-pecsenye, aszalt szilva- és barack-kompottal. Az a férfiaknak, ez meg a hölgyeknek.

Melodiána csak azért is a fokhagymás pecsenyéből vesz. De utógondolattal. Hogy ezt a kétséges magasztalást alkalmazhassa.

- No már, úgy igazán senki sem tudja a bélpecsenyét készíteni, mint a mi Katicza barátnénk.

Katiczának az arcza egész a füle hegyéig vörös lett. Ez célzatos példálózás az ő előéletére. No megállj operettistáné!

Bebus vette észre a hatást s az asztal alatt iparkodott Melodiánának a lábát megnyomni.

A szegény grófnő lett az áldozat.

Ő egész ártatlanul vette föl a témát.

- De ugyan, hol is tanultad te Katicza ezeket a pompás ételeket?

- Oh kedvesem, hát én nem titkolom, hogy hajdanában szakácsné voltam. Jó iskolába jártam. Ott tanultam a sütés-főzést, a finom tésztákat és befőtteket a te édes atyádnál; mikor még az övé volt az a szép palota ott a kolozsvári-utczában, kitűnő szakácsa volt! Mikor szoarékat adott, két sorban álltak az ekvipázsok a palotája előtt. Madéra borban dinsztoltuk a vaddisznó-pecsenyét. Az volt a vig élet!

Nesze! Egyél mérget!

A grófnő rögtön görcsöket kap s a legyezőjét kéri.

Katicza pedig házi asszonyi szeretetreméltósággal fordul Melodiána felé.

- Nézd csak kedvesem, a szomszédod nem is iszik. Légy neki Ganymédese.

Melodiána pikáns kritikával jegyzi meg.

- Kérlek, kedvesem. Én nem lehetek Ganymédes, mert az férfi.

- No hát, én pedig láttalak téged már Ganymédesnek.

- Engem? Ganymédesnek?

- No tudod, a szép Galatheában, mikor azt énekelted, hogy «de nem olyan klaszszis-klaszszis-klaszszis», aztán a kurta rokolyádat olyan kedvesen rázogattad hozzá.

Most meg aztán Melodiánán van a sor, hogy görcsöket kapjon s a legyezőjét kérje.

Jó szerencse, hogy a napirenden levő tárgyalást félbeszakítja az előre megbeszélte(!) toaszt, melyet Stefi siet elhangoztatni a házi úr és a házi asszony egészségére. Az összeütemezett poharak között aztán elmúlik a pártot szétrobbanással fenyegető belviszály és helyreáll a teljes egyetértés.

- Hoztok-e még valamit? kiált fel a házi gazda.

Igen is, hoznak. Pro coronide itt jön a fölséges töpörtyüs, kapros, turós csusza. De már ebből muszáj enni minden magyarnak, ha belehal is! A hölgyeknek pedig birsalma-szulczt hoznak, a melynek még a haragos szív sem állhat ellent.

E közben minden keserű utóérzést megédesítenek a Dusi és Stefi toasztjai, a ki Melodiánát, mint a honi Parnasszus királynéját magasztalja fel, ki az Olympról száll alá, hogy Edus barátunkat a földön üdvözléské tegye; de Dusi áldomása sem téveszté el a hatását, a midőn Stefi grófnőjét feldicsőíté, mint a ki hírneves őseinek legdrágább kincsét öröklé - mindennemű érdemeit.

Ezzel látszólag el volt intézve a konfliktus.

Hanem magában még is csak a bécsi suszterinas mondása jutott eszébe mind a három férjnek: «wenn ich nur schon geprügelt wär!»

Gyertek csak haza!

Hogy mi történt a kortinák mögött, azt csak sejteni lehet, de reprodukálni nehéz.

Legkönnyebben szabadult a csávából Dusi pajtás; mert az, a mint az ő Katiczája rágyújtott a két vendég hölgy kritikájára, s elkezdte a filippikát az operette-énekesnőkről és a tönkrejutott, hopponmaradt grófnőkről, a kik mellett még mindig extrafáin qualitäts egy becsületben meghírozott hűséges gazdasszony, s még azok stikliroznak ő ellene: - hát akkor Dusi kapta a kalapját s elmenekült a klubba, onnan meg a Steingasznerbe, s ott filkózott éjfél után egy óráig. Mikor

haza került, s Katicza asszony újra elővette a félbeszakadt vitát, azt kérde tőle Dusi: «Kincsem kezded már a mait, vagy még a tegnapit végzed?»

Ellenben súlyos kényszerhelyzetbe jutott a Bebus; mert ő szerfelett megterhelte a gyomrát a malaczpörkölttel; úgy, hogy le kellett neki feküdni, s a felesége fél-éjjel borogatta a gyomrát melegített zabbal. El lehet gondolni, hogy minő prédikációkat kellett végighallgatnia!

De legrosszabb volt Stefi állapota. Mert az ő felesége nem szólt semmit; finom nevelésű hölgyek nem pörölnek. Hanem azt teszik, hogy nem felelnek semmi hozzájuk intézett kérdésre. Emlegetheti Stefi pajtás a mai ebédet, fánkot, vesepecsenyét s a többi, nem jön rá észrevétel. Legfeljebb leül a grófnő a zongora mellé és variációkat játszik Brahmtól. Ez a legkegyetlenebb methodus, mikor a zongora által tudatja az asszony a rossz kedvét.

Valamit kell kigondolni, hogy a pártot együtt tartsuk!

Megvan!

A nélkül, hogy spiritiszták lettek volna, egyszerre mind a hárman ugyanazon gondolatra jöttek.

- Kedvesem, a jövő vasárnapi ebéden neked új ruhában kell megjelenned.

Ezzel az indítvánnyal lépett fel mind a három férj a maga parlamentje előtt.

S ezt az indítványt még soha sem utasították a pénzügyi bizottság elé. En-bloque el lett fogadva.

Következett az ebéd-turnusban Bebus és Melodiána.

Melodiána asszony egészen más methodust követett.

Ő az egész ebédet, az alfától az omegáig, a Grand-Hotelnél rendelte meg. Annak a tányérjai, étszerei, aufzatzai pompáztak az asztalon. Fehér kötött-keztűs pinczerek szolgáltak fel.

Mikor a soupe Julienne megjelent, a laskának vagdalt rettenetes sárgaréppával és petrezselyemgyökérrel, Dusi pajtás gyász előérzettel sugá a szomszédnője hátán keresztül a Bebusnak:

- Barátom, én úgy érzem magam, mintha a nagy pártlakomán volnánk, s előre tudom könyv-nélkül az egész menüt. Most jönnek az apró hacheépástétomok. Azután jön a saumon du Rhin, tartár szószszal, galambbegy-salátával. Következik egy félig nyers filet de bœuf a la Gladstone, a kit az én fogam el nem fog; azután jön egy tál zöldborsó felhígított enyvben, maga után vonva öznemességet nyert ürödereket kápri mártással, hozzá salade à la Rubinstein!

Csakugyan minden úgy következett egymás után, szórúl szóra.

Egy élethű pártlakoma. Csak a pártelnök felköszöntője hiányzott belőle.

A tálalás is nagyon lassan ment. Minden ételt fel kellett elébb itthon melegíteni, mert, a míg a Grand-hotelből idáig jött, kihülhetett.

Legalább az alatt idejük volt a szomszédoknak egymással konverzálni, a mely előjognak kiki bőségesen vette is hasznát, s az alatt zsemlyét evett s iszogatta hozzá a dugószagu bort.

És mindenki igen kellemesnek találta a szomszédját és a szomszédnőjét. Hja! A mi a másé!

A Dusi udvarolt a grófnőnek, a Stefi Melodiánának suttogott lekötelező bókokat, s a Bebus a Katiczával folytatott igen élénk párbeszédet, úgy, hogy utoljára igen jónak találták ezt a mai ebédet.

Hanem azért nem kell hinni, hogy semmi veszedelem nem volt.

Férfiaknak nincs meg az az adományuk, hogy az egyik szemükkel ide, a másikkal meg amoda nézzenek; de meg van ez adva a nőknek. A nők még arra is képesek, hogy az egyik fülükkel azt hallgatják, amit az udvarlójuk beszél, a másikkal pedig kontrollozzák a férjem-uram sutto-gásait.

Jaj lesz szegényeknek, ha haza kerülnek.

- De nagyon tűzbe hozta férjem uramat a grófnő közelléte, kezdé Katicza asszony.

- Hát hiszen én nem álltam be néma barátnak! felelt rá Dusi pajtás. - Az egy magas miveltségű persona. Milyen szépen tud zongorázni!

Zongorázni pedig Katicza asszony nem tanult.

Melodiána egészen skandalizálva volt a fölött, milyen bensőséggel dült oda Bebus Katicza asszony székének a karjára, mikor vele beszélt. Nagyfokú botrány volt.

- No hát mit beszéltem vele? Azt kérdeztem tőle, hogyan teszi el télire az eczetes uborkát, hogy az olyan keményen megmarad. Hát magától csak nem kérdezhetek ilyet.

A grófné pedig csupa gyászindulókat és operai haldokló finálékat zongorázik Stefi pajtás előtt. Ez a szemrehányás, kottákban kifejezve, a miért a szép énekesnőnek oly feltűnően udvarolt az ebéd fölött.

- Haj! haj! - sóhajtozik erre válaszképen Stefi. - Hát még elénekelve milyen szépek ezek a dalok!

Elénekelve! Hát lehet-e ennél kegyetlenebb sértés egy asszonyi szívnek?

No de megállj! Ha te úgy, én is úgy!

Következett a harmadik vasárnap, a harmadik ebéd.

Természetesen ismét új öltözet minden részről. A nélkül ez nem megy.

Stefi felesége ki akart tenni magáért. Ő a két extremum mellett a középutat választá. Meg akarta mutatni, hogy ő is ért a konyhaművészethez, azért ha nem született is szakácsnői koronával a homlokán. Már egy nappal a lakoma előtt elkészített minden eltartható ételleket s egyebekre nézve is kellőleg ellátta magát. A levesbe csak a Liebig-féle huskivonatot kellett betenni, hogy tökéletes legyen; a pecsenyéről csak az aspik-körözet hiányzott; s a szulcznak csak meg kellett még fagyni; más hibája nem volt. Még azt is meg akarta mutatni, hogy fánkot is tud külömbet sütni a Katiczánál, - a szakácskönyv utasítása szerint. Egész nap be volt kötve a feje.

Az az előnye volt Katicza fölött, hogy a míg annak déli egy órákor kellett készen lenni az ebéddel: ő neki délutáni öt óráig volt hozzá ideje.

A vendégek együtt voltak már és éheztek. Öt órán túl «a nép haragja nagy»!

Bebus nyugtalankodott. Mért nem tálalnak már? Mi nincs még készen?

Végre kisült az állapot!

Délelőtt elfelejtettek kenyeret hozatni, s épen a pékek sztrájkja volt napirenden. Délután nem lehetett se kenyeret, se zsemlyét kapni. Az inas két órája, hogy odajár kenyeret hajszozni. Végre kitalálta az okosságával, hogy legjobb lesz a speczerájós boltból felvásárolni a vegetáriánusok számára készült Graham-czipókat, meg az utcán árult sóspereczeket, ezeknek a közvetítésével végre megkezdődött az ebéd.

Csak hogy a nagy várakozás miatt a levesek el voltak főve, a sültök el voltak égve, a tészták össze voltak esve. A versenyre szánt fánkok két darabba voltak válva, úgy, hogy Katicza azt mondta róluk a házi asszonynak:

- Kedvesem, hidd el, hogy ezek a fánkok, fánknak tökéletes talkedlik: hanem talkedlinek tökéletes fánkok.

A szulczok ellenben elolvadtak, úgy, hogy azokba perezet lehetett aprítani s úgy felkánalazni.

Az egész lakoma - a pékek sztrájkja miatt - nagyon rosszul sikerült.

Ilyenkor pedig kitűnik az asszonyok összetartása.

Nincs rá eset, hogy egy nő fitymálja a másiknak megbukott főzeményét. Ellenkezőleg, siet mindegyik eltakargatni az észrevett hibát s a szomszédjának a figyelmét másfelé terelni. Ebben az egyben van közöttük valami szent álliánsz. A nők soha nem mutatják magukat oly szeretetreméltónak, mint egy megáporodott lakoma alatt.

Most már ők udvaroltak a szomszédjaiknak.

A harmadik ebéd után hazatérve, már a férjek tartották otthon a gárdina-szónoklatokat.

- Hallja kedvesem; a mi sok, az már sok!

- Megbocsásson barátném, de igazán vaknak kellene lennem, ha nem látnám, a mik körülöttem történnek.

- Asszony! Azt mondom, hogy minden türelemnek megvan a határa!

És most a Dusi, Stefi, Bebus pajtás többé fel sem jár a klubba; hanem otthon ül és őrzi a feleségét, - a másik kettő ellen.

- - - - -

Csak nem jó a körtefának egy évben másodszor is virágzani!

MAJMUNA, AZ ÁLOMTÜNDÉR.

(Mese).

Egyszer járt itt a mi vidékünkön egy nagyon kegyes török hodzsza onnan hátulról Mezsopotámiából. A Budán eltemetett török szent Gül-Baba sirját jött meglátogatni.

Egy garast sem hozott magával s egy szót sem tudott más nyelven, csak törökül.

Azért mégis szépen elért a céljához, keresztül koldulta magát az országon.

Azoknak, a kik alamizsnát adtak neki, hosszú papirszeleteket osztott, a mikre áhítatos mondások voltak írva török betűkkel.

Én egy forintot adtam neki: ezért aztán a számomra ki is kereste a legjobb czéduláját, a mire három sor volt írva.

Minthogy azonban én sem írni, sem olvasni nem tudok (már mint törökül), tehát rám nézve egészen holt kincs volt ez az írás.

Egyszer azonban támadt a magyarok közül egy tudós férfiú, a kinek bizonyosan a baziliskus nyalta meg a fülét, mert minden török, persa és arabs szót megértett.

Ennek megmutattam a hodzsától kapott czédulát; ő aztán leolvasta nekem róla az egész receptet, mely szólt eképen:

«Ha este lefekvés előtt megrágsz a szádban a zápfogaiddal három keserű mandulát, hát akkor téged Majmuna, az álomtündér bevezet a Mahomed paradicsomába.»

Hát már ilyen olcsó belépti díj mellett ki ne akarna bejutni egy ilyen dicső mulatozási helyre.

Én bizony elköltöttem a három szem keserű mandulát.

Alig hunytam le a szememet, már ott volt előttem Majmuna, az álomtündér. Mindgyárt ráismertem a nagy denevérszárnyairól, a mik egyik láthatártól a másikig érnek. Felültem a hátára. Hetet csapott a szárnyaival, a hetediknél aztán már ott voltunk a hetedik égben.

Az öreg Mahomed próféta maga ült az ajtóban s szedte a belépti díjat. Tőlem is követelte az egy dénárt arab értékben.

A Majmuna tündér odasugott neki a fülébe: «Ingyenjegyes! Reporter.»

Erre a próféta levette előttem a turbánját s azt mondta, hogy «Szelim alejkum», a mi annyit jelent törökül, hogy szabad belépni.

A Majmuna elkísért mindenüvé a nagyszerűen berendezett édenkertben s megmutogatott mindenféle csodákat. Láttam trombitafuvó elefántokat, és szónokló majmokat.

Mondtam a kalauznak, hogy ez nekem már mind nem ujság, láttam én már odahaza a földön külobb trombitáló elefántokat és szónokló majmokat: lépünk be a paradicsom közepébe.

«A Tubafa alá?»

«Igenis oda.»

Tanultam ám én annyit a török katekizmusból, hogy mindenkinek, a ki a Tubafa alá eljut, azonnal osztályrészül adatik hét bájos tündér, a kiket a törökök úgy hinak, hogy «hurik».

Egyet lökött rajtam Majmuna s azzal ott voltam a Tubafa alatt.

Terített asztal vár rám, megrakva mindenféle csemegékkel és italokkal.

Csakhogy az álomételektől az ember nem lakik jól s az álomban bevett italoktól még szomjasabb lesz.

Végre bűbajos zene hangjai mellett megjelent az első tündér, a ki számomra volt rendeltetve.

Szépnek szép volt; csakhogy nem volt több hét esztendősnél.

Rákezdett a tiszteletemre valami török rigmust, a minek nem akart vége szakadni: úgy hadarta, mint egy szélkelep. Látszott, hogy iskolába jár már.

- Hagyd el, hugám! Majd mondd el a végét tiz esztendő múlva! Nesze egy czvibakk; dugd be vele a szádat. Hadd jöjjön a másik!

Erre csak előpattant, mintha egy «musa enséte» bimbóból ugrott volna ki a második péri.

Ez már tánczosnő volt. Csörgős dobot vert. Csakhogy ez még kisebb volt: nem több hat esztendősnél.

A harmadik tündér meg még fiatalabb volt egy évvel a másodiknál: ez már csak öt éves lehetett. Ez pedig énekesnő volt. De milyen vékony hangon csiripelt!

A negyedik zenéhez értett, de ez már csak négy éves volt. Szörnyű szép volt, a mint egy nádsípon tilinkózott.

Mi lesz ebből, ha ez így megy visszafelé?

S csakugyan úgy lett.

Az ötödik volt három éves: ez virághintő tündér volt.

A hatodik aztán már csak járszalagon tipegett elém s nem tudott egyebet mondani, mint azt, hogy «baba» s a kezefejével törülte a pisze orrát.

A hetedik meg épen pólyástul együtt gurult oda. Ennek szerencsére czuczli volt a szájába dugva, nem kiabálhatott.

- Jaj barátom, Majmuna, kiálték. Nem tudtam én, hogy a Mahomed paradicsoma Fröbel-kert. Vigy engem innen haza! Nem jöttem én ide huri-kisdédóvót alapítani.

- Hát mit akarsz? förmedt rám Majmuna. A huriknak is kell egyszer gyermekeknek lenni. Minden fa elébb virágot terem, azután éretlen gyümölcsöt.

- No hát hozz ide, majd mikor megérnek a gyümölcsök.

- Legyen a te kívánságod szerint! - Azzal hazahozott a Majmuna.

Másnap lefekvés előtt megint elfogyasztottam a három szem keserü mandulát, melynek bűvös hatása alatt a Majmuna álomtündér ismét megjelent előttem s vitt, a hátára véve, a Mahomed paradicsomába.

A próféta ezuttal a bejáratnál tombola táblácskákat is árult. Azt is ajándékba kaptam tőle. Ez mindenütt kijár a reportereknek.

- Hanem aztán tisztességesen referálj a paradicsomról! kiáltott utánam a próféta. Valami skandalózus dolgokat ne tégy a referádába, te «tintásujju!»

- Mit gondolsz? próféta! Nem is tudnék, ha akarnék sem! Még ha látnám, sem látnám meg aztat.

Majmuna vitt megint a Tubafa árnyékába.

Az ám a nagy fa! Minden eddig megdicsőült muzulmánna a lelke elfér alatta.

- Czimborám! mondék Majmunának; aztán mit lehet ezen a tombolán nyerni?
- Mit lehet nyerni? A Mahomed paradicsomában? Hát mit lehetne itt mást nyerni a tombolán, mint bájos tündérek, hurikat és périket. Négy darab lesz ma kijátszva, még pedig a javából.
- Az már jó! De hát ha ezeket úgy játszszák ki lutrizva, hogy csináljak én a magam egy szál tombola tábláján treffert, mikor egy biliom müzümán lutriz együtt velem.
- Csak te légy nyugodt a magad dolga felől. Te fogod csinálni a ternót is, a quaternót is, a quinternót is, meg a tombolát is.
- De hát hogy történhetik meg ilyen csoda?
- Hát azért vagyok én csodatevő tündér. Hát nem én vagyok-e a lutrizóknak patronusa? Nem én diktálom-e a számokat, a miket be kell rakni? Nem forgatja-e minden igazhívő az «Álmos Könyvet» a kezében?
- Csakhogy én nem vagyok Álmos Könyvben hívő.
- No hát megmondom neked az igazat; de el ne árulj, mert akkor mindnyájunkat becsuknak. Hát látod ott azt a szerencsekereket? Úgy-e hogy rézből van az egész hordó? Ezen nem lehet keresztül látni, hogy a sorshuzó árvagyerek megeszelhesse a barnább tokokat a világosabbaktól. Nagyobb igazság kedvéért még be is van kötve a gyermek szeme: semmit sem láthat. Azért mégis azt a hat számot kell neki kihuzni, a melyiket én kívánom, hogy az én táblámon minden nyereményt elkaparítson.
- No ennek a titkára igazán kíváncsi vagyok.
- Hát tudod: én, meg a szerencsekerék-forgató, meg a sorshuzó árvácska egyetértünk. A szerencsekerékbe a számrejtő ezüst tokokat a próféta és valamennyi írástudója szemeláttára töltik be; az árvahuri egész vállig mezitelen karral nyul bele a korongba s úgy huzza ki a számot. Az én barátom, a Szemkics-Ali azonban azt a hat ezüst tokot, a mikben az én számaim vannak, külön megmelegítette a takaréktűzhelyen. A bekötött szemű gyermek aztán addig kotorász a tokok között, a míg egy meleg tok akad a kezébe. S ilyenformán kiszedi őket egymás után minden boszorkányság nélkül.
- Gyöngye, de jó! No ezt megpróbáljuk, ha egyszer Temesvárra megyünk.
- De aztán ki ne kotyogd: mert hűvösre jutunk.
- Álmomban sem fogom kibeszélni.
- Aztán a nyereményen megosztozunk. Egy negyedrészt az enyim, egy a Szemkics-Alié, egy az árvagyermeknek jut: a negyedik marad neked.
- Igen helyes.

(Különös az, hogy az ember hogy szeret álmában csálni, lopni!)

Csakugyan úgy ment a sorshúzás, a hogy a Majmuna megmondta.

Az én táblámon nagy hirtelen meglett a ternó.

Itt jön a numero I-es nyeremény!

A szerencsekerék mellé volt felállítva egy olyan furcsa állvány, a minőt látunk a vasuti folyosókon: felül van rajta egy óramutatós számtányér, alatta egy oroszlánfej. Ha az ember feláll a zsámolyra s aztán annak az oroszlánnak a szájába becsusztat egy tíz krajczárost: a mutató rögtön megjelöli, hogy hány kilót nyom az, a ki a zsámolyon áll.

Az én nyereményemet is arra állították fel.

Allah ekber! Itt kilóval mérik a tündéreket!

S ugyan volt rajta mit mérni! Hatalmas átméretű termet volt; a karjai és vállai emlékeztettek azokra a kőből faragott hölgyekre, a kik az Andrassy-uton a kapubejárat fölött tartják a hatalmas erkélyt.

A mérőgép kilenczvenkét kilót mutatott.

- No barátom, Majmuna: ez legyen a te osztalékod. Mégis szeretném tudni, hogy hány esztendő lehet ez a tündér?

- Az ilyen kérdésért ugyan ki szokták dobni az embert a paradicsomból; de neked mégis megsughatom, hogy ez bizony épen kukoriczakapáláskor mult negyven esztendő.

- A legszebb kor egy tündérnél. De reménylem, hogy az ez után következő nyereményekben fokozatos korengedély észlelhető?

- Minden bizonynyal. Még pedig lajstromok szerint: öt-öt éves ugrásokkal.

- Már így szeretem!

A minapi praxisból tanulva, kiszámítám, hogy ha hátrafelé megy a korfokozat, akkor a quaternós lesz harminczöt tavasznak örvendő: ezt hagyom a Szemkics-Ali barátomnak; a quinternós leszall harminczig: ez épen jó lesz mamának a kis árva számára; a negyedik aztán megáll a huszonöt évnél: no ezzel már lehet nekem szóba állani.

Az ám! Csakhogy nem lefelé haladt a fokozódás, hanem fölfelé. A quaternóra, quinternóra mind egyre nyomatékosabb termetek állottak a mázsálóra; a mutató százöt, százhusz kilót mutatott, míg végre a tombola, a főnyeremény elérte a százötven számot. Ment volna az a mutató még tovább is; de már nem volt több szám az óralapon.

Ez már aztán tökéletes egy alak volt! Épen olyan széles, mint a milyen magas; a szemei nem látszottak ki az orcájából s a szája nem keresztben, de hosszában állt, a hogy a két arczdomb összeszorítá. A két kezét nem tudta elől összetenni s a markait ökölre szorítani. És mikor megindult járásra, duczokkal kellett megerősíteni a paradicsomnak a pádimentumát, hogy keresztül ne szakadjon alatta. - S ez mind az enyim.

- No barátocskám, választhatsz; sugá gonoszul mosolyogva a Majmuna tündér.

- Bomolj meg a prófétáddal együtt! Nem ilyennek képzeltem én a hurikat a Mahomed paradicsomában.

- Hát mit gondolsz? A hurik is meghiznak; mert nagyon sok czukorsüteményt esznek. Te kivántad az érett gyümölcsöket. Az Izrafil tud eligazodni a te eszeden. Kell? Nem kell?

- Csak tartsd magadnak! Addsza a returbilétet! Hadd menekülök innen! La illah, il Allah, Mohamed razul Allah!

Hejh de örültem, mikor megint itthon lehettem a biztos jó földön.

Soha többet keserű mandulát éjszakára!

HEJ MIKOR MÉG MI ZÖLDEK VOLTUNK!

Könnyű most innen a szürke szakáll közül morgolódni a tüzes menykő fiatalságra! - De hát mikor mi zöldek voltunk! Meg azok, a kik még nálunknál is vénebbek!

Emlékeztek még arra a volt miniszterelnökönkre, a ki azt mondta a parlamentben, hogy nem tehet róla, ha az ellenzék bizonyos zászló láttára «megbokrosodik». Az volt ám a legény a talpán, mikor még fiapolitikus volt!

A harminczötödiki országgyűlés alatt királykoronázást láttunk vala «fő» Pozsony városában. (Buda még akkor csak vár vala: Pest pedig csak emporium.) V. Ferdinándot koronázták vala meg, még atyja életében, Szent István országai királyának.

A fényes ünnepségeket berekeszté volt egy nagyszerű tánczvigalom, melyet a főlovászmester rendezett. Ezer viaszgyertya világítá be a szőnyegekkel feldíszített termeket s a fényözönben a sok őszi dísz-mente, tarkítva a főhercegek, tábornokok, a külföldi nagykövetek egyenruháival, s a főrangú hölgyek briliántos tolettjeivel; a buffetben minden, a mi csak jó és drága: még Gefrorenesz is volt!

Hanem egy dolog hiányzott, a mi nélkül nem igen tartatódik tánczvigalom. - Nem volt muzsikus. - Nem volt cigány.

Hát hová lettek légyen a cigányok? A híres Bagó Jóska bandája, a kinek hetedhét országban párja nem volt sehol? A kit az Alföld küldött fel Pozsonyba a diéta tartamára.

Hát az a hiba esett meg, hogy a főlovászmester, túlságosan nagy loyaltásból úgy megvágotta, hogy kinek küldjön meghívókat az országgyűlési fiatalság közül, hogy valamennyi szabadelvű fiatal ember, mind kimaradt.

A 35-iki szabadelvű országgyűlési fiatalságnak a lumene volt báró Wenckheim Béla.

Nagy volt a felháborodás a liberálisok részéről; s annál nagyobb a visszatromfolás! - Wenckheim Béla a bál napjára lefoglalta a híres gyulai cigánybandát, s a mellőzött fiatalság ugyanarra az estére rendezett a «Zöld Fában» nagyszerű dinomdánomot.

Mit volt mit tenni. A főlovászmester kénytelen volt előszedetni a német színház zenekarát s annak a gyékénykákás czinczogása mellett tartani meg a fényes udvari bált.

A tüzes fiatalság pedig az alatt vigan mulatott a vendéglőben a pompás cigányzene mellett.

Éjfél tájon, a pohárköszöntők sorában Wenckheim Béla egy indítvánnyal állt elő.

- Urak! Eddig mulattunk magunknak. Most mulassunk másnak. Menjünk oda, bandástul, a hol a főméltóságok sirva vigadnak az átkozott rossz muzsika mellett, huzassunk nekik egyet, - irgalomból.

Az indítvány köztetszésre talált; a jurátusok felkerekedtek s igazán «bene sonantibus» felvonultak a bálterem elé s ott az utcán rázendítették a «Bihari kesergőjét».

Odafenn a teremben rögtön elhallgatott a cseh muzsika s az erkély megtelt báli közönséggel. A zene alatt lerothant a teremből az egyik bálrendező, egy fiatal aranykulcsos, s elkezdett szépen könyörögni Wenckheimnak:

- Adjátok ide a bandátokat, csak egy nótára: hadd hallja meg ez az idegen nép, hogy milyen az igazi magyar zene! Látjátok, ánglusok is vannak itten.

- Jól van! Egy nótára átengedem a bandámat. Hanem aztán visszaereszszétek. Monda Wenckheim Béla.

De biz azok nem eresztették vissza. Csakhogy megkaphatták a cigányt! Előbb elhuzatták odalenn a «Ruzicska andalgóját», azután a «Svihrovai nótát», majd a «Lavotta indulóját».

A nemes fiatalság csak várt azalatt odakünn az utcán. A juratéria zugolódott; «ez már nem illik: ez visszaélés! Ez valóságos Kohlmarkt!»

Nem volt elég. Még egy mazurkát is rákezdték odafenn a főméltóságok s tánczra lendültek rajta. Ez már «gravamen!»

- De már ezt nem tűrjük! kiálta Wenckheim Béla. Majd igazságot teszek én itt mindjárt!

Azzal felrontott a bálterembe; azon módon bokáig sárosan. A teremajtóban megállt; oda-kiáltott a cigányprimásnak:

- Jóska! Ácsi! Gyere haza!

Azzal a cigányprimás szépen keresztül dugta a nyirettyűjét a hegedű hurjai alatt, leszállt az emelvényről s ott hagyta az egész európai concertet, a félbenmaradt mazurkával együtt. Ment a Wenckheim Béla hívására - vissza a «Zöld Fába».

Az illustris tánczosok ott maradtak a bálterem közepén, s várhattak, míg a cseh orchestrum megint elfoglalta a tribünt, s folytatta, a hol a cigányok elhagyták.

Ez bizony nagy affront volt; elvinni a zenekart az udvari bálból! De hát disciplinaris uton nem lehetett megtorolni. A jurátusok contractuális jogon birták a cigányokat; Wenckheim Béla pedig aviticus jogon, mert az ő cigányai voltak Békés Gyuláról, - hogy pedig via facti hajtották végre a reoccupatiót, erre ősi Tripartitumunk szabadságot ad a magyar nemesnek.

Lovagias uton kellett elégtételt venni.

Másnap az aranykulcsos secundánsai megjelentek a szabadelvű fiatalság kávéházában s hozták a kihívási kartellt. Párbaj egy szál kardra: a mig csak vér nem foly.

Wenkheim Béla felajánlotta magát az elégtételadásra; de arra azt mondták a kihívók, hogy ők nem egy ember nevében jönnek egy emberhez, személyes sérelmet megtorolni; hanem egy megsértett testület: a báli közönség nevében kérnek elégtételt az egész megsértő testülettől. A hogy ilyen alkalomnál szokás, sorshuzás dönti el, hogy kik legyenek a két corporatio viadorai. - El lett fogadva a modalitás.

A szabadelvű fiatalság urnájából Csunkó Náczi neve került elő.

Az is karakán fiú volt; szatmári csemete: onnan az ecsedi láp mögül. Nojszen jól jártál aranykulcsos! Csak hozd ide azt a pulidert!

Wenkheim Béla pedig felajánlotta magát secundánsnak.

Még az nap kellett megესni a bajvívásnak: természetesen ebéd után. (Ki a bolond verekedik éhomra?)

Miután mind a két bajvívó kellő kurázsit ivott magának: elvitték őket nagy kísérettel a párbaj színhelyére.

Az volt a «dictatura».

A «dictatura» szót azonban nem kell úgy venni, mintha onnan kormányozták volna az országot erőhatalommal; hanem egy hosszú szobát neveztek így a pozsonyi országházban, a hol a nemes fiatalság az országgyűlési tudósításokat körmölte a maga vármegyéje számára - dictandó. Itt dolgoztak ők két sor asztal mellett, a diktátor «Szuszurka» commandója alatt.

Ezt az irodavezért pedig azért hitták ilyen furcsa névvel, mert ő találta ki az eddig használt interpunkciók: punctum, comma, semicolon, stričla stb. helyébe a magyar elnevezéseket: a pont neve lett «szurka», a kettősponté pedig «szuszurka». Rajta is száradt az a név örökre a mesterén.

A dictaturában szépen helyet szorítottak az ordaliának, az asztalokat félretolták, a kalamári-sokat az asztal alá rejtették, a gyertyatartókat a kályha vállára rakták; a kályhát pedig biztosították székekből alkotott sánczczal, hogy a viaskodók be ne döntsék.

Akkor aztán a kezükbe adták a kardokat: «előre! Isten nevében!»

Jó két insurrectionalis fringia volt.

A secundánsok felálltak az asztalokra kétfelől, mert másutt nem volt a számukra hely a keskeny szobában, s onnan tartották a törvényt a perdöntő párbajban.

Nagyon szép duellum volt az! Egyszer a Náczi szorította az aranykulcsost az egyik ajtóig; másszor meg a kamarás emberelte meg magát s ő verte vissza a Náczit a másik ajtóig. A kardok csattogtak rettenetesen. De vér csak nem akart folyni.

A secundánsok biztatták a feleiket erősen.

- Ne a kardjaitokat vagdaljátok össze fűrésznek! Rivalt rájuk Wenkheim Béla. Oda üssetek, a hol elevenjére találtok.

Erre aztán Csunkó Náczi egy hatalmas csapásra kapta föl a kardját; de a helyett, hogy az aranykulcsost hasította volna kettőbe, az asztalon álló Wenkheim Bélának a lábikráját szurta keresztül a kard hegyével.

- No urak! kiáltá Wenkheim Béla: most már folyik a vér! Ha megelégsztek az én véremmel, akkor elég van téve a becsületnek.

S a vívó felek megelégedtek a secundáns vérével s azzal ki lett adva az ítélet, hogy a differentia lovagias uton elintéztetett.

Wenkheim Bélának a sebét a hirtelenében előkerített borbély aztán összevarrta, bekötötte. Azt mondták rá, hogy katona dolog.

A vitézi bajvívást természetesen «magnum áldomás»-nak kellett berekeszteni a «három kapásnál». Wenkheim Bélát oda is magukkal vitték az ifju óriások; - az az egy kis seb szóra sem érdemes, kivált a lábszáron! Hiszen megírta azt a dicső emlékü erdélyi költő, Zeyk, hogy: «minden ember térdig ember: azon alul láb».

Ott azután víg poharazás közt helyreállt a kutyamacska barátság az ellenkező elvű fiatalság között: éjfél vetette őket haza. A conservativ ifjak nem különben valának berugva, mint a liberálisok. Karöltve s az egész utcát elfoglalva vonulának be a belvárosba, hatalmas énekléssel ébresztve fel a nyugvó keresztyéneket. (A zsidók a Schlossbergen laktak mind.)

Ha még csak az éneklésnél maradtak volna! De a berugott aranykulcsos azt a tréfát követte el, hogy minden házkapun becsengetett s a két secundánsa: egy præsuntiv örökös főispán s egy hercegi majoresco, füttykössel döngette végig az ablakredőnyöket.

Wenkheim Béla, mint aféle plezuos katona, Csunkó Náczi vállára támaszkodva baktatott leghátul.

Egyszer aztán egy felháborított húsfüstölő mester kirohant a házából hat hentes legényével a csendháborításra.

Utczu, futásra vette a dolgot az egész társaság, az aranykulcsos legelől.

Csunkó Náczi is elővette a jobbik eszét: «szégyen a futás, de hasznos»; s lába közé kapta a széles utcát. Wenkheim Béla maradt leghátul a keresztül szúrt lábával. Őt azután tetejébe még jól el is döngették a hentesek.

- - - - -

Akkor beszélte el ezt az adomát előttünk a clubban a miniszterelnök, mikor egy zajos hajczihő alkalmával szomorú lamentót csináltunk a mai fiatalság fölött.

- Hagyjátok el! Hát mikor mink zöldek voltunk!

SOHA SEM EGYEDÜL.

Előre örültem annak a napnak, a mikor mi (mint Kisfaludyak) Tóth Lőrincz félszázados ünnepét meg fogjuk ülni.

Én nagyon szeretem Tóth Lőrinczet. Nemcsak azért, hogy látok magam «előtt» egy nálamnál tíz évvel idősebb és mégis fiatal embert, hanem különösen azért, mert ő volt az életemre nézve az, a mi a klasszikus korban a fátum, a kálvinistáknál a prædestinatio, a mohamedeseknél a kizmet.

Mikor legelőször láttuk egymást Komáromban, én kilencz esztendős voltam, ő tizenkilencz. Ő már akkor a tudóstársaság babérkoszorúját viselte, drámája a száz aranyas pályadíjjal lett kitüntetve. (Akkor még a száz aranyat ezüst billikomban adták a szerzőnek.) Hejh, de szép nyalka legény volt! Hozzánk is ellátogatott, tartottuk a rokonságot. Apám odaállított eléje. Neki is van egy fia, a ki már verset ír. Lenczi akarta azt látni. Előadatták azt velem. Egy, az utcán kiabáló, félbolondra írott vers volt: nyolcz soros. Tóth Lőrincznek tetszett, elhozta magával Pestre s egy hét múlva megjelent a versem a Jelenkor Társalkodójában, aláíratva authenticusan: «irta Asvai Jókay Móricz, kilencz esztendős, Rév-Komáromban.»

Ez volt az eljegyzésem a múzsával. Dehogy múzsa! Czigányasszony! Bohéme! Ezzel lett a sorsom megpecsételve, hogy soha sem lesz belőlem jurium direktor! De hát nem bántam meg, még most is szerelmes vagyok belé. S ehhez a mennyei hölgyhöz engem a Tóth Lőrincz előttem világító példája vezetett.

Hát azért örültem előre annak a jubileumnak.

Ki is fundáltam magamban egy áldomást az ünnepélyes lakomára, a miben ilyenforma ötletek voltak:

«Mai nap már harmadszor üljük meg Tóth Lőrincz ötven éves jubileumát. Így van ám az, mikor valaki polygamiában él a múzsákkal. Hol az egyik, hol a másik követeli az aranylakodalmát. Kivánom, hogy még Themissel is megülhesse (sokat nem akarok mondani), de legalább is az ezüst menyegzőjét.»

Majd kiczifráztam volna én ezt szépen.

Hanem hát egyszerre csak meglep egy nyughatatlan torokfájás, épen a jubileum délutánján s ez annyira rámkap, hogy már az ünnepélyre is csak nagy borzongva mentem el, de a lakomáról el kellett maradnom s nagy vert had módjára hazabandukolnom.

Otthon pedig senki sem várt már rám. A gyermekeim elmentek hangversenybe. Most ott lakom az ő házukban. (Az is rendkívüli eset ám, hogy egy vén poéta számára a fiatal piktör vő építsen házat.) A Gábor diáknak, meg a szakácsnénak, meg a szobaleánynak mind szabadságot adtunk ez estére, hisz úgy volt, hogy én sem kerülök haza éjfél előtt.

Most azután egyes egyedül voltam az egész házban. Minden ajtó kulcsát magammal hordom, bejöhetnek kérezkodás nélkül.

De hát vagyok én valaha egyedül? Soha sem! Először itt vagyok én, az úr (magam az öreg), a ki parancsol; azután megint itt vagyok én, a szolga (magam a legény), a ki szót fogad.

Azt mondom, hogy nincs annál nagyobb uraság, mint mikor az ember maga szolgálja ki magát. Az a hatalmas ember, a ki senki szolgálatára nem szorul.

Hideg van a szobámban, a hátam borzong, a torkom éget. Mi ez rajtam? Influenza? Ismerem már. Tavaly is volt. Hideg is van, sötét is van a szobámban. Sebaj! Majd segíték rajta. Sötét-

ben is rátalálok az orvosságos palaczkomra. Bizony nem is antipyrin ám, hanem kegyetlen cognac. Egyet húzok belőle. Ohó! Ez nem tréfál! gondolja az én bajom s alább hagy a dideggetéssel.

Aztán begyujtok a kandallómba. Pompás kandallóm van! Teljes életemben ez volt a vágyaimnak az utópiája: egy kandalló. Most már megvan. Az Árpád fiam fundálta ki. Nincs olyan senkinek! Egy percz alatt lobog benne a tűz. Én odahúzom eléje a karszékemet s gyönyörködöm a lángokban, a mik a pattogó bükkfahasábokat körülnyalják.

Nincs olyan szép gondolatja a teremtésnek, mint ez, a mi épen mindent elemészt: a láng! Micsoda virágágy! A napraforgók és tulipánok szirmai, a zezugos akánthusz-levelek, meg az «égő szerelem», a tűzliliomok kelyhe, hát az a sok fénylő ranunkulus! Amott lobog egy, ni! a mi késsel kezdődik, pirossal végződik! Hát ez a sárkánytaréj, mely haránt ló ki az égő hasából, s olyan fehér, mint a napfény. Nagyokat pattog, sistereg, pörlekedik a tűz, majd összeomlik az égő rakás, szikraözön száll fel a kürtőbe: a lángok meghaltak; csak a rózsaszín parázs világít végig a szobámon. Dehogy haltak még meg. Egy-egy tánczó dæmon kiugrik a parázshalom közül s újra világot vet a félsötétben. Előtűnnek a tétova fénynél a megszokott tárgyak. A könyvtáram, a csigáim, az emlékeim. Aztán meg az a nagy arczkép ott a kandalló mellett. Az előre elköltözött arczképe. Mind hozzám beszélnek: «ugyan mitől fázol? ugyan mit dideregsz? Hát nem eleget éltél? Nem kaptál mindenből, a mi csak a földön megkapható? Szerелеmből és bánatból. Dicsőségből és gyaláztatásból? Mire vársz még? Nézd ezt a nagy bolond könyvtárt! Tele írtad már. Hely sincs már benne a következőknek, mégis dolgozni akarsz?»

Igazuk van. Biz én már kitanultam az iskolát végig. Mindent tudok már.

Hanem hát, valljuk meg őszintén, mentül öregebb az ember, annál jobban ragaszkodik az élethez. Mégis szép ez a világ! Kivált mikor az embernek egy ilyen jó kandallója van.

Aztán egy dologra még kíváncsi vagyok, a mit szeretnék meglátni. Azt, hogy az új ország-házban hogyan húzzák fel a «lift»-en a honatyákat a gyülesterembe?

A vége az a kandallózásnak, hogy a borzongás kiáll az idegeimből, csak a torokfájás marad fenn. Aztán meg az, hogy éhes kezdek lenni.

Az, hogy vacsorával nem vártak, nem tesz semmit. Sonka mindig van a háznál. Sonkával és filozófiával minden helyzetet elfogadhatóvá lehet tenni. Még a boldogult apósomtól hallottam ezt a bölcs dietétikai mondást: «Csak sonkát egyetek! Nem lesz hidegetek.» De hát a torokgyulladás! Az ellen meg azt találom az öregem naplójában feljegyezve, hogy semmi sem használ olyan biztosan, mint egy pohár jó veres bor. Ha egy nem, akkor kettő.

S az mind kezem ügyében van, itt a mellékkamrácskában. (Nagyon jól van az én dolgozószobám berendezve.) «Magad uram, ha szolgád nincs.» (Ezt meg a boldogult nagybátyámtól örököltem.) A dolgozószobám mellett van mindjárt az étkező, egyszerre meg van terítve az asztal.

Hanem már enni csakugyan szomorú dolog egymagában az embernek.

De hát vagyok én valaha magamban? Dehogy vagyok! Csak az előszoba-ajtót kell kinyitnom s egyszerre itt van a vendégtársaság.

Hát nem megmondtam?

A legelső a mylord, a ki belép. «Ah good bye mylord!»

Utána jön mindjárt a Yummyum.

És nem várat magára soká a Káffer.

Négyen vagyunk. Mindjárt körülüljük az asztalt.

Azaz, hogy a lord mellém ül le a pallóra, a Yumyum egyenesen az ölembe, a Káffer pedig fel az asztal végére.

A lord egy gyönyörű szép angol vizsla (a leányom kapta ajándékba Komáromból), hosszú, selyemsíma veres szőre, nem is szőr ez már, hanem haj, olyan lompos farka, mint egy zászló, okos feje, értelmes szemei. Lehetetlen, hogy valami elátkozott herceg ne lakjék benne.

A Yumyum, az egy angora cicza, hófehér bundája, rózsaszínű orra, nagy lobonczos farka.

A Kaffer pedig egy valóságos Kaffer kandur, a milyent csak a muzeumban látni, sötétszürke, fekete sávokkal, a farka vége is fekete, mint a vadmacskának. Csak hat hónapos még, de már olyan óriás, hogy attól tartok, mire megnő, jaguár lesz belőle. De a mellett olyan szelíd, mint egy bárány. Széles, okos fejéből két nagy szem villog elő, fekete karikákkal körözve. Ilyen fejük volt a templomos vitézek által bálványozott Baffomet-alakoknak. Az ember szinte érti, hogy az «örök jószágot» nem emberarcban, hanem macskában személyesítették.

Asztaltársaim nagyon jól tudják már a szokást, hogy nálam a vendég az első. Magam, a gazda, vagyok az utolsó. Előbb sorba kínálok mindenkit. Csakhogy ők is illemtudók. Az asztalra föltett ételhez világért hozzá nem nyulnának. A lord épen vegetarianus. Nem orthodox ugyan, a húsfalatot nem utasítja vissza, de mindenkifölött szereti a körtét. S az idén nagyon sok körténk van. A Yumyum pedig megköveteli, hogy a mit kap, a legapróbb csipetekre legyen szétdarabolva s a kenyeret csak úgy fogadja el, ha abból morzsányi galacsinok vannak hengerítve; a Kaffer pedig épen játékszernek nézi az ételt. Mikor egy sonkafalatot teszek eléje, azt előbb messziről, hol a jobb, hol a bal kezével megpofoztatja, azután a két kezébe véve, lapdázik vele s csak nagy kínálgatás után veszi a foga közé, s akkor azután nagyot ráz rajta és futni hagyja.

Mind a hármat be lehetne sorolni a mértékletességi egylet tagjai közé.

Igy aztán negyedmagamban csendesen megvacsorálgattam. Egyszer-egyszer eszembe jutott, hogy ép ebben az órában az én barátaim milyen vígan csörditik össze a poharaikat az örömlakomán, szikráznak az élczek, harsog az éljenzés; én pedig itt lakomázok a három néma vendégemmel.

Ejh! Ez nem jó gondolat! Hol vannak az esti lapok? Olvasni kezdenék, de azt meg nem engedik. A Yumyum alulról cibálja a hirlapot, a Kaffer meg belelép - in medias res - s ő is olvasni akarja, hogy mi történt a pártkonferenciákon. Azután nagyokat prűszköl tőle.

Ki csak nem dobhatom a vendégeimet! Tűrnöm kell az impertinentiáikat.

Tán ha az íróasztalomhoz ülök, oda nem jönnek utánam.

Dehogyan nem jönnek! Ott is együtt akarnak mulatni. A lord a lábamhoz fekszik, a Yumyum a térdemre kuporodik, a Kaffer felugrik az asztalomra, azt hiszi, hogy mikor azt a tollat tánczoltatom a papíron, őt ingerlem a játszásra. A tenyerével kapkod a tollamhoz s eltörli az írást; utoljára végig nyújtózik az egész íráson s elkezd a tintás talpát nyalni.

Van énnekem sok szép kalamárisom, drága emléktárgyak, de azokat én mind nem használom; egy tíz krajczáros flaskából mártogatom a tintát. Attól tartok, hogy ez a minden lében kanál Kaffer még feldönti! Be kell dugaszolnom. No most aztán igazán nem írhatok!

Tegyünk hát a kandallóra ismét, de most már hátat fordítok a tűznek. Az átelleni falról néz le reám Petőfi arczképe. Jól talált kép, olajfestmény, oldalán kard, kezében lant.

«Hej Sándor, Sándor! Ha te azt a kardot fel nem kötötted volna, most - talán épen ma - a te ötven éves költői jubileumodat innánk végig! Mennyi verset írtál volna! És milyeneket! Juliád

sem ment volna máshoz nőül... Zoltánod sem züllött volna el a világban... nagy család ülné körül az asztalodat... te azok közt mint nagyapó - fehér hajjal, - a legifjabb unokát lovagoltatva térdeden... Házad volna a körúton a munkáid jövedelméből... Neved a virilisták között... Képviselője volnál a VI. kerületnek... Pártvezér volnál!... Mért nem maradtál te annak, a mivé az úr Isten teremtet: költőnek?... Mért romboltad le magadat?... Látod, én hogy megőriztem a kadáveremet?... S milyen jó dolgom van!... Egész nap írok... Ha fölébredek, már írok... Két íróasztalom van; ha az egyiknél meguntam a dolgot, megyek a másikhoz. Bizony mondom, oda engedném neked az egyiket...»

Egyszer csak azt látom, hogy már ott is ül az íróasztalom mellett. Abban a honvéd egyenruhában, azzal a nemzeti szín vállszalaggal. Nagyon sebesen tud írni. Egy perc alatt kész a nagy költemény.

«Hát még mindig csak isztok és beszéltek?»

Felolvassa előttem azon a varázstevő hangon, a mely a köveket s a kőnél keményebb emberi sziveket is megindította. Rettenetes sorok! Világgyújtogatás! Népiertő harag, égostromló lelkesedés, pokolgázoló merészség! Hajh mikor ezt olvasni fogja a minden ajkú nemzet: a szent Vidaláz fog végigfutni rajtuk! Az lesz az influenza.

A költemény utolsó versében ég szakad, föld indul. Iszonyú csattanás rázza meg a világot...

...Hát az én Kaffer barátom leverte az íróasztalomról azt a szép porcellánfestményt, melyet Herenden készítettek klasszikus mintára! Afrodite találkozása Áreszszel. A szép műdarab ott feküdt a padlón összetörve.

S az én Kafferem szép nyugodtan ott állt a romok felett, s farkát csóváltatva, felém fordítá azt a Bafometpofájú okos fejét, mintha még neki állna feljebb.

- Ejh, ejh! uram. Választmányi tagja az erénymegőrző együletnek! Hát illik az kelmednek, az íróasztalán ilyen csintalan képet tartani! Itt van. Összetörtem.

Igaza van a Kaffernek. A bizony nem illik.

Megpróbáltam összerakni a Vénus-kép cserepeit. Hát bizony nem lehet azt már összerakni, ha egyszer széttörtött!

Petőfi is ott állt már a rámájában. Az a világrobbantó vers is elrepült a papírról.

A tűz is kialudt a kandallóban.

No hát menjünk mi is aludni.

Jó éjszakát, néma képek ott fenn! jó éjszakát, mylord! jó éjszakát Yumyum! jó éjszakát Kaffer!

Minden a másé: enyim csak az álmom.

ELIZIANNA.

(Egy hajóskapitány elbeszélése.)

Hát bizony, ifjú barátim, a tengerész nem olyan ember, mint ti, pocsétakerülők. Tulajdonképen mi vagyunk ennek a planétának az autochton lakói, mert a víz nagyobb felszint foglal el rajta, mint a por. Mi körül tudjuk kerülni a földet a magunk elementumán, de ti nem tudjátok a magatokén.

A testünk is más alkotású, mint a tietek; a lelkünk meg éppen más anyagból van.

Hiszen megpróbáltatok egyszer-másszor. Egy merész keresztülhatolás a La-Manche csatornán! vagy egy istenkisértő expedíció Triesztől Velenczéig! Hogy ne mondjak olyan nagyot, mint egy testamentomtevő koczkáztatás Hamburgtól Helgolandig. A mint a hajó himbálózni kezdett a tengeren, egyszeribe kiesett a szívetek a kebletekből; az athleta olyan vékony hangon, mint egy kis macska, könyörgött egy pohár cognacért; a tudós szívesen elcserélte volna a fejét a legostobább matrózéval. Bezzeg nagy szónokok vagytok a szárazföldön! De azt hallgassa meg valaki, hogy mire használjátok a szájakokat a tengeren! A matróz, a hajóstiszt pedig azalatt jön-megy biztos lábbal a fedélzeten, mint a légy a falon, végzi a maga dolgát; az egyik parancsol a másik engedelmeskedik; a kormányzó forgatja a kormánykereket, a gépész ügyel, a fűtő tüzel; egyik se mozdul a helyéről. Még csak nem is imádkozik, de nem is káromkodik senki, mikor a hajót dobálja a hullám.

Vannak közöttetek elegenden, a kik már kóstoltak így egy napot a tengerből. Holtig van nekik miről mesélni. Hát mikor egy olyan utat tesz meg az ember, a mi hónapokig eltart, aztán nem valami mulatságos látványokkal bővelkedő hajón, a mely utazó társaságokat szállít, hanem egy kereskedelmi szállító gőzösön, vagy éppen egy hadihajón?

A tengerész igazában egy más világ lakója: egy olyan világé, a hol először is nincs «idő». Nappal és éjjel között rá nézve nincs különbség; éjjel is csak úgy kell dolgozni, ügyelni, mint nappal. Alszik akkor, a mikor rákerül a sor. Az egyiknek éjfélkor van a reggel, a másiknak este nyolcz órákor. Neki nem órák szerint, hanem tengeri mérföldek meg fonalak szerint számít a klepsidra. A zsebórája sem mutatja az igazi időt: ha keletnek megy, minden nap egy negyedét siet, ha nyugotnak jön, ugyanannyit késik. Ünnepnapot a kalendáriuma nem mutat. Szép volna a vasárnapi munkaszünet a tengeren! S mikor a ti bolond naptáratok azt mondja, hogy «tél» van, akkor az én steamerem a legszebb nyári napon vet horgonyt Rio-de-Janeiro előtt. Akkor van az ananász évadja. Ott a karácsonfa a pálma.

De leginkább az teszi más világgá a hajót, hogy nincs rajta asszony!

A tengerész az az «Ádám», a kinek az oldalbordájából nem lett «Éva.»

A sátán, a ki Szent Antalt kísértette, nem jelenik meg a tengeren. Tudja, hogy ott nincs semmi keresete.

Felét az útnak bizonyosan a vihar foglalja le. Azalatt egyedül az életfentartás ösztöne parancsol. Maga az a vasból pántolt uszó tömeg is úgy tud sirni, zúgni, kongani a hullámcsapkodástól, a vitorlák, az árbocok közt süvölt a szél: kinek jutna eszébe ilyenkor a szerelem? Ha pedig szélszend van, a tenger sima lesz, nem mint egy tükör, hanem mint egy szövet, melyen a habfodrok egymást keresztezik, olyankor valami kimondhatatlan nyugalom száll a tengerész szívére, mely elaltat minden indulatot. Nem vagyunk állatok többé. Hasonlíthatunk azokhoz a ránk nézve láthatatlan lényekhez, a kik a mi fejünk felett hajókáznak a sűrű légkör felszínén: úgy repülünk mi is egy egész világ felett, mely tele van élettel.

S aztán soha sem menekülünk meg attól a tudattól egy perczre sem, hogy mi itt a halálnak vagyunk eljegyezve. Az a mátkánk. Meg van vetve a nászágyunk. Egy véletlen, a minő százféle alakban leskelődik a tengeren, s mi megyünk a másvilági menyegzőre. Csak egy embernek kell elhibázni a rábizott feladatát; elfelejteni a kőszénraktár szellőztetését; tulfűteni a katlant; nem venni észre, hogy a szivattyu rosszul működik s csak félig tölti meg az üstöt; elaludni a kormányrudon, nem venni észre a szemközt jövő hajót; elmulasztani a baloldalon a jelzőzászló lobogtatását - s egy percz alatt végünk van: a kazán felrobban, magától meggyullad a szén, az idegen hajó betöri az oldalunkat. A hajósoknak csak egy gondolatja van: megtettem-e már azt, a mi rám bízott? álmából tizszer fölébred s utána néz: nem álmodta-e azt, hogy valamit elmulasztott? Mindenki érzi, tudja azt, hogy ő most nem egyéb, mint egy darabja annak a bonyolult gépezetnek, a mi ezt a hajót egyik világrészből a másikba szállítja. - Örülünk, hogy nem látunk asszonyarcot.

A hajósok az igazi anachoréták!

De csak addig, a míg a tengeren vannak.

Hanem aztán, mikor a szárazföldre kitoppannak, akkor napok alatt kivasalják az életből, a mit hónapokon át elmulasztottak.

A tengerésznek a pénze csak a szárazföldön pénz: a tengeren mit venne rajta? Minden napra kijár a maga osztályrésze: a matróz ugyanazt a kétszersültet és szárított halat eszi, a mit a kapitánya, s azt a meszes vizet és brandyt iszsza rá, a mit a tisztjei. A mit aztán három hónap alatt keresett, azt tiz nap alatt el kell neki költeni, a míg a hajószállitmányt kiemelik s a visszállitmányt betöltögetik. Ez a tiz nap az ő farsangja.

Van is aztán a tengerésznek kelete a gyönyörök piaczn! De tudnak is azok mulatni.

Uraim! A miket önök a párisi «moulin rouge»-okban meg a «closierie des Lilas»-kban láttak és tapasztaltak, az mind «gyermekbál anyai felügyelet mellett» azokhoz az amsterdami táncvigalmakhoz képest, a miket a hazatérő matrózok rendeznek.

Fiatal koromban egy kereskedelmi társulat hajóján szolgáltam. Minden évben kétszer tettem meg az utat Braziliába.

Még akkor nem voltak a mostani triple expansion gépes csavargőzösök, egészen vasból szerkesztve. Az én járművem afféle becsületes fahajó volt, rézveretes fenékkal, lapátkerekekkel, ezerötszáz registertonna tartalommal. Nem is járt olyan sebesen, mint a mostani hajóink.

Rendesen három hetet kellett időznöm a rio-de-janeiroi kikötőben, míg a visszrakományt a társulat bizományosai összegyűjték, néha még tovább is, ha a kávészüret elkésett, vagy a termelők «Ring»-et csináltak.

Itt ismerkedtem meg a szép donna Eliziannával.

Kreol nő volt: a legszebb asszony, a kit valaha láttam.

Ti sem láttatok annál szebbet, mondhatom, s ha az egész világ szépségeit mind össze-csödititek is a szépségversenyre, olyat nem találtok, mint Elizianna.

Ilyen szép csak vadállat tud lenni; a páva, a gazella, a párducz, a kinek minden mozdulatában báj van és erő. Mondanom sem kell, hogy tánczosnő volt; ballerina assoluta az Alkázárban. Mikor azokat a nagy szempilláit felemelte s rám nézett azokkal a lehetetlen nagyságú fekete szemeivel, megesküdttem rá, hogy a pokol is, a mennyország is mind egy helyre került: a lángokban angyalok, s a csillagsugarakban ördögök incselkednek, s én azok között vagyok egyszerre elkárhozva és idvezülve.

Nem is vagyok már kíváncsi egyikre sem. Se több gyönyört, se több kint nem adhat az örökkévalóság sem, mint azok a három hetes tündérálmok adtak.

Minden esztendőben kétszer látogattam őt meg. Tíz hét oda, tíz hét vissza, három-három hét itthon. E tíz hét alatt asceta voltam.

Hogy ő is az lett volna, azt bizony nem állítom.

De hogy az alatt, a míg én Rio-Janeiroban időztem, egyedül engem szeretett, azt nagy okom van esküvel erősíteni. S azt hiszem, hogy ha végig elmondom a történetet, akkor önök sem fogják tőlem kívánni, hogy esküdjem meg rá.

A háborus idők alatt átléptem a haditengerészethez: a hol rövid időn annyira vittem, hogy egy fregatt vezénylete lett rám bízva.

Hanem ezzel aztán vége lett az én braziliai nászutazásaimnak.

Egy egész esztendeig nem láttam az én paradicsomi tündéremet.

A következő évben rendkívüli szerencsém akadt. A magas kormány egy kis hajóexpeditiót küldött a braziliai vizekre az ellenadmirál vezénylete alatt s ő épen az én fregattomat választotta ki a kíséretéhez.

Fontos dolgok lehettek ránk bízva; az ellenadmirál zárt levélben vitte az utasításait magával, a miket csak az æquatoron túl kellett neki felbontani.

Bántam is én, hogy mi van az ő zárt levelében: nekem a szívemben volt az én utasításom. A mint megérkezünk a kikötőbe, rögtön sietni Eliziánához.

Csak hogy az egyik utasítás a másikkal tökéletes ellentétben állott.

A mint a hajók horgonyt vetettek, az ellenadmirál azonnal kiadta a parancsot, hogy a partszállás mindenkinek személyválogatás nélkül szigorúan megtiltatik.

S bár engem is lánczolt ez a tilalom a hajó árboczához; de ismét az a szerencse ért, hogy az ellenadmirál engem bizott meg, hogy hat legénnyel szálljak ki egy csónakon, friss hust és főzeléket bevásárolni a városban, a mi a hajón elfogyott. Én, a ki ismerős voltam a városban, legjobban megtudtam e feladatnak felelni. Ő maga egy másik csónakon kiszállt a tisztelgő látogatásokat megtenni az udvarnál és a követségnél. A többinek a hajón kellett maradni.

Azonban nekünk nem volt szabad tovább időznünk a városban, mint a partraszállástól számítva két óráig. Az első ágyulövésre vissza kell térnünk.

Két óráig! Két óráig gyönyörködni annak a hangjában, a kit esztendő óta nem láttam! Hisz ez rosszabb, mint mikor a kinpadon a torturázottnak egy pohár vizet adnak!

Az ellenadmirál szigorú ember volt: nem értette a tréfát.

Bele kellett nyugodnom.

Én, a mint a partra szálltunk, a matrózokat utasítottam, hogy merre van a piac; magam egy bérkocsiba vágtam magamat s nyargaltam a jól ismert erkélyes házhoz. Útközben egy fehér rózsát vettem a virágárusnőnél s a gomblyukamba tűztem.

Otthon találtam őt.

Az volt a viszontlátás! Meg akart fojtani a karjaival: agyon akart harapdálni; sirt, nevetett; az ölembe dobta magát: utoljára elbontotta azt a hosszú, térdig érő fekete haját s köröskörül betakargatott vele; meg voltam fogva, mint egy hálóban.

Csak akkor kérdezte tőlem, hogy: «úgy-e most már itt maradsz egy örökkévalóságig?»

- Igen: két óráig.

- Megőrültél?

Mondtam neki, hogy nekem most az ellenadmirál parancsol. Katona vagyok, államszolgálatban állok: engedelmeskedés a dolgom.

- Két óra? Hisz az meghalni sem elég! sóhajtá fel Elizianna.

- Én pedig az ágyu jelszávara visszatérek.

- Akkor én is veled megyek a hajóra.

- Hadihajóra nőnek nem szabad belépni.

- Álruhában követlek. Felöltözöm hajóapródnak.

- Hogy tehetnéd azt, ezzel a berenicei hajjal!

Erre elkomorodott.

- Hát azért hoztál nekem fehér rózsát?

S kivette a gomblyukamból a rózsát.

Aztán kifutott a szobából s ott hagyott magamra.

Nem soká várakoztatott meg. - A mint visszatért, már át volt öltözve hajós jelmezbe. Az a tündér szép haja le volt vágva.

Ekkor tudtam meg, hogy milyen örülten szeret!

Megbántam nagyon, hogy ide jöttem. Milyen kár azért a gyönyörű szép hajzatért!

Hiszen ha még csak a haj veszett volna kárba!

- No, hát elég helyes hajóapród vagyok-e?

De megenni való volt! Fején azzal a kerek, viaszos tafota kalappal, melynek szalagja mellé az én fehér rózsám volt oda tűzve.

Csak azt a rózsát ne tűzte volna oda!

Az ágyuszóra ott voltunk a csónaknál.

Ő előre ugrott be: nem kellett neki segítség.

Aztán a hajóra úgy mászott fel a kötélhágesón, mint egy betanult tengerész, a kinek szokott mestersége a kötéltetzen szaladgálni.

Azt hittem, hogy senki sem vette észre. Sötét volt, mikor visszaértünk s Elizianna rögtön eltűnt az én kabinomba.

Minő örvénye, minő fergetege a gyönyörnek következett ezután: arra jobb nem emlékezni vissza.

Mikor két ellenkező szél összetalálkozik, abból lesz a «cyclon.» Bizonyosan azok is szerelmese. A tengerészek a cyclontól tanulnak szeretni.

Késő reggel ébredtem fel a mámorból. A hajón doboltak. Az ellenadmirál érkezett meg. A vizsgát tenni jött.

Én hirtelen felkaptam az egyenruhámat. De Eliziannát eltüntetni a kabinomból már nem volt időm. A kabin mellett volt egy kis mosdófülke: abba rejtettem el.

- Mi történik veled, ha itt találunk nálad? kérde Elizianna.

- Haditörvényszék elé állítanak s föbe lőnek...

Az ellenadmirál a kegyetlenségig szigorú ember volt.

Mikor az üdvözlésre eléje siettem, azt mondá:

- Kapitány úr! Nekem följelentették, hogy valaki erre a hajóra egy hölgyet csempészett fel. Kérek szigorú vizsgálatot tartani.

Én hidegvérrel intézkedtem. Tengerész arcán a félelem számára nincs kifejezés.

Sorakoztattam a legénységet, a hajós személyzetet. No, azokra nem lehetett ráfogni, hogy átöltözött kisasszonyok.

Az ellenadmirál még az árboczkosárban gunyasztó matrózfiut is leparancsolta: annak is igazolnia kellett magát.

Aztán sorra vizsgáltuk a másodkapitány, hajóhadnagy, zászlótartó kabinjait: a kormányosok kőjeit, a gépészek tanyáit, a raktárakat. Sehol sem találunk semmi gyanús jelre. Börtönt, ballasztüreg, mindent felkutattunk. Csak egy áruló hajtű se került elő.

- Akkor kénytelen vagyok a kapitány úr kabinját is szemügyre venni. Mondá az ellenadmirál. Kérem, nyissa fel az ajtaját.

Az ajtó be volt zárva, a kulcs a zsebemben. Felnyitottam az ajtót.

Az ellenadmirál belépett: szétekintett. A kabinban rendben volt minden.

- Hát az a kis mellékajtó?

- Az a mosdófülkébe nyílik.

Az ellenadmirál maga lépett oda, felnyitni az ajtót. Belépett...

Éreztem, hogy el vagyok veszve. A revolverem után nyultam, hogy fejbe löjjem magamat...

- Itt sincs senki! mondá az ellenadmirál. - Hamis volt a följelentés, kapitány úr! A hamis vádlót fogom föbelövetni!

Ezzel megfordult s eltávozott.

«Itt sincs senki?» - hebegém, mint egy álomjáró.

A kabinom ajtaja nyitva volt.

A tengerből csendes és sima! apály volt.

Néhány ölnyire a hajótól lebegett a víz színén a viaszos tafota kerek matróz kalap, szalagja mellett az én fehér rózsámmal: - az apály lassan-lassan vitte magával odább... odább... odább...

BOSZÚ A TÚLVILÁGON.

(Elbeszélés, a minőt a jövő századbeli novellisták fognak írni.)

A RÉMTETT.

Ketten szerettek egy leányt. S a leány szerette mind a kettőt.

Az egyik az ural-altaji fajhoz tartozott, a másik az indogermánhoz; a hölgy finnugor volt.

A párbaj, ez a mult század barbár intézménye, rég kiment a divatból; helyét elfoglalta az az észszerű eljárás, hogy az ember az ellenfelét, megsértőjét, vetélytársát, meglesi az utcán s egy villamos löveggel, a minőt a sétatánczákban viselünk, hátulról lelövi.

Az ural-altaji ifjú lőtte le az indogermánt, épen akkor, a midőn az a gellérthegyi Valhalla és az Alhambra között járó helyi léghajóról alárepült. Ez az agyonlövésen kívül még agyon is zúzta magát.

Az emberölőt bíró elé állíták.

Nem is tagadta a dolgot. A védelem csupán az elkövetett gyilkosság kvalifikációjára szorítkozott.

Mivelhogy a XX-ik század humánus törvényei szerint harminczháromféle neme van az emberélet kioltásának: rablógyilkosság, tömegesgyilkosság, apa-, férj-, gyermekgyilkosság, emberölés, véletlenből, önvédelemből, tudományos czélokból, politikai indokokból, fanatizmusból elkövetett emberölés stb. stb. A legszelidebb neme: «prophylaktikus emberölés»: mikor valaki megöl valakit abból a barátságos előzékenységből, nehogy az egy hónap mulva egy örökölt betegségben sokkal kinosabb módon végezze az életét.

Minthogy pedig a megölt vetélytársra ki lehetett deríteni, hogy annak az apja 88 esztendősen megházasodott, a nagybátyja pedig minden vagyonát vasuti részvényekbe fektette: annál fogva világos, hogy a családjában van az örültségi hajlam; a bonczleletnél pedig ki lett derítve, hogy az «antrum Highmoori»-ban egy csepp chylus találtatott, annál fogva az emberölés a legenyhébb büntetéssel lett sújtva: a gyilkos fizetett annyi talmi forintot, a hány kiló volt a meggyilkolt súlya, csizma és esernyő nélkül: tehát 78 forintot. Ha a karlsbadi kura előtt ölte volna meg, akkor 86 forint lett volna a büntetése.

Börtönök ami felvilágosodott századunkban nincsenek: minden büntetés pénzbe megy. A ki nem fizethet: ledolgozza a birságot naponként 8 óra szerint.

OMEGA KISASSZONY.

A hogy a neve is elárulja, a hit nélküliek szektájához tartozik: a kiknek nincsenek keresztségeik, csak a görög és arab alfabet jegyeivel nevezik el magukat.

Rohamosan haladó századunkban, a midőn mindenkinek módjában áll a tulvilági szellemekkel közvetlen érintkezésbe lépni: a vallás egyáltalában csak az alsóbb földműves néposztályok számára fentartott szükséges - jó. Városokban a templomok már mind muzeumok.

Azt is tudjuk már, hogy mi a földöntuli élet? S ennél fogva a pokolnak a részvényei már annyira alászállottak, hogy a börzén nem is jegyeztetnek többé.

A bűnügyi tárgyaláson Omega kisasszony is szerepelt mint felmentő tanu. Rendkívül érdekes vallatás volt. Külföldről hatvankétezer utazó jött fel Budapestre az esküdszéki tárgyalásra, úgy, hogy azt a circusbán kellett megtartani. Angol, francia, orosz és chinai tolmácsok magyarázták a közönségnek a kérdéseket és válaszokat.

A tárgyalás utáni napon Omega kisasszony ezerkétszáz komoly ajánlatot kapott; a beküldők között volt az egyesült Uskók királya, a maczedoniai nagymogul, a biscayai trónkövetelő és valami kilencz köztársasági elnök - a nyugdíjazott állományból.

Mondanom sem kell, hogy Omega kisasszony egyet sem bontott fel közlök. Már t. i. a levelek közül.

Mivel már volt választottja in petto: a kivel konzorciumra lépendeni elhatározott szándéka volt lesz. Egy híres játékos, a ki milliókkal rendelkezik. Sémi eredetű.

«Hát az ural-altájiból mi lesz?» kérdené egy mult századbeli olvasó. S összecsapná a kezeit, ha azt a választ nyerné, hogy marad in statu quo.

A mi praktikus korunkban azonban ez már normális állapot. A férjhez menendő leány felől nem azt kérdik, hogy mi a hozománya? hanem hogy «ki a protektora?» - Ha az jó firma, akkor versenyeznek a kezéért.

De azonkívül is Omega kisasszony elsőfokú spiritista volt, a ki a siderograf által már előre megtudta, hogy az ural-altaji imádója anyagcserének néz eléje; és így nem volt szüksége rá, hogy a lelkiismeretét morfium befecskendésekkel csillapítsa.

DOBLJU BANKÁR.

Doblju (olvasd Y) bankár egyike volt korunk kiváló czelebritásainak.

Rendkívüli szerencsével játszott, a mit az egyik szeme saját szerű talentumának köszönhetett. Keresztül látott vele a kártyán. Sőt annyira vitte a művészetet, hogy evvel a begyakorlott szemével kinézte a börszematorok szeméből a fenyegető baisset; s a lófuttatásnál meglátta a zsoké szemében a rossz lelkiismeretet, a kit a gazdája megvesztegetett, hogy a favorit lovat tartsa vissza a futásnál, s a szerint fogadott, óriási summákat nyert a totalizátoron.

Az az egy kancsal szem többet ért Doblju bankárra nézve a Kohinoor 375 karátos gyémántnál. Őrizte is azt, mint a szemefényét.

A VÉGZET.

Az ural-altaji a legelső «béka» volt a boulevardokon. (Hajdan dandynek, gigerlinek, gommónek, lionnak hitták, mostani neve «béka.») Ő lanszolta a divatot. Minden új kabátot, kalapot, kamáslit ő mutatott be először a szalonban. Ezért fizették a divatkereskedők. Ez volt az élethivatása.

Egyszer meglát a budapesti Pobjedonoszeffsugáruti legfényesebb kirakatban (az egész palota üvegből épült) egy pár legújabb párisi topánkát. Azok közönséges szerezsen bőrből voltak; hanem a magas sarkaikban egy-egy melodion volt elrejtve, mely minden ráhágásnál muzsikált. Az egyik a marszellyézt, a másik a Bozseczárjakránit zenélte a szerint, a hogy az ember az egyik, vagy a másik lábával lépett.

- Ezt nekem kell birni! kiáltá lelkesülten a békák békája, s belépett a boltba: kérdezve, hogy mi az ára a Memnonszobor czipőinek?

- Ez a czipő nem eladó, mert ez a montenegrói császár megrendelésére készült.

E szörnyű sorscsapást egy béka érző szívének nem lehetett elviselni. Muzsikáló czipő nélkül mit ér az élet? Rögtön sietett az antrpriz de pomp szüisidhez (öngyilkosok végtisztességtételének vállalata) s ott kikeresve a katalógusból a legkellemesebb nemét az élettől megválásnak, letette érte a taksát s átadta magát az operatőrnek.

A legdivatosabb fajtája volt az öngyilkosságnak ez idő szerint az, hogy az ember kéjgázt szitt fel s ebben a gyönyörteljes alvó állapotban elhelyeztette magát egy jég szekrénybe és ott megfagyasztatott. Ekként a halál megszűnt fájdalmas lenni. E módszer feltalálójának emlékszobrot szokott emelni a hálás utókor - minden télen jégből.

AZ ANYAGCSERE.

Csak most veszem észre, hogy fentebb egy elavult szó szaladt ki a tollamból: «halál».

Halál nincsen többé, ezt már mindenki tudja; csak anyagcsere.

Azért, ha a családban valaki meghal, nem az az első dolguk a hozzátartozóknak, hogy a könyveiket pazarolják, hanem, hogy a biztosító társasághoz fussanak a polizzével, a biztosított összeget felvenni.

Temetkezésről sincs már szó többé. Valóban sajnálattal és csodálkozással tekintünk vissza balga őseinkre, kik számos hektárjait a legalkalmasabb háztelkeknek pazarolták temetkezési helyekre. S azokban millióit helyezték el a semmi haszonra nem szolgáló pompának, koporsók és kövek alakjában.

Észszerű korunkban már az élettől megvált anyagot értékesíteni tudjuk. Óriási vállalataink vannak, melyek a lélektől megvált testeket hamuvá égetik.

Semmi sem vesz kárba! A Duna jobb partján elkészített hamvakat megveszi egy nagy üveggyáros; a balpartiakat pedig egy czukorfabrikás.

Nincs többé halál, csak anyagcsere.

Eként lett az indogermánból legrövidebb idő alatt egy czukorsüveg, míg az ural-altáji átalakult egy pezsgős palaczkká.

Mind a kettőt felvásárolta aztán egy hirhedett pezsgőgyáros: a czukor borrá változott át, s mint ilyen be lett töltve a palaczkba.

Igy került össze ismét a két ellenséges vágytárs csodálatos és mégis természetes anyagcsere utján.

AZ ERÉNYŐR.

Omega kisasszony és Doblju bankár együtt szupiroztak a kabiné szeparében.

Csakhogy bölcs törvényhozóink gondoskodtak ám arról, hogy a jó erkölcs fenn legyen tartva.

E célra állítottatott fel az erényörség intézménye.

Minden resztoratőrnél készletben állnak bizonyos számú hajlott korú duenák, kik, a midőn meglátják, hogy egy úr, meg egy hölgy külön zárkába vonulnak étkezni, azonnal gardedameul odaszegődnek hozzájuk és ellenőrzést gyakorolnak, s jegyzőkönyvet vesznek föl a látottakról és hallottakról, s azokat a főerényőr nagymesternek beszolgáltatják, a ki esetleg birsággal bünteti az erény szabályainak megtörőit. Pohárkocztás - 1 fillér; csók = 2 korona; csintalan dalok éneklése = 2½ kor.; és így fokozatosan.

Csakhogy minden méregnek van már ellenmérge.

A vendégek tudnak hypnotizálni s a közjük telepedett gardedámot delejes álomba merítik s aztán szuggesztio útján azt iratják vele a jegyzőkönyvbe, a mit akarnak.

«Mit eszünk mink most?»

«Heringet.»

(Pedig őzderék szarvasgombával.)

«Mit iszunk hozzá?»

«Ó gazózt.»

(Pedig tokaji aszú - répából.)

«Miről beszélünk most?»

«Az encyclikáról.»

(Az ám!)

«Mit csinálunk most?»

«Ibolyát szedtek a mezőn.»

«Hát most?»

«Korcsolyáztok a jégen.»

A statisztikai hivatal aztán ezekből az adatokból kideríti, hogy milyen rengeteg sok ibolyát szednek Budapesten télen s milyen jól lehet korcsolyázni a jégen augusztusban a Dunán.

A KATASZTRÓFA.

Az ananász parfénál voltak; következett a pezsgő.

Ott állt már az asztalon. Ez volt az a bizonyos palaczk.

A Spiritolon segítségével megtudta Omega kisasszony, hogy ez a palaczk és ez a bor a palaczkban az ő két hajdani imádója, átalakult anyagban. Azoknak tehát a lelkeiknek is közel kell lenni.

Azt már a fén dü szíekl tökéletlen emberei is tudták, hogy az emberi lélek is láthatóvá tehető. Napjainkban az ilyesmi mindennapi látvány. Van már színház is (a tizenharmadik), a melyben csupa lelkek játszanak. Persze csak pantomimiát. Legujabb drámai válfaj. Jó üzlet. A szereplőknek se gázsi, se kosztüm.

Omega kisasszony bűvészetének minden ágát bemutatta már. Énekelt, tánczolt, tüzet fújt a szájából, a hogy egy modern hölgyhöz illik, szavalt verseket, miket a cenzura meg nem enged.

«Pur la bon bus» azt indítványozá Doblju urnak:

- Kivánod-e, hogy a két imádómnak a lelkeit, a kik közül az egyik a másikat és később magát is megölte: előidézzem.

- Nem bánom, mondá Y.

Omega kisasszony a villanyfény eloltásával egyszerre sötétséget csinált a szobában.

Akkor aztán a kés fokával megütögetve a pezsgős palaczk nyakát, így szólt:

- Delta! Indogermán ifjú! Az én kívánságomra jelenj meg!

Erre az a bizonyos villanyillat terjedt szét a szobában: a sötét falon először egy fénygomoly támadt, mely lassankint emberalakot vett föl.

Doblju nevetett.

- Tökéletesen az! Épen ilyen csámpás görbe lábu volt. Így tartotta félre a fejét, a kezét hátrafelé rakta. Ez a valóságos Delta!

Omega kisasszony ismét megkopogtatta a pezsgős palaczk oldalát.

- Gamma! Ural-altáji férfi. Az én kívánságomra jelenj meg!

Ugyanaz a tünemény ismétlődött. A dőzsölő pár előtt ott állt a hű lélekalakja a hirhedett békának.

- Servus Gamma! kiálta dévajul Doblju. Egészen ő az! Csak a monokli hiányzik a szeméből.

- Most megkísértek egy mutatványt, a mit még nem próbáltam soha; szólt Omega kisasszony. Összeverekedtetem ezt a két lelket egymással. - Delta! Ime előtted áll most Gamma, ki téged az elmúlt életben orozva megölt. Most állj boszut magadért.

S hogy a bűvmondásnak erőhatalmat adjon, felfelé fordítá a bedugaszolt pezsgős palaczkot, s a jobb kezének a négy ujja hegyét elkezdte annak a gömbölyü fenekén elébb lassan, majd hevesebben körben csusztatni. Az üveg sirni kezdett s olyan tulvilági hangokat adott, hogy a bankárnak még a műfogai is fájni kezdtek tőle.

A leány egyre sebesebben csiszolta az üveg fenekét, a két lélek elkezdett reszketni, mint mikor a lángot fujják: a palaczkba befojtott indogermán anyag, emberi haragra forralva, oly nagy mértékű szénsavat fejtett ki, hogy egyszerre csak szétrugta ural-altáji ellenfelét, a palaczkot.

Az éles üvegszilánkok felhasíták Omega kisasszonynak az orrát s eléktelenítették az arczát. Doblju urnak pedig kiüték azt a kártyán keresztül látó szemét.

Ilyen a tulvilági bosszu a XX-ik században.

SZINÁN BASA.

- Hány nap van egy hónapban?
- Hónapja válogatja. Kiben harmincz, kiben harminczegy. - Egyben pedig csak huszonnyolcz.
- Jó volna, ha úgy volna! De a mostani szép julius hónapban öt vasárnap esik és így annak csak huszonhat napja van: - Maróthy szerint, ötöt a harminczegyből, marad huszonhat.
- E bizony baj.
- És miután mégis, az astronomiai naptár szerint huszonhat forintot harminczegy felé kell szétosztani: jut minden áldott napra 84 krajczár, egy áldatlanra pedig csak 80.
- Hát az nagyon szép!
- Az igaz, hogy ha répát kapálnék, akkor csak 70 krajczárt kapnék egy napra. S még is csak kellemesebb munka a jó hüs szobában a papiroson előre-hátra tánczoltatni a tollat, mint odakinn a nagy melegben arra vigyázni, hogy a lábamba ne vágjam a kapát, vagy a mi nagyobb veszedelem: a laboda helyett a czukorrépát ne találjam kiirtani.
- Hát hiszen azért végeztél kilencz iskolát.
- És az államvizsgát is letettem. Nincs is én nekem semmi panaszom. Hálát adok a mindenhátónak, hogy ilyen biztos állásba jutottam, a hol mindennapra kijár a nyolczvannégy krajczárom s még szállásom is van s télire annyi tárgallyam, a mennyit összeszedhetek.
- No hát akkor mit téped a hajadat?
- Azért mert van! Nagyon is sok a hajam. Hamar elkoptatja a kalapot. Ez a mostani még csak három esztendő s már hogy néz ki? A tisztartó mindig azt kérdi tőlem (pedig még az utcán leveszem), hogy «meddig hordom még ezt a palacsintát?» - Palacsintát! - Hisz ez a magyar mythológiába tartozik. Van is a világon palacsinta!
- Bizony új kalapot kellene már vened?
- Hitelbe? Nem! Adósságcsináláshoz nem folyamodom.
- Félreteszünk minden nap tiz krajczárt a konyhapénzből. Én azt megtakarítom a czikória kávé. Nekem jó lesz a tej is.
- Mit? Hogy te még arról a kis kávéról is lemondj? Azt már nem engedem. Mást mondok én! Nem rég volt dolgom egy kitanult férfiúval, a ki hat évi tanfolyam után, mint végzett szalmakalap-fonó hagyta el a szegedi csillagbörtönt; én írtam meg neki az instanciáját. Hálából megtanított engem a szalmafonásra. Jön a nyár. Dívát lesz a szalmakalap. Magam készítek magamnak kalapot. - Hanem a tiz krajczárokat azért félre rakjuk: de nem a te konyhapénzedből. - Én hagyom abba a szivarozást. Rájöttem, hogy rosszat tesz. Délelőtt elrontja az étvágyat, délután gátolja az emésztést, este pedig álmatlanságot okoz. Te neked kell az új kalap a nyárra. Hisz ez a mostani még leánykorodból való. Tudod, mikor ibolyával szedtük tele a mezőn?
- Azért nem szükséges neked a te megszokott szivarodról lemondanod. Van én nekem megtakarított pénzem.
- Hol veszed?
- Hát mikor üres időm van, a béresnéknek szoktam a pruszlikjukra himzéseket varrni!

- No azt meg nem engedem többet! Hogy te ezeket a szép szemeidet ilyen megrontó munkával tedd tönkre! Az én feleségem a béresnének varrjon pénzért? Mit mond a tisztartóné; ha ezt megtudja? Inkább magam dolgozom többet.

- Ugyan mit dolgoznál még többet? Hiszen úgy is reggeltől délig, déltől estig ott irsz a kanczelláriában.

- Hétköznapi? De vasárnap is van a világon.

- De akkor meg nincs se irni való, se napidíj.

- Hát a «Szinán basa?»

- Az a te egyetlen multságod! Mikor a többi gazdatiszt urak elmennek kuglizni, te azalatt leülsz és szindarabot irsz. Ez pótolja nálad a kártyát, meg a kávéházat.

- Hát nem olvastam fel neked belőle szép jeleneteket?

- Nekem nagyon szépek voltak. Annyit sirtam rajtuk, hogy csupa öröm volt.

- De a tisztartónak is felolvastam. A meg akkorát nevetett rajtuk, hogy utoljára az oldalába állt a nyilallás a nagy kacagástól.

- Hát ez mulatságnak elég szép, de mit hoz ez nekünk a konyhára?

- Várj csak kedveském. Tudod: ez a mi méltóságos grófunk, akinek a jóvoltából élünk, áldott jó ember. Nagy kedvelője a művészetnek. Most építtetett a kastélya udvarára egy pompás theátrumot. Én csak a piktortól tudom, a ki a kuliszákat festette; mert nekem a kastélyba semmi bejárásom. Ő méltósága nem sokára nagy ünnepséggel nyitattja meg a színházát, melyben a saját szintársulata fog működni. A saját karmestere készíti hozzá a zenét. A méltóságos úr azt szeretné, ha még az előadandó szindarab is a saját uradalmából kerülne ki. Egy hét előtt azt mondja nekem a tisztartó: hallja maga diurnista! Meg van-e már fejelve az a komédia? - Mondok: Csak az utolsó ráspoly hiányzik még. - «Sohse gyaluljon, ráspolyozzon rajta többet, hanem hurcolja ide: aztán majd én átadom a karmesternek.» - Le sem engedte tisztázni. - Ott van már a kezében. - A legjobb auspicziumaink vannak. - Azóta minden nap izenget a karmester úr, hogy még ide kellene neki egy stanza, amoda egy mádrigál: meg egy couplette, meg egy románcz: kiváltképen chorus!

- S te azt mind tudod, hogy micsodák?

- Tudom-e? Hisz az államvizsgán is kitűnőt kaptam a magyar költészetből. Azóta a tisztartó is sokkal nyájasabb hozzám. Bizonyos, hogy elő fogják adni a Szinán basát a grófi theátrum-ban.

- No az bizony nagy dicsőség lesz!

- Mit dicsőség? Hát a remuneráció! A mi szeretett grófunk gavallér ember. Senkit sem hagy jutalmazatlanul. Meglásd, hogy lesz neked új kalapod, s nem kell érte se pruszlikokat kivarnod, se a cikoriáról lemondanod. S csak az első lépés sikerüljön. Majd lesz még én belőlem más is, mint napidíjért körmölő diurnista.

(Kopogtatnak az ajtón. Livrées inas lép be, borítékba zárt levélkét adva át a napidijasnak. Reszkető kézzel felbontja: elsápad.)

- Adj egy pohár vizet. Elszédülök. A méltóságos gróf úr hivat magához. Megyek azonnal - sietve: - kötelességemnek tartom. Adja át legmélyebb üdvözetemet.

- Frakkot, frakkot frissen! De jó, hogy ezt zálogba nem tettük. Fényes-e a csizmád? Hadd hozzam a kefét! Hát ez a nyakravaló hogy van felkötve? Skandalum! Ezt a zsiros kalapot csak nem teszed fel a frakkhoz. Itt a megtakarított pénzem. Végy magadnak utközben egy czilindert a kalaposnál!

- Élet vagy halál! Úgy érzem magam, mint a kit a vérbiróság elé idéznek. Asszony! Feleség! Ha reményeim teljesülnek, a legszebb kalapot hozom neked haza, a mi csak a masamódnál kapható.

- Hadd igazítsam meg a hajad.

- Nem! Nem! Csak a kezedet tedd a fejemre, áldj meg. S aztán imádkozzál. Van Isten az égben.

- Hát a kesztyűd? Itt van: nesze.

(Napidijas elrohan, s csak útközben veszi észre, hogy a vőlegényi kesztyüből kihizott, a mióta a felesége kosztján van. Asszonyka otthon marad, s nyugodt lélekkel lát a konyha után. Palacsintát készít, még pedig az utolsó maradékával a barack-lekvárnak, a mit a kasznárnétól ajándékba kapott. Ez az «ő» kedvencz eledele!)

(Félóra mulva betöri az ajtót a hazarohanó férj; a kibérelt czilinder klakknak lapitva a hóna alatt, nyakravalójának a csokra hátul a nyakcsigáján; liheg, mint a kit a vízből huztak ki; szemei kimeredve, arcza sápadt: összevissza beszél.)

- Szinán basa...: a méltóságos gróf... száz forint... Hivatal... nyolczszáz forint... királyi operaház... Itt a kalapod.

(De a hol annak a kalapnak kellene lenni, az az összeszorított ökle, a mit nem enged szét-nyitni; kimerülten lerogy egy szalmaszékre. Végre gondos ápolás s egy pohár víz serkentő hatása mellett annyira magához tér, hogy artikulált mondatokat lehet belőle kivenni, a melyeknek logikai rendbe szedése után kivilágosodik az egész tényállás.)

A műpártoló mæcenás igen is nagyon szépnek találta a Szinán basa énekes színművet; igen is elő fogja adatni a saját színpadán, sőt be fogja ajánlani a budapesti királyi operaháznak is előadás végett. Szerzői díjul egyelőre ad a költőnek száz forintot. Majd tantiemek is lesznek. És hogy jövőre nyugodtan szentelhesse magát a muzsának, kinevezi a napidijast magán irtokának nyolczszáz forint fizetéssel, kevés dologgal. Akkor aztán kinyitja a görcsösen befogott markát: «Itt az új kalapod!» a nyolczrétbe hajtott ujdonatuj százasa!

- Én pedig palacsintát csináltam a számodra barackkízzel.

- Nem! Ennyi boldogság egy napra! Ez álom. A kakas egyet kukorit s felébredek belőle.

- Azt a kakast pedig megsütjük vasárnapra pecsenyének!

S azóta ismét 30 és 31 napja van a hónapoknak, egynek pedig 28 vagy 29, a hogy az astronomus kicsinálta.

S fél év mulva csakugyan előadták Szinán basát, a kis diurnista darabját a magyar királyi operaházban, tetszés mellett.

Az egész mesében az a legjobb, hogy igazán megtörtént.

Még is jó ember volt az a Szinán basa!

A GLORIÁS HÖLGY.

(Egy Amerikában járt barátom elbeszélése.)

Buffalóból utaztam gőzösön Chicagóba.

Utitársam volt egy new-yorki jó ismerősöm, egy nagy trafika tulajdonosa, a kit nem is fogok másként czimezni, mint trafikás.

Egyátaljában az egész elbeszélésemben nem fog előfordulni egy előnév, vezetéknev, keresztnév. Mindnyájan anonymok maradunk.

A gőzös egyike volt az elsőrendű propellereknek, csupán utazók számára berendezve, egyedül Amerikában ismeretes komforttal.

Engem a tarka vegyületű társaság érdekelt, sokkal jobban, mint a partokon pompázó kéjlapok és parkok szakadatlan sora.

A bolygó tömeg közül, mint egy uralkodó planéta tűnt ki egy deli hölgyalak. Sugár termet, telt idomokkal, királynői büszke tekintet. De volt is mire büszkének lennie! Azok az ajkak, azok a szemek! Hát még az a dúsgazdag aranyveres hajzat, mely zilált tömegben omlott alá a kerek kalapja alól, ki tudja meddig? Azt hiszem a sarkáig. Méterszalag nem volt nálam, hogy pontosan feljegyezhettem volna.

Elegáns uti toalettje volt, zsettel gazdagon himezve, derekán arany öv. Füleiben csillagnagyságú szolitérek. Legyezőjén Watteau-festmény.

Azt rebesgették felőle, hogy sokszoros milliomos petroleum-királynő, független állású hölgy. Egészen úgy nézett ki.

Természetesen egész serege az udvarlóknak rajongta körül, a kikkel ő folytonosan csevegett, s nem sajnálta a mosolygás közben gyönyörű gyöngysorfogait közszemlére bocsátani.

Az udvarlók közül különösen észrevehetővé tette magát egy filigránmunka kis gavallér, a ki rendkívül magas fehér kásztor-kalappal igyekezett a termete hiányát helyreütni, s mikor a deli hölgygyel beszélt, a lába hegyére emelkedett, hogy elérje annak az arczát. Mindig beszélt. A propeller kelepe nem forgott olyan sebesen, mint az ő nyelve.

A másik udvarló ellenben egy hórihorgas góliát volt, széles, csontos ábrázattal, hosszan lelógó kotletekkel, lüktető orrczimpákkal. Erről az volt a hír, hogy egy gazdag bukanié (marhatenyésztő).

Aranyláncz annyi volt rajta, a mennyi ráfért. A nyakában, a kézcsuklóin, a zsebéből is lógott ki egy.

Ennek meg le kellett hajtani a fejét, ha a hölgygyel akart beszélni, olyankor villogtak a nagy kiülő szemei.

Az egyik egyfelől, a másik másfelől szárnyalta a hölgyet, a ki büszkén sétált kettőjük között alá s fel a linoleumos födélzeten.

Egyszer valami ékszer esett le a hölgyről.

Első látásra azt mondanók, hogy kőson tyű. Olyan, mint a karperecz. Aranyból van, smaragdokkal díszítve. A divatvilágban jártas világfi azonban jól tudja, hogy ez nem brazelette, hanem zsambelett! Elegáns amerikai hölgy visel ugyan nehéz arany ékszert, de nem a kézcsuklóján, a hol mindenki látja, hanem a bokája fölött, a hol csak esetlegesen látható.

Onnan esett le az arany kösöntyű.

A két udvarló egyszerre kapott utána. Mind a kettő felmarkolta.

Aztán dühös vita támadt közöttük, hogy melyik legyen közülök az a szerencsés, a ki ezt a rendeltetése helyére ismét felkapcsolja?

A versenygés élet-halál harczzá ígérkezett elfajulni.

Ekkor a hölgy azzal vetett véget a vitának, hogy kikapta mind a kettő kezéből a kösöntyűt - és kidobta azt a folyóba.

Ezt az ékszer nem látja többet senki, ha csak Polycrates csukájának az utódja ott nem settenkedik valahol a vizekben.

Ez a tény egyszerre megalapította az aranyhajú hölgy hírnevét.

Kaczér hölgy feltette volna a lábát a padra s úgy kapcsolta volna fel a bokájára a leejtett kösöntyűt. Ő beledobta azt a vízbe s nem bocsátotta közbámulatra a bokáit. Pedig tehette volna.

A két udvarló erre visszamaradt disputálni.

A szép hölgy pedig folytatta egyedül a sétáját.

Az én barátom, a trafikás, mindezzel nem törődött. Fogott magának két hajósszéket, az egyikre ráült, a másikra feltette a lábát s olvasta a Newyork Heraldot, hátulról kezdve.

A középfedélzeten ez alatt egy egészen ellenkező szccéna játszódott le.

A gépház üvegfalának támaszkodva ült egy öreg ember, kopottas, durva öltözetben; ősz haja az arczába csüggött ziláltan. Mereven nézett maga elé, csak szemeinek koronkinti rémes elmeredése mutatta, hogy él. Különben egészen hasonlított a Barnum muzeumban látható viaszalakokhoz.

Mellette állt egy fiatal, szilfid termetű leányka, ideálszép halovány arczzal, egyszerűen lesimított szőke hajjal, nagy kék szemekkel.

S a mi legfeltűnőbb volt e madonnai arczon: egy vékony veres vonal a homlokán, mely mint egy glória vonult rajta végig.

A leányka gitározott és énekelt valami szomorú románczot.

Koldulni nem szabad, de énekelni szabad.

A fiatal leányka nyilván abból a czélból énekelt és gitározott, hogy a jószívű közönség dobjon egy-egy sixpencet annak az öreg embernek a földre tett kalapjába.

Az aranyhajú hölgy odajárult a leánykához s felszólítja őt, hogy mondja el a balsorsának a történetét.

Az utazó sereg körülállta őket; magam is odatolakodtam.

Utitársam, a trafikás, olvasta a regényt a Tárczában.

A karcsú leány szép szimpiás hangon mondá el a valóban megható katasztrófát, mely belőle és ősz atyjából hontalan koldusokat csinált.

Atyja farmer volt az Arkanzász államban. Volt viruló gazdasága, szép háza, nyájai, gulyái; három derék fia. Egy éjjel a csippevász indiánok megrohanták a tanyájukat orozva; rájuk gyújták a házat. A férfiak hősileg védték magukat, de egyenkint elestek a vad indiánok tomahakk csapásai alatt. Az ősz apa látta gyermekeit lemészároltatni, egész vagyonát a lángoktól elemésztetni. Ez mind nem volt elég. A rézbőrűek egyetlen leányát is elfogták s

azon is végre akarták hajtani azt a borzasztó műtetet, a scalp levágását. Már megtették a metszést a homlokán végig, a midőn előrohant az erdőből a köztársasági önkényes lovasság s szétverte az indiánokat, kiszabadítá a halálra szánt leányt. De már akkor az apa meg volt örülve. Gyermekének elvesztése megölte a lelkét. És a leánynak, a míg csak él, mindig ott marad az indus késének a nyoma a homlokán, mint egy veres homlokszalag.

Igenis, mint egy glória a martyrhomlok körül.

Az egész társaság könyekig volt meghatva.

Az aranyhajú hölgy nem szólt semmit, hanem átkarolta a fiatal leánykát s aztán lekapta fejről a kerek kalapját, maga egy szuverén aranyat dobott belé s azzal a leányka kezét karja alá vonva, elindult könyöradományt gyűjteni a forradalom áldozatai számára.

Legelőször is az udvarlóit vette elő.

A fehér kalapos egy öt dolláros grénbakkot akart a kalapba tenni.

A hölgy nem fogadta el.

- Ah uram! Ön, a huszemeletes ház tulajdonosa! Öt dollárral akar engem megsérteni? önnek legalább husz dollárt kell adni.

A kis gavallér engedelmeskedett: aranyakat adott.

Akkor a bukaniéra került a sor.

Az összefonta a karjait a mellén.

- Nem! Miss! Én ingyen sohasem adtam semmit. Hanem, ha ön ad nekem ebből a szép arany hajából egy fürtöt - no csak egy tincset - hát akkor én azt az egész összeget, a mit ön itt ennél a társaságnál beszéd, megduplázom.

Az aranyhajú hölgy egy szót sem szólt; az övé csüggő kigyóbőr-táskából kivett egy parányi ollócskát s ott az egész társaság előtt levágott egy hosszú hajsugárt dús hajzatából s azt az ujjja körül csavarva, odanyújtá a bukaniénak.

Az rögtön elzárta azt a hajcsomót a lánczáról lefüggő medáljába s fejbólintással jelezé, hogy áll az alkú.

Ez roppant szenzációt keltett a társaságban! Most már ugyancsak mindenki belenyúlt az erszényébe, hogy a bukaniét lefőzzék! Magam is hozzájárultam tíz dollárral, a mit a bájos hölgy egy elragadó mosolylyal köszönt meg.

Az utitársamat is felszólítá az adakozásra, de a trafikás azt mondá, hogy «nó!» és egy fillért sem adott. Olvasta a legújabb baleseteket a lapból.

A gyűjtés eredménye, megszámlálva, kiadott ötszázharminczöt dollárt.

A bukanié egy szemhunyorítás nélkül fizetett. Az egész összeget odatolták az öreg farmer kalapjába.

A leánya örömpesve mutatá a pénzt az öregnek.

- Nézd, apám! Arany! ezüst!

Annak egy vonás nem mozdult az arcán. Még az aranyat és ezüstöt sem látta. Érzéketlen volt minden iránt, a mi körülötte történik.

A bukanié fényeskedni akart; mutatta, hogy nincs inye ellen az érvágás; még megtetézte a nagylelkűséget.

Felszólítja a glóriás misst, hogy atyjával együtt legyenek az ő vendégei a tabledot-nál. A miss elfogadta mind kettőjük nevében.

Úgy kellett neki kézen fogva vezetni az öreget.

A véletlen úgy hozta, hogy én szemközt ültem az asztalnál a szerencsétlenekkel.

Mondhatom, hogy megható látvány volt, a midőn ez a mártir arcú leányka a magával jól tehetetlen embert etette és itatta. Úgy kellett neki minden falatot a szájába rakni, a fejét tartani, a míg iszik. Közbe gyöngéd szavakat sutogott a fülébe s lopva megcsókolta a halavány arcát.

Én egészen el voltam bájoltva e látványtól.

- Minő arany szív! mondtam a mellettem ülő trafikásnak. Valódi ó-testamentomi regék közé való jelenet.

- Ühüm! monda a trafikás, fogaival ropogatva a háromszögletű amerikai diót.

Azt mondhatom, hogy fájt a szívem, midőn Chicagóba megérkezve, el kellett válnom a mesébe illő nemes alaktól, a kinek glória környezte arcát sohasem fogom elfelejteni.

- Valjon fogom-e őt még az életben látni valaha? sóhajték fel az utitársam előtt.

- Meglehet.

A legfényesebb vendéglőbe szálltunk: a Hotel du Monde-ba.

Az átöltözést elvégezve, bementünk a trafikással a pazar fényvel berendezett étterembe. Villanyvilágítás volt mindenütt.

S a tündéri világítás mellett ott láttuk egy kerek asztal körül ülni az aranyhaju delnőt, a fehér kalapos udvarlót, a glóriás hölgyet és az ősz farmert. Strassburgi pástétomot ettek s bordóit ittak hozzá. Mondhatom, hogy jó étvágyuk volt, s az örült farmernek senki sem rakta az ételt a szájába, rátalált magától is. Koccintott a többiekkel is, s nagyon jókat nevetett közbe.

A trafikás felvilágosított.

- Barátom, ez egy vándor tolvajtársaság. Így szokták az utazó publikumot megadóztatni.

- Hát az a scalp vérnyoma ott a hölgy homlokán?

- Az anilinnal van odafestve.

- De a vízbe dobott kősenyű?

- Az czinkből van, a minőt negyven centért árulnak az utcaszögleten.

- Hát a levágott hajfürt?

- Hamis haj.

- E szerint az egész komédia csak a gazdag bukanié kifosztására volt színre hozva?

- Várjunk csak egy pillanatig!

A gömbölyű asztalnál még egy üres hely volt.

Nemsokára jött a fentartott hely gazdája, fekete frakkban, fehér mellényben és nyakravalóval. Tökéletes korrekt viseletű gentleman volt. Udvariasan üdvözölt mindenkit; a gomblyukában volt egy gardénia. Leült és rendelt magának három tuczat osztrigát meg egy palaczk jeges pezsgőt.

Ez meg a bukanié volt.

- Nem adná ön kölcsön a New-York Heraldját? mondám a trafikásnak.
- Addig kellett volna önnek az ujságot kérni, a míg nem adta oda nekik a tíz dollárját.

A RÉGI SZÉP RESTAURÁCZIÓK.

Az 1848/9-iki szabadságharcnak egyik legfényesebb napja a piski hid körüli ütközet. A hidat már elfoglalták az osztrákok, ekkor azt mondá Bem: «Ist die Bruken verloren, Siebenburgen verloren!» s erre a 11-dik zászlóalj, az Inczedy csapatja szuronyszegezve vívta vissza az elvesztett hidat, s a hadállást mindvégig megtartotta aztán a magyar sereg.

Ebben az elkeseredet harczban a veres pántlikás önkéntesek is résztvettek, s helyreállították a nemzetörök becsületét. Különösen kitűnt egy őszbevegyült szakállú önkéntes e csapatból, ki puskaaggyal verte szét az ellenséget az elfoglalt ágyú mellől. Az ütközet után a vezér különösen megdicsérte a vitézlő hazafit, a mire ez nagy flegmával azt felelte:

- Mi ez mind a Papszász restaurációjához képest?

Hát neki az egész piski ütközet csak longa méta lapdázás volt! Hanem az a bizonyos tisztujítás, az volt a valami! Ott neki kilencz lyukat ütöttek a fejébe, s ugyanannyi fehér tollasnak törte ő be a fejét!

Pedig hát nem az volt a leghiresebb restauráció a században. A megyének a neve nem akar az eszembe jutni, a hol ez végbe ment; a negyvenes években történt. A tisztujítás napján korán reggel felgyülekezett mind a két tábor a megyeház udvarára, a hol a tágas kőfallal kerített térnek két oldalán elkülönítve állítatának fel, jelöltjeik nevét lobogtató zászlóikkal. Előre lehetett látni egy tekintésre, hogy a zöld tollasok nagy kisebbségben vannak a veres tollasok felett. A lefolyt éjszaka sokat eltántorított. Erős volt a kapacitáció! Jártak a tallérok. Sok ember megrágt a szijat: renegát lett és dezertált. Nagy volt az elkeseredés a zöldtollas táborban. Etetés, itatás, nemes érzekkel való nyomatékozás mind alkotmányosan bevett módszerek. A hogy nagy Frigyes mondta: a hadjáratban azé a győzelem, a kinek a zsebében marad az utolsó tallér. Azonban ennek ellenmódszere is van, a mit az uzus a praxisnak megenged. Azon az oldalán a megyeház udvarának, a hol a zöld tollasok álltak, kezdett el a nemes vármegye valami új börtönfélét építtetni, a falak csak félig voltak készen, a sok téglá ott hevert rakáson.

Fenn a megyeház termében nagy volt a vitatkozás a kandidatura fölött, a szónoklatok lehallatszottak az udvarra; lenn az udvaron mind a két tábor rekedésig ordította az alispán jelöltjei nevét, míg végre egy órai láрма után megjelent az erkélyen a nagy fekete tábla ezzel a felkrétázott szóval:

VOX.

Kezdődik a szavazás.

Mielőtt megkezdődnék, bezárják a megyeház kapuit, bejönni nem szabad többé; a leszavazott nemes urakat a kis ajtón bocsátják ki az utcára.

Ebben a pillanatban elkezdi a téglazápor hullani a veres tollasok fejére onnan az építmény felől.

A veres tollasok nem vették tréfára a dolgot, s nagy rohanással futottak a kapu felé; boldog volt, a ki a téglából nem kapott. Néhány percz alatt tiszta volt a veres tolltól a vármegyház udvarra. De még ez a taktikai siker nem volt elég a zöld tollas tábornak. Ők még kellő mértékben ki is akarták használni a győzelmüket. Utána rohantak a futó ellenfélnek, kiverték a városból s még a városon kívül is, a sík mezőn, az országúton püfölték végig a hitehagyottakat.

Ez alatt azonban megérkezik a város másik oldaláról egy elkésett csapatja a veres tollasoknak; a kik messze földről jöttek s útközben nagy lelkesedést ittak a tanyán. Voltak százötvenen.

Ezek nyitva találván a megyeház kapuit, szépen berukkolának, s látva, hogy a vox ki van írva a fekete táblán, követelték, hogy kezdődjék hát meg a szavazás.

Meg kellett kezdeni. A veres toll egyedül volt az udvaron.

Mire aztán a zöld tollas tábor visszakerült a vármegyeház udvarára, már akkor zárt kaput talált maga előtt. Odabenn folyt az alkotmányos aktus.

Ők voltak ezerötszázán: a veres tollasok pedig csak százötvenen. - Hanem az utóbbiaknak vasvilláik voltak. A megyeháznak rácsos kapuja volt; a mint azt a zöld tollasok be akarták törni, a veres tollasok vasvillákkal szúrkálták őket agyba-főbe; a megsebesültek jajgatására megfélemlített az egész tábor, abba hagyta az ostromot. És ekkor az a százötven verestollas kirontott a fokosaival, vasvilláival a zöld tollasokra. S ugyanazon az úton, a melyen egy órával elébb ezek verték ki a városból az ellenpártot, megűzték ezek a győzteseket vitézül, s aztán visszatértek szép rendén voksolni.

VÁROSI TISZTÚJÍTÁS.

Hogy hajdanában a királyi városokban is divott a restauráció, még pedig a megyei választásoknál még szigorúbb szabályok szerint, t. i. évenként megújítva, annak bizonyosságát találjuk egy 1681-ben kiadott krónikában, melyben a kassai bíróválasztás szertartásai vannak leírva.

Minden évben, háromkirályok napján az első hajnali harangszóra minden kapuját bezárták a városnak s azon percztől fogva a déli harangszóig senkinek sem szabad a várost elhagyni. Se oda bejönni.

Hajnalhasadtakor a város főrmendere maga köré gyűjti a száz tagból álló külső tanácsot; melyben egyenlő számmal vannak képviselve a város lakói, nemzetiség és vallásfelekezet szerint. 33 magyar, ugyanannyi német, és tót; - kálvinista, lutheránus és pápista. Századik maga a főrmender.

Ez a száz kiválasztott férfiú állapítja meg szavazás után, hogy ki legyen a következő évben a kassai bíró? Maradjon-e a régi, vagy új következze után.

Ha a százak között megállapodás jött létre: akkor az egész külső tanács kivonul proczeszsióban a temetőbe. A temető ez alkalomra vastagon be van terítve szalmával.

A mint a százak egybegyűltek a temetőben, kiküldik a heroldot, hogy hívja meg a küldő tanács nevében az új választott bírót a körükbe.

Mikor az új választott bíró megindul, megszólalnak a város tornyaiban valamennyi harangok s addig el nem hallgatnak, a míg a bíró a városházára vissza nem érkezik.

Jön pedig a bíró egy újdonszerű szekéren, mely elé hat fekete ló van fogva. Az a szekér pedig meg van rakva simára gyalult hosszú tölgyfa-hasábokkal.

A szekeret kísérik a város czéheinek mesterei, templomi zászlóikkal és mesterségeiket bizonyító jelvényeikkel, melyeket később a bíró házában leraknak.

A mint a temetőbe ért a diszmenet: a főrmender kikiáltja a választott bírónak a nevét; a melyre a jelenlevők háromszoros vívátot kiáltanak, a városi trombitások és dobverők háromszor üdvriadót recsegtetnek, az új bírót a két legidősebb tanácsúr egy karszékebe leülteti, s arra a négy legifjabb tanácsúr felemeli őt karszékestől a vállaira.

Akkor azután a fűrmender e szavakat intézi hozzá:

«Így fog tégedet Kassa városának közönsége egész biróságod alatt a vállain hordani, ha városunknak, hazánknek és vallásunknak híven fogsz szolgálni. Ha ellenben árulóvá lennél a város, a haza és a vallás ellen: ama hasábfákból, a miken idejöttél, fogunk máglyát rakni a számodra, itt ezen a helyen, a temető kertben s ezen égetünk meg.»

(S egy ízben szavuknak is álltak a kassai polgárok.)

Innen azután visszatérnek ismét a városba és sorra járják minden felekezet templomait s mindegyikben isteni tiszteletet szolgáltatnak: a kálvinista templomban magyar, a pápistában német prédikáció tartatik - bevett szokás szerint rövid. Annál hosszabb azonban a lakoma, melyet a város az új bíró tiszteletére rendez, melyhez hivatalos minden czéhbeli polgár, külső tanácsos, pap, katonatiszt és egyházfi. A lakoma alatt a városi kórus, a regenschori vezénylete alatt mindenféle betanult vocal és instrumentál zenedarabokkal emeli az ünnepély magasztosságát. - Ebéd után a város fiatal legényei kopja-szúrással és lóháton való dulakodással fejezik ki hazafias délczeg jókedvüket; éjjelre nagyszerű örömtüzek a hegyeken, s általános lámpa-kivilágítás rekeszti be az ünnepélyt.

Így ment végbe a városi restauráció ezelőtt kétszáz esztendővel.

SZÉL GÁSPÁR UTÓDAI.

Ki volt az a Szél Gáspár?

Szél Gáspár volt egy nevezetes poéta a század elején.

Írt verseket nagyon sokat. Hogy azok nem maradtak meg az utókor számára: annak bizony nem a szerző az oka, hanem az irigy kiadók, a kik abban az időben, a midőn Szél Gáspár élt, még nem jöttek a világra. Ez is egyik kiadói furfang: elkésve születni.

Egyszer ugyan Szél Gáspár összegyűjté a költeményeit s beállított az egész batyúval a derék nagy Mæczenáshoz, a gyallai földesúr Tajnay Mihályhoz: azt követelte tőle, hogy nyomtattassa ki az ő összes verseit.

- Kinyomtattassam. Dehogynem nyomtattatom ki! mondá a Mæczenás, s átvéve az egész háti kosár poémát, kiszolgáltatót azt az ispánjának, kellő utasítás mellett.

Éppen búzát nyomtattak a szérűn: az ispán odavitette a verseket; kitelt belőlük egy egész «ágyás.» Négy ló kinyomtatta valamennyit szépen. Fel is szórták. Polyva lett elég; de mag nem maradt.

Egy költeménye mégis megragadt az emlékezetemben. Az elemi tanítók szokták vele ijesztgetni a gyermekeket az én sexta koromban.

«Mester Mátyásnak
Selyem gatyásnak
Verseket

Visz a kasznárom,
Ki több, mint három
Eszkendős.»

Arról is volt azonban tudomása Szél Gáspárnak, hogy nem csak rimes versek teremnek a Helikonon, hanem mértékes versek is. Szél Gáspár ezt a technikai feladatot akként oldotta meg, hogy megmérte czérnával az első és második sort a megkezdett versből; a harmadik és negyedik sornak aztán ezen czérnán kötött csomók adták meg a mértéket. Poéta diák korunkban úgy hitták a rosz metrummal szégyenkedő poémát, hogy «Szél Gáspár czérnája.»

Később egy méltó utódja támadt Szél Gáspárnak, egy jobb sorsra érdemes, buzgó felvidéki Tyrtaeusban, a kinek a szájhagyomány ezt a distichont tulajdonítja:

«Róka szoros egykor nagy ehetném lyukba bebújta.
Dombos az oldala lett: nem lehet ám gyere ki.»

(Tudniillik, hogy a róka felfalta a nyulat, mely a vadászok elől bebújt az odúba s jól lakva, nem tudott a lyukból visszavonulni.)

Hogy sok ilyennemű remekműve láthatott gyertyavilágot, azt engedi sejtenünk az az epigramma, a mit Vörösmarty írt hozzá:

«Édes Malakidesz, ucseg Isten nem te magyar vagy.
Muzsa tied meg van egy szuka tót kutya mert.»

Követte e nyomdokokat a híres Puskás Márton, a kinek keze szennyét már megtaláljuk egy némely vidéki kalendárium lapjain. Azok között ez a legszebb

«Láttam ama híres szigetvári Zrinyit
Mozgatni inyit.

Úgy vágta a török kozákokat
Mint a mákot.»

Még közelebb esik hozzánk Vojtina Mátyás, a kit Arany János didaktikai költeményei bolt-czimeréül választott.

Vojtina Mátyás Bernát Gazsinak az inasa lett volna, ha hivatását komolyan vette volna.

Bernát Gazsi maga is a hajdani Józsa Gyuri iskolájának a baccalaureatusa volt: a kinél a gazdatisztnek az volt a konvencziója, hogy «fizetés semmi, hanem szabad lopás.»

Ezt az axiomát azonban Bernát Gazsi egy clausulával tökéletesítette:

- Édes Vojtina Mátyás, nekem az ellen, hogy lopj, in theoria semmi kifogásom: hanem in praxi az ellen, hogy én tőlem lopj, ünnepélyesen tiltakozom.

Tehát ez a Vojtina Mátyás örökitette meg a nevét azzal a harczi dalával, melyet 1849-ben írt a magyar hadfiak felbuzdítására:

«Egy kis halál nem tesz sokat:
Őseinknek szintűgy volt!»

Ehhez az iskolához tartozott (mert iskola ez!) Petőfinek a székesfehérvári szállásadója is: egy becsületes kézműves mester, ki a versírás mesterségébe azt az újítást hozta be, hogy minden szó elé egy «s» betűt tett. Egyszer Petőfinek, a míg a színházban járt, az inas gyerekek elhányták az írotollát; mikor legjobban irhatnékja volt, nem volt mivel, aztán lúd sem volt a háznál, hogy más tollat húzhatott volna ki a szárnyából. (Aczéltollal még akkor csak a grófok írtak.) Megszánta a szállásadó mester s oda kölcsönzé neki a saját «költői tollát.» De csak azon feltétel alatt, ha e nagylelkű pályatársi segítséget ő is megörökítheti Petőfi költeménye alá írott distichonban.

A distichon hangzott ekképpen:

«S nem találja s pennáját
S nem teheti s munkáját.»

No hát hajdan ez a genre csak egyesével bukkant elő; de most már egész felekezetté szaporult az. A vad pœzisnak bacillusai vannak! Mikor egy királyhymuszra, egy balladára pályázat hirdetődik, százával bujik elő, mint zápor után a vargánya, a Szél Gáspár ivadéka. Pardon vargánya! Hisz ez megehető; ezek valóságos pöfetegek, a mikből boszorkányliszt porlik fel, a mint felnyitjuk. S mikor meg egy Teleky-, egy Karácsonyi-drámaverseny indul meg, előtámadnak a Szél Gáspárok óriásai. A legtöbbnek sejtelve sincs a verselésről, a szófűzésről: írnak olyan nyelven, a minőn soha senki sem beszélt; hosszú frázisokban egy árva gondolat nélkül; a ki valami bolondot tud mondani: az már zseni közöttük. S ezekkel soha sem hiteti el senki, hogy ők nem lángelmék, nem csillagok, a kiket az irigy pesti írók lehajigálnak az égből: - s ezzel gyakran elrontják az egész életüket.

Nem régiben egy nagy magyar városban egy jó keresetnek örvendő derék szabómestert csipett meg a helikoni bögöly ilyen formán. Azt álmodta, hogy ő neki íróvá, világreformátorrá kell lenni. Ott hagyta a jó üzletét, a jövedelmező műhelyét s feljött Pestre írónak. Most aztán panaszkodik, hogy az éhhalállal küzd.

De hát, édes atyámfia! Hogy lehet valakinek éhen halni, a kinek az úr Isten varrótút adott s a ki annak a tudományát tudja? Az a varrótú ad kenyeret is, becsületet is: Szél Gáspár tolla nem ad.

Majd mondok én legközelebb egy mesét a varrótúról.

HÁNYFÉLE A BECSÜLET?

Szép mondás volt az egy bírótól: «én csak egyféle becsületet ismerek.»

És igaza is volt. Úgy is kell!

A törvényszék nem mészárszék, a hol a húst minőség szerint mérik: más ára a szegénynek, a tarjának, meg a felsálnak. A ki a bíró elé hozza a becsületét, annak csak egyforma minőségből mérnek; ott nincs kövér becsület, vagy ösztövére becsület. A bírónak azért van a serpenyő a kezében, hogy megmérje rajta, hány gramm lett belőle elvéve; a szerint taksálja a birságot. Kié volt, mié volt a becsület, ahhoz neki semmi köze. Ez az igazi jogegyenlőség - a bíró előtt.

De másképen van ám a becsületkérdés a nagy bíró: a világ előtt.

Azt mondja egyik dzsentlmen a másiknak: «oh, te tolvaj! oh, te svindler! oh, te zsebmetsző!» - Azonban kártya van mind a kettőnek a kezében s kártya közben nem sértette meg vele a másik úrnak a becsületét; mikor fölkelnek egymás szivarjáról rágyújtanak s haza mennek. - Ha kártya nélkül mondta volna ezeket: nagy becsületsértést követett volna el vele.

Ellenben, ha egyik dzsentlmen a másiknak arra a kérdésére, hogy «mikor fizeted már ki a váltódat, a mit rajtam exekváltak?» azt feleli, hogy «nem vagyok én próféta!» hát ezzel a becsületén semmi csorbát sem ejtett. Ha ellenben kártyázás közben csinálta azt az adósságot s azt 24 óra alatt ki nem fizeti, elvesztette a becsületét s ki van tiltva minden társaságból.

«Te áruló! Te szédelő! Te kókler! Te hitszegő!»

Becsületsértés ez? Oh nem! Csak képviselőházi nyájaskodás. A folyosón künn - ott már becsületsértés volna.

Ha egy bankár elmulasztja ultimóban kiegyenlíteni tartozásait, elvesztette becsületét: azt ünnepélyesen kiharangozzák a börzéből. - Nojszen, győzne harangozni a kaszinó kapusa, ha ott is ez volna a becsület-regula!

Ellenben, ha ugyanannak a bankárnak a differenciák kiegyenlítése alkalmával beütik a kalapját a fejébe, szépen kivasaltatja a kalapját s nem szól felőle senkinek; de ha dzsentrinek nem nyújt vissza kezét, aki elé ő kezét nyújtott: az becsületsértés s orvoslást követel - vassal és nem vasalóval.

Egy virágcsokorral való megkínálás lehet az egyik hölgyre nézve becsületsértés, a másikra nézve nem az. Volt már a bíróság előtt olyan eset is, hogy egy poéta szerelmes verset írt egy kisasszonyhoz, a ki ezt becsületsértésnek vette s ugyancsak meg volt akadva a bíró, hogy mit ítéljen ez ügyben! Nem tudom, mi lett volna belőle, ha a vádló meg nem bocsát a vádlottnak.

Két színésznő összekap azon a becsületkérdésen, hogy melyiket illeti meg az első ülés a páholyban? A két férj ezért megverekszik s egyik agyonlövi a másikat. A színésznői becsület ennyire érzékeny. Ez Magyarországon történt. Ellenben Párisban két híres színésznő érzékenyen összetűzött: madame Theo és madame Judic. Madame Judicnek a férje odament madame Theonak a férjéhez s úgy vett rajta elégtételt, hogy varratott vele magának egy frakkot. Madame Theonak a férje t. i. szabó volt.

Volt egy hirhedt affér, a miben magam is voltam egy ideig szekundáns, a minek az volt az alapja, hogy egy szerkesztő azt írta egy íróról (a ki különben garszon ember volt), hogy éjente gyanus utcáknak jár fiakkere. Becsületsértés-e ez? Tessék bíró elé vinni! Csak úgy tudunk a komplikált becsületügyből kiszabadulni, hogy a szerkesztő leköszönt az állásáról.

Egyszer Gyulai Pál megkritizálta Tóth Kálmánnak a költeményét s a szerelmes verseiről olyan formát mondott, hogy azok nem valódi érzelemmel vannak írva. Úgy de Tóth Kálmán azokat a menyasszonyához írta s annál fogva megesett az, hogy a kritikából becsületkérdés lett s Tóth Kálmán meglőtte Gyulainak a lábát. No, ha a kritika becsületkérdés számba menne, akkor nekünk már Gyulaival torpedókkal kellene egymásra lövöldöznünk.

De hát, hogy a legáltalánosabb becsületbeli fogalmakra térjek: ugyan becsület-e az, ha egy férj a feleségét megcsalja?

Úgy-e, hogy nem az?

És azért becsületsértés-e az, ha valakire azt mondják, hogy a saját feleségét megcsalja s a másét elcsábítja? Kirekesztik-e azt a kaszinóból, a klubból, az országházból? Úgy-e, hogy nem rekesztik? Tehát az és nem az?

S ha én azt mondom, hogy azon urak közül, a kik most ezt a lapot olvassák, annak, a ki így bánik a becsülettel, toll nőjön az orrán: tíz közül hány fog az orrához kapni? Keveset mondtam: ezret kellett volna mondanom.

És azért mégis megtörtént rövid idő alatt, hogy három igen nagyszerű, igen hatalmas és népszerű alak bukott meg azon a becsületbeli kérdésen, hogy a saját feleségét elhanyagolta s a más feleségének udvarolt. (Dilke, Boulanger és Parnell.) A bíró a közvélemény volt, ezeknek a becsülete nem tűrte azt a homályt, össze kellett omolniuk a közvélemény előtt.

A hányféle az ember, annyiféle a becsület s annyiféle annak az ára; hanem a bíró előtt: ott csak egyféle van, csak a taksája változik - öt forinttól száz forintig.

AZ ÚJ SZŐLŐVÉSZ, A «NEKROPÓLISZ».

Haragodnak nagy voltában, miket küldesz még ránk, óh édes anyaföld?

Meglátták a mi szemeink a filloxérát (gőrcsövön keresztül), azután megismerkedtünk a peronoszpórával; ennek még jól meg sem tanultuk a nevét, már bekopogtatott hozzánk a blak-rot, nyomba jött utána a white-rot. Egyik gonoszabb nyavalya, mint a másik.

S ime most egy újabb veszedelem fenyegeti a mi szőlőhegyeinket: a nekropólisz.

Az egész Gellérthegyen nincs már szőleje másnak, mint Kerkápolyinak, meg Molnár István-nak, az állami szőlőakadémia igazgatójának. Ők megvédelmezik a maguk enklávéit a sivatag közepette szénkéneggel, rézgáliczczal, szuperfoszfáttal, chilisalétrommal s más efféle füst nélküli puskaporokkal; de most jön szegény fejünkre a «nekropólisz»! Mi védelmet találnak ez ellen?

Pulszky Karcsi fedezte föl ennek a nyavalyának a csiráit a temetőkben és az emlékszobrokban.

Tudvalevő dolog, hogy ha egy rendes hétköznapi ember meghal, hát azt eltemetik s azzal jól van; de ha egy rendkívüli ember hal meg: egy híres államférfi, nevezetes költő, vagy kiváló serfőző, annak szobrot emelnek s akkor azt még egyszer agyonütik.

Nem elég szegénynek, hogy életében a törvényjavaslataiért lehazaárulózták; holtá után a kőbe, ércbe vésett szobrának esnek neki s azon folytatják az ócsárolást.

Ezen a bajon az én Károly barátom aként vél gyökeresen segíthetni, hogy valamennyi híres magyar embert felküld a Szent-Gellért hegyre szobrostul, epitáphiumostul együtt, temetkezni. Ott még van számukra üres hely, a Kerkápolyi szőleje, meg az állami szőlőiskola.

Ültessünk a helyébe nekropóliszt!

Ez aztán a megfordított vandalizmus!

Kivágni az eleven szőlőtőkéket és sirköveket ültetni a helyükbe!

Hol van az a mauzóleum, mely egy jól megtelt pinczével versenyezhet?

Mikor én e tervet a külön lenyomathból elolvastam, a hideg borzongott végig a hátamon.

Én ősztől tavaszig mindennap a legfölségesebb kilátásban gyönyörködöm, a svábhegyi kerteském lonkájáról a szép Budapestre. Hát már ezentúl én minden reggel, este, rögtön a temetőt lássam magam előtt? Szemem előtt a Gellérthegy egész terjedelmében, megrakva siremlékekkel. Azt nézegessem mindennap, hányat öntöttek már bronzba kortársaim közül? Hát én belőlem milyen rézorru szörnyeteget fog csinálni a szobrász, ha megnekropóliszosodom?

Hiszen nem vagyok még trappista barát, hogy örökös «memento mori» fogadjon!

Hanem aztán, mikor praktikus oldaláról fogtam föl a dolgot, kezdett az első felháborodásom lecsillapulni. Hisz a terv és a kivitel között még nagy időköz lehet. Előbb ezt jól megvitatják a hirlapok, míg odáig megérett a dolog, hogy a képviselőházban meginterpellálják miatta a kultuszminisztert: van-e tudomása róla, hogy a fővárosi szobrok nem jól érzik magukat a helyeiken, s a nevezetes halottak nincsenek megelégedve az alkalmaztatásukkal?

Erre a miniszter megígéri, hogy ki fogja adni az ügyet tanulmányozás végett a képzőművészeti bizottságnak.

A képzőművészeti bizottság átteszi a kérdést a magyar tudományos akadémiához.

A magyar tudományos akadémia megbizsa véleményadással a régészeti bizottságot.

A régészeti bizottság összehija a szakértőket, szobrászokat, építészeket és sirásokat ánkétra.

Az ánkét pártolólág terjeszti az indítványt a fővárosi tanács elé.

A fővárosi tanács megfontolja az esetet, s átadja a gellérthegyi szépészeti bizottságnak.

A gellérthegyi szépészeti bizottság örömmel adja beleegyezését a nekropóliszhoz.

Ekkor átmegy a nekropólisz a fővárosi építészeti bizottsághoz.

A fővárosi építészeti bizottság megteszi a maga változtatásait a tervezetben, melyeknek foganatosítása után az egész ügy eljut az országos közmunkatanács fóruma elé.

Az országos közmunkatanács azt mondja rá, hogy ha már a halottak sem akarnak békében maradni, hát menjenek a hová akarnak.

Ekkor visszakerül a fővárosi tanácshoz a nekropólisz.

A tanács azt mondja, nagyon jó s átteszi az ügyet a pénzügyi és gazdasági bizottsághoz.

A pénzügyi és gazdasági bizottság azt mondja rá, hogy jól van, jól; de ki adja ehhez a pénzt?

Ha csak pénz kell? Rögtön megalakul egy agitáló komité, nemzeti aláírást nyitva a nekropóliszra, melynek működése folytán rövid idő alatt összekerül ezerháromszázharminczhárom forint, tizezer darab téglá, meg egy gazdasági kiállítási sorsjegy.

Ennek az alapján annyira képesül a nekropólisz, hogy a városi képviselő testület elé lehet terjeszteni elfogadás végett.

A városi képviselőgyűlésben fölvetetik a kérdés egyházi részről, hogy vajjon szabad-e egyáltalában a Szent-Gellérthegyet olyan kálvinista és lutheránus szentek szobraival profanálni, mint Arany János és Petőfi? Utasítatik az ügy az esztergomi primás elé.

Az esztergomi primás felküldi a kényes természetű tárgyat Rómába a szentszékhez.

A vatikánból kedvező válasz adatik rá: nekropóliszt szabad a Szent-Gellérthegyen összerakni vegyes tartalmu alkatrészekből.

Ennek az öröme nagy bankett rendeztetik. Pulszky Károly kopasz fejére és ősz szakállára toasztok mondatnak.

Kihirdettetik a pályázat a nekropólisz tervére. Megválasztatik a tizennyolcztagu szakértő bizottság a tervezetek megbirálására.

Beérkezik ötvenkét terv. Jobbnál-jobbak.

A szakértő bizottság azt mondja mind az ötvenkettőre, hogy nem ér semmit.

Új pályázat, szűkebb verseny mellett végre kedvező eredményre vezet.

Tudniillik, a melyik legolcsóbb lesz.

S ez az lesz, a mely a mostani czitadella belsejét átalakítja egy olyan forma körönddé, a milyen most a képviselőház, a hol a hires emberek szépen egymás mellé ültetve, néznek egymással farkasszemet.

Csakhogy már akkor valamennyiünk számára be van hozva a klotür!

És ott fogunk ülni egymással szemközt, a meg nem szolgált napidijak rézkrajczárjaiból megöntve; Apponyi Albert még mindig szemközt a miniszteri paddal; réz alakja változhatatlan, s nem közelíthet se jobbra, se balra.

Csak hogy én ezt már nem fogom a Svábhegyről szemlélhetni!

A MAGYAR THEA.

(Életkép.)

Az volt az országos fölpezsdülés!

Mikor a «véd-egylet» megszületett.

Végig hangzott az országon a jelszó: «nem használunk semmi külföldit, csak a honit.»

«Honi!» Ez volt a neve mindennek, a mi vevőre akart találni. A hölgyek kékre festett babos kartonban jártak, mi férfiak pukovai kék posztóban, vagy olajzöld gyöngyösi privilégiumban; a havannát száműztük, szivtuk helyette a selmeczi pipából a jó vékit, kospallagit. Becsület-szavunkat kötöttük le, hogy nem iszunk franczia pezsgőt, hanem seidlitzporral meg czukorral vegyítjük a jó neszmélyit s az még jobban habzott, mint a Cliquot. Kávé helyett használtuk a czikoriát, s czukor helyett a mézet. Saját takácsaink megszöttek az asszonyaink által fonott lent, s azt viseltük fehéreneműnek; selyembogarakat tenyésztettünk s Pesten selyemgyárat építettünk, mely azt a selymet földolgozza, a mit mi előállítunk.

Derék lendület volt ez, csak az a kár, hogy hamar beleuntunk.

Csak egy cikk hiányzott még az életszükségleteinkből, a mit kénytelenek voltunk külföldről vásárolni: a thea.

Már pedig thea nélkül estélyt nem lehet adni.

Kis városban, mint az én pátriám, az a jó szokás divik, hogy ősztől tavaszig a jó ismerősök a hétnek egy bizonyos napján meghivatlanul összegyűlnek, turnus szerint fölváltva, majd az egyik, majd a másik háznál, s ott kedélyes zálogosdi, lutri, vagy «kalapács és harang»-játék mellett éjfélig elmulatnak; van jó hazai sonka, boszorkánypogácsa, dorongos fánk, krisztus-lába, diós, mákos kalács, aszalt szilva, birsalma sajt és liptai turó. A földolog azonban a thea. - Azt a férfiak szeretik rummal inni.

No a rumot csak kiküszöböltük, mint idegen terményt, s helyettesítettük igazi ó-szilvórium-mal - az is nagyon jó volt, de mégis fenmaradt keblünkben az önvád, hogy a hozzá való theát Khina termesztí, Hollandia szállítja, Ausztria megvásárolja, úgy kerül a mi csészénkbe orvosság-drága áron! Egy forint ára annyi sincs, mint egy pipadohány.

Végre ezen a bajon is segített a hazafiui buzgalom.

A véd-egylet érdemes titkára, összeszövetkezve a hazai szakértő botanikusokkal, fölfedezett egy eddigelé ismeretlen növényt, mely tulajdonságára nézve tökéletesen megegyez a pekko theával, s a mellett a mi klimánk alatt is meghonosítható. A botanikus nevét valahova följegyeztem, de ez a jegyzék odaégett, most csak az általános nevét tudom még: «honi thea».

A védegylet titkársága küldözte szét a magját husz krajczárért egy csipetnyit; apró volt, mint a mák. Nyomtatott utasítást is adtak hozzá.

Mi is hozattunk belőle a bátyámmal.

Azt már februárban el kellett vetni cserepekbe, s az ablakban kikeletni.

A talajt pedig kora tavasszal elkészíteni a thea-rászáknak, mert azok fölöttébb kényesek. Megkivánják a televény földet, egy harmadrész homokkal keverve, szeretik a galambtrágyát; de különösen háladosak a bőrhulladékért. (Szerencsénkre a szomszédunkban csizmadia lakott, a ki elég hazafias volt a szemétdombját rendelkezésünkre bocsátani.) A mint azután a

tavaszi napok megnyíltak, cserepekből kiültették a fiatal palántákat az utasítás szerint elkészített ágyba, mindegyiknek egy kupaczt csinálva. Éjszakára le kellett takarni őket spárgacserepekkel, hogy a dér meg ne csipje. Mikor aztán fejlődésnek indultak, mindennap be kellett a földet hinteni dohányhamuval, hogy a földi bolha meg ne egye a növényt; ha valamelyik sárgulni kezdett, annak a tövére kéménykormot tettünk; a penészgombák ellen alkalmaztuk a kékgálicz-permetezést; nagy harcaink voltak a közben a duló vakandokkal, a kit végre is leküzdöttünk.

Nyár elején aztán megkezdődött fáradságunk jutalma, a thea-aratás. Az utasítás szerint a honi theának a legfiatalabb hajtásai használandók, melyeket a mellékajtások levelei alól kell kicsipkedni, kora hajnalban, napfeljötte előtt. Reggel négy órakor már ott voltunk a kertben s szedtük a thealeveleket, eltakarva, hogy a nap meg ne lássa. Azokat pedig szitára téve kellett árnyékos helyen megszáritani s naponkint háromszor-négyszer megfordítani.

Össze is gyűjtöttünk mi Szent-György napig egy olyan halmaz honi theát, nagy fáradsággal, hogy egy almáriom megtelt vele, s mikor annak az ajtaját felnyitotta az ember, olyan illat csapta meg, mintha patikába lépett volna be.

Hire volt annak az egész városban s mikor ránk került a sor az estély-adásban, egy ismerősünk sem maradt el; minden hazafiui keblet hevített a nemes kíváncsiság, hogy milyen lesz hát az a honi thea.

Szemünk láttára főtt meg a szamovárbán; ki lett töltögetve a csészékbe.

Az illata csakugyan fölséges volt. Még aromásabb a khinai theánál. Az ize is nagyon kellemes.

- Ez jobb a pekkonál!

- E mellett elülhet a karaván thea.

- Éljen a honi thea!

- Éljenek, a kik termesztették!

Tökéletes volt a diadal és a siker.

Hanem úgy tiz percz múlva kezdett a vendégeinknek az arcza pipacs veresre pirulni. «Phu, de meleg van!» hangzott itt is, amott is. A legyezők nem birtak eleget tenni a kötelességüknek.

Félóra múlva minden embernek az arczán csurgott végig az izzadság. Odalett minden frizura! Úgy nézett ki minden ember, mintha vízbe mártogatták volna, minden fej gőzölgött, mint egy tál főtt krumpli.

No ha látott volna bennünket Kölcsey ezen a honi theaestélyen, bizony nem írta volna meg azt a verset, hogy: «És az a nép, mely tanult izzadni, S izzadás közt hősi bért aratni.... Névből él csak, többé nincs jelen!»

Én mondhatom, hogy jelen voltunk!

De csak egyszer.

Másodszor már nem voltunk jelen.

AZ ÉN DRUSZÁM.

Van nekem egy jeles névrokonom Komárommegyében: nem keresztnévről, de vezetéknévről druszám, a ki igazán népszerű ember. - Művei sokkal szélesebb körben elterjedtek s sokkal kelendőbbek voltak, mint az enyéim. Lisztet készített. Az ő mundlisztje, császárlisztje, numero nullája levágta valamennyi gőzmalom termékét. S a mellett igazságos, becsületes vámot szedett az örletőktől; egy hang nem emelkedhetett ellene panaszra.

Micsoda szép harmónia volt az, mikor csendes nyári éjszakákon mind a tizenhat malom pitléje kelepelt, szítálva a lisztlángot.

Volt is áldás a közhasznú munkán: az én druszám a maga jól értett mestersége jövedelméből nemes úrhoz illő szép földbirtokot szerzett, diszes lakházat épített; szép lovakat, jármos ökröket tartott: igazi úr volt! Nem aféle «nemzet napszámosa», mint én.

S még az az előnye is volt fölöttem, hogy az uralkodó vallásban neveltetett; Boldogasszonyunknak remekművé képe díszíté a lakházát belül, faragott szobra kívülről.

S bár maradt volna egyedül és kizárólag e fénykörnyezte mennyei alak hívének mind végig; ne nyitotta volna meg a szívéet egy másik égi lakónak - a muzsának! - Egyszer csak elkezdett az én druszám verseket írni. - Megirigyelte az én gyümölcstelen fát, a babért. - Gondolta magában, ha szabad a Móricznak verseket kompingálni, miért ne volna szabad a Lajosnak?

Volt biztos kiadója és biztos publikuma. (A mi nekem nincsen mindig.) A biztos kiadó volt ő saját maga s a publikum mind az, a ki öröltetni járt a malmaiba. Kijárt az illeték mindenkinek pontosan: ennyi zsák mundliszt, ennyi kenyérliszt, ennyi veres liszt, ennyi korpa - és ennyi vers! - Így látta el az én druszám testi és szellemi táplálékkal az egész Mátyus-földet.

Számos ezrei vannak hazánk népének, a kik vezetéknévünket csak az ő költeményei után ismerik s nem is csodálkoznak rajta, mikor hallják, hogy azokat még a király is elolvassa.

Egyszer már azt proponáltam a druszámnak: hogy ha olyan nagyon beleizelt az olympi nektárba, cseréljünk; én átadom neki az íróasztalom, úgy, a hogy áll, egész fundus instructusával együtt, írja ő ezentúl a ritmusokat, ő pedig adja ide nekem a malmait, majd én örölk rajtuk mindenféle élvezhető jókat. De nem állt rá. Pedig milyen jól jártunk volna vele: ő is, én is, meg a közönség is.

No de hát a muzsa még mindig égi lény, a kinek tömjénezni nem eretnység. Ez nem vitte volna bajba az én derék druszámat. De belevitte a politika. Ez már alvilági démon, a kinek nem volna szabad gyertyát gyújtani istenfélő ember hajlékában.

Az én druszám egyszer azt mondta magában: «Ejh, ha a Móricz ülhet az országházban, hát a Lajos mért ne ülhetne ott?» S fellépett képviselőnek. Kiadta a programját.

Első izben csak nevettek rajta; hanem később nagyon megrökönyödtek tőle.

S az én druszám épen egy olyan választókerületet szemelt ki politikai küzdterének, a melyre a legrégebbi ősi családja a megyének volt betáblázva, vagyona leggazdagabb, tudományban legkitünőbb tagja által képviselve: eddigi követje a miniszteri bársonyszéknek disze. A molnár egy miniszter ellen szállt csatára.

Attól kezdve nőttön-nőtt a népszerűsége. Az örletők (választó polgárok) most már nem csak verseket kaptak az örleményük mellett; de nyílt ház, terített asztal várta őket: pörköltnek, molnárcusának, jó bornak sohasem volt hiánya; maga az én druszám bandérium kíséretében

járta be a falvakat, elől vitetve a szüz Mária képpel diszített selyemzászlót s hirdetve szóval és írásban az igaz nemzeti politikát.

Nagy táborot gyűjtött maga körül! A miniszter pártvezérei ugyan meg voltak hökkenve. Az előleges statisztika kétséges kimenetelt jósolt. Az úri tábor kezdett félni.

A választás előtti napon a félelem páni ijedtséggé fokozódott arra rémhírre, hogy az én druzsám szekérrel elutazott Érsekújvárra s onnan léssen eljövendő az éjjel egy négyakós hordó kíséretében, mely tele léssen szilvapálinkával.

Ez döntő csapás lesz.

Mivelhogy a választó közönség nagyrésze a hajdani római birodalom azon őslakóiból áll, a kiknél ez a szó «pes» nem azt teszi, hogy «láb», hanem azt, hogy «eb». S mindezek, ha nem értik is meg a jelölt póétai programját, de megértik e varázshatalmu szót: «slivovicza!» Ha ezt csapra ütik, bomlásnak indul az egész uri tábor.

Mit fundáltak ki hát a fondorkodók?

Két legismertebb kortesvezére az úri pártnak éjnek éjszakáján eléje ment az én druzsámnak s mikor az jött Érsekújvár felől, maga hajtván a lovakat, megállították egy szóra. Elmondták neki, hogy ők is megtérnek az ő zászlója alá: odahagyják az urakat s holnap valamennyi hiveikkel átjönnek az ő seregéhez.

Az én druzsám hitt a csábító álnok beszédnek; fölvette a szekere a két kortest: az egyik melléje ült a kocsisülésbe, a másik hátul a saraglyába s míg az első fényes ígérekkel s a diadal biztos reményével beszélte tele a druzsám füleit, az alatt a másik ármánykodó megfurta a szilvoriomos hordó fenekét alul. Mire a szekér megérkezett a választás színhelyére, az isteni ambrózia mind kifolyt az út sivár porába.

Csak ily furfanggal tudtak az én druzsám fölött az «urak» diadalmaskodni. Csak alig, hogy győztek.

Azért ő mégis csak föllépett megint.

S aztán valahányszor föllépett, mindannyiszor eluszott egy pár malom.

A mult hetekben olvastam a hivatalos közlöny hirdetményei között (valóságos gyászjelentés!) hogy az én verses névrokonom azt a szép, becsületes munkával szerzett földbirtokát áruba bocsátja: ház és telek mind kótyavetyére kerül.

Milyen boldog ember lehetne az én jó druzsám, ha akkor, a midőn a ludtollat a kezébe vette, hogy abból pennát faragjon, inkább tollsípót faragott volna belőle!

A KÉT PÓLUSON.

Legutóbbi szegedi látogatásom alatt úgy hozta a véletlen, hogy a barátaim, egy délelőtt, két intézetbe vezettek el.

Az egyik volt a szegedi kisdedovó. A másik a szegedi csillagbörtön.

Szerény földszinti házikó az első; hatalmas derék palota a másik.

Kezdjük az elsőnél.

Körül ülik a két szobát az apró szentek. Az egyikben azok, akik még nem tudnak semmit; akiknek még dajka kell felügyelőül; a másikban már a veteránok laknak, a kik már tudósok. Hah, mennyi mindenféle mesterséget tudnak! Énekelnek, deklamálnak, humorisztikus előadásokat tartanak, tenyereikben kitapsolják az ütemet, ugrálnak és bujosdit játszanak. A melyiket csak mostanában hoztak ide, hogy tud bámulni azokkal a nagy szemekkel, az összecsücsörített szájával, hogy ezek a többiek már mi mindent tudnak! No majd ti is megtanuljátok, kicsikék! Ne féljete semmit! Jó bácsi az igazgató! Mikor azzal a hegedűvel kíséri a nótát, világért sem huz rá a hegedű vonóval arra, a ki még a nótát nem tudja, vagy belesül. Nem büntetnek itt meg senkit. A ki jobb szeret kapókövel játszani, azt teheti. A ki pedig nagyon kíváncsi rá, hogy mi van abban a cifra táblás könyvben, annak megmagyarázzák, hogy ez a két lábú állat az öreg A, az a két hasú meg a B, a karéjkenyér a C, a konyhaajtó a H, az a sétáló a K, a kettős lajtorja az M, a kutgém a T, az asztalláb az X és így tovább; de azért nem szükség sirni, hogy az Ypsilon tótágast áll. Azért sem bántanak senkit, ha a krétával tetszése szerint új alfabetet talál ki. Hiszen azt deklamálja az a kis bátor férfiú, azzal a sűrű fekete hajjal: «Ha kell nekem ákombákom Az udvart telefírkálom».

Czivakodásnak, veszekedésnek pedig hire sincsen. A kis emberek nagyon békeszeretők. Itt megtanulják idejekorán, hogy «ne bánts senkit, akkor téged sem bánt senki!» - Meg azt, hogy «a mi másnak fáj, az nekem is fáj.»

Így támad az ember!

Most menjünk a csillagbörtönbe.

Csillag!

Milyen szép név. Az ember azt hiszi első hallásra, hogy valami más plánétáról van szó, mely a kimult embereket befogadja, tán a Mars, vagy a Jupiter?

Hát hiszen úgy is van. Egy külön aszteroid ez, a mit azért teremtett az emberi bölcsesség, hogy azokat az embereket, a kiknek a koponyáját az őserő hibásan alkotta meg, ide összezárja. Ezek úgy külön forognak a föld körül. Ezen a külön planétán nincs tél, tavasz, őszi, nyár. Tavasszal nem nyílik itt virág, nyáron nem érik buzakalász; ősszel nincs gyümölcszedés, télen nincs hó. Hanem azért mindenről gondoskodva van. Légfűtés a zárkákban, fekvőhely, rendes öltözet, meleg étel. Itt van az a paradicsom, a hol csak Ádám lakik, Éva nélkül, kígyó nélkül.

Azért hívják csillagbörtönnek, mert a zárkákhoz vezető folyosók csillagalakuan futnak össze a közepén, a hol egy roppant nagy fekete tábla van, sok száz lyukkal ellátva s a tábla mögött szövődik össze egy egész hálózata a táviró-sodronyoknak; minden zárkának van egy távirója. Ha valami baj van odabenn, megnyomják a gombot; egy szám kiugrik a megfelelő lyukból s a csengetyű megszólal. Minden tökéletes ezen az aszteroidon.

Hát a lakosok? Azok is olyan tökéletesek, a milyennek az embernek lenni - muszáj! Dolgoznak és nem beszélnek. - Így végzi az ember.

S mikor végig néztem ezeknek a másvilág lakóinak az arcát, koponyáját, eszembe jutott az a másik gyülekezet. Azoké az apró embereké.

Hisz az nem igaz, hogy az arcz izmaiban, a koponya kidudorodásaiban van az eredendő bűn lakhelye; a gyermekek között is van olyan arcz, a kinek az ember azt mondhatná: «te! ha te háromszor akkora volnál, mint vagy, nem szeretnék veled az erdőn egyedül találkozni!» S a rabok között is van olyan alak és arcz, a kire, ha másutt látná, rá merné az ember az életét bízni.

Hátha ezeket is odavitték volna kis korukban a kisdédóvóba?

Talán nem kerültek volna ebbe a - csillagba.

A szegedi kisdédóvónak van nyolczvan növendéke, a szegedi csillagbörtönnek pedig nyolczszáz.

Majd jön idő, mikor megfordítva lesz az arány: a kisdédóvó igazgatójának lesz 800 tanítványa, s a csillagbörtön igazgatójának 80.

Csakhoggy én azt nem érem meg.

LEVÉL A «PESTI HIRLAP» SZERKESZTŐJÉHEZ.

VAGY

A «SÓS DRÁMA» MEG A CZUKROS «DRÁMA».

Kedves barátom!

A mult tavaszon leereszkedik hozzám a Parnasszusról a nemzeti színház igazgatója: Paulay Ede, a ki nekem kedves kereszt-komám. Nem mintha ő tartaná keresztvizrre az én elmeszültötteimet; ő azokat inkább körülmetéli; hanem hogy én vagyok az ő aranyos kis Erzsikéjének a keresztapja. - Azt mondja: az idén lesz az első nemzeti színházi előadásnak Budán a százéves jubileuma: azt a nemzeti színháznak is meg kell ünnepelni. Minthogy én vagyok a legrégebbi ünnepi prolog-varga: várjak neki erre az alkalomra egy darabot, nem bánja, cothurnus lesz, vagy sandál lesz, akár telkes saru lesz, csakhogy versben legyen. Aztán a hőse Kelemen László legyen, az első budai magyar szintársulatnak a rendezője. Tableauxokra, allegorikai csoportozatokra, diszletekre és dalokra nézve teljes latitude engedtetik.

«Hogy ne csinálnám meg, kedves komám; úgy sincs semmi dolgom. Mikorra kell? Két hét múlva? Meg lesz szépen.»

Én mindjárt fogtam a papiros szeletet, mértéket vettem Kelemen László urnak a lábáról: - csak azt hibáztam el, hogy a ballábáról vettem mértéket, nem a jobbrol; arra nem gondoltam, hogy a másik lábán tyukszemek is lehetnek, s mentül jobban pászol a csizma: annál jobban fogja szorítani. - Megalkudtunk a komámmal egy süldő malaczba. De azt majd csak az előadás után adják ide: addig kihizlalják.

Mindjárt mentem a timárhoz, megvettem a fislédert, s hozzáálltam a dikicscesel, mustával, dratvával istenesen.

Ha ti azt gondoljátok, hogy az ilyen alkalmi darabnak a megírása tréfa dolog, akkor nagyon téves fogalmaitok vannak a poéta feladatáról. Annak nem csak írni kell tudni, hanem énekelni is.

Ebben a százesztendőös darabban száz esztendőös nótáknak is kell lenni: ugyanazoknak, amiket az első szini előadás évadjában énekeltek.

De hát ki ismeri azokat? Száz évvel ezelőtt még nem volt fonográf.

No hát én ismerem. Én kis gyermek koromban tanultam az apámtól, meg Varga János bácsi-tól, a tanítómtól: azok szintén kis gyerek korukban tanulták a nótákat, tehát száz esztendősek.

«Ha nap végső sugárinál!»

Aztán meg:

«Rajta barátim igyunk!»

No meg ez:

«Távol tőled kedves lélek!»

És végül:

«Jer vidám csónakos, jer!»

Gyönyörű nóták ám ezek! Nem terem olyan most már aranyért sem. Ezeket kell a jubiláns darabban elénekelni, úgy, a hogy ezelőtt száz esztendővel énekelték.

Csakhogy én meg nem értek a kotázáshoz.

Segítünk rajta.

Kinn laktam már a Svábhegyen - magamban. A gyermekeim Párisban voltak - tanulmányozni.

Egyszer pontban tizenkét órakor jön be a tót leányom ezzel a szóval: «Itt van egy úr!»

Mindig tót leányokat alkalmazok szolgálónak: chauvinizmusból teszem. Azokból mind magyar asszonyok lesznek. - No nem én teszem őket azzá! Dehogy.

- Hogy hínak azt az urat neki?

- Sárosi.

- Hozd ide! Hiszen arra várok! Aztán mondd a szakácsnénak, hogy kacsát öljön; tepertyűs salátát öntsön; túrós metéltet csináljon. Bort hozzon fel a vinczellér fehéret, pirosat, pinczéből. Itt marad nálam ez az úr ebéden.

Az én vendégem egy gömbölyű képű, kedves nyájas arcú, hirtelen szőke hajú fiatal férfi.

- Ah, hozta Isten! Tessék besétálni a dolgozó szobámba.

Rövid idő múlva rettenetes nagy devernázás vette fel a házat. Bortal, szerelmes dal, barcarola, himnus! Egyik a másik után. Először daloltam én, azután dalolt a vendégem, utoljára daloltunk ketten együtt. Cselédek, napszámosok, vinczellér, majorosné mind összeszaladtak a csodájára: «mi lelte a gazdánkat, hogy ilyen széles kedve szottyant - ebéd előtt! Ez lehet csak a vig czimbora, a ki most ide jött!»

Hát az volt a nemzeti színháznak a karmestere; a derék zeneszerző: Sárosi, a ki az én ünnepi darabomhoz az általam elénekelt száz esztendő nótákat lekottázta.

Így született meg a darab; a címe: «Thespis kordéja».

Leírtam én abban korhiven az első színész truppának minden mizeriáit, inséggel, szégyennel való küzdelmét, összekéregtetett requizitumait, fellengző lelkesedésének szárnyát szegő prózai ellentéteit; a furcsa mæczenásokat, a még furcsább publikumot; az intrikáló német direktorokat, a buta filisztereket, a betyárkodó imádókat; az ostoba cenzort s az egymás közt veszekező, intrikáló komédiás hadat, a hogy azt a magyar színészet történetében adatokkal igazolva találtam. S ezek közül aztán, mint tiszta ideálok emelkedtek ki Kazinczy Ferencz a költő, Kelemen László a színész s Moor Anna, a művésznő alakjai.

Elvittem a kész darabot Paulay komámhoz. Egy hét múlva visszajövök: addig legyen szives elolvasni.

Egy hét múlva visszamentem hozzá.

Az én kedves komám szörnyű keserű-savanyú ábrázattal fogadott.

- Jajh! kedves komám! Hiszen darabnak eléggé darab volna ez; de nem jubiláló darabnak! Hisz ez csupa sóból van. Ezzel az elsőzött darabbal csak nem örömmünnepelhetjük meg a színészet százesztendő jubileumát.

- Tökéletes igaza van, kedves komám; e bizony nem jubileumra való darab. Hát majd irok egy másikat - csupa czukorból.

- Tegye meg azt.

Hát aztán megint neki ültem, s írtam egy másik ünnepi darabot e czim alatt: «Földönjáró csillagok». - Ez már aztán csupa kándirozott lelkesedésből, nemzeti dicsekedés liktáriumából, jobb jövő reményének lépes mézéből s győzelmes újraébredésünk mustjából van megteremtve. Ez olyan édes darab lesz, hogy a sugó, mikor végig sugta, mind az öt ujját fogja szopni utána.

Október 20-án fogják servirozni. Figyelmeztetek rá mindenkit, a kinek jó foga van.

De már most mit csináljak a sós darabommal?

Ez most a nyakamon maradt. Ha csak azt nem teszem vele, hogy à la Hugó Károly, eljárjak vele városról-városra s magam eljátszszam Kelement, Moor Annát, Kazinczyt, Protasevicsot, Anischel Gergely ácsmestert, a színházpajta tulajdonost, Lavota karmestert, Unverthet, a német színházdirektort, Makkos Menyhértet a mæczenást, Harsányt a disznó-kereskedőt, Balogot, az expaulinust, Becsky Farkast, a jurátust, Stoppulát a cenzort, meg a helytartó tanácsos urat, aztán meg a tolvaj intrikus Sehit, s a donnáját - egy magamban.

Én bizony azt gondoltam, kedves szerkesztő barátom, hogy a «Tespis kordéjában» annyi emberszólás, satyra, persifflage van, hogy ez épen bele fog illeni a te Hirlapodba. Add ki kérlek, majd annak a másik ünnepi darabnak az előadása után: hadd izlelje meg a tisztelt közönség, hogy milyen volt ugyanez a dinnye - sóval, meg paprikával?

Maradok igaz hived.

A SKRLJE-DLNICZAI KARIATIDÁK.

(Elbeszélés.)

A skrlje-dlniczai viczinális vasuton nem igen járnak utazók. A pénztárnoknak főfoglalatosága a madár kitömés: elég ideje van rá. Váltóór nincs, miután csak egy mozdony jár rajta. Hanem aztán annak van elég dolga. Mindennap kétszer fordul meg: (azaz hogy nem fordul meg: hegynek fel ő tolja a vagonokat, hegynek alá azok tolják ötét). A vagonok rakva vannak dongafákkal és nagy hordókkal, a miknek fenekén ☉ ♁ ✕ olvasható.

Az egész vasut a legregényesebb vidéken visz keresztül. Két századot számlált óriási tölgyfaerdők a lankákon, a mik alatt forró kánikulában is sötét és hűs van: az erdő tele őzzel, szarvasal, vadkannal, sasokkal; közbe egy-egy hatalmas zuhogó patak. A végállomáson van egy óriási fűrészgyár, az őserdő árnyában, túl rajta egy kiirtott erdő tisztásán egy még nagyobb gyár, melynek magas kéménye fekete füstöt okádik, míg egy vékonyabb vas kürtője fehér gőzt pöfékel szünet-szüntelen; az udvarán hordó garmadák; alóla gőzölgő patak csordogál, mely savanyu illattal tölti meg a léget.

De mielőtt a végső állomáshoz eljutna az utazó: (ki volna más, mint szenvedélyes vadász, vagy tájfestő művész?) elebb megragadja a figyelmét egy a vasuttól jó mannlicher lövésnyire fekvő pompás uri kastély, barokk stilben épült: donzsónokkal, erkélyekkel diszítve, elől feljáró tornác, szárnyas sárkányokkal. Körül czifra rácskerítés, melynek oszlopain ámorfigurák incselkednek minden lehető pózokban. Itt valami nagy úr lakik. Ha nagy úr, akkor örülni fog a vendégnek e mély csendű magányban.

Hanem aztán ha közel megy a vadász utas a gyönyörű kastélyhoz, nagy kiábrándulásban részesül. A rácsajtó be van zárva, s annak minden rudját egész a tetejéig befutotta az iszalag; az utakat a nagy pázsitkörágak mellett benőtte az uti lapu; - a vadszeder összeházasodott a kuszó-rózsákkal; - az eresze tele van rakva a parti fecskék fészkeivel; - az erkélyek támköveihez darázfészkek vannak toldva, s a lépcsőzet eresztékei között sárgul a temetők virága, a heverő szaka. - Itt nem lakik senki!

Ez a pompás nagy erdei kastély magára maradt, a nélkül, hogy valami nagy családi dráma játszódott volna le benne.

Ennek a vadregényessel párosult gyártelepes tájnak az a története, hogy e roppant terjedelmű erdőségeket felvásárolta egy külföldi vállalkozó, a ki azt a dongafűrész gyárt építteté a hegyi patak mellett. Az épület iszonyu pénzbe került, meg a gépek.

Ez belebukott a vállalatába, kiköltözött Amerikába.

A birtok kótyavetyére került, akkor megvette azt egy másik vállalkozó: ennek már az épület és a gép ingyenbe jutott.

Ez a második uraság aztán, hogy a forgalmat biztosítsa, építteté a hegyi vaspályát.

Ez meg abba bukott bele. Ez is utána vándorolt az elsőnek Amerikába.

A birtok harmadszor is eladásra került; a midőn megszerzé azt egy bécsi nagy-vállalkozó. Ez már a gyárhoz is ingyen jutott. Így aztán meg lehet élni egy iparvállalatból: ha elebb két ember kibukott belőle, - egy harmadiknak.

Nevezzük «Aranykövy» urnak. Sokszoros milliomos volt.

Aranykövy úr azonban nem csupán a szerencséjének köszönhető fenomenális gazdagságát; hanem egyúttal a tapasztalatainak, ismereteinek és jó ötleteinek is. - Mingyárt, a mint megtekinté a birtokát, rájött, hogy hiszen annak a legnagyobb kincse használatlanul hever. Ez ott van a már letarolt erdők csonka tuskóiban és gyökereiben. Azokban aranybánya van! Tannin! Rögtön épített tannin gyárat a pusztaság közepén s kiszedette a tölgyfák gyökereit, elkezdte azokat kifőzetni. Bizonyos üzlet! Csalhatatlan vállalat. A míg a világon ingyenczek vannak, a kik megtudják becsülni a fölséges bordeauxi veres bort, addig a tanningyár meg nem bukik. Egy koleraesztendő! Bevezetésül egy influenza-évaddal. Ez aztán az aranyeső a tannin gyárnak. Minden ember veres bort iszik (hatósági rendelet folytán) s a veres bor annál jobb, mentül több tannin van benne.

A vállalat óriási hasznot hajtott, a skrlja-dlniczai uradalom hercegi jövedelmet ontott új földesura pénztárába.

Azonban nincs az a fényes vállalat, a mi meg ne tudjon bukni egy csepp vízben.

Ez az a csepp víz, a melyben több ember szenvedett már hajótörést, mint az oczeánban: egy szép asszony szép szemének a könnycseppje.

Ilyen szép szem planétájának a holdjává szegődött Aranykövy úr is.

Nevezzük a hölgyet Hermelindának.

Egyszer azt kívánta Hermelinda Aranykövy úrtól, hogy építtessen a számára a skrlja-dlniczai uradalom egyik regényes partján egy rangjához illő vadászkastélyt.

Aranykövy úr megtette azt a szép szemek kedvéért.

Egy év alatt felépült a barokk-kastély bécsi építész korhű terve szerint.

Itt szándékozott nagy vadászmulatságokat tartani Hermelinda.

Mikor a kastély belső berendezése is készen volt, akkor lerándultak azt szemügyre venni.

A szép szemek mindennel meg voltak elégedve.

Hanem a hálósobában még is találtak megbotránkozásra méltó tárgyat.

Ez az ágyfülkének a boltive volt, melyet két kariatida látszott feje fölé tett könyökeivel tartani. Az egyik kariatida férfi volt, fekete szerecsen, a másik hölgy alak, egy nimfa: az már fehér volt.

Hermelinda elszörnyedt e látványon.

- Uram! Mi ez? Hisz ezek a kariatidák cserépből vannak.

- Kérem: majolika.

- No igen. Fazekas művészet! Csak nem akar engem azzal megalázni, hogy a hálósobámba, a hol a kandalló márványból van, gelencsérmunka kariatidákat állíttasson be? - Nekem ne Zsolnayval, vagy Fischerrel csináltassa ön a kariatidákat; hanem Tilgnerrel, vagy Zumbuschsal.

- Drágám! Azok a nagy művészek tiz ezer forinton alul nem készítenek el egy ilyen márványalakot.

- No hát a kettő huszezer forint. Mi az önnek? - Mi az én nekem? Én addig be nem költözöm ebbe a kastélyba, s nem fogadok vendégeket, a míg ezeket a kariatidákat igaziakkal ki nem cserélik.

- Igaziakkal? - Erre Aranykövy úrnak egy jó ötlete támadt. Annyit lealkudott a kegyetlen szép szemektől, hogy legalább magyar művészekkel készíttethesse a kariatidákat: azok sokkal olcsóbbak, és épen olyan szép munkát végeznek.

Erre a munkára természetesen időt kellett engedni.

Pontosan, napjára elkészült minden. A kastély felavatási ünnepélyére nagy vendégsereg lett összecsisztva, mind a két fő- és székvárosból. Művészek és hírlapírók sem hiányoztak.

Villanyvilágítás volt bevezetve. Tündéri fényél lett a bámuló vendégseregnek bemutatva az új Trianon. El volt ragadtatva minden ember! Ilyen pompa, ilyen izlés, csak egy Aranykövytől telik. Teremről-teremre járva, legutoljára jutottak el Hermelinda hálósobájába.

Ott a villanyfény úgy vala bevezetve, hogy a plafondon körül futva, apró csillagocskákban sugárzott elő, mintha maga a zodiákus volna, igazi tündéri szürkület.

S e föld feletti világításban plasztikailag emelkedett ki a két kariatida az ágyfülke boltíve előtt: egy fekete márvány faunus s egy fehér márvány szilfid.

A bámulat elragadtatása hangzott minden felől.

- Nagyszerű! Felséges! Mennyi erő, mennyi báj, milyen izomzat!

A háziurat ostromolták a készítő művészek nevéért; de ő azt titokban tartotta. Majd később megmondja.

Egyszer aztán a fehér márvány szilfid nem állhatta tovább a dicsőséget: nagyot prüszszentett; a mire a fekete márvány faun azt dörmögte: «oh te bibasz!»

Az uraság vályogvető cigánya, meg annak a leánya volt a két szobrászati remek.

Hermelinda elájult, s a mint magához tért, rögtön befogatott, ott hagyta a kastélyt. És nem csak a kastélyt; de magát az urát is. Soha sem bocsátá őt többé a szemei elé.

S ezzel járt jól a milliomos; mert különben tönkre tették volna azok a szép szemek.

S ezért nő olyan szépen a heverő szaka, a sarkövek virága az erdei kastély lépcsői közt. A gyár dolgozik szorgalmasan, mi pedig iszszuk a tannint bordeauxi alakban még szorgalmasabban.

BŰN-E AZ EMBERNEK SAJÁT FELESÉGÉT MEGCSÓKOLNI?

(Elbeszélés.)

«Hát persze, hogy bűn!»

Tessék csak szerkesztő úrnak kezébe venni azt a tollat s utánam stenografálni, a mit elbeszélek! Aztán majd kiderül, hogy az nem csak bűn, sőt kriminalitás.

Én is a «toll embere» vagyok. Csak hogy én nem azt a részét használom a tollnak, a mit kegyed, hanem azt, a mit kegyed a tolláról letép. Igen is: fosztott tollal és pehelylyel kereskedem. En gros. Exportban. Ott van a nagykereskedésem a Töhötöm-utczában a sarkon, átellenben a nagy bajuszpedró gyárral. Csak tetszik ismerni a Hunyadi Mátyás bajuszpedró gyárt? Az nekem sógorom.

Annak a bajuszpedróját használta Mátyás király is. - Mi ketten képviseljük a magyar industriát a külföldön. A millenniumi kiállításban is részt fogunk venni.

Tehát, hogy mingyárt az elején kezdjem: tavaly az athléta bál alkalmával történt. (Tetszik tudni: én is athléta vagyok, a «nemzeti» csónakegylet tagja.) Ez a bál szokott a farsang tetőpontja lenni. Milyen disztítés! Micsoda toillettek! És a hangulat! Én nem tánczolk egyebet, mint csárdást. Ez nekem szent fogadásom. Nem csak «nyelvében él a nemzet»; hanem lábában is él. Reszketősen járom a csárdást. Ugy tudom a reszketőst tánczolkni, mintha a nehéz hideg lelne vitustánczczal párosítva. Az első csárdás volt nyugvó óra előtt. Ez volt a baj. Mert ha a nyugvó óra után lett volna, az mentségemre szolgált volna. A tánczosném egy gyönyörűséges szép kis barna volt: épen olyan tűzről pattant, mint én. Szikrázó két fekete szeme, hamis szemöldöke, gyönyörű fitos orra, piros orcáján mosolygó gödröcskék; de a mi legjobban megigézett: az az a parányi piros száj, a mi szüntelen nyitva volt félig, a legszebb gyöngyfogakat engedte orozva kivillogni. Engem kinzott szörnyű módon, hogy miért vannak ezek a parányi piros ajkak szüntelen félig nyitva? Hisz ez bűvészet! Én ennek a bűvészetnek tudom az ellenbűvészetét. Egyszer csak azon vettem észre magamat, hogy tánczfordulónál odaöleltem magamhoz a kis barnát s egy egészséges csókot czuppantottam azokra a varázsló ajkakra.

Mit tetszett mondani? «Ezért aztán kapott ön egy egészséges pofoncsapást!» - Az lett volna nekem jó! Mert azzal ki lett volna egyenlítve a számla. Lekvitteltünk volna naturáliákban. - De nem úgy következett ám. A kis barna szemei még jobban szikráztak, a cseresznye ajkak pedig e szókat mondták: «ezért ön keservesen meg fog bűnhődni!» Ezzel ott hagyott s felkereste a mamáját.

Ekkor gondoltam csak meg, hogy milyen meggondolatlanságot cselekedtem. Ismerem hiréből a kis barnának a familiáját. Az apja előkelő fehérmű kereskedő a körúton; két bátyja athléta: az egyik a bajnoki díjért versenyzett az ökölviadalban, a másik országos hirű vasparipanyargoncz. Ezek engem összekaszabolnak! - No de én is ott leszek majd. Magam is athléta vagyok. S úgy felemelek két kézzel egy mázsa tollat, mint más ember két mázsa vasat. Hát csak jöjjenek. Allok az elégtétel elé.

Másnap reggel háromfertály tizenkettőre, még ki sem törültem az álmot a szememből; kopogtatnak az ajtómon, kinyitom s majd a lábamra hág, úgy tör befelé, de nem a szekundáns; hanem egy zöld galléros ember, egy hosszú papirossal a kezében. Törvényszéki szolga volt és idéző levél.

Az államügyész följelentése következtében, köszöntet a budapesti kerületi törvényszéki bíró, hogy a holnapi napon jelenjek meg a hivatalszobájában, személyesen, magamat védelmezni az ellenem emelt közerkölcsiség elleni vétség vádjá ellen.

No ez szép kis história!

Az én barnám az államügyész kezébe adta az én csókomnak a megtorlását. Erre az egyre nem voltam készen.

Másnap pontosan a rendelt órában megjelentem a bíróság szentélyében. Már akkor ott volt az államügyészi helyettes. (Az is athleta, csak hogy más, velünk rivalizáló egyesület tagja.) A diványon ült a terhelő tanu és panaszos fél, a mamájával: az én kis barnám; mind a ketten fekete ruhában, fekete keztyűben.

Az első «ki vagy, mi vagy? voltál-e már fogva? megeszed-e a sonkát?» kérdések után elém adá a bíró a rettenetes büntényt a melylyel vádoltatom, megintve, hogy igazat mondjak; mert csak töredelmes vallomás által nyerhetem meg a bíróságtól enyhébb büntetés kiszabását.

Gavallér ember a bíró előtt nem hazudik. Megvallottam az elkövetett bünt egész őszintén.

Ekkor az államügyészi helyettes-rágyújtott a plaidoyéra. Csoda dolgok sülték ki abból! Be lett bizonyítva, hogy én vagyok az oka az általánosan elterjedő erkölcstelenségnek, hogy a sűrű öngyilkosságok, párbajok, családi drámák lábrakapó mániájának mind ez az én büntényem képezi a vezető bolygó fényét, annál fogva «principiis obsta»! Kéri a rám idézett paragrafusok szerint megérdemelt büntetés kiszabását nyomorult fejemre.

E remek vádbeszéd után a bíró a panasztevő hölgynek adta át a szót.

Nojszen ha bámultam a minap azt a félig nyitott száját: ugyan teljes elismeréssel kellett adóznom a teljesen felnyitottnak. Milyen ékes szólással bír az a kis lány! Mikor előadta, hogy egy fiatal leánynak legdrágább kincse a szeplőtlen becsülete: a ki ebből csak egy csipetnyit is elrabol, az visszaadhatatlan drágaságot pusztított el; egy fiatal leány együtt él és hal a jó hírnevével: az olyan mint egy virág, melyről ha egy bimbót leszakítanak, gyökerestül kivész! - Hát erre a szóra az egész hallgatóság könnyezett. S mikor aztán kigyuladt arczczal és amazoni taglejtéssel követelé bünömhöz méltó megfenyíttetésem; fejemnek levágatását és azonfelül életfogytig való bebörtönöztetésem: akkor a hallgatóság tomboló tetszésnyilvánításban tört ki: úgy, hogy a bírónak kellett rendre inteni a karzatot.

Akkor következett aztán én rám a sor. No hát mivel tudom magamat a súlyos vádak ellen védelmezni?

Hát hiszen én sem hiába olvasom minden nap a lapokban a törvényszéki csarnokot: valamit csak profitáltam belőle.

- Hát én akkor beszámíthatatlan állapotban voltam.

- Ejh, édes vádlott úr! szólt erre az államügyészi helyettes gunyosan. Hiszen konstatálva van, hogy az elkövetett büntény a nyugvó óra előtt történt, a mikor még vádlott úr nem ivott egyebet egy pohár kürászónál. Hát a «nemzeti» csónak egyesület tagjának egy pohár kürászó is a fejébe megy?

Ez sértette az ambitiomat.

- Hát igen is nem megy a fejébe! Tessék a Neptun tagjának velem egy egész palaczk kürászóra kiállani! Majd meglássuk, hogy melyikünk áll meg a lábán tovább.

A bíró figyelmeztetett, hogy kerüljem a személyeskedést, s mondjam meg hogy mitől voltam hát részeg.

- Mitől voltam? Hát ezeknek a szép szemeknek a sugaraitól voltam. Tessék megítélni! Nem butellia számára ömlik-e ki e delejes hatású szemekből az a mámorító fluidum, melynek befolyása alatt a lélek önkívületbe jön: hogy saját akaratát elveszíti s a suggestionak a hatása alatt azt kénytelen cselekedni, a mit a delejezője parancsol? Nézzen oda bíró úr!

- Ebben a bíróság nem illetékes! Kiáltá közbe az ügyész.

No ezzel aztán egészen balekemmé lett a Neptun!

- Hát hiszen én is azt mondom, hogy nem illetékes! Annálfogva követelem, hogy a bíróság rendeljen ide szakértő orvosi tekintélyeket, a kik vizsgálatot tartván, illetékes véleményt adjanak abban az előzetes kérdésben: van-e olynemű delejező fluidum a panasztevő úrhölgy szemeiben, mely egy delejezésre fogékony ifjú lelket a kérdésben forgó büntény elkövetésére indíthat.

A bíró ebben az értelemben mondta ki a határozatot, tizennégy nap múlva új tárgyalást tűzve ki, a midőn a Rókus-kórház és a Veres kereszt megfigyelő osztályának orvosai, mint szakértők meg fognak hivatni.

Ezzel haza bocsátottak bennünket.

Én pedig ezután a tárgyalás után örülten szerelmes lettem ebbe a kis barnába. Véghetetlenül megtetszett nekem, hogy leányi becsületének megsértéseért ilyen kegyetlen megtorlási módot választott.

Majd én más módját találok az elégtételadásnak.

Felszólítottam a sógoromat, a híres bajusz-pedró gyárost, hogy legyen közvetítő az ügyemben. Megtörtént: elfogadtak; látogatást tettem náluk. Előadtam a komoly szándékomat. Meghallgatták. Kezemet és szívemet és vagyonomat - tehermentesen - ajánlám fel. Megtörtént a kiengesztelődés. Az apa is beleegyezett. Egy fehérmű kereskedőnek egészen helyes egy tollkereskedő vőt kapcsolni magához. A kis barna is megszeretett és nem kívánta már a fejemet levágtatni.

Időközben ugyan kaptunk holmi megidézéseket a bírósághoz az elhalasztott ügyben; de hát már azokon nagyokat nevettünk. Persze, hogy tájékára sem mentünk a törvényszéknek.

Végbement szerencsésen az esküvőnk is: anyósom fényes reggelivel vendégelte meg a násznépet; s onnan egyenesen hajtattam a menyasszonyommal a központiba, megkezdendő a tündéri nászutazást a narancsok hazájába. Az egész család kikisért az indulóházig.

Midőn azonban épen jegyet akarok váltani, odalép hozzám egy két csillagos rendőrbiztos s barátságosan a vállamra téve a kezét, a fülembe súgja:

- Uram! Én nekem parancsom van önt elfogni.

- Elfogni engem? Hisz nem szököm én pénztárral.

- Igen sajnálom. Nekem egy elfogatási parancsom van ön ellen: a ki a kerületi bíróság által közérkölciség elleni vétkezés miatt három heti államfogságra ítéltetett.

- Ah! az a bolondság! Az a csók história? Hiszen nézze uram: már rendben van a dolog. A panaszos fél kibékült: feleségemmé lett.

- Az önöknek a magánügye. De az államügyész nem vonta vissza a vádat, a mit hivatalból emelt ön ellen; s ön in kontumáczium el lett ítélve három heti fogságra, a mit rögtön meg fog kezdeni az én kíséretemben: már meg is váltottam a jegyeket Szegedre.

A feleségem elájult, az asszonyok jajgattak, a férfiak szedtevetézték, de az mind nem használt semmit; engem bizony a szép Olaszország helyett elvittek Szögedébe a csillagbörtönbe, a hol három hétig ültem párbajvivásért elítélt krakélerek s sajtó ellen vétett újságírók s más afféle országháborítók társaságában, s mire a feleségem, apósom, anyósom, sógoraim kiszaladták számomra a legfelsőbb kegyelmet, akkor már csak három nap volt hátra a strófomból.

És mind ezt azért, hogy megcsókoltam a tulajdon saját esküdt feleségemet.

HÁZASSÁG ÉHSÉGBŐL.

(Elbeszélés.)

LORD MAC-MILLAN DAGOBERTE.

Lord Mac-Millan Dagobert valóságos újabbkori Krözus volt. Hozzá adva még Dáriust és Polykratest is, a kiknek elvesztegethetlen mennyiségű kincseik valának. S ha még Midást is hozzávesszük, a kinek a keze érintésére minden aranyra változott: akkor mindent kimerítettünk, a mit a mythologia és história hasonlatosságok dolgában kezünk ügyébe engedett.

És mégis rajta kellett megtörténni a házasságnak - éhségből.

A mylord a zöld sziget lakója volt; törzsvagyonát írlandi fekvőségei képezték, de azokon kívül Skóciában is voltak anyai örökül kapott uradalmak; Londonban egész utcája bérházakból. De azonkívül is értett a pénzcsináláshoz, s mindenben szerencséje volt. Bankokat és tengeri hajózási társulatokat alapított; üres, elhagyott telkekre piacokat épített; kőszénbányákat nyitott; versenyparipák számára idomító istállót tartott, a lóversenyeken mesés összegekkel állta a fogadást; kávé-ringeket, gabona-ringeket csinált, szövetkezve a termelőkkel s földcsavarva az árát az élelmi cikkeknek. És minden sikerült neki - soha sem vesztett rajta a vállalatán. Mint a jó gyereknek, csak a csizmáit kellett kitenni az ablakba este, hogy a Mikulás reggelre telerakja ajándékkal.

Ő maga nem látott az ügyek után: azokat végezték a bankárai, ügynökei, csendes társai. A mylord, mint igazi nagy úr, csak a pénzelköltéshez látott s abban azután valódi virtuóz volt.

Szüntelen utazott, a legnagyobb kényelemmel. Még akkor nem voltak vasúthálózatok a kontinensen, a század első felében. Mindenüvé a saját fogatain járt. Hordott magával orvost, házi káplánt, felolvasót, titkárt, szakácsot, komornyikot, zenészt, rajzoló, vadászt, szerecsent.

A hol megtelepedett, első dolga volt jótékonyságot gyakorolni; a szegények leghamarabb megtanulták a nevét. Rendesen egy olyan házat vett a városban (soha sem bérelt lakást, mindig megvásárolta a házat), a mely magányosan állt, kert közepén; azt saját kényelmére átalakíttatá, kápolnát is rendezett bele, a hol reggelenkint a káplán misét tartott, melyen minden utitársnak ott kellett lenni, a szerecsent kivéve, a ki magát Mohamed hívének vallotta.

My ladyje is volt a mylordnak, a ki csak lefátyolozott arccal volt látható a nagy világban; mindenütt a mylord oldalán: hintóban, színházi páholyban, lóversenytéren. Bizonyos, hogy nagyon szerették egymást, vagy nagyon féltékeny volt a kettő közül valamelyik a másikra.

Csak az volt a feltűnő, hogy nő-cseléd még sem volt az egész utazó háztartásban.

LENORMAND ASSZONY.

Lenormand asszony világhírű egyéniség volt; még híresebb, mint napjainkban dr. Falb, mert ő nem az időjárást jövendölte meg, hanem az embereknek az életsorsát. Magasabb rendű kártyavető volt. Egész mythoszi legendakör van róla följegyezve: hogy jósolta meg kiváló nagy alakoknak a sorsfordulatait, mely jóslatai mind bámulatosan beteljesültek.

Ez időben Mac-Millan Dagobert lord Párisban ütötte föl pompás tanyáját. Valami világgyűlölő hagyatékából vásárolt meg egy palotát, azt idomíttatá át a maga ízlése szerint. Addig nem is hozta oda a myladyt, a míg annak a lakosztálya is be nem volt rendezve.

Az alatt eljárt a klubokba kártyázni, a színházakba, a turfra; mindenütt ismerős alak volt. Délczeg termete, jól edzett izmokkal; magasra bodrozott gesztenyeszín haja, szokatlan szabású öltözetei, kiváltképen nőiesen fehér-piros arcza, egy látásra ismerőssé tették. Az árnyékról még jobban ismerték: az volt a bőkezűsége.

Párisban egész legényéletet élt; nem vetette meg a multságokat, melyeknek érdekesebb részét a hölgyek képezik.

Egyszer rá hagyta magát beszéltetni, hogy meglátogassa a hirhedett jövőmondónőt rue de vivienne-i palotájában.

Egy héttel előbb be kellett magát jelentetnie a jósnőnél; mert annak az ideje el volt foglalva, s üléseket csak éhomra szokott tartani délelőtt.

Lenormand asszony megcsinálta a horoszkópot s ezt a jóslatot olvasta ki belőle Dagobert lordnak:

- Ön, mylord, a legközelebb lefolyó év alatt meg fog házasodni.

Dagobert lord nagyot kaczagott erre a jövőmondásra.

- Hát nem tudja, madame, hogy én nekem már van feleségem?

- Tudom jól. Nem egy felesége van önnek, hanem hét. Van szőke, barna, fekete, veres hajú; kékszemű, fekete-szemű; van alacsony és magas termetű, karcsu és molett; egyet elvett ön Lyonban, azt elhagyta Sevilleben; a másikat elvette Madridban, azt elhagyta Genuában; a harmadikat elvette Rómában, s elhagyta Bécsben, és így tovább: meridianusok szerint körülrakta a földgömböt elhagyott feleségekkel. És azok - csodamódon - nem szaladtak ön után, hogy soknejűség miatt bepereljék, hanem teljesen meg vannak elégedve sorsukkal. Mylord ügyesen el tudta velük igazítani a dolgot.

Dagobert lord elejté a szemüvegét s nem is vette fel, hanem rátaposott. Így tán jobban látni?

- Ki mondta azt önnek, madame?

- Hát a kártyák. Az én kártyáim.

- No, hát legyünk jó barátok, madame. Én lefizetem a taksát. Úgy, a hogy eddig megházasodtam, valószínű, hogy ez év folytán is meg fogok házasodni.

- Nem úgy van, mylord. Ön legközelebb olyan házasságot fog kötni, a mely az egész életre felbonthatatlan marad.

- Hiszen az is meg fog rajtam esni. Csakhogy az a hölgy, a ki erre a balsorsra ki van jelölve, még nagyon fiatal: nincs tizenkét éves.

- Azt is tudom. Önnek ezelőtt tizennégy évvel egy csodaszép fiatal német hercegnőt kellett volna nőül venni: akkor ön azt mondta, hogy «eh, mit? menjen férjhez máshoz, majd ha aztán leánya lesz, elveszem azt.»

- Egészen úgy van. Ez az a kiszemelt mátká. Hanem erre még legalább öt esztendeig várnom kell, s így nagy sajnálatomra nem szolgáltatathatok igazat az ön kártyáinak az idén.

- Az én kártyáim nem hagynak magukkal alkudozni. Én így látom, így mondom. Itt a horoszkóp. Önnek ez évben házasság áll.

- De hát miféle házasság? Mert a házasságnak vannak különféle alapokai, formái, módjai. Vannak házasságok szerelemből, érdekből, becsületből; van pénzházasság: van kényszerházasság; van művészházasság; van házasság dicsvágyból, kétségbeesésből; köttetnek házasságok magasabb politikai tekintetből; de mi kényszeríthetne engemet arra, hogy szívemet, kezemet, nevemet holtomiglan lekössem, mikor az elsorolt kategóriák közül egyiket sem találok magamra alkalmazhatónak?

- Sajnálom, mylord, hogy még ezt is meg kell önnek mondanom: de a kártyák nem ismernek irgalmat. Ön meg fog házasodni - éhségből.

De már az olyan bolond jóslat volt, hogy Dagobert lord felcsapta a kalapját a fejére a jósnő előtt, s kaczagva hagyta ott a szobáját. Még az utcán is kaczagott. «Éhségből megházasodni!»

DONNA IDÓL.

Abban az időben, hogy lord Dagobert a párisi palotáját tette rezidenciájává, az új Ninivében egy spanyol tánczosnő volt a szinpadi csillag: Donna Idól.

Nem a közönséges iskolázott ballerínák svadronjához tartozott, a kik lábújjhegyen szaladgálnak, s körben forognak; inkább jellemtánczosnő volt; nemzeti tánczokat adott elő; hanem azokat aztán ördögi tűzzel járta. A Saltarellában olyan szökéseket tett, hogy az már repülésnek is bevált volna, mintha szárnyak volnának a lábain; tündéri termete minden mozdulatában új ingert fejezett ki, s olyan pokoli eleven volt az arcza is; csábító varázsló mosolyában, duzzogásában, negédességében; hát még az epedésben! És azok a nagy fekete szemek! Azoknak a kacsintása volt az igazi fekete villámlás. - Mikor megint a seguidillában előjött, sarkig érő fekete palástba burkolva, mint egy gyászoló alak, s aztán egyet fordulva, szétbomlott rajta a sűrű palást, nem volt az egyéb, mint a saját dusgazdag hajzata, még a földet is söprötte a nyomában. S e szétszórt felhő közül úgy kelt ki ő maga, mint egy napszülte tündér! - Nem csoda, ha minden férfi bolondult utána.

De hát hiába bolondultak; mert Donna Idól senkit sem tett okosabbá. Udvarlókat nem bocsátott magához közel, ajándékokat nem fogadott el, egyetlen ékszere egy kis fekete zománczú arany kereszt volt, a mit zsinórra kötve viselt a nyakában. A mi leveleket küldtek hozzá, azokat a duegnájával olvastatta el, az pedig egy élemedett apácza volt. Az utcán mindig ennek a társaságában lehetett őt látni, lesütött szempillákkal és összetett kezekkel, a legegyszerűbb öltözetben; s más útja nem is volt, mint a templomba.

Valami költő meg is énekelte: «Egy tánczosnő, a kinek nincsenek gyémántjai.»

Az egész fiatalság, a 17 évestől kezdve a 71 évesig, kétségbe volt esve a miatt, hogy Donna Idól csak imádatni engedi magát, de szeretettni nem.

Mikor az utcán járt, valóságos hadkisérete a keresztes és kereszt nélküli lovagoknak taposott a nyomába, egész a templom ajtóig, - de beljebb már nem követték. A duegna világosan tudtára adta az udvarlóknak, hogy Donna Idól pártáját csak a menyasszonyi koszorúért adják cserébe. - Ez mégis magas ár volt! Hogy a virágvásáron legdrágább a myrtus!

Azt a legendát is elhiresztelték Donna Idólról, hogy a térdszalagja mellé tűzve visel egy aczél gyilkot, melynek hegye vipera-méreggel van zománczolva, azzal egy karczolás elég, hogy női erényének durva megtámadóját holt emberré tegye. S elég castiliai vére van hozzá, hogy azt elkövesse.

ABBÉ SEVERUS.

Egy péntek napon tiszteletreméltó látogató lett bejelentve Donna Idól jól őrzött lakásán, díszes soutanba öltözött egyházi személy.

Elfogadták.

Hanem azért annak elébb a purgatoriumon kellett keresztülmenni, a társalkodónő szobáján, a ki őt egyedül fogadta.

A látogató nemcsak jól táplált termete és kenetteljes, mosolyra derülő arcza által bizonyítja be, hogy ő valóságos abbé, hanem a folyékony latin konverzációja által még inkább, mely nyelven egyedül értheték meg egymást a duegnával, a ki ezenkívül csak a legeredetibb baszk nyelvet beszélte.

- Én vagyok abbé Severus, - mutatá be magát a látogató.

- Ha te Severus vagy, akkor én Severa vagyok, - mondá kőhideg arczkifejezéssel a duegna. (Mind a kettő hím és nő-nemben azt teszi, hogy «szigorú».)

Abbé Sever aztán előadá az ügyet, mely őt idehozta.

Patronusa, az istenfélő lord Mac-Millan Dagobert, a ki világszerte ismeretes arról, hogy óriási vagyonát a keresztyénség terjesztésére fordítja, a ki e célra missziókat tart fenn Khinában, Lapponiában, a pattagonok és a chippewasindiánok földén, a kinek évenként százezer guineáját eszik meg a misszionáriusok, s száz misszionáriusát a kannibálok; ez a kegyes férfiú elvégre meghódolni kénytelen annak a magasabb sugallatnak, hogy ős nemzetsége fentartásáról gondoskodjék. S miután a kerek világot beutazva, arra a tapasztalatra jött, hogy a földlakó leányok mind valamennyien csak a hivalkodásban serények: egyes egyedül Donna Idól az, a ki egy áhitatos lélek eszményképének tökéletesen megfelel, annálfogva szent elhatározása, hogy Donna Idólt feleségül megkéri, egész szabály szerint.

Ez már megfontolásra érdemes ajánlat volt.

Azonban a duegna nemcsak hogy diákul tudott, hanem a szokásos rendszabályokat is ismerte, melyek megtartandók, a midőn egy finemen levő ifjú egy nönemen levő fiatallal egy párt képezni kíván.

Hol fognak esküdni?

A mylord saját kápolnájában. A párisi templomok neki nem elég áhitatosak.

Ki lesz az eskető pap?

Maga abbé Severus.

És a tanuk?

Az egyik lesz sir Flibbertiggibet Erasmus, a mylord major domusa; a másik lord Knickerbocker, a mylord kebelbarátja.

A nyoszolyó leányok: miss Kelly és Milly. Mind a kettő az első arisztokrata-családok leánya. Az egyik világoskék, másik rózsaszín öltözetben.

A móring, melynek lefizetésére a vőlegény kötelezi magát, huszezer font sterling.

Azonkívül a duegnának évenkénti kétezer frank rente viagère.

Hozzáértetődik természetesen a nagyszerű trousseau (kelengye), ékszerek, toilették, a melyekről gondoskodni a vőlegény kötelessége. Obligát nászút Itáliába. Nyáron biarritzi, vagy trouvillei fürdők. Palota, ekvipázs, páholy az operában.

És a mi mellékes dolog: tízezer frank penále kifizetése az Odeon direktorának, a kinek Donna Idól még ötven fellépéssel tartozik, melyek természetesen a férjhez menetele által mind elmaradnak. Mylady Mac-Millan gazdag hajpalástja nem söpörheti többé a szinpadot.

Mindezek az előfeltételek kellő pontossággal meg levén hányva-vetve az abbé és a duegna között, - elvégre meg lett engedve az abbénak, hogy magával a donnával is ismertesse meg az ajánlatot.

Donna Idól az első hallásra öngyilkosságot akart elkövetni; kést akart szúrni a szívébe; rettenetesnek találta azt a gondolatot, hogy ő egyedül ebédeljen és vacsoráljon egy emberrel, a kinek szakálla van; de miután megnyugtatták a felől, hogy leborotváltatja a szakállát és soha a keztyűjét le nem fogja húzni a kezéről, mikor vele egyedül értekezik: nagy nehezen ráhagyta magát beszéltetni, hogy ősanyái példáját követve, legyőzze hajadoni iszonyatát a házasság ellen s másnapra, azaz szombatira halaszsa a boldogító «igen» kimondását.

A NÁSZ NAPJÁN.

Háromszori kihirdetés előzte meg az esküvőt, három vasárnapon, és a közbeeső két hét alatt a Palais royal legelső piperekereskedésének kirakatában közszemlére volt kiállítva a Donna Idól mennyasszonyi kelengyéje. A csipkék és himzések értékét a hozzáértők negyvenezer franknál alább nem becsülték.

Maga az egyházi szertartás a mylord saját házi kápolnájában ment végbe; a megnevezett násznagyok és nyoszolyó leányok, valamint a kegyes duegna jelenlétében. Severus abbé pompás casulában, drága infulával a fején végezte a czeremoniát s áhítatos szónoklat előre bocsátása mellett, megáldá a bársony vánkosocon térdeplő boldog párt.

Azután pedig megírta annak rendén a szabály szerint végbe ment házasságról a hivatalos bizonyítványt s azt átadta a duegnának, a ki e becses okmányt eltette az imádságos könyvébe s azt háromszorosan körülcsavarta kendőjével, hogy jól megőrizze.

Akkor aztán következett a mennyasszony és a duegna közötti bucsuvételi jelenet, a mi nem történt meg sűrű könyhullatások nélkül. Végre is el kellett egymástól szakadniok, s Donna Idólnak átvenni a háznál az urnői birodalmat.

A két nyoszolyó leány átvezette őt az öltöző szobájába, ahol levették fejről a mennyasszonyi koszorút és fátyolt: kiszabadíták a mindenféle selyem és csipke pánczélok közül; azok helyett felékesíték a fejét a pántlikás csepeszszel, ráadták a himzett pongyolát, melynek patyolatát a Mac-Millan családi címér griffmadarai ékesíték. Azután szerényen visszavonulának.

Utánuk belépett, elébb az ajtón kopogtatva a boldog vőlegény, az előleges megegyezés szerint keztyűvel a kezén s myladynak szólítá a mennyasszonyát, engedelmet kérve tőle, hogy a kezét megcsókolhassa.

Ezt elnyerve, finom gyöngédséggel a karja alá vonta Donna Idólnak a kezét s suttogva beszélt hozzá.

- Mylady! Madonna! Ez az egész palota az öné. Ön itt korlátlan hatalmu urnő. Nem óhajtja birodalmát szemügyre venni?

Hogyne óhajtotta volna!

Lord Dagobert aztán végig hordozá Donna Idólt a pompás szalonokon, couloirokon; megmutogatta neki a ritkaságokat, az ékszereket, az órákat és szekrényeket, a régi mesterek festményeit, a melyek Donna Idólnak mind nagy gyönyörűséget szerzenek.

Azután elmondá neki, hogy az egész belletage az asszony rendelkezésére áll; a parterre a férfi lakosztály, a souterain a valetaille tanyája és a konyha.

Végre bevezette az urnót a legérdekesebb szobába, melynek a nevét csak a száj elé tett kézzel szokás kimondani: ez a boudoir, a hálóterem.

A fal csupa selyemszőnyeg, nehéz damaszt függönyök borulnak rejtek zugok fölé. Kinálkozó kerevetek között egy gömbölyű asztal japán terítővel letakarva.

- Ez a mi boldogságunknak az édene - suttogá a vőlegény menyasszonya fülébe s feltárta minden kényelmét a tündéri szobának. Megmagyarázta a chemiai lámpagyújtó gép mester-ségét; betanította, hogyan kell a trombitaalakú szócsövön át a cselédeknek, meg a szakácsnak parancsolatokat osztani. A nagy damaszt függöny félszárnyát is félrehuzta, azok mögött volt látható a remekbe készült kettős nyoszolya.

- Ah! uram - suttogá a menyasszony szemérmesen visszahátrálva, s hasztalan kecsegteté a vőlegény azzal, hogy ez a fekhely a hírhedt lady Hamilton ágyának a mintájára készült, melyben titkos zenemű van elrejtve, mely az álomra készülő terhe alatt megszólal s édes fuvolahangokon a «Di tanti palpiti» és az «Ah, la gioja» melódiáit sipolja végig. A menyasszony nem akart róla hallani; se a nyoszolyáról, se a nótáiról.

Akkor a boudoir átelleni oldalára vezette lord Dagobert lady Idólt. Ott egy alacsony ajtócska volt, fényes veres rézből, remek vésésekkel kiczifrázva; benne volt a zárban az aczél kulcs; az ajtó közepén volt egy kerek ablak, kristályüveggel fedve, akkora, mint egy embernek a feje.

Lord Dagobert felnyitá az ajtót, mely befelé nyílt. Ott pedig egy fürdő szoba volt; keleties pompával feldisztve, aranyozott fürdő medencze, vízőkádó sárkányok, illatozó fűszerlámpák.

Innen meg már épen iszonyodva szökött vissza lady Idól.

Micsoda vakmerőség!

- No, ezt szeretem - mondá lord Dagobert. Menyasszony, a ki még az esküvő után is szemérmes. Ez hiányzik Mohamed paradicsomából. Ez a borban a bouquet! Ivott már mylady bort valaha?

- Soha!

- Pedig nászslakoma a nélkül meg nem esik. Ha én az ön egészségére fogok toasztozni, akkor csak kocint velem?

- Akkor igen.

- No és aztán az első pohár hozza maga után a másodikat, s a második az utolsót.

- De én sehol sem látok itt előkészületet a lakomához. Az egész lakosztályomban sehol sincs fölterítve.

- Majd mindjárt lesz - szólt lord Dagobert, megsimogatva hölgye kezét. - Mi nem hódolunk annak a rossz divatnak, miszerint a házaspárok meg a násznép az esküvő után egész paradéban negyvenedmagukkal végig ülnek egy hosszú asztalt; a hol mindenki jól lakik, csak a menyasszony, meg a vőlegény maradnak éhen. Mi csak kettecskén - tête à tête fogjuk a nászslakomát elkölteni.

- Ez nekem is jobban tetszik! kapott rajta lady Idól.

- Ugy-e bár? Isteni asszony! Az ember ehetik, ihatik, a hogy akar. És közbe talán?... Nono? Nem mondtam ki azt a rossz szót, csak a szájjammal mutattam: Ön már asszony, mylady. S nem feszélyezi a lakománál sem a corsette, sem az etiquette.

- De szeretném tudni, hogy hol van az a lakoma?

- Mindjárt megjelenik. Úgy van ez minálunk, mint Aladin szultán palotájában. A dzsinek szolgálnak fel. Látja mylady itt a kerevet előtt azt a gömbölyű asztalt? Egy titkos rugó nyomására az rögtön lesülyed s alászáll a konyháig. Ott az étékfogó megrakja ételekkel és palackokkal s a gép megint feltolja elénk az asztalt mindennel ellátva. S ha valami kívánságunk van: a beszélő trombitán keresztül leszólunk; az asztalt alá eresztjük, s az ismét visszatér azzal a tárggyal, a mit kívántunk!

- Hisz ez olyan, mint egy tündérmese!

- Mint a tündérmesében! A mit kívánunk, rögtön itt van. S a mi legszebb benne, az, hogy alkalmatlan emberek közelléte nem háborít bennünket. Az egész lakosztályban minden ajtó zárva. Senki be nem jöhet. S a cselédek, az egész háznépem tudja már jól a szokást, hogy ilyenkor legalább három nap három éjjel nem szabad nekik bennünket háborítani.

Lady Idól nagyot bámult lord Dagobert szeme közé.

- A «szokás?»... «Ilyenkor?»... Hát szokott ön többször is megházasodni?

Lord Dagobert egész szabadjára ereszté a nevetését.

- Minden esztendőben, mylady! De becsületesemre mondom, hogy az esztendőt pontosan megtartom.

- Hisz akkor ön a valóságos «kékszakállú herceg!» S mit csinál ön a feleségeivel egy esztendő múlva? Megöli őket?

Lord Dagobert még jobban nevetett: «Dehogy ölöm, dehogy ölöm! Mind élnek és vigan vannak, a hányan csak vannak».

Donna Idól azt hitte, hogy neki is nevetni kell: ez valami tréfa!

No természetes! Ha a férj nevet, akkor a nőnek is illik nevetni. Ez benne van az esketési formulárében.

- Donna Idól, - mondá lord Dagobert, maga mellé vonva a dagadó kerevetre hölgységét - én nagyon szeretem, ha ön nevet. Imádom ezeket a megnyíló korallajkakát, bámulom ezeket a gyöngysor fogakat, s mikor így összehuzza a szemeit nevetés közben, az olyan, mintha a villámtűz koncentrálná egy gyújtó-üvegben; hanem ezúttal mégis azt tanácslom önnek, hogy ne nevéssen. Ez a mi mai esküvőnk csak tréfa volt.

Ez a tréfa szó csakugyan komolylyá tette a hölgységet.

- Tréfa volt? S ön engem «Donna» Idólnak szólít?

- Bizony Donna Idól ön és nem lady Idól. Ön nem szerzett kellő ismereteket párisi vendégszereplése alatt a franciaországi törvényes szokásokról. Itt csak a polgári hatóság előtt kötött házasság bír törvényes jelleggel; az egyházi szertartás meg van engedve, mint ceremónia, de semmi érvénnyel nem bír Franciaország területén.

Donna Idól vállat vont.

- Hát bánom is én! Nem akarok Franciaországban maradni. Átmegyek Angliába, s ott a pap előtt kötött házasság el van ismerve törvényesnek. Ön pedig Angliában van otthon.

- Az ám. Csakhogy isteni Donna Idól! egy illúziótól kénytelen vagyok önt megfosztani. Ha emlékezetem nem csal, ez a bizonyos főtisztelendő Páter Severus üres óráiban az én lovászmesterem, egy megszökött skótlás, a ki tudtommal soha sem volt papnak fölszentelve, csak hogy épen jól megtanulta a litániát. Ön nem az első és hiszem, hogy nem is az utolsó azon hölgységek között, a kik ez álpapnak az áldása által fel lettek szentelve az én hitvestársamnak. De mondhatom önnek, hogy egynek sem volt ellenem panasza.

Erre aztán bekövetkezett az a jelenet, a mi rendesen következni szokott. A kétségbeesés, ájúlkozás, átkozódás a rútul rászédett, a kelepcebe csalt ártatlan hölgy részéről, melynek lord Dagobert ugyanannyi mennyiségű esküdözést, engesztelést és végül kiméletlen erőszakot vetett ellen. Hiszen ez volt ránézve a gyönyörnek a hatványozása. Holmi csendes, szelid átadás, türelmesen nyújtott kegyek az ő vágyait nem elégítették ki; neki az áldozatul esett ártatlanság vergődő kétségbeesése szaporította a gyönyöreit. Azért sietett a hölgyet felvilágosítani a helyzetéről mindjárt a kezdetén az egyedüllétnek.

Donna Idól e felfedezés után azt tette, a mit a többiek, sirt, könyörgött, átkozódott, küzdött; hasztalan! A viperamérget tör nem volt már a kezeügyében. Menekülni nem volt hová. Az ablaktáblák mind bezárva, az ajtók csukva, a palota távol a lakott házaktól, a házi cselédség betanítva és megszoktatva már az efféle jelenetekhez.

Végső kétségbeesésében bemenekült azon a kis rézajtón.

- No, hiszen ide futottál a legjobb helyre! - kiáltá lord Dagobert, áldozatát utolérve.

Onnan nem volt hová menekülnie.

Itt azonban a hajdani akrobata nő, kinek izmai a gyakorlattól aczéllá voltak edzve, egy hatalmas taszítást adott az üldözőjének, a mitől az, súlyegyent veszve, hanyatt esett a vízzel telt medenczébe. Donna Idól pedig egy gazellai szökéssel keresztül ugrott a fürdőmedenczén, ki az ajtón, azt hirtelen becsapta maga mögött, bezárta a kulccsal, s a kulcsot eltette a zsebébe.

Kis idő múlva aztán megjelent a rézajtó gömbölyű ablakában lord Dagobertnek, az önkénytelen vett fürdőtől, de még inkább a haragtól lángvörösre duzzadt arcza.

Igazán tréfás látvány! Egy haragos emberarcz, a kinek se keze, se lába.

- Donna Idól! Ezért ön kegyetlenül meg fog lakolni!

- Gondolja, lord Dagó?

- Ne hijon engem Dagónak, hanem ereszszen ki innen azonnal!

- S ha nem ereszteném?

- Ki fogom törni az ajtót.

- Nem lehet; mert csak befelé nyílik.

- De hát itt csak nem hagy?

- Bizonyos, hogy nem hagyom ott. A férjemet! Csak van eszem!

- No hát ereszszen ki innen.

- Nem addig, a míg ön a jegyzőt ide nem hivatja s a francia törvények rendeletei szerint velem szabályszerű házasságot nem köt.

- Ah, az botor beszéd! Arról ne is álmodjon, Donna Idól.

- Hát majd meglássuk: monsieur Dagó.

- Hát mit akar ön? El nem futhat innen, mert a szobája ajtajának a kulcsa nálam van, s a cselédjeim ki nem eresztik.

- Eszembe sincs innen elfutni. Nagyon jó itten. Önnek a cselédjei ismerik már a szokásokat. Három nap, három éjjel föl sem jönnek az emeletre. Nem háborítják a paradicsomi boldogságot. Én tudok várni, csak ön is tudjon. Dörömbözni szabad az ajtón. Az ön hozzátartozandói már ismerik az efelé zajgást. Good bye mylord.

Azzal Donna Idól odament a kerevethöz; megnyomta az asztalkán a titkos rugót; arra az lesülyedt s rövid időn ismét fölemelkedett, megrakva étkekkel, csemegékkel és palaczkokkal.

Donna Idól felnyitogatta az ételes tálak födeleit s ingyencz gyönyörrel mustrálta a drága étkeket, a melyekhez aranynyomatu papíron mellékelve volt az elnevezés.

- Ah, potage à la Montesquieu! Ez az én kedvencz levesem! Micsoda fölséges illat! Szarvasgomba pástétom! Az én ideálom! «Petites timballes à la chasseur!» Ennek még hírét sem hallottam. Valami jó lehet. «Zephyr des poulardes aux pointes d'asperges!» Zefir! kappan és spárga! Fölséges valami. Galantine! Macedoine! Ez még épen egy fajdtyúk suprêmeje! Fejedelmi lakoma! Ilyent csak Aladin szultán asztalára hordnak a dzsinek. Nos, uram! hát nem tart ön velem?

S azzal neki könyökölt a dús lakomának s tömte a két piros orcája duzzadtáig a drága jókat a szájába.

Lord Dagobert pedig onnan a kis kerek ablakból káromkodott s rugdalta az ajtót.

- Ez a bor is fölséges, annyit mondhatok! szólt Donna Idól, felhörpentre egy pohár chablist. Követte egy pohár sherry. Hanem a bordeauxi nagyon erős! Szereti ön a bordeauxit, uram?

- Az ördög vigye el önt a bordeauxival együtt! ordítá Lord Dagobert a rézajtó közepéből.

- Vigyázzon! Most ugrik a dugó! Még egy pezsgős palaczkot is felnyitott Donna Idól, a minek a dugója kicsiny hija, hogy orron nem találta a haragos vőlegényt.

- Donna Idól! Most már elég volt!

- Nem, uram! Még egy pohár chartreuse következik. Csodálom, hogy ön meg tud vetni egy ilyen válogatott vendégséget. Ön valódi aszkéta. Bámulom a mértékletességét.

- Ön egy valóságos ördög, Donna Idól.

- Ismeri ön Tantalusnak a meséjét Dagikám? Azt hiszem, hogy ha Tantalusnak azt mondták volna, hogy hivassa a jegyzőt, mindjárt elhivatta volna.

- Azt nem fogja ön kidaccolni tőlem!

Donna Idól aztán, mikor jól megvacsorált, odament a lefüggönyözött alkovenhez, széthuzta a damaszt kárpitokat, s éji toilletjét végezte a lepihenéshez s hogy a boldog vőlegény lássa, mit vesztett, égni hagyott minden gyertyát.

A varázsnyszolya muzsikálta az olasz áriákat; Lord Dagobert pedig káromkodott négyféle nyelven, a ketreczébe bezárva.

A PIRÍTOTT SZALONNA.

Lord Dagobert végre mesterére talált.

Donna Idól elfogadta a tervezett komédiát, csakhogy megfordította a szerepet.

Ha a férj dörömbözött az ajtón és szitkozódott, a hölgy elkezdett rimánkodni és segítségért kiabálni. A házbeliek azt hitték, hogy ő az ostromolt fél. Hozzá voltak már szokva az ilyen jelenetekhez.

Ha lord Dagobert nagyon ordított, akkor Donna Idól előre-hátra szaladgált a szobában s döntögette a székeket, asztalokat egymásra - mintha kergetnék.

Mikor pedig a szócsövön át a szakácsnak küldött le izeneteket a konyhába, akkor lord Dagobert hangját utánozta remekül.

A lordnak át kellett látni, hogy nyomorultul meg van fogva a saját csapdájában.

De még sem akart kapitulálni.

Donna Idól ott reggelizett, ebédelt és vacsorált az orra előtt, s neki csak az ételeknek a szaga jutott.

A mi legjobban ingerelte, az volt, hogy hát a kártyavető jóslatának be kell teljesülni. Egy ostoba jósnő, a kinek a jövődőlésére okos ember csak a furcsaság végett lehet kíváncsi, ki mond egy lehetetlen dolgot, egy abszurdumot. És ime az a lehetetlenség közel van hozzá, hogy beteljesüljön.

Két napig kiállta az éheztetést. Már könyörgésre is fogta a dolgot: «Ön kegyetlen dæmon! Meg hagy halni egy embert éhen! Egy Mac-Millan lordot, utolsó sarját a nagyhirű családnak!»

- Ön maga tartja magát fogva, ön maga kárhoztatja el magát erre a kinzásra. Egy Mac-Millan lord! Ha ön egy bookmakernek szavát adja, azt megtartani becsületbeli kötelességének ismeri: hát egy ártatlan hajadonnak adott szavát kijátszani gavallérhoz illőnek tartja? Hogy hamis oltár, hamis pap előtt lett adva az a szó? De a mylord igazi gentleman: angliai earl, a Bathrend lovagja, s adott szava csak pusztá légt volt? Én életemben eleget éheztem azért, hogy a becsületemet megőrizzem: ön most azért éhezik, hogy a becsületét kijátszsza.

A harmadik nap reggelén azt gondolta ki Donna Idól, hogy a közlekedő asztalkával egy darab szalonnát hozatott fel magának.

- Ejh, meguntam már azt a sok mindenféle drága körömfaladékot. Nem kell több osztriga meg pástétom: vágyom a szalonna után. A hogy hajdan szuktuk, mikor faluról falura kóboroltunk, s kinn tanyáztunk a sátor alatt.

Azzal oda kuporodott a kandalló elé, melyben maga megrakta az illatos olajfából a tüzet, s elkezdte a kenyérszeletet, aztán meg a szalonnát pirítani a tűznél.

Azt pedig mindenki tudja, hogy nincs invitálóbba illat a világon, mint a pirított szalonnáé. A pirított szalonnaillat képes egy kikoplalt emberrel a hitét megtagadtatni.

- Irgalom! ordítá az ajtó ablakán keresztül lord Dagobert. - Feleségül veszem önt, csak abból a szalonnából adjon egy harapást.

- Komolyan mondja ön?

- Komolyan mondom.

Arra aztán megszánta Donna Idól; vagy talán nem is szánta meg: kitelik tőle, hogy csak kiszámított fufang volt. Odavitte a pirított szalonnát és kenyérszeletet az ablakocskához s egy falatra valót levágott belőlük, azt rózsás ujjai közé csiptetve, odadugta lord Dagobert szájába.

Egy perc alatt lenn volt.

De többet aztán nem adott neki belőle.

Az pedig, hogy egy agyonéhezett embernek «egy» falatot adjanak a szalonnából, többet nem, túltett Arbuez minden torturáin.

Lord Dagobert szemei kék-zöld karikákat hánytak a dühtől.

- Hivassa ön a jegyzőt, - mondá neki Donna Idól.

- Kivel hivassam? Mikor nem mehetnek ki.

- Irja meg neki a nyilatkozatot, hogy házasságot akar kötni velem.

- Mivel irjak? Hisz nincs írószerem.

- Dehogynincs, én már arról is gondoskodtam. A varázsasztal mindent felhozott.

Azzal odavitte az ajtóhoz az írószereket s azokat a csiptetővel benyújtá a fogolynak.

Aztán diktálta neki, hogy mit írjon? Valóságos kapituláció volt az, kényre-kegyre.

Lord Dagobert jól tudta, hogy a törvények értelmében már ennek a levélnek az erejénél fogva is el fogják marasztalni, ha a házassági ígéretét be nem váltja, legalább is a móríngolt huszezer fontba; de már ezt nem bánta. A levél Donna Idól kezében volt már.

- No, már most bocsásson ki.

- Dehogynem bocsátom! Előbb összekelünk. Adja ide a szobám kulcsát, hogy a jegyzőt a tanuival együtt bebocsáthassam.

Még ennek is meg kellett történni.

Donna Idól a sülyedő asztallal leszállítá a jegyzőnek szóló levelet, s a szócsövön át lekiáltá az utasítást, hogy mit tegyenek vele.

A legrövidebb időhaladék múlva ott volt a jegyző a két hivatalos tanuval.

A kis asztal már terítve volt a nászlakomához.

- Hol van a vőlegény? kérdezé a jegyző az elfogadására siető mennyasszonytól.

- Ott van, - szolt Donna Idól a rézajtóra mutatva, melynek ablakán lord Dagobert sáppadt arcza tekintett ki. - Nem volt már veres.

- Uram! kiáltá a jegyzőnek. - Ön látja, hogy én rajtam itt erőszakot tesznek. Engem akaratom ellenére bezártak.

- Azt látom. Ki zárta önt be?

- Az az ördögi nő ottan.

- Ah! Donna Idól? - Hát Donna Idól hozta önt ide erőszakosan, vagy ön hozta ide Donna Idólt?

- Én hoztam ide.

- Csalás által? Megesküdött vele álpap előtt? De furcsa helyet választott ön magának a mézes napok eltöltésére mylord!

- Választott az ördög! Ő csukott be ide.

- S most nem ereszti önt ki addig, a míg ön a Code civil értelmében törvényesen egybe nem kél vele.

- De ez a házasság erőszakolva van.

- A miatt tessék majd a bíróhoz fordulni. Az előzmények rám nem tartoznak.

- De én protestálok ellene.

- Hát az az ön dolga. Akarja ön az egybekelést végrehajtani, vagy nem akarja? Ha nem akarja: én megyek a dolgomra. Ön fizet százötven frankot a hiába idefárasztásért.

- Nem! Maradjon! Hol a szerződés? - Irom alá!

Mindent megtett már, a mit csak kívántak tőle.

A jegyző és a tanuk hitelesíték a házassági levelet s átadták Donna Idólnak.

Akkor aztán Donna Idól kibocsátá a csapdából a - boldog férjet. Most már csakugyan férj volt: s annyiban boldog is volt, hogy rögtön neki eshetett - a terített asztalnak, hol hatalmába kerített egy egész suprême de fajdkakas pástétomot, s azt oly mohón betömte, hogy a vendégeknek még csak kostolót sem hagyott belőle. Ivott is a mellett, a legnagyobb poharakból, a melyek csak az asztalon voltak. Egy szót sem szólt senkihez. Mikor aztán egyszer pihenőt tartott, azt mondá neki a jegyző: «No most mylord, ősi szokás szerint úgy illik, hogy a vőlegény mondjon egy toasztot a menyasszonyára». - «Várjunk egy cseppet, - mondá lord Dagobert - úgy megterheltem a gyomromat, hogy addig nem tudok többet inni, a míg a «pastilles digestives de Bilin»-eimből be nem veszek.» Azzal felkelt, kiment a szobából s soha se jött többet oda vissza.

A LOVAS KOLDUS.

Lord Dagobert nem indított pert lady Idól ellen. Tudhatta jól, hogy nem fogja megnyerni - erőszak alapján. Egy férfi, a kit erőszakkal vesz el egy nő - a saját házánál! Még ki is fogják nevetni. Sőt tetejébe még maga kaphat egy kellemetlen processust az egyházi szentségekkel való komédia-játszás miatt. Kifizette a móringot a myladynek s aztán úgy tett, mintha ő csapta volna el az asszonyt magától. Csak azt tiltotta meg neki, hogy a míg az ő nevét viseli, a színpadon táncsoljon.

Azután lefolyt valami tíz esztendő. Ez alatt lord Dagobert az ő óriási vagyonának tökéletesen a nyakára hágott. Örült pazarlások, vakmerő vállalatok, meg a szép asszonyok iránti szenvedélyei tönkre juttatták. Az ősi vagyonának utolsó részét elnyelte egy skót banknak a bukása, a hol neki kellett helyt állani az igazgatók által elsinkófált összes betételekért.

Ekkor aztán lótot-futott a világban, hogy a hajótörött vagyon roncsaiból valamit megmenten; de mind sikertelenül. Az a bizonyos házasság is kárbaveszett rá nézve a hajdani imádottja leányával. A lady Idóllal kötött törvényes viszonya azt lehetetlenné tette.

Mikor aztán az utolsó fonala is elszakadt a reménységnek s nem maradt a zsebében több egy louisdornál, egy reggel szépen megborotválkozott, felkötötte tükörből a nyakravalóját, gomblyukába tűzte az ibolya-csokrot s a legujabb áriát dudolgatva a Donizetti operájából, megindult a Szajna hídja felé, azzal a szándékkal, hogy a vízbe öli magát.

Útközben azon gondolkozott, hogy mit csináljon azzal a megmaradt egy arannyal?

A Szajna hídja előtt találkozott a lovas koldussal.

Ez egy ismeretes alakja volt a párisi életnek. Egy invalidus, fél lábú, a kinek az az ötlete volt, hogy ő lóháton fog koldulni Páris utczáin. Szerzett magának egy rokkant gebét, azzal a vak lóval botorkálta végig a boulevardokat. Jó üzletet csinált. Az emberek nevelték, szidták, de észrevették. Egy koldus, a ki lóháton koldul a gyalogjáróktól!

Lord Dagobert szembe találkozott a lovas koldussal. Az már messziről rázta eléje a levett kalapját s panasolta a Waterloonál kiállott hős tetteit.

A mylord odadobta a koldus kalapjába az utolsó aranyát s aztán ment a híd felé.

Egyszer csak «klipp-klapp, klipp-klapp», koczog utána erősen a lovas koldus a sánta lovával, s a mint utoléri, elkezd szidni tele torokkal:

- Szégyen gyalázat! Egy ilyen úrtól! Hamis louisdort adni a szegény koldusnak. A lovas koldusnak! A kinek magán kívül még a lovát is kell tartani: azt a lovat, a ki a waterloói ütközetet látta s azóta nem akar látni semmit. - Szégyelje az úr magát! Itt van a hamis louisdorja! Tegye vele bolonddá Tortonit, de ne a szegény lovas koldust.

Ez a szó egy eszmét adott Dagobertnek. «Tortoni!»

Eszébe jutott, hogy tegnap elfelejtett ebédelni, ma pedig még nem reggelizett. Éhomra kellemtelen érzés lehet a vízbe fulni.

Visszafordult Tortonihoz.

Ott ő sok szép pénzt elpocsékolta néha napján: ez az utolsó arany is hadd menjen oda. Hamis arany ugyan: de a vendéglős azt nem nézi, s ha felismeri is, elhallgat vele. Régi ismerőse ott minden pinczér.

Igaz, hogy husz frankért Tortoninál nagyon mértékletesen lehet reggelizni; de a fődolog az, hogy az utolsó reggelijét Tortoninál költötte legyen el. Füttyölve ment odáig.

JOBB HOLNAP EGY TUZOK, MINT MA EGY VERÉB.

Lord Dagobert helyet foglalva egy asztalkánál, tanácsot tartott a pinczérrel, hogy miféle lakomát lehetne csapni húsz frankból?

- Lássuk csak! Mi a legkisebb vad, a mi tíz frankért kapható?

- Két veréb.

- Helyes. Süttessen nekem két verebet; de jó vastag szalonnát piríttasson hozzá.

(Átkozott emlék! Azzal a pirított szalonnával!)

- Miféle ital az, a miből sokat lehet inni öt frankért? (Tortoninál.)

- Egy pohár bork.

- No, hát egy pohár borkot. És aztán egy vajas kenyeret.

- Az három frank.

- Marad még önnek borra való egy louisdorból két frank.

- Köszönöm mylord.

E közben két hölgy telepedett le a szomszéd asztalhoz. Az egyik délczeg, élte virágában levő delnő volt, a másik éltesebb; olyan társalkodónő forma. Mind a kettő elegáns öltözetben.

A fiatal hölgy elég fenhangon rendelt meg pástétomot fajdtyuk suprèmből.

(Fajdtyuk suprème! Fatális emlékek!)

A pinczér megjegyzé, hogy fajdtyuk suprème pástétomot nem szolgáltatnak adagonként; hanem csak egészben.

- Úgy volt értve. Aztán egy palaczk Cliquot-t.

S annak a két hölgy magában meg akar felelni.

Lord Dagobert odainté magához a pinczért.

- Ki ez a hölgy a szomszéd asztalnál?

A pinczér nagyot nevetett.

- Ez a hölgy? - Ez a hölgy önnek a felesége, lord Mac-Millan: Lady Mac-Millan.

A név említésére a hölgy is odatekintett.

- Ah! Lord Dagobert! Milyen véletlen találkozás! Hát mit csinál ön?
 - Az utolsó louisdoromat fogyasztom. S akkor aztán készen vagyok a világgal.
 - No, lássa ön, én jobban gazdálkodtam. Én a húszezer fontomat szerencsés spekulációkkal felszaporítottam százezer fontra. Most már visszavonultam s a rentéimből élek. Van nyolczvanezer frank jövedelemem és semmi adósságom.
 - No - adósságom nekem sincs már.
 - De igen is van, lord Mac-Millan. Nekem adósom ön még azzal a bizonyos toaszttal. Tudja ön, mikor kiment megkeresni a pastilles de Bilint? Megtalálta ön már a gyomormegterhelés elleni lapdacsait?
 - Most már semmi szükségem rájuk.
 - No, hát most leróhatna ön az adósságát, lord Dagobert: itt a pohár!
- Lord Dagobert végig gondolta a dolgot. Itt van egy szép asszony, még most is nagyon szép, nyolczvanezer frank évi jövedelemmel. Aztán el se kell venni, mert már meg van. - Fogta magát, otthagyt a két mai verebet s átült a másik asztalhoz a fajdtyuk pástétom mellé s aztán elmondá a tartozásban maradt felkészöntőt.
- «Ezt a poharat az én kedves feleségem egészségére. Mylady Mac-Millan cheers!»
- ...És így lord Mac-Millan másodszor is megnősült - éhségből.

BABSZEMEK.

Egy szóval: nem tudok dolgozni.

Megvolna hozzá minden: sima papiros, kék tinta, jó író toll; gondolatom is volna, a mit leírnék s a mi fődolog: volna abszolút magányosságom, a hol senki sem háborgat; hozzá nyári napok; a nappal együtt kelek fel. Mégsem tudok dolgozni. Olyan szép ez a világ, hogy nem kerül sor a «sorra».

Először ez a gyönyörű panoráma, a mit innen a gunyhóm ajtajából látok. Nincs a világon ehhez fogható szép! Alattam terjeszkedik az ifjudag testvérváros, keresztülszelve a hatalmas Duna szigeteiktől szakgatott, kettős medre által. Negyven esztendő óta nézem innen erről a helyről, hogyan nő, hogyan emelkedik, hogyan foglal tér, hogyan hódít ez a szép Budapest. A magasan kiemelkedő bazilika most már egész világváros-képet ad neki s a központi pályaudvar homlokzata úgy tűnik föl, tőlem nézve, mint egy óriási diadalkapu, melyen át dicsőség, gazdagság, nemzeti életerő özönlik be a szétdagadó fővárosba. Új palotasorok a két parton és be a Rákos felé, melyek már Kőbánya házcsoportjaival összeérnek s a széles erdősor a város körül szintén tele van házakkal, de azokat még eltakarják a fák: csak egy nagy kupola, egy-egy háztömb jelzi, hogy ott is világ van. Az én időmben e paloták, ez erdők helyén csak homoksivatag volt, melyről minden szél porfelleget zúdított a városra.

Az előtérben meg az ős Buda, a királyi várral s az új palotákkal, a Mátyás templommal. A százablaku Ferdinánd kaszánya mellől a tulparton versenyző magasra emelkedik a monumentális országház, maga a Gellérthegy is bástyakoronájával beillik kontraszttnak e felséges képbe.

És aztán tovább az a végtelen nagy alföldi síkság, melynek láthatárát csak napfelkeltén látni, a mikor még az ég aranyból van: nappal az már összeolvad az éggel. S e meleg síkságot az Istenkéz himezte ki rét zöldjével, kalászaranyával. Szébb ez a tengernél! Mennyi színpompa! Milyen vakmerő ellentétek az ég és föld koloritja között! A Duna azurjában gyorsan siklanak fel és alá a karcsu gőzösök s a mezők sík tábláján fehér gőzkigyókat huz maga után a távozó vagy közeledő vonat, melynek dübörgése ide hallik hozzám. Ez a kép mozog és beszél.

De sok órát elvitte már ez a felséges panoráma! De szívesen adtam!

(No lássunk komolyabb dolog után, mert panorámanézésből meg nem élünk. Vár az íróasztal!)

Igen, igen; de előbb körül kell járni a szőlőkertet. Máskor is szerettem a szőlőt elnézni. Ezt az isteni növényt, mely az olyan elátkozott földben, a melyben a burgonya nem adja meg a vetőmagot, vigan tenyészik és ontja az emberi kedély örökké gyógyító panaczeáját, a föld lelkét: a bort. Máskor is kalaplevéve jártam között. Hát még most! A mikor az a pokolbeli szörnyeteg, az ördögök legapróbbika, kinek neve nem «légió», hanem «trillió», az egész szép budai hegységet sivataggá tarolta már, a melyen egész hegyoldalonként nem látni mást, mint kutya-tejet, farkasalmát, méregsalátát, búzlabodát, elpusztuló szőlők szomorú bozotját s e boszorkány-avar közepett, úgyszólván, még az én kertem az utolsó oázis, a hol buja zöld szőlőket látni, megrakva tömött fürtökkel. Védelve őket a gonosz ellen szénkéneggel, műtrágyával. A hol a fillokszéna már kipusztított egy-egy telket, azt beültettem újra amerikai szőlővel és hazai fajokkal. Ezeket mindennap tanulmányozni kell. Mert nagyon különböző az amerikai szőlőknek a hivatása, rendeltetése, habitusa és természete. A riparia sauvage (két éves) harmadfélőles vesszőket hajt, s felkapaszkodik a fák tetejére, gyönyörű piros a venyige, korallból vannak a kacsai, a levele sötétzöld; de ez csak venyigét szaporítani lesz jó, a bogyója

tintának való, nem bornak: ezt be kell ójtani, ha megerősödik. A Jaquez, a Solonis, a Vialla meg a Herbemont már iható bort is ad, de nagyon későn érik. Ezeket már az idén beójtottam s szépen megmaradtak az ójtások. De már ezeket forró napokon öntöztetni kell; azután az ójtás helyéig feltakartatni, a nemes galyról a harmadgyökereket s az alanyról a fattyuhajtásokat levagdalni s megint betakarni. Ezt mind magamnak kell elintézni, mert én tanultam ezt. Az «Othello» aztán már egészen jó és korán érő gyümölcsöt hoz, néhány már meg is vallja a termését: már augusztusban egész feketék a fürtök. Van azután idei ültetésű, amerikai gyökérbe ójtott, hazai szőlőből is egy táblám. Szegénykék, már most a földön futnak, mint a földi szeder s már egy része fürtöket hozott, fehéret, rózsaszínűt, finomat. Javában érik, régi tőke, új ültetés gyümölcse; aranyért nem adnám.

Csakhogy vannak, a kik aranyat nem adnak érte, hanem ingyen kérik. Ez a sok sárgarigó!

Madarat persze az én kertemben meglőni nem szabad; hanem jó nevelést kell nekik adni. Egész esztendőn át ők segítik nekem a hernyót pusztítani s én jutalmul átengedem nekik az összes eperfáim termését. De a fügéimet, meg a szőlőimet nem szabad bántani. Az is mesével határos, hogy a Svábhegyen füge teremjen; pedig hát nálam kitűnő terem: jobb az olasznál; valóságos balkáni szultánfüge. Ezeket én úgy védelmezem, hogy mikor a gyümölcs az éréshez kezd nőni (három nap alatt megnégyszereződik az alakja), akkor túllból zacskókat huzatok rá: így aztán se madár, se bogár nem bántja. A szőlőnek pedig ilyenforma a védelme nálam. Hosszú spárgákat huzok keresztül-kasul egyik karótól a másikig s erre a spárgára négyfelé hasított hirlapokat akasztok. Rendesen a Pesti Naplót használom rá. A Nemzettől nem félnek a rigók. Tudják, hogy az még a madárnak sem vét. Hanem az idén már a Pesti Naplótól sem ijednek meg: más stratégiát kellett kigondolni. Egy-egy fára hatalmas ürökölompokat akasztottam fel; ezeket aztán hol magam, hol a vinczellérem meg-meg kongatjuk s a kolompszótól azután riad szét a rigó, seregély nagy visitozással.

(No de már most elég volt a rigók tragédiájából; menjünk az asztalhoz - dolgozni.)

Kezemben már a toll! Kezdem már! Csak a hegedűt stimmolom.

Ekkor elkezdtek az ablakon koczogatni.

Ki az? Mi az?

Két czinege. Egy kékfejű, bóbitás, meg egy fekete fejű.

Hja! Igaz! Erről bizony meg is feledkeztem. Ez ugyan a piktor fiam kötelessége volna, de ha ő ma el van foglalva a kartonjaival, hát ez is én reám vár. Még ma nem kaptak a czinegék diót. Hja bizony, a ki czinegét akar tartani, az gondoskodjék róluk.

Ezt mi úgy csináljuk: a rózsafák közé tüzelünk le hosszú mogyorófavesszőket. Azoknak a hasított vége közé odaszoritunk egy fél diót. Arra aztán előjön tiz-tizenkét czinege, a ki már ott czinczog a májusfán, lármáz, követeli a maga ángáriáját; rákapaszkodik a pálczákra, egyik a másikat kergeti: összevesznek, hajbakapnak úgy, hogy leesnek a földre. Ezeket már mi mind ismerjük, mint a jó policzáj a maga gyanus csavargóit: ez a fekete fejű, ez a bóbas, az az öreg, ez a fecskefarku, az a sánta lábú (a legvakmerőbb veszekedő valamennyi között). Ez a mi mindennapi koncertünk. Néha aztán odavetődik vendégszereplésre közéjük egy-egy harkály is: van egy feketehátú, veresfejű, piros bugyogóju, aztán egy zöld hátú, veres begyű; aztán meg egy barnán pettyezetett, veres bóbitás, a mit a székeltek «tarka Jézus»-nak neveznek, s az is ott produkálja magát a dióevésből. Egy cseppet sem zsenirozza magát egyik sem, hogy mi ott járunk-kelünk.

De hát ezek hogy nem repülnek világgá a kolomphangtól? Úgy, hogy ezeknek jó lelki ismeretük van. Ők bogarakat, hernyókat szedegetnek, beérik a napraforgó tányérbelével, a mi az ő számukra van is ültetve; tudják jól, hogy ők az én kosztosaim.

(No de már most igazán menjünk ám dolgozni!)

Mi is a cím? Ha én azt tudnám!

Már megint micsoda lárma van odakinn? Kinézek az ablakon. No ez már hallatlan! Most meg a «mókus!»

Tudniillik, hogy ott ütött tanyát nálam még tavaly egy mókuspár. Azok már az idén családot is alapítottak. Éppen a ház mellett van egy jókora iharfa, azon van egy nagy sárgarigó-fészek; ezt a fészket a mókuspár kisajátította magának s egyszer csak előjön belőle három kis fiók mókusával. Persze, hogy ezek is egészen a családhoz tartozónak tekintik magukat. Ott játszanak napestig a fán, soha czirkuszi bohócok ezeknél tréfásabb saltimbankokat nem csináltak, mind a hárman belefogóznak egymásnak a farkába s így kergetőznek alá s fel a fa derekán; majd meg szembeszállnak, pofozzák, harapják egymást s mikor elfáradtak, akkor végighasálnak egy faágon s nézik, hogy hát mi mit csinálunk? Időközben diót majszolnak.

No hát én kiadtam nekik a konvencziót. Nézzétek: itt van tizenegy diófa, ez a ti örökségetek; a mi ezen termett, azt elhordhatjátok; hanem az egyetlenegy körtefámnak, a min az idén termés van, békét hagyjatok.

Hanem hát ilyen a gyerek! Nem éri be azzal, a mit megengedtem neki. Mit csinál? Leszáll a fáról s a féldiókat, a miket én a czinegéknek raktam a karóra, azokat lopja el. Ezt jöttek bepanaszolni a czinegék az ablakomra.

Ki kellett mennem, elejét venni diplomáciai úton a kitörésre készülő czinege-mókus-háborúnak. Nem tréfa dolog! A czinegék a fa tetején is megtámadják a mókust, s ha öt-hat körülcsiripeli, megfutamítják.

Erre a mókusherczeg nagy mérgesen felfutott egy vadgesztenyefára. Lepakott egy gubót s elkezdte sebesen tisztogatni az apró fogaival. - Én váltig intettem őt jóakaratu tanácssal: «Pirincz! Az vadgesztenye. Az nem mókusnak való; ne fáraszd vele magad!» A fiatalságnak hiába beszél az ember. Egyszer aztán, mikor beleharapott a vadgesztenye belébe, érezte, hogy az csúnya, fanyar, keserű, úgy a fejemhez vágta, csak úgy koppant! S aztán megugatott. Ez a hála!

(Hát lehet az embernek itten valamit dolgozni?)

Mire még egyszer leülök az íróasztalhoz, delet harangoznak s nálunk igazhivőknél az a rituális szokás, hogy tizenkét órai harangszóra betárlálnak. Azaz, hogy kitárlálnak, mert a verandán ebédelünk. A czinegék odajönnek az asztal széléig, a korlátra ülnek.

Már most aztán mondja meg valaki, hogy gulyáshus, zöld bab csuspájz, meg palacsinta után, meg egy-két-három-négy pohár svábhegyi sajáttermésű bor után lehet-e, illik-e, szabad-e dolgozni?

Abszurdum! A délutáni dolgozást hitem és vallásom tiltja.

Ilyen nonpossumus állapotban látogat minap meg az én kedves öcsém, Tóth Béla, a Budapesti Hírlap munkatársa.

- Mit hoztál, kedves öcsém, Béla?

- Nem hoztam én, kedves bátyám, hanem vinni akarok. Nem volna valami?

- Jaj, kedves öcsém, az idén nem termett se alma, se szilva, se poézis a Svábhegyen. Nem termett egyebem, mint három métermázsa babom (prima qualitét). Abból két zsákkal eladhatok.

- Nem kell nekünk zsák számra hab, édes bátyám, hanem ha ad el kelmed belőle szemenkint, azt megvesszük, hanem hogy minden szem babhoz írjon valamit, akármit.

Így támadtak a «Babszemek.»

Előre is megmondom, hogy ezekben semmiféle poézis nincsen, mert ezek mind olyan megtörtént dolgok, a miket egyszer-másszor feljegyezgettem magamnak! S biz ezek nem is érnek többet, mint egy «babot.»

I. A FURCSA DRÓTOS TÓT.

Volt egyszer egy hatalmas miniszter Bécs városában, a kit úgy híttak, hogy Metternich. Az ő engedelme nélkül semminek sem volt szabad történni a nagy császárvárosban s ha valaki prüsszenteni akart, előbb engedelmet kellett neki rá kérni a policzájától s letenni érte a taksát. Nagyra is volt a miniszter a policzájával, hogy olyan nincs több a kerek világon, mert az még azt is megtudja, hogy ki mit álmodott az éjjel?

Volt azonban a hatalmas miniszternek egy veje, a ki magyar gróf volt, a leghiresebb lovas a világon, a kinek lóháton elkövetett kalandjairól egész könyvet irtak: hogyan ugratta keresztül a paripájával az útjába akadt szekeret a benne ülőkkel együtt; hogy szöktetett alá a bástyáról, hogy lovagolt fel a budai várba a földalatti lépcsősikátoron. De gyalog is túljárt annak az esze a másén.

Egyszer azt mondja a gróf az apósának:

- Ugyan öreg, ne légy olyan nagyra azzal a te bécsi rendőrségeddel. Én fogadok veled, hogy legközelebb elfogatom magamat itt Bécs város közepén a te policzájoddal; pedig semmit sem fogok tenni, a mit becsületes, jól nevelt gavallérnak megtenni nem illik, se olyan öltözetet nem fogok felvenni, a milyenben nem szokás az utcán járni, se olyan helyre nem megyek, a hová nem szabad mindenkinek belépni, se olyan szót ki nem mondok, a mi akár a törvényt, akár az illendőséget megsértse, és mégis vasra fognak verni s úgy hoznak ide tehozzád, négy szuronyos katona közé fogva, lánczon.

- Tartom a fogadást, mondá a miniszter. Mibe fogadjunk?

- Potom kétezer aranyba.

A miniszter kapott rajta, parolát adott rá. Előre örült neki, hogy lesz valahára olyan csodaeset a világtörténetben, hogy egy após kap pénzt a vejétől.

A policzájának pedig erősen meghagyta, hogy ugyan duplán vigyázzanak e napságtól fogva az ő kedves vejére, hogy valami Stikk⁴ ne essék rajta.

Volt akkoriban egy híres vendéglő Bécsben, a mit úgy híttak, hogy Matsakkerhof. A nevét Csák Mátétól kapta, a hatalmas magyar dinasztától, a ki Róbert Károly idejében ellenkirály volt. Ő építteté azt a máig is híres házat Bécsben, nevének dicsőségére, a mit fenn is tartanak a jó borok, a miket a vendéglőben mérnek. Idejártak akkoriban a Magyarországról jövő uraságok.

Egy délben beállít a fényes étterembe egy drótos tót, az egész világon jól ismert fakó gubájában, derekán rézcsattos tüsző, oldalán pitykés szeredás. Arra akasztva egy karika sodrony, meg egy pár drót egérfogó; lábai drótosdivatszerű bocskorokba fűzve, kezében egy húséges vasasvégű somfa czelőke.

⁴ Csokonay «Békaegérharcz»: «Hogy rajta ily stikk esett.»

A drótos körülnéz, meglát egy üres asztalt a szegletben, a mellé letelepszik, a botját a székhez támasztva s a szurtos kalapját a bot végére tűzve. S azzal elkezd csengetni a kés fokával a poháron.

A pinczerek rohannak hozzá, hogy mit akar?

- Ebédelni.

- De itt drága ám az ebéd!

- Az a jó, a mi drága. Mi a legdrágább?

- A fácán-pecsenye.

- Azt kell hozni. - Hát az mi, a mit ott a másik asztalnál békateknőből szürcsölgetnek?

- Az meg osztriga. Tucatja két forint.

- No hát három tuczatot belőle. - Azután jöhet a fácán. Bor is kell hozzá. Milyen van?

- Van gumpoldskircheni: három forint a flaska.

- Az nem kell! Nincs más? Drágább?

- Tetszik Johannisberger? Az nyolcz forint.

- Két flaskával.

A drótos szép nyugodt lélekkel megebédelt. Tudta, hogy mire való a szalvéta. Nem ivott a palaczkból, hanem rendén pohárba töltötte a bort, nem szopta le az ujjait a fácánpecsenye után s nem törülte a kést a bocsorához, a csontokat sem dobálta el a földre.

Még azután fekete kávé is hozatott, s a kávéhoz kikereste a legdrágább likört, a «mandarint.»

Mondták neki, hogy abból egy forint egy kupiczával.

- Akkor hát kérek egy egész üveggel.

A fizető pinczér nagyon vakarta a füle tövét: a különös vendég számlája felment száz forintra.

- Ki fizeti ezt meg?

- Magam vagyok az az úr, mondá a drótos s azzal felkapcsolá a tüsszője négy csatját egymás után, kivett belőle egy bugyellárist, szép piros bőrbe kötött bugyellárist, aranyos címerrel a hátán. Elkezdett a pénzben válogatni. Biz abban nem volt kisebb bankó ezresnél. Kivett egyet a sok közül s odanyújtá a fizető-pinczérnek: «nyek sza lubi!»

Az bocsánatot kért, hogy annyi pénzzel nem rendelkezik, hogy vissza tudjon adni; majd mindjárt elfuttat a bankhoz, ott felváltják.

A drótos ráért várakozni; azalatt iszogatta a drága likört poharankint, mint a ki ilyenhez van szokva.

Egyszer csak jön ám a pénzváltó pinczér vissza; de nem egymagában, hanem egypár fogdmeg és egy biztos kíséretében.

A rendőrbiztos felszólítja a drótost, hogy minden ellenkezés nélkül adja meg magát s kövesse őt a rendőrségre. Nagyobb tisztesség kedvéért egy pár vaskarpereczt is kapcsoltak a két kezére.

A drótos engedelmeskedett, hagyta magát a rendőrfőnök elé vitetni. Ott megvizsgálták a tüsszőjét s megtalálták benne a kérdéses pénztárczát. Sőt még többet: egy muzsikáló arany tubákos pixist, egy arany repetir órát, meg egy briliáns gyűrűt. Semmi kétség. Itt vannak a bűntanujelek! Nagy rablógyilkosság van itt!

A hatalmas miniszter éppen maga is ebédnél ült: neki csak «pakene händli» járta, egy pfiff vözlau mellett. A miniszter mindig panaszost eszik. Még sem hizik. A midőn betoppan hozzá maga a rendőrfőnök, sápadt arczczal.

- Herczegem! Gonosz hírt hozok. Önnek a vejét meggyilkolták, a gyilkost elfogtuk. Megtaláltuk nála a gróf pénzes tárcáját, tele sajátkezű jegyzeteivel és egyéb ékszereit. Itt hozzák a gonosztevőt, vasraverve, négy katona között.

Akkor kezdett el csak «szakramentezni» a hatalmas miniszter, mikor meglátta a vasravert drótost.

- No ti szépen kirántottatok a zsebemből kétezer aranyat! Hisz ez a drótos maga az én vőm, gróf Sándor Móricz!

A fogadás minden pontjában meg volt nyerve.

A gróf semmit sem tett, a mit becsületes gavallérnak nem szabad megtenni; mert a Matsakkerben ebédelni nincs tiltva. Nem viselt olyan öltözetet, a milyenben az utcán nem szokás járni; mert drótos tót mindig ilyen öltözetben jár az utcán. Nem mondott, nem tett semmit, a mi törvény és illendőség ellen van; mert jó bort inni s ezressel fizetni se nem bűn, se nem illetlenség; és mégis vasravérték.

A gróf megkapta a kétezer aranyat, a policzáj meg egy hosszú nagy bolond orrot, ezt viselhette, a míg benne tartott.

II. A PIA MATER.

Volt egy jeles intézmény a hajdani kálvinista iskolai életben, a mit úgy híttak, hogy «academica promotio.»

«Akadémiai előmozdítás» - szóról szóra. Nem «előléptetés», hanem «előmozdítás.»

Arra, hogy előléptessen valakit, nem volt joga a kollégiumnak; de hogy előmozdítson, azt megtehetette.

A következő módon:

Minden egyházkerületben vannak olyan jól dotált rektóriák, a melyeknek a jövedelme fölér egy viczispánsággal. Már most az ilyen kitünő kondicziókra kiszemelték a teológiát végzett ifjak közül azokat, a kik a tudományokban való előmenetelük által jogos reményre szolgáltatottak okot, hogy belőlük valamikor még professzor, vagy esperes fog válni s ezek lettek odaküldve. Három esztendeig tartott a boldogság. Addig a rektornak paradicsom volt az élete. Ez idő alatt azonban a fizetését meg kellett takarítania s az így gyűjtött összeggel ki kellett mennie külföldi akadémiákra s ott tökéletesítenie magát valamely kedve szerint való katedrára. Így támadtak a leghiresebb tanáraik az atyafiaknak. Ez megint egy adalék a «gazdag szegények» történetéhez. Kincsszórás üres marokból. Olajtöltögetés az özvegyasszony kifogyhatatlan korsójából.

Ilyen jól helyezett rektória volt a Dunántúl az ó-szőnyi, Révkomárommal szemben.

Mikor én kis gyerek voltam, akkoriban is egy később hírneves tudóssá emelkedett rektor volt Ó-Szőnyön.

Komáromban pedig Kalmár Ferencz nagy tiszteletű úr volt az esperes.

Gyönyörű egy pátriárkai alak, országszerte ismeretes prédikátor, a kinek a szónoklatait nyomtatásban is kiadták.

Én csak egyszer láttam életemben: kis «sexta»-diák koromban. Még akkor csak félesztendeje, hogy koptattam az iskola küszöbét.

Jöttek a vizitátorok (a kiket mi gyerekek úgy hittünk, hogy «vizi tatárok»): az esperes, a főkurátor, meg egy presbiter. Azok a diákokat megexaminálták.

Nem ijedtünk ám meg tőlük! Nagy az öntudat büszkesége a helyét jól megálló diáknál!

Én tőlem azt kérdezte a hatalmas nagy ember, Kalmár Ferencz:

- No kis fiacskám, hát tudod-e már a zsoltárokat?

- Igenis, tudom.

- Hát meg tudnád-e mondani, hogy hányadik zsoltár az, a mely ezen kezdődik: «Aru kankaru netsi söre za?»

- Igenis, tudom; a LXVII. zsoltár.

Tudniillik, hogy az kezdődik ezzel a sorral: «Az erős Isten uraknak ura.» A mi visszajáról olvasva, a fentebbi mondatot adja ki.

Ebből az tűnik ki, hogy a dicső emlékű nagy ember szerette a tréfát.

De én is kitüntettem, hogy megértem a tréfát.

Azonban egész klasszicitásában tünteté fel attikus humorát a mi főpapunk, a midőn az ó-szönyi rektornak (letelvén az academica promotio három éve) kiadta a hivatalos bizonyítványát, mind tanítói működéséről, mind erkölcsi magaviseletéről.

A bizonyítvány, akkori szokás szerint, latinul volt fogalmazva.

A vége így hangzott:

«Utpote omnes puerorum pias matres gravidas fecit.»

No iszen lett elszörnyedés a kollégiumban, mikor ezt a lepecsételt bizonyítványt az iskolaszék előtt felolvasták!

Hisz ez egy szörnyeteg! Egy Minotaurus! Egy Sardanapal! A kit nem akadémiákra küldeni; de örökre ártalmatlanná tenni kötelessége a szent eklézsiának.

Szerencsére nagytudományu Márton Ferencz professzor prezideált a sedesben.

- Nem úgy van az, doctissimi. A szó megöl, a lélek megelevenít. Ez a szó «pia mater» az anatómia szerinti elnevezése annak a harmadik legfinomabb hártjának, mely az agyvelőt beburkolja s mely a tudósok megállapodása szerint minden tudománynak a lerakódó helye. «Ezt» terhesíté meg a tanítványainál a mi derék kandidátusunk - és nem mást.

...Akkor «bene!» - Tollatur ad academiam!

III. A SZÉP MUZSIKÁLÓ ÓRA.

Dunnyi Matyinak volt egy csinos hivatala, meg egy csinos felesége.

Csinos hivatalnak nevezi az ember azt, a mi 2400 frt fix fizetéssel jár; s csinos feleségnek azt, a ki ebből a fizetésből ki tud jönni elegáns módon.

Azonkívül volt mind a kettőjüknek egy házi orvosuk, a kinek szintén csinos praxisa volt: a mi ismét azt jelenti, hogy többnyire szép asszonyok voltak a páciensei.

Az asszonyság neve volt Iduna; a házi orvosé pedig Henrik.

Mind a hárman igen jó egyetértésben éltek. Ha mind a hárman együtt voltak, akkor játszottak klabriászt; ha csak ketten voltak együtt, akkor pikétet.

Egyszer, a karácsonyünnep közeledtével azt mondja magában Iduna asszonyság: «ennek az én jó Matyimnak kellene valami krisztkindlit venni. Nézzünk be Kertész Tódorhoz.»

Ott, a sok válogatás után, megakad a szeme egy muzsikáló órán, a mi háromféle zeneművet játszott: volt rajta egy malom is, a mit egy patak hajtott; mikor az órát ütötte, a molnár mindig kidugta a fejét az ablakon.

- Ez lesz jó az én uramnak! mondá magában Iduna asszony. Tudom, hogy nagyon szereti a muzsikáló órát. S ennek a molnárnak akkurát olyan képe van, mint az én Matyimnak.

Megalkudott az órára s kifizette az árát. Kitelt az a konyhapénzből.

Azt kérdezték tőle, hogy hová küldjék?

- Csak ide erre az adressere, mondá az asszonyság s kivett a tárczájából egy névjegyet.

Az a névjegy pedig hogyan, hogyan nem keveredett oda? nem az övé volt, hanem Henrik uré, a házi orvosé.

A galanterie kereskedő elküldte a muzsikáló órát Henrik úrnak, a doktornak.

- Nini, egy muzsikáló óra! mondja doktor Henrik. Ezt nekem bizonyosan valami pacziensem küldi. Nem is sejtí, hogy én ki nem állhatom a muzsikáló órákat. Nem is egészségesek; mert háborgatják az álmot. Számos esetet tudok rá, hogy valaki megőrült, azért, mert muzsikáló óra volt a házánál. Ezzel én boldoggá teszek valakit.

Az óra éppen ütött, a molnár kidugta a fejét a malomablakon.

- Ecce! Hisz ennek a molnárnak éppen olyan pofája van, mint az én Matyi barátomnak. Ugy is éppen azon törtem a fejemet, hogy mit vegyek neki karácsonyra? Jó lesz neki ez az óra.

S azzal doktor Henrik szépen összepakolta a muzsikáló órát, s elküldte az inasa által Dunnyogi Matyi barátjának, szíves üdvözlésével mellet.

Dunnyogi Matyi, mikor délben két órakor hazakerül a hivatalból, ott talál egy skatulyát az asztalán. Felbontja: egy muzsikáló óra van benne.

- Quid hoc? Egy muzsikáló óra? Nekem küldik ajándékba. Ennek a háta mögött valami lappang. Mit muzsikál ez az óra?

Meghúzza a zsinórját: az óra rákezd:

«Az asszony ingatag, álnok csalfa lény! stb.»

- Tudom én azt régen: minek azt nekem muzsikaszóval mondani?

Mi a másik nóta?

«A mely leány sokat szeret, Jámbor asszony soh'sem lehet. Here tyu-tyu-tyu!»

- Hogy a kakas csípje meg! Ez az óra goromba egy ficzkó!

- Hát a harmadik? - Ez még a legszebb nóta:

«Mi haszna, hogy szép vagy!
Ha mindig beteg vagy,
Szombaton jobban vagy; vasárnap cifra vagy;
- Hétfőn csak beteg vagy!»

S mind annyiszor kidugta a molnár a fejét a malomablakon. Abban meg saját magára ismert.

- Hisz ez világos célzás! - Hogy a kutya szánkázza meg ezt a doktort; de megtréfált ezzel az órával! No majd tudom én, hogy mit csinálok vele?

Következett a bűvös-bájos karácsonyest, a mikor mindenki, a ki szeret valakit, iparkodik annak a vágyát kitalálni s valami olyan ajándékot hozatni a Jézuskával, a mi annak bizonyosan tetszeni fog.

Dunnyogi Matyi nyájasan édelgő mosolylyal prezentálta a maga karácsonyi ajándékát az ő kedves muczuskájának.

- Nézd csak, kedves Duduskám, milyen szép muzsikáló órát vettem én te neked karácsonyi ajándékba...

Annak nagyra nyílt fel szeme-szája.

- «Te» vetted «nekem» ezt a muzsikáló órát?

IV. AB INVISIS.

Az áldott szívű főpap.

Ne tessék azt gondolni, hogy ferblizni fogunk s én most e jelszó mellett a «mäuslit» tartom a befogott markomban!

Sokkal veszedelmesebb játékról van szó.

Arról a «vaktában» gyakorolt jótékonyságról, melylyel kiváló czelebritások, a kikről az a hit, hogy nagy befolyásuk van, több kárt tesznek, mint hasznot. Az eltévesztett szamaritánus-ságról.

Bekopogtat egy ilyen hírneves egyéniséghez egy tökéletesen ismeretlen ember s felkéri, hogy ajánlja őt egy másik embernek, a kit szinte nem ismer, egy olyan hivatalra, a miről semmit sem tud.

Megteszi neki! Mert hát jó szive van.

Már az ismert egyéneknek az ajánlgatása is nagy kockajáték, mert meglehet, hogy egy más embernek az érdemeit paralizálja.

Egyszer a megboldogult Pauler Tivadar igazságügyminisztertől hallottam az országház folyosóján ezt a nevezetes végkielégítést (Abfertigung) egy ajánlgató képviselőhöz. (Nem én voltam az ajánlgató; ámbár én is lehettem volna.)

- Kedves barátom! Én e tekintetben Waldeck Rousseauval tartok, a ki miniszter korában azt mondá, hogy «nekem elég ok az, hogy egy képviselő ajánl valakit, hogy azt az embert ki ne nevezzem arra a hivatalra».

Van benne logika. A képviselő ajánlgatása az a vargafolt, a mely elárulja, hogy annak a csizmának valami hibája van.

Ezért a katonai montursz-komissziónál az új bakancsokat csak kifényesítetlen állapotban szokták átvenni. A hivatalra versenyzőket sem volna szabad kisuviczkolni.

Egyikét e legnevezetesebb beajánlási impromptűknek biboros érsekünkötől hallottam.

Főpapunk világszerte dicsőségesen ismeretes bőkezű áldozatkészségéről. Áldva örökítik meg a nevét az emberbaráti intézetek, növeldek, iskolák, közművelődési intézmények, tudományos vállalatok s azonkívül számatudhatatlan sorsüldözte nyomorult halandó.

És a mellett mindenkire nézve hozzájárulható. Ha Budapesten, ha Bécsben időzik, olyan vendéglőben van a szállása, a hol a lépcsőről egyenesen az ő szobájába lehet benyitni. Sokszor még az inasa sincs ottan, maga nyitja ki a kopogtatónak az ajtót.

Hát még az a tömérdek levél, a mit naponkint hoz a posta! Azokat ő mind sajátkezüleg bontja fel, maga elejétől végig elolvassa s intézkedik róluk. A melyikben csak inséget enyhítő segélyt kérnek: arra a praelatus-titkár is megküldheti a választ. A balkéz is adhat, a nélkül, hogy a jobb kéz tudna róla. De még többször kérnek tőle ajánló levelet mindenféle hivatalra aspirálók. Ezeknél azután már a jobb kéznek kell megmozdulni. Egy pár sor a biboros-főpap kezéből aranykulcs - generáliskulcs minden hivatalfőnök ajtajához és belakatolt szívéhez. Ezzel sem szokott fukarkodni.

Egyszer aztán kap a dicső főpap a sok könyörgő és hálálkodó levél között egy levelet, a melyben minden volt, csak egy mákszemnyi hizelkedés nem. S a kiméletlen tenorú levél írója kitette a sorai alá az egész nevét, a minőségével együtt. Postatiszt volt valahol a vidéken. Szemrehányást tett az érseknek, hogy minek avatkozik világi dolgokba, a mikben nem jártas. Mindenféle tolvajokat beajánlgat a megürült felsőbb hivatalokba, s ez által megbuktatja az igazi érdemekkel bíró becsületes alsóbbrendű tisztviselőket, kik ugyanazon állásokra versenyeztek. Jövendőben maradjon csak az ecclesiasticumoknál.

Ilyen hangon nem beszéltek a főpappal soha! Nem is birta azt a levelet elfelejteni.

Pár nap mulva nagy temetési szertartás volt Budapesten. Magas állású főhivatalnok halt meg, kinek végtisztességtételére összesereglett a minisztériumok hivatalszobáinak minden lakosága és a képviselőház, a főrendek és főpapok és a nagyszámú jó barátok.

A véletlen úgy hozta magával, hogy az érsek a gyászkeretben összekerült a posták főigazgatójával.

Nem állhatta meg, hogy el ne panasolja a hivatalfőnöknek, minő goromba levelet kapott egy alsóbbrendű postatiszt aláírásával.

Készen volt rá, hogy majd midőn a postaigazgató szintén osztani fogja felháborodását s kérdeni találja, hogy mi neve a faragatlan tollu levélírónak? apostoli bocsánatkészséggel azt fogja felelni, hogy a nevét nem mondja meg az illetőnek s nem kívánja, hogy ő miatta bárminő büntetés érje. - Neki csak az kellett, hogy a hivatalfőnök is osztozzék az indignációjában.

A főigazgató azonban csak borotvált állát simogatta ez expectoratióra s arról kezdett el beszélni, hogy milyen korán beállt a tél!

- De hát nem szörnyűség az, hogy én nekem ilyen levelet ír valaki?

Ez aposztrofálásra aztán a főhivatalnok is megemberelte magát.

- Engedelmet kérek eminenciádtól; de ama levél írójának teljesen igaza van. A múlt héten kegyeskedett eminenciád nekünk egy derék fiatal embert beajánlani alkalmazás végett. Mi ezt betettük a pénzeslevelek expediturájába s a derék fiatal embernek az volt az első dolga, hogy egy negyvenezer forintos levelet elsikkasztott, a pénzt elrejtette s csak egy kartársának a feljelentése folytán tudtunk rátalálni az ellopott összegre. Ez a tényállás.

A biborosérsek sem adott aztán több ajánló levelet ab invisis hivatalkeresőknek.

A rendőrhivatalnok.

Évek előtt igen jó rend volt az én házamnál. Az én dolgozó szobámba nem jöhetett be semmiféle látogató - a feleségem tudta nélkül. Még a postás sem. Ennek a pompás controlleriának voltak kellemetes oldalai. Az asszonyi csálhatatlanság rostája meg tudta válogatni a kéregetők garmadájából a gyámolításra érdemes tiszta buzaszemet a kisérendő konkolytól és polyvától.

Egy napon az asszonyom azzal fogadott, hogy «kár, hogy nem voltál itthon. Most volt itt egy szegény fiatal ember, a ki igazán megérdemli a gyámolítást. Mívelt, tanult ember, ügyvédi diplomája is van. Szolgált a városnál, mint diurnista, volt magánnevelő egy előkelő családnál, legutoljára ügyvédsegéd egy fővárosi híres ügyvédnél. Mind a háromszor azért kellett elhagyni az állását, mert kórházba került. Egyszer egy bérkocsi gázolta el, hat hétig feküdt bele. Máskor egy cserepező esett rá a háztetőről s eltörte a lábát. Legutoljára egy vízbe ugrott leányt mentett ki a Dunából s tüdőgyulladást kapott. Van egy szegény öreg anyja, meg egy nénje, a kik mind a ketten fehérnemű-varrásból élnek. Az utóbbi púpos hátú. Most azok is megbetegedtek. Ő tartja bennük a lelket. De most maga is kereset nélkül van. Szeretne a rendőrséghez bejutni; ott most üresedés van. Itt hagyta a bizonyítványait: nézd át. Ha rendben vannak, írd mellé a ajánló szót a főrendőrtanácsosnak.»

- Megteszem.

Átvettem az ott hagyott bizonyítványokat. Számszerint nyolcz darab volt. Ügyvédi diploma; - három rendbeli bizonyítvány a szolgálatadók részéről; három a Rókus-kórház igazgatóságától, egy az előljáróságtól, mely a beteg anyja és nővér munkaképtelenségét igazolta. A jó magaviselet és szorgalom, hűség és becsületesség különösen ki volt emelve a szolgálati bizonyítványokban; bélyeg, pecsét, stampiglia a kellő helyen; a hivatalos okmányok nyomtatott rovancsos papíron.

Ez az ember megérdemli az utánjárást.

Azonnal irtam Jekelfalussy Lajosnak, meleg szavakkal ajánlva e derék fiatal embert az általa kérvényezett alkalmaztatásra.

Még aznap eljött a quidám az ajánlólevélért s azt megkapva, az okmányaival együtt repült fel Budára a gőzsikló sodronyain.

Este találkoztam a klubban mélyen tisztelt barátommal, Jekelfalussy miniszteri tanácsossal. Igen nyájas volt hozzám.

- No, kineveztük a protegedet a rendőrséghez segédfogalmazónak.

Hálás köszönetemet fejeztem ki érte.

Másnap már korán reggel beállított az ujon kinevezett segédfogalmazó a házunkhoz. Alig tudott szólni az örömtől, meg a nagy sietségtől. A könnyek elfojtották a szavait. Kezében hozta a nagy pecsétetes levelet a kinevezéssel. Reszketett a papir a kezében.

- Uram! - Asszonyom! - Ime itt van! - Vágyaim netovábbja. - Önök három embert tettek boldoggá. - Szegény anyám! - Szegény néném! - Még nem tudják. - Ide siettem legelőször. - Hogy fognak térdre borulva imádkozni önökért! - Nekem nincs szavam. - Hálám örök.

Magamat is elérzékenyített. Szegény feleségemnek milyen jól esett, hogy ilyen gyors sikere volt közbenjárásomnak.

Nem! Az ilyen hálálkodást én el szoktam utasítani magamtól.

«A jó sikert nem az én ajánlatomnak köszönheti; hanem a saját érdemeinek. Kitűnő bizonyítványaihoz nem volt szükség senki ajánlatára. Csak folytassa így, a hogy eddig. Bizonyosan előbbre fog menni. A hivatalban a szorgalmas és hűséges embert meg tudják becsülni.»

Mégis csak meg voltam elégedve a sikerrel.

Másnap este megint találkoztam a klubban Jekelfalussy miniszteri tanácsos barátommal. - Igen nyájas volt hozzám.

- No, a protegédet ma reggel elfogták az utcán. - Valaki ráismert. - Hisz ez egy híres betörő, szélhámos, - a ki kurrentálva van. Nem volt annak se beteg anyja, se púpos hátú nénye, se törött lába, se hivatala soha.

- Hát az a nyolcz bizonyítvány?

- Az mind egytől-egyig hamisított utánzat volt. Aláírás, pecsét, stampiglia, mind remekül utánozva.

Az egészben az volt a legjobb ötlet tőle, hogy a rendőrséghez állt be hivatalnoknak: hogy majd ott nem találják rá.

Brunswick gróf főkertésze.

Egy délután, mikor az asszonyom a rendes öreg társalkodónéjával egyedül volt otthon, beállít hozzá egy tisztességesen öltözött fiatal ember, miután elébb beküldte a névjegyét, a mire a foglalkozása is föl volt írva: Brunswick gróf főkertésze Martonvásáron.

Vajjon mi hozza ide?

- Nem ismer rám, asszonyom, úgy-e? De én annál jobban emlékszem önre. Hát nem jut eszébe az a vak kintornás, a ki idejárt az udvarra muzsikálni, a kinek rendesen egy hatost kegyeskedett adni azért, hogy ne muzsikáljon. A kutyák mindig megugatták.

(No ilyen vak kintornásra csakugyan lehetett emlékezni.)

- Annak a vak muzsikusnak a vezetője volt egy nagy kamasz fiú: a ki a piczulát a sipkájában felfogta. Az én voltam. A vak muzsikus volt az én apám. - Egyszer kegyeskedett engemet asszonyom, lepirongatni: miért nem látok valami mesterség után? Mit kóborlok házról-házra, nagy kamasz létemre, koldulni, lebzselni? - Én azt mondtam, hogy szívesen mennék én valami mesterséget tanulni, de ilyen rongyosan, szurtosan senki sem fogad be. - Erre kegyed, jó asszonyom, bement az úr szobájába s kihozott nekem onnan egy pár csizmát, meg egy kabátot, aztán meg egy fehér kalapot. Megajándékozott vele.

(No ilyen eset is fordult elő legalább is minden esztendőben egyszer.)

- Hát ez az ajándék fordította meg az én sorsomat. Eképpen tisztességesen felruházva megjelenhettem az itteni Wéber műkertész úrnál. A kertészethez volt nagy szenvedélyem. Ott kitanultam a virág- és díszkertészetet; azután elmentem praktizálni az alcsuthi főhercegi uradalomba: ott is megkedveltek. A legmagasabb ajánlat mellett aztán bejutottam Brunswick gróf martonvásári díszkertjébe előbb segédkertésznek. Ott megnyertem a főkertész leányának a vonalmát. Azt nőül vettem. És aztán a főkertész nyugdíjaztatásával én nyertem el az apa állását. Háromezer forint fizetésem van, különféle deputátumokkal. És most nem ismerek nálamnál boldogabb embert a világon. - És mindezt annak köszönhetem, hogy kegyed, tisztelt asszonyom, évek előtt úgy lepirongatott a csavargó életemért. No meg annak az ajándékba kapott öltözetnek.

(No ez hát igen kellemetes látogató, a ki a multakért hálálkodni kerül vissza.)

- Tessék helyet foglalni.

- Köszönöm. Nem alkalmatlankodom tovább. Vissza kell sietnem a déli vaspályához. - Hogy hálámat csak részben is kifejezhessem, engedje meg, tisztelt asszonyom, hogy tizenkét darab azaléát és tizenkét rhododendront adhassak át ajándékba, a melyeket kegyed számára hoztam; ott vannak a vasutnál. Tessék valakit elküldeni velem, a kinek átadjam.

A feleségemnek erre az első gondolatja az volt, hogy de szabad-e vajjon egy uradalmi főkertésznek a rábizott kert virágaiból ajándékokat adni.

- Tessék megnyugodni. A konventiómban van, hogy cserépvirágokat a saját elárusításomra nevelhessek.

Másodszor pedig arra volt észrevétele a feleségemnek, hogy mi ajándékokat egyáltalában senkitől elfogadni nem szoktunk. Az azaléákat szívesen veszi (akkor téli kertünk is volt a saját házunkban), hanem szabja valami árát.

- Ah, azt semmi esetre sem.

Utoljára mégis sok unszólásra annyit megtett a derék férfiú, hogy szállítási költségek czíme alatt elfogadott valami három forintot. De igen restelte azt is.

A feleségem aztán utasította a mi jó derék Gábor diákunkat, hogy kövesse a főkertész urat a budai vaspályához, vegye át tőle az azaléákat és rhododendronokat s egy targonczással hozassa haza.

A pályaháznál a főkertész úr bement a málharaktárba, a Gábort künn hagyta a folyosón. A Gábor csak várt sötét estig, akkor megsokalta a dicsőséget, bement a málharaktárba utána kérdezősködni.

Hát soh'se látta ott senki se a főkertészt, se az azaléákat.

A quidam sok helyen megfizetteté magának ugyanezzel a mesével a martonvásári azaléák szállítási költségeit.

V. A VAK FESTŐ.

Mikor dologban van az ember, olyankor nem szereti a látogatókat.

Különösen a kikenél a munkájuk sikere a kedélyhangulattól függ: az írók, festők, zenészek, általában mindenféle műzaivadék.

A hangulat melegségét nem lehet úgy visszaidézni, mint a kihült kandallót újra befűteni.

A kik pedig legkevésbé szeretik a látogatókat, azok a festők.

Nincs kellemetlenebb figura, mint egy profánus ember egy félig kész kép előtt. Annak látszik a pofáján, hogy nincs megelégedve, nem érti, hogy mi lesz ebből? Mi a fránya lesz abból a szürkefakó liktáriumból, a mit ott most szétkennek?

Kivételt képez, ha festő látogatja meg a festőt. Azt már szívesen fogadják. Az érzi, tudja, előre sejti, hogy mi fog ebből a szinkaoszból kikeveredni? Ha tesz észrevételt, annak komoly alapja van.

Megint kopogtatnak! «Hogy a kánya vitt volna el! Tessék!»

Vadonat idegen arcz nyomul elő a függöny mögül, nagy karimájú kalappal.

Németül szólal meg.

- X. Meyer. Müncheneri akadémiai festő.

- Ah! Krisztikott. Wie kétsz. A festő leszáll a staffelei mellől s kezét szorít.
- Sok szép üdvözlétet Benczurtól, Wagner Sándortól, Lietzen-Meyertől.
- Köszönöm! Nagyon örülök.
- Mind lelkemre kötötték, hogy ha itt járok, önt felkeresni el ne mulasztom.
- Tessék helyet foglalni. Ott a kerevet. Szabad egy szivarral megkinálnom?
- Oh köszönöm!

A festő gyufát is lobbant el s odatartja a szivar végéhez.

A látogató pőfékel.

- Megengedi ön, hogy folytassam a munkámat. A tempera festék nagyon hamar beszárad.
- Oh, kérem. Magam is tudom, hogy a tempera festék hamar beszárad.
- Ön tanulmányokat csinálni jött Magyarországra?
- Oh, igen. Hallottam magasztalni a Hortobágyot, vad lovaival és szilaj ökreivel! - Ott dolgoztam. - Fölöttébb érdekes. Csak az a fatális dolog, hogy a hortobágyi nagy portól olyan szemgyuladást kaptam, hogy most nem vagyok képes festeni.
- Ohó!
- Annál fogva egészen kereset nélkül vagyok, minden segédeszközeimből kifogytam.
- Ahán!
- Egy ilyen idegen nagy városban kihez forduljon az ember, mint a pályatársaihoz. Önnek a nemeslelkűségét annyiszor hallottam magasztalni.
- Ühüm.

A festő nagy keservesen nyúl a zsebébe.

- Segíthetek önön egy öt forintossal.

A látogató ezer hálára van kötelezve. Kötelességének fogja tartani a kapott kölcsönt azonnal visszafizetni, a mint a nagy internációnális kiállításon a hortobágyi képével az első díjat megnyeri. Aztán veszi a kalapját és elkomplementozik.

A festő csak a szivarját sajnálja, a mit maga segített neki meggyújtani.

Pár nap múlva megint kopogtatnak az ajtón.

Idegen arc. Matróz-sapka. Bársony-blouse.

Ez is piktör.

- Münchenből jövök. Szíves üdvözléteket Benczurtól, Wagner Sándortól, Lietzen-Meyertől.
- Köszönöm.

De már szivarral nem kínálta meg.

- Ide jöttem Magyarországra tanulmányokat csinálni.
- Igen derék.
- Hallottam magasztaltatni a Balatont: tömérdek színvázlatot vettem fel.
- Nagyon szép.

- Azonban a víztükről folytonos csillogásától olyan erős szemgyuladást kaptam, hogy nem vagyok képes festeni.

- Itt van, tessék, egy forint. Sietek. A festék beszárad.

A látogató megköszöni az egy forintot s odább szelel.

Alig mulik el három nap, megint kopogtatnak.

- Kit hoz megint a sátán? Tessék.

Idegen arc, borzas haj, hegyes kecskeszakáll, szalmakalap, kék ing, veres nyakravaló, koczkás blouse, bő pantallón, sárga cipő.

- Ich habe die Ehre! (Furcsa, hogy a német mindig azt mondja «van becsülete».)

- Csak röviden.

- Most jövök Münchenből. Sok szép üdvözlét hoztam Benczurtól, Wagner Sándortól, Lietzen-Meyertől.

- Studiumokat csinálni jött ön ide, ugy-e bár?

- Igenis.

- Aztán a Hortobágy porától meg a Balaton csillogásától megtetszett vakulni, ugy-e bár?

A látogató szája nyitva maradt a bámulattól. Hát már ez azt hogy találta ki?

- No hát itt van öt hatos. Tessék. Hanem már most, ha összehalálkozik ön még egy vak festővel, megmondja neki, hogy hozzám ne jöjjön, mert már azt kidobom az ajtón.

VI. ELKERESZTELÉS.

(Nem akartam ezt az adomát elébb közölni, mint a «vita» befejeződött: nehogy az ellenzék fegyvert kovácsoljon belőle - ebből pedig kitelt volna egy mitrailleuse.)

Tehát:

Beállít egy szép reggel a koltói kastélyba a vándor cigánykaraván vajdája - vigyorgó ábrázattal, hanem a fejét vakarva s keresi a földesurat.

- No, vajda, hát mi az a fejkavarással együtt járó nagy öröm?

- Csókolom kezét lábát az aranyos száju méltóságos úrnak, kegyes engedelmeivel egy fiúcskánk született az éjjel a sátor alatt, első kakaskukorításkor, olyan szép fekete, mint én magam.

- Hát keresztapa kék a trónörökösnek, ugy-e?

- Igen is. Csókolom ezt az oltárkoptató térdekalácsát a kegyelmes úrnak, ha lenne keresztapja néki; csak egy akkora kis nevet adjon néki, a mennyit egyszerre ki lehet mondani, de csak az én nevemet ne tessék neki adni: mert az olyan csunya, hogy a ki úgy szólít, elébb magamat ütöm pofon, azután meg azt, a ki hozzám szól.

- De hát mi vallásod van, vajda?

- Az a vallásom, a mi az excellenciás úré.

- Római katolikus vagy?

- Az az! Roma! Persze, hogy roma vagyok. Az egész pereputyom, rajkó, dádé, moré, mind csupa szemenszedett roma.

(A cigányok a saját nyelvükön «romá»-nak hivatnak.)

- No, hát gyerünk a paphoz.

A derék, jószívű földesúr aztán elvezette a boldog apát, a kíséretét képező frekvenciával együtt a paphoz s az ujdonsült princzet megkeresztelték «Aladár»-nak.

- Jaj, jaj, jaj! sápitott a vajda: «Kan agár»-nak keresztelték a rajkót.

Hanem aztán egy tíz forintos bankó, a mit a keresztapától kapott a keresztelési lakomára, teljesen megvigasztalá.

Másnap felkerekedett a karaván s odább vándorolt Berkesre.

A vajda kiszemelte a legszebb úri házat a faluban s beállított nagy örvendezéssel.

- No, mi kell vajda? kérdi tőle a háziúr.

- Csókolom azt az aranygyűrűs öregujját a nagyságos úrnak, megesett rajtunk a nagy szerencsétlenség: a feleségemnek fia született az éjjel, épen mikor az ég dörgött, olyan fekete, mint az anyja; talán fehérebb lenne, ha egy kis keresztvíz érné.

- De hát mi a te vallásod vajda?

- Éppen az, cseppentett ugyanaz, a mi a méltóságos úré.

- De hisz én egyesült görög hitű vagyok.

- Én is éppen az vagyok: görög vagyok, négy görög kitelik belőlem; egyesült is vagyok; dehogy nem vagyok az, az ördög mindjárt elvinne, ha az nem volnék.

A berkesi földesúr aztán elvezette a vajdát a sokadalommal együtt a maga templomába: ott megkeresztelték a rajkót. A keresztapa, szokás szerint, egy aranyat dugott a pólyába: ez el-
tenni való örök emlékül, öt forintot pedig paszitára adott a vajdának.

Másnap vándorolt a cigánykaraván tovább.

Egy oláh faluba értek, melyben a házak két mértföldnyi távolban vannak elszórva. A vajda kikereste a legmagasabb tetejű zsindelyes házat, oda rukkolt be. Ott pedig egy oláh nemes úr lakott. Felszólította azt is, hogy legyen a ma született fiának keresztapja.

- De én óhitű vagyok, vajda.

- Én vagyok az igazán, a legeslegócskább hitű vagyok, az enyim kopott is már, rongyos is már, nem visel a cigány ujat.

Jól van. Ez is elvállalta a keresztapaságot. Hanem ez már nem adott készpénzben többet, mint öt darab «kutya nyelvet». (Így hitták kecses alakjáért és színéért a régi tíz krajczáros bankót.)

- Hát érdemes volt ezért megkeresztelni a gyereket?

Hanem aztán küldött a keresztapa a karavánnak egy birkát, meg egy csobolyó fenyővizet.

- No, hát még is érdemes volt.

Megint vándoroltak odább: eljutottak Körtevényesre. Ott a földesúri kastélyban bérlő lakott. Azt már tudta a vajda, hogy mit jelent az a csillag a tornyon? Itt kálvinisták laknak.

Bemegy a kastélyba s elkezd jajveszékelnéni torkaszakadtából.

- Já, já, já, odavagyok! Megrugott a devla.

- No, mi baj van, vajda?

- Ne tessék haragudni, nem tehetek róla, már egy hete, hogy született a feleségemnek egy rajkója, nem kapok neki keresztapát sehol, mindenünnen elkergetnek, azt mondják, ha kálomista vagyok, menjek kálomista keresztapát keresni.

- Hát igazán kálomista vagy, vajda?

- De olyan igazán, hogy a hátam is borsózik, ha bőjtrül beszélnek. Nagy pénteken is megeszem szalonnát.

Itt is elvállalták a keresztapaságot. A vajda kapott öt szép fényes tallért a keresztelési paszitára.

És ezen a módon utazta végig Erdélyt a vajda és az ő karavánja - egy újszülött rajkó és a keresztelő medence segítségével. Mire Torockóra beértek, volt a vajda rajkójának huszonhárom(!) neve és hatféle vallása: annyiféle pap keresztelte meg ugyanannyi templomban s vezette be a maga matrikulájába - két hónap alatt.

Már most kérdés, hogy melyik papnak a matrikulája hiteles?

VII. A LABDA.

Tulajdonképpen nagy kérdés, hogy szabad-e még ezt a szót «labda» használnom? Miután a nyelvtisztítók szerint a «da» végző a magyarban jogosulatlan s mint ilyen ünnepiesen letiltatott, számüzetett és kiakolbulittatott: azóta a «zárdá» - zárosház; - a «járdá» - talpaló út; - a «csárdá» - ivóház; - a «csorda» - marhagyülekezet; - a «borda» - oldalsont; - a «konda» - sertéssereglet; - a «bunda» - szörmedvény; - a «kaloda» - lábtíló; - a «csoda» - bámulvány; - a «micsoda?» - mizé? - a «duda» - nyeggető síp; - ősi «Buda» is csak úgy kerülte el a megtalpaltatást, hogy «Pest» hozzávarratódott. - De mi lesz a «dadából», a ki elől is «da», hátul is «da»?

Ezóta már a «labda» is bizonyosan «gömböcze».

Egy gyermekkori iskolatársamnak nem rég eszébe jutott egy ötven év óta tartogatott emléktárgy megküldésével engem megörvendeztetni. Egy hajdankori labda.

Ha ti azt tudnátok, gyermekek, hogy mi fán termett a régi labda? Nem volt ám még akkor játékos bolt, a hol hálósámra árulják a kész kaucsuk gömböket; nem is értek volna azok nekünk semmit: hisz azt meg sem érzi az ember, ha hátba dobják vele. Magunknak kellett a játékszerszámot elkészítenünk.

Az maga egy mulatság volt.

Legelőször ismeretséget kellett kötni a szomszéd csizmadia inasával s azzal, ozsonna megfelezés árán, szerződésre lépni, hogy a hasznavehetetlen bőrmaradékokat szedje össze a számunkra. Azokat aztán szakértelemmel kiszabtuk háromszögű szelvényekre, míg nyolcz egyenlő darab összekerült; volt a között fekete, zöld, sárga, piros, mindenféle színű.

Akkor azután a szolgálónak kellett jó szót adni, hogy fonjon a számunkra a ponyvának szánt kenderből jó erős fonalat. Ahhoz szereztünk viaszkot a méhesben. Azzal a fonállal aztán összevarrtuk a nyolcz bőrdarabot, még pedig az utolsó nyílásig a visszáját szegve be.

Azután mikor disznóölés volt, jókor felkeltünk, hogy a leölt mangaliczának, mielőtt megperzselnék, kitépjük a java sertéjét labdatöltelékné. Azzal aztán jól megtömtük a labdát keményre. Akkor a nyolczadik nyílást is összevarrtuk rajta.

De még azért ez nem volt labda. Így nagyon hamar elszakadt volna. Ennek még köpönyeg is kellett. Az egészet be kellett fonni spárgával, mint a hogy a tajték pipát bedrótozzák. No de ti drótfonatos tajtékpipát sem láttatok soha.

A bospárgázás is nagy mesterség volt; de még nagyobb mesterség a spárgát beszerezni. A spárgát, mint tudva van, pénzért adják. Az én időmben pedig a gyerekek a kezébe nem adtak pénzt. S ha mégis valahogy, lemásolás, vagy végtisztességtételnél éneklés díjában egy széles susztertallér (= 2 garas) ütötte markunkat, dehogy vettünk rajta játékszer; nagy volt az én időmben az étvágy, nem kellett nekünk vasas pilulákat adni, hogy gyomrunk képzelő tehetése fölébredjen. Jobb volt a két garas sóspereczre.

No hát, hogy a spárgához hogyan jutottunk? azt majd elmondom a «sárkány» rovat alatt.

A labda hát megvolt. Már most még csak arra kellett várnunk, hogy egyszer a szolgáló eltörje az istállóí lapátot. Mivel hogy a lapátnyel a legjobb «ütőfa» a világon.

Akkor aztán szombaton délután nem levén iskola, kivonult az egész klaszsis a cigánymezőre. Itt jó tágas tér volt; nem kellett félni, hogy a messze elütött labda beveri az ablakot. Ha beüti a cigányház ablakát: más papirost ragasztunk rá s megint ablak lesz. Akkor aztán kezdődött a válogatás (úgy hívtuk, hogy «eligálás»), volt két vezérünk: a legmarkosabb legények. Ezek legelőbb is fogták az ütőfát s háromszor egymás kezébe hajíták; a harmadiknál aztán egyik vezér a másik ökle fölött átmarkolva az ütőfát, a melyiknek utoljára kezében maradt az ütőfa, az volt az elektor.

Ennek nagy előnye volt, mert a bajtársak közül ő választott elébb egyesével maga mellé valókat, utána a másik. Azért az ütőfa elkapásnál már úgy számította ki szemmérték szerint, hogy az ő markában maradjon az ütőfa vége. De néha csak annyi maradt ki legfelül, hogy alig foghatta meg az ökle kisujjával. Ekkor aztán az ellenfélnek jogában állt próbát követelni. Ha az ellenfél az egy mutatóujjával ki tudta az ütőfát lódítani a versenytárs markából: akkor ő lett az elektor.

De nemcsak ez az előny járt az ütőfapróbával, hanem az is, hogy az elektor és ő szövetségesei maradtak belől a «métá»-ban, a másik csoport jutott kívül. Amazoké az ácsorgás és labdakapás.

Hogy az egész játékot áttekinthetővé tegyem, megjelölöm az egész terepet. A csillagok az elektor bajtársai, a gömbök az ellenfelei. A vonalak jelzik a métát.

A 2 O az «adogató». Ennek kötelessége felhajítani a labdát, úgy, hogy 1 * az ütőfával elüttesse. Ha nem találta el a labdát, az ő baja, akkor kiállhat a métára. Ha eltalálta s jó messze elröpitte, akkor aztán átszalad az A métáról a B métára, a míg az oldalt álldogálók a labdát kergetik. Az oldalasoknak s az adogátónak nem szabad a futót meghajítani a labdával, csak a két középsőnek s azoknak is csak az A-B métákon belül. Ezért valamennyinek előbb a két

középső vezér kezébe kell az elfogott labdát áthajítani, hogy az a futó ellenfelet megüthesse vele. Ha azonban a 1 * ütő bármily ügyesen röpítette is el a labdát, de azt a két középső O valamelyik röptében elkapta, akkor ugyancsak igyekeznie kell, hogy visszafusson az elhagyott métához, mert hátba dobják.

Sokszor megesik, hogy a csillagosok mind kinn rekednek a B métánál. Ekkor jön a liberátor, a szabadító. Ez maga a vezér. Ennek három ütése van. Ha egy is sikerül, akkor aztán a kinn rekedt társak nagy zsvivajjal rohannak végig a «longá»-n; még nagyobb kiabálás az ellenpárt részéről: «labdát, labdát!» S jaj annak a gyámoltalannak, a melyik meg hagyja magát hajíttatni; mert ekkor az egész társasága elveszti a játékot, annak kell kimenni a gyepre; az ellenfél vonul be a sánczba.

De gyakran megesett ám, hogy maga a liberátor is mind a három ütést elhibázta, vagy olyan egyenesen ütött, hogy elkapták a labdát. Ekkor aztán jött a legnehezebb feladat. Egynek a kinnrekedt társak közül fel kell áldoznia magát, hogy egyedül keresztül futhasson B határtól az A határig, a míg az ellenfél legügyesebb vezére a kezében tartott labdával várja kapóra.

Volt egy bajtársunk, egy Melchior nevű német gyerek, a ki cserében volt nálunk; ez tudott az ilyen kényszerített átfutásoknál remekelni. Ez mindig hátrafelé fordított fejjel loholt. Nem is szaladt, csak ügetett, de akármilyen közel hajítottak hozzá a labdával, azt sohasem találták el; olyan ügyesen nyaklott annak a termete előre-hátra, hogy mindig mellette repült el a labda: ha felül vették, lebukkant, ha alul vették, felugrott, soha sem lehetett eltalálni.

Hajh de fölséges multság is volt ez! csak az esteli harangszó vert bennünket belőle haza. S egy krajczárba sem került az apánknak.

Mindez eszembe jutott, mikor ezt a régi labdámat megláttam.

Még vele is álmodtam.

Ott voltam a cigánymezőn; a kabátjainkat egy halomra hánytuk. (Nem féltünk az influenzától.) A Szücs Sándor meg a Goda Sándor eligáltak az ütőfával. A Melchior futott hátrafordított fejjel: társaim rosszul ütöttek. Nagy volt a rémület a pártban. Bukunk! Ne féljete, itt vagyok én! Én maradtam liberátornak. El is ütöttem a labdát fel az égbe. Társaim szerencsésen bejutottak. Hanem helyettük engem dobtak hátba a labdával, úgy, hogy fölébredtem bele.

Hajh ha engemet még egyszer így hátba dobnának ezzel a labdával!

Dehogynak!

Labda nincs már a világon: labdázó gyerekek sincsenek már. Most már csak filozofáló, politizáló, kommandóra tornázó gyerekek vannak s egy-egy szerelmi bánatában, életunalmában öngyilkossá lett gyerek esete hirdeti, hogy manapság kész vén emberek születnek.

Vegyétek még egyszer kezetekbe azt a labdát, fiúk!

VIII. A NAGY DEÁK, MINT KIS DEÁK.

Mert Deák Ferenczet is hívták ám egyszer Ferkónak s ő is volt kis betűvel «deák».

Abban az időben «humaniorá»-nak neveztek három klasszist, melynek a diszczipulusai valának az első évben «rhetorok», a másodikban «poéták», a harmadikban pediglen «logikusok».

Ezt a három klasszist Deák «Ferkó» Győrben végezte, a méltán jóhírű benediktinusok gimnáziumában.

Hogy milyen rhetor lehetett a «Ferkó?» hát hisz azt a «Ferencz» eléggé megmutatta. A «chriáin» alig hiszem, hogy korrigált volna valaha a professzor. Bizonyos, hogy Cornelius Nepos-t egy szó hiba nélkül tudta. A «τῷ πομπῇ»-t is bevágta kegyetlenül. A «der-die-das»-t pedig éppenséggel legyűrte.

Vakációra aztán hazakerült a bátyjához, a nagytekintélyű zalamegyei táblabíróhoz.

- No hát, Ferkó öcsém, milyen a kalkulus?

Ez volt az első kérdés.

Ferkó büszke öntudattal vette elő a tesztimonimát.

«Ex omnibus eminens».

- Mindenből kitűnő? No ez hát szép! Eminens? Eminens? De hát hányadik eminens vagy?

Ferkó szerényen megvallá, hogy csak - második.

- Csak második! - S kicsoda az első? Akkor az valami portentum!

Ferkó azt is megvallá őszintén.

- A Klein Móricz.

- Micsoda «Móricz?» Csak nem zsidó talán?

- Igen is, az.

- Micsoda az apja?

- Szatócs.

- No már ez hallatlan! Hogy egy Deák Ferkót második helyre szorítson egy Klein Móricz, egy zsidó gyerek, egy szatócsnak a fia! Hogy lehet ez?

- Úgy, hogy a professzorom igazságos.

- No én nekem jövő esztendőre azt a Móriczot leverd, mert én azt el nem viszem a lelkemre, hogy az én Ferkó öcsém második legyen a maga klasszisában. A hogy Julius Caesar mondta: «inkább egy faluban első, mint Rómában második».

Ferkó megígérte, hogy törekedni fog rajta.

A második esztendőben következett a «poézis.»

No már azt tudjuk, hogy «Ferencz» nem sokat segített munkadús életében Apollónak a babér-fát koppasztani. A poézisnak soha sem volt nagy barátja; hanem hát «Ferkó» megtette azt, nemes ambíció által ösztönözve, hogy még verseket is írt: természetesen latin verseket, hexameterekben, alkaikusokban: beh kár, hogy nem lettek megőrizve az utókor számára! Valószínűleg korán égbe szálltak sárkányalakban. De tudta ám könyv nélkül Horác «ars poeticáját», a latin «prosodiát»; - az «antiquitates græcoromanæ»-t, a «mythológiának» nem kevésbé szorgalmas kultiválója volt, sőt a gyakorlati téren is el tudott bánni a tropusokkal, allegóriákkal; tudott czitálni a klasszikusokból s körmondásokat kikanyarítani az ornata syntaxis regulái szerint, soha sem vette segítségül a «gradus ad Parnassum»-ot, a mit gyöngé diákok használatára számlajtorjának is neveznek.

S a hol a diligencia párosul a talentummal, ott a triumphus sem maradhat el.

A bekövetkező vakációra már győzelemtől ragyogó arczczal tért meg a bátyjaurához «Ferkó deák.» Hozta a zsebében a tesztimóniumot.

- No hát milyen a kalkulus?

«Ex omnibus eminens primus - æqualis.»

- «Mindenekből egyenlő első kitűnő.»

Az urabátyja nagyon pödrögette a bajuszát.

- Aequalis? æqualis? Micsoda csuda ez?

- Hát most ketten vagyunk egyformán első eminensek. Egyik nap én ülök az első helyen, másik nap a Móricz.

- Már megint a Móricz? Ez nem ér semmit. Koszorút, koronát nem lehet kétfelé vágni, hogy két ember viselje. Nekem a harmadik esztendőben az egész koszorút hozd haza.

Ferkó megígérte, hogy majd törekedni fog rajta. Mellékes uton nem lehetett ám ezt a törekvést előmozdítani. A megvesztegetéshez az is hiányzott, a ki vesztegetni akarjon, de az is, a ki meghagyja magát vesztegetni. Dicséretesen jellemzi a benediktinus rendet, hogy annak a tanárait semmi világi tekintet nem befolyásolta, mikor a hatalmas Deák-család sarja s a szegény zsidó szatócs fia között kellett klasszifikálni.

Hárman voltak Körmeny testvérek, mind a három benediktinus, mind a három direktor. A révkomáromi nyomott négy mázsa tíz fontot, a pannonhalmi négy mázsa huszonöt fontot és a győri négy mázsa negyvenöt fontot. S a tudományuk és karakterük éppen æquivalenst ponderált. Azok nem engedték magukat se «flecti» se «frangi»: se hajtani se törni.

No de a harmadik évben már olyan pályasík nyílt meg «Ferkó» előtt, a melyen a «nagy Deák»-ot sem győzte le senki: a «logikai» kurzus.

A második szemesztris végén a «humaniorákat» végzett ifjú diadalmasan mutathatta fel a bátyjának a végleges iskolai bizonyítványt.

«Ex omnibus eminens primus...»

- No! Most már tökéletes a triumphus! - mondá a bátya. No - hát a Móricz?

- A Klein Móriczot elvitte a szemesztris közepén az apja Bécsbe kereskedősegédnek.

- Ühm! Hát csak úgy tudtál győzni, hogy a Móricz magadra hagyott? Akkor még sem tökéletes a triumphus.

BÉCSI DOLGOK.

Jajh! Csak már egyszer otthon lehetnék, hogy egy kis jó bablevest ehethném disznókörmel! Már negyedik vasárnapja, hogy a drágalátos töltött káposzta illatát nem szívhatom.

Egészen melankolikussá leszek ebben a Bécsben.

Ha az ember csak két esztendőnkint lakik meg egy várost, mennyi minden változást talál a visszatéréskor! Már nem merek az itteni jó barátaimtól kérdezősködni az otthonlevők felől: annyiszor megbotlottam a kérdésben. «Hogy van a kedves szép asszonyod?» «Hát nem tudod, hogy elváltunk? Másutt lakom én is, ő is...» Majd másutt: «Add át szíves üdvözlömetet ő nagyságának.» - «Nem adhatom édesem; szegény nőm Döblingben van...» Aztán ismét: «Kedves leányod nem ment még férjhez?» «De igen, tavaly temettük el.» - Mennyi kedves alak volt, a ki még néhány év előtt óhajtottá tette a viszonttalálkozást! - Nem találom rájuk. - Az a derék irodalompartoló egyesület, melynek társas estélyein a tudósok és művészek világa találkozott a társadalom előkelőségeivel, a hol én is tartottam felolvasást s annak emlékét, az ezüstkoszorút, hiven őrzöm: felbomlott, széjjelment. - A színházigazgató, a ki a darabjaimat színpadra hozta, megharagudott Bécsre, elment Berlinbe. A kedves művésznő, a ki olyan hiven játszta a Noémit, meghalt. Szerkesztőtársam Weilen, a ki oly igazi nemeslelkű jó barát volt, (mind nekem, mind a hazámnak) oly hirtelen meghalt. Követte a másik jóakaróm, Bombelles rövid időn. - Hát azt az érzést lehet-e tolnak visszaadni, mikor a császári várak udvarán keresztül van a járásom, s meglátom azt a repkénytől befutott oldalkaput, melyen annyi reménytől lelkesülve jártam be egykor...?

...Ma kaptam egy levelet Abbáziából. Sötét hamuszin a papír, nagy fekete pecsét rajta; alatta a koronás fehér monogramm.

Ő felsége, a császár és király kegyelméből az Osztrák-magyar monarchia írásban és képen című munkának védnöksége az özvegy trónörökösnére lett átruházva, ki e védnökséget nagy érdeklődéssel vezeti. A szerkesztőségek időnkint felküldik hozzá előterjesztéseiket, különösen ha a programmon valamit igazítani szándékoznak. Egy ilyen előterjesztésemre adott válasz volt az abbaziai levél. Azonkívül egy magánkérés is volt: most irtam meg egy mesés könyvet gyermekek számára. Még eddig a gyermekközönségnek nem irtam semmit. Arra kértem a magas védnököt, hogy engedjen meg e műből egy példányt a kis főhercegnőnek, Erzsébetnek átadnom. Válaszában szívesen fogadta s azt ígérte, hogy maga fog belőle felolvasni a kis leányának.

...Ah! Nem jó erről gondolkozni! - Pedig lehetetlen róla nem gondolkozni.

A világ azonban halad. - Csakhogy nem jól halad.

Ez az egész bécsi hangulat olyan elfanyalító.

Az okos emberek nem akarnak egymással egyetérteni s kölcsönösen a bolondoknál keresnek szövetséget.

Nem örülnek itt semminek; de nem is aggódnak semmin.

Most már meg volna nekik a Nagy-Bécs. De az e fölötti lelkesedést preczipitálja a krajczáros érdek.

Heulmeiernek van tíz fia s ő azok után élt. Olyan formán élt a fiai után, hogy azok mindennap kimentek négyszer a vámvonalon s ugyanannyiszor visszajöttek, minden fordulónál egy kiló zsirt s rizskását s más effélét hozva be magukkal. Egy kiló élelmiszer egy gyalogosnál vámmentes. A vámdíj kilónként 4 és fél krajczár lévén, Heulmeier polgárnak a négy fia sétálva

megkeresett naponként egy forint 80 krajczárt. Most a vámvonalak megszűntek s Heulmeier a tíz fiával együtt a szárazon maradt. Hát ennek aztán hiába beszélnek Nagy-Bécs dicső jövőjéről.

Hát még a községtanácsban! Milyen diskurzusokat olvasunk mindennap e rovat alatt. Kevés kivétellel (a milyen a derék Silberer beszéde) az ember azt hiszi, hogy Schilda és Kraehwinkel delegátusai tartanak együtt ülést. Persze száz szónak is az a vége, hogy a zsidók az okai minden bajnak. Azért aztán bajnak kell lenni ott is, a hol nincs.

Ha nem a legilletékesebb helyen hallottam volna, díszes társaság közepett, azt mondanám, hogy rossz anekdota; de mert igaz történet, hát nem engedhetem el, hogy meg ne örökítem (mától holnapig). A napokban holdfogyatkozás volt Bécsben. (Azt hiszem, Budapesten is volt.) A bécsi csillagászati intézet obszervatóriumát egész éjjel sűrűn látogatták volt - hírlapírók, kik az égi eseményről a reggeli lapok számára referádákat írtak. Másnap este oda jön egy újságíró a csillagvizsgálóba s kéri, hogy ereszszen a teleszkóphoz. «Mit akar rajta nézni?» - «A holdfogyatkozást.» - «Hisz az a múlt éjjel volt!» - «Azt hallottam, hogy ma reprise lesz.» - Mondták aztán neki, hogy nem lesz reprise, csak jövő májusban. - Nagyot mordult rá: «Átkozott zsidók! még a holdfogyatkozást is elkapták az orrunk előtt!»

Soha nagyobb örömöm nem volt, mint mikor a városi képviselőválasztásoknál engem is bevettek városatyának. Ezentul minden gyűlésen ott fogok ülni végesvéig, s hallgatva az ottani okos, lelkes, hazafias beszédeket és bölcs határozatokat - hagyom nagyranőni a büszkeségem unicornisát.

Hiszen mi nekünk nincsen párunk.

Szombaton este fényes diplomatai estély volt herczeg Schönbürg-Hartenstein Rainer-utczai palotájában.

Az a palota is emlékezetes egy épület: a század elején fényes vendéglátó gyűlhelye a Bécsben lakó magyar főuraknak, kik ideát mind saját palotáikban laktak. Tulajdonosa volt gróf Keglevich, a mi mostani, sok szép észszel megáldott volt intendánsunknak az atyja.

Változtak az idők; hajdanta a magyar nagybirtokosok építtettek palotákat Bécsben, mostanság Budapesten építenek palotákat - az osztrák nagyiparosok. - Magyar ember pedig erre azt mondja: «örüljön-e, búsuljon-e? nem tudja.»

Mint magyar delegátusok mi is hivatalosok voltunk e főúri estélyre, melyben csupa férfiak vettek részt. Egyetlen egy női arcz volt, a hárfajátszónőé, ki a koncert-teremben zenélő Strausz Ede kapellájában működött.

Rettenetes egy társaság, a hol csupa férfiak és csupa okos emberek vannak jelen. (Magamat is oda számítva! Mert ahhoz, hogy egy szittyamagyar németül beszéljen, már eo ipso kell nyelvismeret: ergo tudomány, ergo okosság.)

Ott voltak a monarchia mindkét országának delegátusai. Régi ismerősök és új ismeretlenek. Katonai egyenruhák, rendcsillagokkal rakott frakkok. A derék lengyelek, a kikkel már régóta jó barátságot tartok, s az ifjú-csehek, a kik először taposnak most a lábamra. Visszalépett magyar és osztrák miniszterek, a kik nagyon örülnek, hogy egymást láthatják és mostani miniszterek, a kik már nem olyan nagyon örülnek a találkozásnak. Azután az osztrák parlament kitünőségei. Udvari főméltóságok. Főherczegek! Aztán meg a diplomáciai testület tagjai. Angol, francia, dán, svéd, orosz, olasz, német nagykövetek. (Nekünk Pesten csak a generálkonzulok jutnak.)

Csak egy kiváló alakot nélkülözök a fényes társaságban, a kinek a látásához úgy hozzá vagyok szokva (még 1863-ból in effigie). A jeles Schmerling lovag. Máskor mindig itt volt a

diplomata nagy gyülekezetén. Feltűnt az arany himzéses lángveres frakkjáról. Azt hittem, valami admirális egyenruhája, míg felvilágosítottak róla, hogy ez a felső-ausztriai tűzoltók kosztümje, melynek ő az elnöke. Ma már nem ragyogott itt. Nyugalomba vonult huszonhat esztendő legfelsőbb törvényszéki elnöki pályafutása után. Én csak azt sajnálom, hogy nem harmincz esztendő bírói pályafutását jubileáljuk most.

Az egy terembe összekerült politikai és diplomáciai nevezetességek, mint a legjobban rendezett menüetben jönnek-mennek egyik oldalról a másikra egymással üdvözlőket váltani. A kik egymást még nem ismerik, azokat az előkelő finom aristokrata házi úr s délczeg, lekötelező nyájasságú fia sietnek egymással megismertetni. Engemet sokan ismernek a fényes urak közül - a «Czigány báróról», melynek fél librettójához virtuálításom van és így igényem van egy fertály báróhoz és három fertály cigányhoz, s ez is rangfokozat már.

Én azonban csendesen kontemplálgatom, milyen nyájasan, milyen udvariasan diskurálnak, enyelegnek ezek a sima arcú államférfiak egymással; hogy társalog nagy bizalmasan az egykori (anno Ignatiev) stambuli magyar és muszka nagykövet (gróf Zichy Ferencz és Lobanoff) egy pamlagon ülve egymással; hogy vált bókokat a külügyminiszter a francia nagykövettel; hogy kínálják egymást a buffetben az angol és orosz diplomata az olasz salátával s aztán arra gondolok, hogy a mint éjfél lesz s egyet kukorít a kakas (a francia kakas?), hogy fogják ezek a nyájas alakok egyszerre előrántani a frakkzsebből a késeiket s egymás torkának esni vele!

Siettem is, mielőtt a kakas kukorít, az ágyamba bujni.

*

Hanem aztán most jön a korollárium!

Földicsértem Bécsset, hogy milyen drága jó vize van; most azután kisül, hogy milyen drága ez a jó víz? A jövő évi költségvetése Nagy-Bécsnek negyedfél millió forint deficitnél áll meg.

Szent Dárius! Ez egy országnak is elég volna.

Már most a város atyái, hogy elég vizet adhassanak a bécsieknek, nagy adót fognak vetni a sörre, borra; a korcsmárosok, hogy a nagy adót megfizethessék, még több vizet fognak tölteni a sör-bor közé s így még több vízre lesz szükség. S ebből a czirkulus vicziózusból sohasem fognak kijöhetni.

Már most hát azt mondom, hogy maradjunk mi budapestiek a mi megemberesített vizünkénél.

A thezis így van fölállítva: akarunk-e inni jó vizet, de rossz bort; vagy jó bort, de rossz vizet? Bocsássuk szavazásra a kérdést!

Csak már a delegációkban is azt mondhatnánk, hogy szavazzunk már! De hát soká lesz az.

Valami malicziózus ember azt mondta, hogy a ki Bécsben igazi szép hóchdajts beszédek akar hallani, az jöjjön a magyar delegáció osztályüléseibe.

No, magamra nem mondhatom ezt a dicséretet. Mert én először is egy kukkot sem szólok, másodszor pedig minden második évben tartatván Bécsben a delegáció, ez alatt a két év alatt pedig senkivel németül beszélni alkalmam nem lévén, úgy kijövök a gyakorlatból, hogy már-már olyan formán fejezem ki magamat Adelung nyelvén, a hogy Donát szobrász barátunk szokott magyarul beszélni, a ki egy izben így adta elő az esetet, a midőn ő a Stróbl tégláit sikkasztó tolvajt megriasztá, rá uszítva a kutyáját.

«A tolvaj akarta lefordítani a kerítést (den Zaun übersetzen) a kutya megcsomagolta (hat ihn angepackt) és eltörte a nadrágját. Ezért az ember nagyon rossz lett (wurde sehr böse) s megfordította magát a bíróhoz (wendete sich). Erre föl fel (darauf hin) bíró engemet magához

előretöltötte (zu sich vorgeladen). Tolvaj befejezte (behauptete) hogy én kutyát utána vadásztam (nachgejagt), kutya csinálta neki nadrágjába a gödröt (Loch). Én meglátogattam nadrágját (besichtigte) és lettem örködve (wurde gewahr), hogy a gödör már be van dugaszolva (verstopft) egy pecséttel (mit einem Fleck). Aztán adtam az embernek két forintot. S azzal szépen megfiusítottam (habe ihn versöhnt). Donát különben «vizes katona» volt (Marine-soldat).»

Én ilyenformán beszélek németül.

Mit mond Petőfi «örültje»?

«Sirunk és nevetünk! - De a halál azt mondja: csitt!»

Tegnap este két itteni író kollegáin vetődött oda magányos vacsoráló asztalomhoz s ott eldobzódtunk (hármán fél liter bor mellett) várva a negyediket, a ki Szana Tamás barátunk lett volna, a ki saját mondása szerint csak három dologért szokott Bécsbe felrándulni: az első az X utcai antiquárius könyváros, második a jó marhahus, a harmadik Neugebauer László. Valószínűleg az első úgy lefoglalta, hogy a másodikra, meg a harmadikra nem került a sor.

Természetesen a magyar irodalomról beszéltünk. Szénégetőnek tőkén a szeme. Különösen a drámai irodalomról. Színművekről és színészekről.

Én utoljára azt mondtam, hogy «én Csiky Gergely nélkül nem is tudom képzelni a magyar színmű-irodalmat: oly nagy helyet tölt be, mint egykor Szigligeti és Czákó».

Kollégáim is folytatták a magasztalását. Klasszikus műveltségéről, sokoldalú talentumáról egy volt a véleményünk.

«Pedig bizony Csikyvel nem sokáig fogunk már dicsekedni», mondá az egyik író társam.

«Hogyan? Kérdém megütközve, hisz az erőteljes férfi! Nem rég találkoztam vele az akadémia gyűlésén».

«És mégis egy perczen függ mindig az élete, egy nagy szívdobbanáson s ezt ő maga is jól tudja».

«Ejh! Mondám. Ne beszéljünk így! Éljen soká a mi pótolhatlan drámaírónk!»

S egy pohár Altvatert ürítettünk az egészségére.

...Ma reggel az első távirat, a mit a lapban meglátok, az, hogy Csiky Gergely tegnap hirtelen meghalt.

Igazán országos csapás a magyar irodalomra.

Az utána támadt ür fogja csak mutatni, hogy mily nagy író volt!

S még tegnap hosszú életet kívántunk neki az égtől.

AZ ÉN BIRÓI HIVATALOM.

Mert úgy tessék rám nézni, hogy én nemcsak afféle hányt-vetett skribler, ütött-kopott képviselő, megrézmedaljonozott kertész vagyok, hanem egy fényes címnek a viselője is vagyok. «...törvényszék elnöke.»

Valóságos kinevezett hivatalnok. Kultuszminiszteri ellenjegyzés mellett. Kezembe teszik le az esküt a törvényszék tagjai, a kik között egy államtitkár is van. Az általam kimondott ítélet nem appellálható.

Fizetés is jár hozzá.

Hisz ez abszurdum! Képviselőnek nem szabad kormány kinevezéséből eredő fizetési birói hivatal viselni! Micsoda dolog ez?

És én mégis viselem. Nyolcz esztendeje már, hogy e nagy címet hordozom.

De majd mindjárt nem lesz ez olyan nagy cím, ha az elejét is hozzáteszem: «A szerzői jog sérelmeiben ítélő törvényszék elnöke.»

No ezért nem utasítanak az összeférhetlenségi bizottsághoz.

Fizetésem pedig (törvény §-a szerint) tíz perczentje annak a birságnak, melyet a vétkesre kiszabunk; a többi a törvényszék tagjai között oszlik fel. Jut rájuk fejenkint 65 krajczár egy tűzpróba törvényszéki ülésnél. Nekem kétszer annyi. De el is jönnek pontosan és lelkiismeretesen s végig ülik a hosszú zöld asztalt az akadémia szöglettermében. Vannak közöttük alsó és felsőházi tagok, jogtudósok, akademikusok, államtitkárok és egyetemi tanárok, piktorok, poéták, szobrászok, könyvárusok, fotográfusok, xilografusok és typografusok. Gyulai Pál is ott van!

Nagyon komolyan megy ez!

Az első bíróság hivatalos pecsét alatt átküldi hozzám a periratokat (portómentesen). Azokat én kiadom a jegyzőnek, kötelességévé téve, hogy azt a peres tárgy természetéhez képest megválasztott előadónak kösse a lelkére. Mert a főfeladata az elnöknek, a szerint a mint a peres ügy eltulajdonított vers, fotográfia, tankönyv, vagy zenemű körül forog: annak az előadásával azt bizni meg, a ki ért hozzá. És tapintatom soha nem csalt. Fotográfushoz nem küldtem zenemű fölött támasztott processzust, se piktorhoz jogi tankönyvet.

Az előadó azután, mikor elkészült a periratok áttanulmányozásával, arról a jegyző által nekem jelentést teszen; én aztán kitűzöm a határnapot, melyen a törvényszék ülése megtartatik, s arra hivatalosan meghívom az összes tagokat, a kik pontosan megjelennek.

Teljes lévén az ülés, elfoglaljuk a helyeinket a T alakú asztalnál. Én középen; szemben a lámpával, előttem a csengetyű; balról ül a jegyző, jobbról az alelnök, tisztelt barátom Arany László (a ki kritikus pillanatokban súgja, hogy mit mondjak?), ő rajta túl az előadó.

A törvénytevés megkezdése előtt azonban még egy ünnepélyes ténykedés elvégzendő. Ujon kinevezett tag jelent meg. Annak elébb le kell tennie az esküt az én kezembe. Mindnyájan felállunk. A jegyző olvassa az eskümintát, az új tag, mellére tett kézzel, utána mondja azt: «ügysegéljen».

Ekkor ismét leülünk. Elnök felszólítja előadót, hogy olvassa fel a periratokból merített véleményét. Az közfigyelem mellett végig hallgattatik. A két vitás munka: t. i. az eredeti és a plagium, a bírák között kézzel kézre adatik, összehasonlítás végett: ha operette dallam ellopásáról van szó, az élő hanggal is hallhatóvá tétetik.

Akkor elnök felszólítja a bírákat, hogy méltóztassanak az előadottakhoz hozzá szólni.

Vagy vannak eltérő nézetek, vagy nincsenek. Ha vannak, elnök szavazásra bocsátja a kérdést; ha nincsenek, kimondja, hogy egyhangulag el fogadtatik az előadó véleménye.

Elnök kimondja az ítéletet, szavazattöbbség, vagy egyhangúság alapján.

Ekkor elnök kiszabja a bírságot a bűnösre.

Ha kiderült a lopás, akkor az alperes a bűnös; ha nem derült ki, akkor a felperes az, de valakinek bűnösnek kell maradni, a ki a perköltséget megfizeti.

Vannak pedig igen érdekes pöresetek.

Egy hírhedt egyetemi tanárnak (a rigorozálók rémkirályának) van egy kitűnő tankönyve, derék vaskos kötet: valami jogbölcseészeti mű. Mindenki elismeri róla, hogy annak a stylusa valódi próbaköve az emlékezetnek. Ritka legény az, a ki ebből eminenter tud felelni; az is terno, ha már «elégiséget» kap.

Hát egy esztendőben azt kezdi észrevenni a tudós tanár, hogy az ő jogászaik mind igen kitűnően felelnek az ő jogbölcseészeti kérdéseire, csak hogy nem abban a stylusban, a melyben ő megírta. - De még nagyobb volt a csodálkozása a munkája kiadójának, a ki más esztendőben ötszáz példányt szokott eladni a jogbölcseészeti tankönyvből ebben az évben pedig csak öt darabot. Kisült, hogy valami jámbor samaritánus könyörült a szorongatott fiatal scithákon s a vastag könyvből kivonatos munkát csinált; a diákok mind azt vették: abból feleltek.

Per lett belőle s élénk tódult a nagy kérdés: «valjon plagizátornak tekintendő-e az a kivonat csináló, vagy pedig az emberiség jóltevőjének» s mondhatom, hogy erős parlamenti vita után, azt hiszem, hogy csekély szavazattöbbség mellett lehetett kimondanom az ítéletet, hogy «ámbar Szent Crispinnek érdemül tudatik be, a mért bört lopott a gazdagoktól, hogy a szegények számára sarut varrjon belőle: mindazáltal a jogtanár spanyolcsizmáját nem szabad az ifjak kényelmére turistaczipővé átalakítani! Plagizátor! Büntetésre méltó.»

De a legközelebbi napokban épen erős próbára lett téve igazságosztó hajlandóságom.

Egy czukrász, meg egy korcsmáros volt a peres fél.

A czukrász irt egy szakácskönyvet s a korcsmáros azt szépen utána nyomatta.

A czukrász pert akasztott a korcsmáros nyakába. S ez a per került a mi törvényszékünk elé, szakértői eldöntés végett. A czukrász, mondhatom, hogy fogas prókátort választott magának.

Az alperes azt hozta fel a maga védelmére, hogy a szakácskönyv nem irodalmi mű; nem tartozik azon tárgyak sorába, melyeknek szerzői joga védelemben részesülhet.

«Micsoda! hogy a szakácskönyv nem irodalmi mű? Hogy a szakácsmesterség nem művészet? Hát van a világirodalomnak olyan remeke, a minő egy szarvasgombás libamáj pástétom? Tud-e a kerek föld minden zeneszerzője olyan kompozíciót csinálni, a milyen egy olasz saláta à la napolitén? S ha valamennyi fővárosi szobrász mind összeszerzi a tudományát, tud-e produkálni egy tál sült malacot? - Sőt ellenben a szakácskönyv, az a könyv, a melyet az asszonyoknak sokkal inkább üdvösséges volna a kezükben forgatni, mint holmi hiába való regényeket!»

Ipsissima verba!

S nekem - kérem «nekem» ki kellett mondanom az ítéletet, hogy a prókátor ugyan goromba fráter, hanem azért igaza van. A bíró csak egyféle becsületet ismer. A szakácskönyv írójának az írói becsülete csak olyan, mint a regényíróé. Alperes bűnössége kimondatik. Szakácskönyvet sem szabad lopni.

Ilyen brutusi szigorral mondá ki egykor Foscari velencei dozsé saját fiára a kemény ítéletet.

A NÉVTELEN TÁRSASÁG.

Van Budapesten egy pár év óta egy társaság, a melynek nincs neve, nincsenek statútumai, nincs igazgatótanácsa, nincs székhelye, nincs titkára; és azért ez mégis igen derék, dicséretre méltó testület, mely jó példát ad s nagy hézagot tölt ki.

Tagjainak száma eddigelé ötven: csupa kézművesek, iparosok, kőművesek, bádogosok, asztalosok, építőmesterek. Van köztük egy fiatal gróf is meg egy miniszteri hivatalnok is; de azok is csak egy sorban vannak a többiekkel. Az elnökük egy bádogosmester.

A tagok mindegyike fizet a közös pénztárba havonként tíz forintot; egy évre százhuszat.

S mi célja ennek az egyesületnek?

A hazai festőművészetet praktikus úton gyámolítani.

A részvevő tagok azt mondák: «ne vegyük mi a lakásaink díszítésére jövőben azt a sok rossz színnyomatot, a mit kapuk alatt árulnak, hanem festessünk hazai művészekkel eredeti olajfestményeket.»

S a hazai festőművészeknek megtetszett ez a gondolat: ők is elfogadták az eszmét. Olajfestményeket készíteni a magyar iparos polgárok számára, darabját százhusz forintért.

Nem beszél az ő kiállításukról semmi hírlap: nem írják le reporterek, kritikusok a műtárlatuk remekét, pedig ott vannak abban a legjobb nevű budapesti festészeink, s az e célra készült képeik mind túl érnek a szabott áron, ők azokat skizzeknek nevezik; de valósággal gondosan kidolgozott képek. Vannak köztük igazi kabinet darabok, melyekért: 3-400 forintot adna nekik a műkereskedő: az mind egy árba megy.

Márctzius hóban van a hirdetetlen műkiállítás s a képek kiosztása.

Össze van kötve az érdekes ünnepély egy kedélyes vacsorával a Petanovicsban, melyben részt vesznek a műpártolók a művészekkel együtt. Megelőzi a vacsora az ünnepélyt, ami nagyon észszerű. Nincs ok a toasztozásra. Senki sem tudja, hogy kinek a képe lesz az övé; senki sem tudja, hogy ki lesz az ő képe a gazdája. Minden egoizmus nélkül, interesszáció nélkül mulathat mindenki. A vacsora végeztével aztán a társulat két legszebb kisasszonya feláll egy emelvényre, s két e célra följánlott kalapból kihúzza a neveket. Az egyik a művésznak a nevét a megszámozott képpel, a másik a műpártolót.

(Sietek tiltakozó szóval óvni a pénzügyminiszteri közegeket mindenféle megadóztatási kísérlettől! Ez nem sorsjáték, csak szétosztása a megvett tárgyaknak. Minden részvényes kap egy képet; tehát nem szerencsejáték az egész: csak osztozás.)

Csupa gyönyörűség elnézni, hogy ez az egyszerű iparosokból álló társaság milyen örömteljes érdeklődéssel osztozik meg a maga művészi tárlatán, hogy dicséri, magasztalja azt a képet, a mit megnyert! Egy bádogosmesternek, a ki egy Papp Henrik vagy Stetka-féle képet nyert, a kőműves sógora cserét kínált a neki jutott képpel s ígért kétszáz forint felülfizetést is a hegyébe. Dehogyan állt rá! Nincsenek olyan bankók, a minőkért a nyert festményétől megválna! Hogy fog neki örülni a feleség!

S ez a tisztességes, zajtalan, csendes társaság, melynek tagjai hétköznapi munkás polgárok, évenként hat ezer forinttal gyámolítja a magyar festőművészetet. Épen annyit szavaz meg az országgyűlés ugyanezen hazafias és közművelődési célra.

Legközelebb magam is beállok a társaságukba. Ha ugyan bevesznek? Be kell, hogy vegyenek. Vagyok én is - egyebek közt, - becsületes csizmadiamester (tréfa nélkül), van hitelesen kiállított mesterlevelem: nem fogok szégyenére válni ennek a derék, hazafias társaságnak.

Bár többen is lennénk!

A HÉT NEMES.

Heten vannak ők, miként az őszevzerek valának. S abban is hasonlatosak az ős hét vezérhez, hogy ők emelik paizsra a választó kerület meghódítóját, a képviselőt. Lehet őket nevezni «hét választóknak.»

Mivelhogy a magyar törvény holtigtartó választói joggal ruházta fel azon nemeseket, a kik 1848-ban születési nemességnél fogva gyakorolták választói jogukat: a későbbiek már nem. Annak pedig 44 esztendeje és így a hét nemes életkora meglehetősen a hetven felé jár: ha még meg nem haladta.

A legfiatalabb közülök kocsis egy földmives gazdánál, a ki büszke is rá: «nekem még a kocsi-som is választó!»

Egy másik éjjeli bakter.

A harmadik temető-őr.

A negyedik városi utczaseprő.

Az ötödik strázsa a fakereskedőknél.

A hatodik és hetedik pedig szabad - napszámos, favágó, zsákhordó, hólapátoló: a hogy jön.

De azért, hogy a sors így szétszórta az életpályáikat: az összetartozás érzülete szoros kapcsolatot képez közöttük. Mikor a képviselőválasztás ideje elérkezik, nagy kelete van a hét nemesnek.

A választók száma nem nagy: hét szavazat nagy sort vet benne.

Azt pedig mindenki tudja, hogy nem az a virtus: megszerezni a szavazatokat; hanem megtartani. Ez a tudomány.

Mert hogyha azért, hogy az ember a zöld tollat feltűzi a kalapjára, adnak egy forintot, egy liter bort, meg egy gulyást: hát az «jó.» De ha jön a veres toll, az meg ad két forintot, sert és bort is, a mennyi dukál, dupla porció gulyást, az a «jobb»; akkor az ember azt tűzi a kalapja mellé. De hogy a választás előtt két nappal jön a háromszínű toll: piros-fehér-zöld, hozzá három forint diurnum, cigánypecsenye, mákos rétes, ser, bor, fekete kávé, szivar, krampámpuli, cigány: az a «legjobb.» Azt megtartsátok! - Így mondja azt a szentírás.

Tehát nem az a kérdés, hogy ki tudja megnyerni a hét nemest? hanem hogy ki tudja behozni a választás napján?

- Czudar idő! Mondja az egyik hólapátoló a másiknak.

- Gonosz esztendő! felel rá a másik. A pálinka is megdrágult. Az embernek egy kis gugyira is alig telik.

- Restelláció lesz az idén.

- Lesz ám: de csak olyan restelláció. Videtis, sed non bibetis. (Ez valamikor iskolába is járt: diákos ember.)

Odakerül a városi utczaseprő, a ki a hólapátolókat dirigálja.

- No hát mit tud az úr? (Egymást «urazni» szokták.) Az úr már belső ember. Mit beszélnek odafenn a városházán?

- Csunya világ készül. Egyhangú választás lesz.

- Egyhangú? Verje meg a csuda! Hát azután se potya bor, se ingyen gulyás? Hát azután mitől buzduljon fel a hazafiúi kebel?

- Valami híres embert akarnak a nyakunkra tukmálni.

- Híres embert? Hisz annak lyukas a zsebe.

- Gonosz idők járnak!

Egy hét múlva a két nemes azt a kellemetes nemét folytatja a testgyakorlásnak, hogy tüzelő fát fűrészel az utcán.

- Lágyul az idő.

- Engedelmes szellők járnak.

- Engem ma a patyikus megszólított a boltajtóból s azt mondta, hogy de régen nem látott már.

- Engem meg a fiskárus állított meg az utcán s kérdezte, hogy csinál-e még a feleségem csiramálét?

- A bakter sógor azt mondja, hogy olyan urak, a kik nyolcz órákor már haza szoktak menni a kaszinóból, két nap óta mindig éjfél után kerülnek haza.

- A kocsis koma meg azt beszéli, hogy a gazdája megkenette a czézát: nagy kocsikázás készül!

Egyszerre csak ott terem előttük egy falusi kinézésű úri ember, bekecsben, asztrakán süveggel, bagariákban.

- Alászolgájuk az uraknak. Ha meg nem sérteném. Valami nagy munka volna, legalább tiz napra való. Tizezer mérő kukoriczát kell megforgatni a böködi pusztán. Két forint napi díj, teljes ellátással.

- Hja, a kukoriczaforgatás sok porral jár: az az embernek a torkára száll; szigorú munka.

- Lesz toroköblítő, a mennyi csak kívántatik.

- Az már más szó. Tehát tiz napra husz forint: fele előre fizetve. Itt a kezem. Csak a feleségemhez viszem haza a pénzt.

A tiz forint foglalo megadatik: a nemes urak ott hagyják a favágást s mennek haza a fűrészszel, meg a bakkal. Fél óra mulva ott áll a lakásuk ajtaja előtt a csésza.

- Nini! Hisz ez a kocsis koma!

- Milyen véletlen, hogy a harmadik nemes is odakerült.

Vágtatva mennek ki a böködi pusztára. Ott már várja őket a jó vacsora. Az ispánné kitett magáért.

Aztán csupa csuda! Egyenkint odakerült a bakter koma, a temető-őr bátya, a strázsa sógor, utoljára még az utczaseprő atyáncfia is. Együtt vannak mind a heten.

Éjszakára paplanos ágy várja valamennyit s alhatnak, a míg a szomjuság fel nem költi. Az ellen pedig oda van készítve a pálinkás butykos.

Még azon éjszaka a város minden utcáját tele ragasztották rószaszinű kiáltványokkal. Itt van a piros toll! Itt az ellenjelölt. A tanyák megnyílnak! A zászlók kitűzetnek. A kortes vezérek nyargalnak választókat fogdosni. - Keresik a hét nemest. Egyen kívül mindeniknek van felesége. - Azok értesítik a kortes urakat, hogy a gazdát elvitték csézával kukoriczát forgatni a böködi pusztára.

«Hisz ez emberrablás!»

Nosza egy csomó markos legényt szekerekre ültetnek, vágatnak ki lobogó zászlókkal, hazafias dalokat énekelve, a saraglyában a cigányok muzsikálnak, - visszavívni az elrabolt hét nemest.

Az ám! Csakhogy mire a böködi pusztára megérkezik az ellentábor, akkorra már a hét nemesnek ottan se híre se hamva. Az ispánné azt mondja, hogy elvitték őket a berkenyesi pusztára. - Természetes, hogy nem oda vitték őket. - Üthetik már azoknak bottal a nyomát! Sehol sincsenek azok egy napnál tovább. Viszik őket egyik tanyáról a másikra: etetik, itatják mindenféle jóval s tartják lelkesítő honfi szónoklattal. Persze kukoriczát egy szemet se látnak.

A kilenczedik napon azonban már megszólal a lelkiismeret a nemes sírásó komában: meginterpellálja a vezető ispánt.

- Hallja, nemzeti úr! Hadd lássuk már egyszer azt a kukoriczát, a kit meg kell forgatni! Mert az én lelkem nem veszi azt magára, hogy ingyen szedjem fel a duirnumot. Azt sem engedem ám, hogy az én lelkemet pénzen megvásárolják. Én a hazafiúi szent meggyőződésemet pénzért, borért el nem adom. Holnap lesz a nagy alkotmányos nemzeti nap, a követrestelláció. Én azon a nemes barátaimmal együtt az én alkotmányos jogaimat gyakorolni kívánom.

Mind a heten azt kívánták.

Tudták, hogy mit cselekesznek? Otthon meghagyták a feleségeiknek, hogy ha új jóltevő jelentkezik, el ne utasítsák. Azok meg is tarták.

A zöld tollas kortesek aztán kilenczed nap kocsira rakták a hét nemest s vitték haza a városba nagy muzsikaszóval. Ott pedig a veres tollasok, a mint meglátták az érkezőket, éktelen dühbe jöttek; hóval, kavicssal meghajigálták, pribéknek, árulónak szidták, halállal fenyegették s ez nagy taktikai hiba volt részükről.

A hét nemes halálra rémülten érkezett meg a zöld tollas tanyára. A zöld tollas főhadiszertár mestere még öregbíté az ijedelmüket az érkezett rémhírekkel. A veres tollasok ki akarják fordítani a bőrükből a nemes urakat, ha megkaphatják. Hanem aztán megnyugtató őket.

- Ne féljenek nemes barátim! Van még renddel párosult szabadság Magyarországon! Irjunk egy folyamodványt a városkapitányhoz azonnal. «Mi alólirottak, nemes választó polgárok, fenyegetve vagyunk a veres tollas párttól, gátolva szabad véleményünk nyilvánításában, életünk veszélyben forog; felszólítjuk önt, a törvény nevében, hogy megvédelmezésünkről gondoskodjék, szükség esetén fegyveres asszisztenciával is». Következnek az aláírások. Történetesen a közjegyző is ott van a tanyán, a ki hitelesíti az aláírásokat hivatalos pecsétjével ellátva. Az okiratot a fővezér elteszi a zsebébe s megy vele a városházára.

Mert azt már jól tudja, hogy ezalatt meg a veres toll főkorte se szedte össze a nemes urak feleségeit s viszi már őket magával a városkapitányhoz, nagy lármával követelve, hogy az ő jámbor férjeiket, a kiket a gonosz zöld tollasok orozva elraboltak s erőszakos fogságban tartanak a primæ nonus ellenére, azonnal szabadítsa ki tatár rabszijáról.

Ekkor azonban a zöldtollas vezér előhúzza a zsebéből a hét nemes folyamodványát, melyben azok fegyveres oltalmat kérnek a veres tollasok ellen. S még közjegyző által is hitelesítve van az aláírásuk!

- Le vagyunk pipálva! Mond a veres toll vezére.

No de hátra van még a holnap reggel. Majd ott várják az asszonyok az ajtónál a hét nemest s kiragadják őket rabtartóik körme közül. Ez az egy reménység!

Csakhoggy hosszú az éjszaka, s az argumentumok sora még hosszabb; a bor után következik a punci, a punci után a krampámpuli. A választás csatanapján «nyugosznak ők, a hősfiaak»; csak egy bírta ki fennálló egészségben az ütközetet: a nemes utcázaseprő (annak nem volt felesége) fel tudott menni a maga lábán a választás színhelyére; csak az a kis baja történt, hogy nem tudta kimondani a jelöltnek a nevét, a kire szavazott: a nyelve nem fordult rá sehogy.

Hanem azért másnap, mikor a városház előtt seprné össze a sok szemétpapirost, plakátot, programot, kortesdalt: arrafelé jön a nagyságos úr, a tegnapig együtt mulató fővezér a zöld tollas táborból; a nemes úr odatámasztja a falhoz a seprőt s barátságos leereszkedéssel és nagy diadalérzettel szól hozzá:

«No, úgy-e, hogy kivívtuk a diadalt!»

S hatalmasan megrázza a kezét a nagyságos úrnak.

S azzal söpri tovább a dicső papirkaczatot s az eldobált veres tollakat a piacról s lapátolja talyigára.

A MÁNDRUCZ KIRÁLY.

Mondhatom, hogy még úgy rám nem ijesztett se élő ember, se csoszogó kísértet, mint e napokban a Mándruczok királya.

De hát kik azok a mándruczok?

A mándruczok nemzete az a boldog nép, a ki között soha sincs kormánypárt, minden ember ellenzék. A mándruczok azok, kik senkinek szót nem fogadnak, mindenkibe belekötnek, mindenki által megverettetnek s akkor meg vannak elégedve.

De nehogy valaki politikai célzást keressen a soraimban, sietek kijelenteni, hogy szindarabokról van szó.

Mivelhogy azon sok jó multság közé, a melyekkel az én kopasz fejem meg vagyon rakva, az is tartozik, hogy a Karácsonyi-pályadíjra beérkezett versenydrámákat végig olvassam és meg-bíráljam.

Huszonnégy darab jelent meg a versenydíjra; a mi, tekintve a kitűzött 400 arany díjat, nem is nevezhető soknak. A 40 ezer forintos pályadíjra a lóversenyen sokkal kevesebben szoktak pályázni.

Tehát huszonnégy premíeret (a hogy a magyar ujságírók mondják) élveztem végig egymagamban: a mi fejedelmi gyönyörűség.

S meg kell vallanom, hogy azok között voltuk olyan darabok is, a melyeknek a nyelvét meg lehetett érteni; míg a nagyobb rész bámulatra ragadott azzal a virtuoizálásával, mely szerint Ballagi szótárának tizezernyi szavát hogyan lehet úgy összerakni, hogy az olvasó (hát még a hallgató?) meg ne tudja, hogy miről folyik a tárgyalás?

Voltak közöttük komoly darabok, melyekben a szónokok egyike sem adja alább három oldalnál, a másiknak a válasza négy oldal, legkisebb közbekiáltás nélkül. Ott vannak aztán tisztelben tartott házszabályok. Másoknál ellenben fél sort sem enged egyik szónok elmondani a társának. S mindenki siet kadenciát mondani az előtte szólott nyilatkozatára.

Találtam olyan szomorújátékot, melynek világos feladata a közönséget folyton derült hangulatban tartani. Ó-egyptomi történet. Fáraó király azt mondja a főpapjának: «előttem nem lehet ilyen Kunststikliket produkálni». ellenben a királyné szemrehányást tesz az imádott hősnek: «miért nem jött el ön a randevura?»

Még nagyobb hatású ennél a «Márczius 15-ikéről» írott darab, melyben a jelen század valamennyi nevezetes emberei együtt szerepelnek. Én ugyan nem igen emlékezem már rá, hogy Kölcsey és felsőbüki Nagy Pál ölelkeztek volna Petőfivel a Pillvax kávéházban; az is kiment már a fejemből, hogy Deák Ferencz hogy kergette meg a pipaszárral Jellasich bánt; hanem ez bizonyára az én emlékező tehetségemnek a hibája. Ellenben azt konstatálhatom, hogy a második felvonásban nagy országgyűlés lett ebből. Míg a harmadik felvonásban végre a mindenféle vesztegetések és erőszakoskodások után többségre jutott Haynau behozza a klotürt, s ezzel véget vet a darabnak. Ha volna egy csepp hazafiság a többi bírálókban, ennek ítélnék oda a jutalmat. Nekem - fájdalom - nincsen szavazatom, mert én elnök vagyok.

Aztán megint jön egy históriai darab, a hol magas állású úrhölgyek olyan leplezetlen nyíltsággal és őszinte szavakkal kínálgatják a kegyeiket tapasztalatlan fiatal hősöknek, hogy azok a kegyességek egy kadetkáplárt is megfutamodásra bírnának. S ezzel a virtussal több darab is dicsekszik. Úgy látszik a divatos realizmus jutott érvényre. Olyan női alakok, kiket a magyar história mint az erény, szüzesség mintaképeit örökített meg: dehogy voltak azok! «Ez a kis

lány hamis kis lány, Maga jár a legény után, Maga mondja a legénynek: Adjon Isten engem kendnek!» Ha aztán megégeti a száját a kása, magára vessen.

A közben pedig hangzanak shakespearei mondatok; észlelhetők fényes föllobbanásai egy kezdő zseninek, a mik aztán legszebb röptükben megint csak leszállnak a csincsébe s lesz a dalzengő hattyúból hápogó kácsa.

Közbe-közbe megjelenik egy-egy tisztességes darab is, a mi olyan, mint az «Industrie und Glück» a fölvelt talonban: «jobb, mintha egy vulpes volna!»

...De hol van hát a Mándrucz király!?

Hát hiszen azért hagytam legutoljára, mert ez a legnevezetesebb valamennyi között. Ez nem egy estére, hanem háromra való darab. Tizenhárom fölvonásban játszik, minden fölvonás egy darab világtörténet; ha az ember élvezni akarja, körül kell raknia magát Rotteckel és Schlosserrel. A kik a darab elején iskolás-gyerekek, a vége felé már nyugalmazott generálisok s mikor az utolsó fölvonás hősei egymás ellen fenik a kardjaikat, akkor az első fölvonások hősei már mind meghaltak s a Szikszaiiban ülnek a vacsoránál. Csak maga a Mándrucz király állja ki mind a tizenhárom fölvonáson keresztül. A szakála is megőszült már, a fogai is kihullottak; beszélni is alig tud már; csak úgy támaszkodik székhez-mihez, a mikor jár.

De hát mért ijedtem én meg olyan nagyon a Mándrucz királytól?

Elmondom rendén.

A fölirati vita kezdődött; odabenn meleg volt, kimentem friss dohányfüstöt színi a folyosóra, ott pedig szembe találkoztam Gyulai Pállal. Elfogott, nyakon csípett.

- Hallja az úr! Küldje már haza a pályadarabokat; mert más is akarja azokat olvasni.

- Huszonhármát már hazaküldtem.

- A huszonnegyedik még ott maradt.

- Az a Mándrucz király. Ezer bocsánatot kérek. Nagyon hosszú volt s most olyan rövidek az éjszakák.

- Toldja meg az úr a nappallal az éjszakát: ne alügyék olyan sokat. Az a darab holnap ott legyen az akadémiában.

Jó szerencsémre odavetődött Beöthy Ákos. Akkor Gyulai azt ragadta meg s kegyetlenül belekapaszkodott. Én megmenekültem.

Siettem is haza komfortábeli szárnyakon.

Neki ültem a Mándrucz királynak. Föl sem keltem, a míg a temetésére szóló harsonák meg nem zendültek.

Ezzel is készen voltam hát. Még csak haza kellett volna szállítani az Akadémiába a darabot.

Ekkor betoppan hozzám Nagy Miklós! A ki ismeri Nagy Miklóst, az bizonyára tudni fogja, hogy miért írjuk a nevét fölkiáltó jellel? Hozott egy hosszú cikket, a mit meg kell tetemesen rövidíteni, aztán meg egy rövid cikket, a mit ki kell toldani huszonegy sorral; se többel, se kevesebbel.

- Jól van, Miklóskám, meglesz. Csinálom.

- De mindjárt kell ám.

- Jaj, most sietek. Az akadémiába kell nyargalnom. Viszem a Mándrucz királyt, mert Gyulai megesz.

- Csak tessék itthon maradni s megírni a huszonegy sort. Majd elviszem én a Mándrucz királyt az akadémiába.

- De nagyon sok az!

- Elbirom. Kocsival vagyok itt.

- De el ne veszítsd! Az egekre kérlek.

- Én? És elveszíteni kéziratot!

Nagy Miklós barátomnak az az emlékezetes mondata, hogy ő sokkal jobban szereti a telet, mint a nyarat; mert a télikabát zsebeibe sokkal több kézirat, levél, kép, kefelevonat belefér, mint a nyáriéba. Rá mertem bízni a Mándrucz királyt.

Hát valami négy nap mulva csak benyit ám hozzám Pulay úr az akadémiából, azzal a szóval, hogy köszöntet Gyulai Pál úr, kiadom-e már valahára a tiz körmöm közül azt a Mándrucz királyt? vagy bracciumot küldjön.

Szentséges Apolló! Hiszen én már egy örökkévalósággal ezelőtt hazaküldtem a Mándrucz királyt.

- Nem látta azt senki az akadémiában.

- Nosza Gábor diák! Vágtass omnibuszhalálában Nagy Miklóshoz, az akadémiához! Keres-
sétek meg a Mándrucz királyt!

Ekkor voltam aztán megijedve.

Ha el talált veszni a Mándrucz király, mi lesz én velem? Elsikkasztani egy pályaművet, melynek joga van a pályakoszorúhoz! Hisz ez több a gyilkosságnál! Ez megölése a halhatatlanságnak! Erre még nincs is paragrafus a büntető kódexben! Mivel menthetem magamat a meggyilkolt szelleme előtt? Mi kárpótlást adhatok neki az elveszett tizenhárom felvonásért? Magam írjam meg újból az elveszett Mándrucz királyt? Tudni kellene ahhoz! No még ilyen szorongattatások között nem éreztem magamat soha.

Felfogadtam erősen, hogy ha most az egyszer kiszabadulhatok ebből a hinárból, soha többet nem leszek bíráló.

Végre estefelé haza került a Gábor diák: szegény jó fiú, étlen szomjan üldözte egész nap a Mándrucz királyt, míg végre rátalált valahol az akadémia valamelyik szögletében. Jött nagy örömmel jelenteni a nagy diadalmat: «Meg van a Mándrucz király».

A gellérthegyi czitadella esett le a szívemről.

...De meg is tartom a fogadásomat!

EGY ÚR ÉS EGY ASSZONYSÁG.

(Igaz történet.)

Egy egész elsőosztályú félkupénak az árát fizette meg Budapesttől Párisig az orient-expressz-vonaton, hogy egyedül lehessen. A dejeunert is oda vitette fel magának. A pinczérnek adott egy forint borravalót, a kalauznak kettőt. Az ujságáruló kis leánynak a kosaraitól minden hirlapot felvásárolt.

A második csengetés után benyit hozzá a kalauz s ezer bocsánatkérés mellett azt mondja:

- Méltóságos uram, engedjen meg, egy úri dáma nem kap helyet.

- Hát én adjak neki a kupémban?

- Ha lenne olyan nemeslelkű.

- Szép-e?

- Tessék megnézni az ablakon keresztül.

Fölkelt és kinézett.

- Teringettét! Milyen termet! Micsoda tüzes szemek! Ezekkel egy ördögöt meg lehetne téríteni. Eh! Mondja ön annak a hölgynek, hogy én szenvedélyes szivarozó vagyok.

- Hisz az a hölgy is az: épen azért nem kap helyet sehol a dámenkupékban, mert nem tudja nélkülözni a szivarozást, ott pedig nem engedik meg neki.

- A menyköbe! Akkor ez egészen nekem való utitárs. Szívesen látom.

A hölgy bejött, valami köszönetformát rebegett. A kalauzzal elhelyezteté az utitáskáját, meg a hosszúnyelű en tout castját s leült az ajtó melletti szegletbe. Hosszú keztyűi voltak s divatos aranyláncz karperecei, lecsüggő golyókkal.

Harmadikat csengettek, a mozdony fűtyült, a vonat megindult, a kalauz sorrajárta a szakaszokat, keresztülcsikkentve az utijegyeket, azután betette az ajtót.

Egyedül maradtak. Egy fiatal hölgy és egy fiatal úr.

A hölgy barna volt, fekete szemekkel, az úr szőke, tengerszinszemű.

A hölgy elővett az oldalán lógó táskából egy szivart, a legvastagabb regáliákból: a szájába dugta s az úti tűzszerszámmal rágyújtott.

- Szabad kérem. Mondá az úr, ki egyelőre a cigarettánál kezdte.

- Tessék! szólt a hölgy, az égő szivart tűzcsókra nyujtva.

Azzal füstöltek versenyben.

- Nagysám Bécsbe utazik?

- Nem. Tovább.

- Talán Párisba?

- Még annál is tovább.

- Tán épen Londonba?

- Nem. Én New-Yorkba megyek.

- Ah! Ez nevezetes találkozás! Én is épen oda utazom.
 - Akkor egész odáig együtt utazunk.
 - Ez nagyon kellemetes. Üzleti ügyben méltóztatik?
 - Nekem üzleti ügy. Szerződéselem van egy amerikai impreszárióval.
 - Ah! Nagysám művésznő? Ez nagyon érdekes.
 - Igen. Az vagyok.
 - Az operai téren.
 - Nem, uram.
 - Tehát a koreográfia mezején?
 - Az sem.
 - Talán hát a magasabb régiókban? Lóháton, vagy épen a sodronykötélen? A levegők királynéja?
 - Olyanforma. Én vagyok a «Magneta».
 - Ah! Ezért volt hát olyan ismerős az arcza! Most már egészen otthon vagyok.
- E közben a fiatal úr egész közel huzódott a szép hölgyhöz.
- Ugyan mondja meg kegyed nekem, bájos Magneta, mi annak a titka, hogy ön ott függ a levegőben, semmihez sem támaszkodva, semmi sodronyhoz sem kötve, fejjel lefelé fordul, majd a földtekét kirugja a lába alól s ott marad a semmiben?
 - Hja uram, ez az én művészetemnek a titka. Ezt én el nem árulhatom, mert én ebből a titokból tartom fenn az existenciámat.
 - De hátha én ezt egy egyenértékű titokkal váltanám be.
 - Az már más volna.
 - Látss, nagysám, mi egész Európán és az Oceánon így utazhatnánk keresztül, mint férj és feleség. Én viselném kegyednek minden kiadását, teljes ellátását és az utiköltséget.
 - Hát ez nem megvetendő ajánlat. Hanem előbb én nekem kellene tudnom, hogy ön kicsoda, micsoda? Mert mindenféle emberrel én viszonyba nem léphetek.
 - Hogy kicsoda, micsoda vagyok? arra feleljen meg a tárczám.
- Ezzel kivette a fiatal úr a bőrtárczáját, végig pergetett az ujjaival a hölgy előtt egy bankjegy csomagot, mely lehetett száz darab ezres.
- Ez már meggyőző, mondá a szép hölgy s kivette a szivart a szájából. Tehát úgy utazunk, mint monsieur és madame.
 - Megengedi nagysám, hogy behuzzam az ablakfüggönyöket?
 - A hogy önnek tetszik.
- Mikor ez megvolt, azt mondá a gavallér:
- Megbocsát nagysám, - ha én itt most átöltözködöm.
 - Nem fog zsenirozni.

Az ifju úr elővette az utitáskáját s aztán kisedett belőle egy - jupont, egy alsószoknyát, egy tricot-taillet, egy fichut, egy fauxcolt, egy ruhaderekat, egy turnürt, egy pár könyök-keztyüt, meg egy fejdísznek való capottot, ehignonnal együtt.

Ezeket mind felszedte magára (természetesen a férfiruhákat előbb lerakva). Végül egy kissé ki is puderezte az arcát s finom kínai festékkel pirossá tette: nem lehetett rajta észrevenni a borotválást.

- Van önnek valami oka erre a maszkerádra? Kérdezé a szép hölgy.

- Egy kis okom. Ezek a bankjegyek sirnak.

- Értem; ki akarja ön kerülni, hogy valami személyleírásba beleilljék.

- Csitt! Ha New-Yorkba megérkezünk, tizezer forintot ajándékozok önnek a titoktartásért.

- De már most egy kis baj lesz. Mondá a hölgy. Ha Bécsbe megérkezünk, vagy még hamarabb is, ha a kalauz bejön: látni fogja, hogy itt egy úr és egy asszonyság helyett két dáma van s ez egyszerre gyanut fog nála kelteni. Nem jó volna, ha én meg most átöltözködném férfinak?

- A lelkemből beszél, szép Magneta!

- Az ön ruhái épen jól illenének én rám.

- El vagyok bűvölve az eszme által.

- Hát kérem, forduljon addig az ajtó felé, a míg átöltözöm. A kalauz be ne találjon jönni. Nagyobb csalódás kedvéért oda kölcsönözném önnek a karpereczemet.

- Köszönöm, nem szeretem a lánczot a kezemen, még ha aranyból van is.

A delnő rövid időn készen volt az átalakulással: tökéletes fess gavallér lett belőle.

- Már most visszafordulhat ön.

Az úr el volt ragadtatva: Azt mondá az átöltözött hölgynek:

- Most már senki sem fogja mondani, hogy nem vagyunk férj és feleség. Én a feleség, kegyed a férj. Tökéletes a csalódás.

- Már most hát mondja meg kegyed, szép tündérnő, miután nincs közöttünk többé titok, hogyan lebeghet a levegőben a bűbajos Magneta, minden támasz nélkül?

- Azt én nem tudom önnek megmondani, mert magam sem tudom. Hanem mondok önnek valami más titkot, a mi önt érdekelni fogja. Én nem vagyok Magneta kisasszony, hanem vagyok a budapesti rendőrségnek detektívje; a ki azért jött ide, hogy önnek a gallérját megcsípje s elvezesse Fortuna - de nem az istenasszony - ölelő karjai közé. És már most csakugyan kölcsönözök önnek egy pár karpereczet: csakhogy nem aranyból.

Pozsonynál aztán szépen kiszállt az ifju szerelmes pár, egy úr és egy asszonyság; csakhogy nem karonfogva, hanem egyik a másikat nyakonfogva.

PULVIS ET UMBRA SUMUS.

(Isa por ees chomuv vogmuk.)

Az «Isten kertjében» jártam. Ezzel a szép névvel ruházták föl a temetőt.

Mikor az ibolyák nyílnak, ki szokunk menni a leánnyommal a kerepesi temetőbe: a «mieinknek» a nyugvó helyéről gondoskodni, hogy tavasztól őszig nyíló virág legyen rajtuk; a legelső magunk viszzük oda: az ibolyákat. Ők azt szerették nagyon.

A kapubejáratnál van egy ház, melyben a megrendeléseket elfogadják. A hivatalszoba mindig tele van: három kanczellista meg egy főnök alig bír eleget tenni a kegyeletes óhajlásnak.

Mikor a magunk ügyét elvégeztük, az irodafőnök valamit sugott a fülembe.

- Az élő költők gondolnak-e a megholt költőkre?

Bátran merem azt felelni, hogy bizonyosan gondolnak.

Erre aztán a derék hivatalfőnök elővette a maga lajstromát.

Neki is van katalógusa, a hogy a bibliotekariuskoknak szokott lenni: melyik szekrényben, melyik fiókban található ez és amaz író «összes munkáival».

Csak az az egy különbség, hogy a melyikünk egyszer egy országos bibliotékába belekerült: az ott aztán a napok végéig ott marad; ott lepheti a por; de nem úgy ám a kerepesi nagy antiquariatusban.

- Nézzen ön ide: - Garay János, - Obernyik Károly, - Papp Endre, - Sztrokay, - Vahot, mind a Numero VIII. tábláiban elhelyezve. - Harmincz esztendő eltelt. - Rendszabály következtében harmincz év multán a parcellák új mivelés alá kerülnek. - Nem lehet máskép. Sok a halott. Nincs hely. A régiek helyt adnak az ujaknak.

- S mi történik a régiekkel?

- Azoknak a maradványai egy közös sirba lesznek eltakarítva.

- A fölmondás már megtörtént. - Folyó évi november elsejéig lehet gondoskodni. - Azontúl a rubrikában levő költők mind egy sirba lesznek hányva.

Hát az Isten kertjének is van «ugar» része!

Végig jártunk benne.

Szép dolog meghalni, de elfeledtetni még szebb.

A halmok elsimultak már, a sarkövek félredültek: az írást benőtte rajtuk a sárga tarjag. Jobb is, hogy eltakarta, legalább nem olvashatni rajtuk: «Örök nyugodalmat.» (Harmincz esztendeig.) - «nemzetének büszkesége.» (Ki tud róla?) «Él szíveinkben.» (Hol a szívek?) A tavalyi labodaszárak közül egy vas sirkereszt áll ki, de azon a Jézus alak már veres a rozsdától s arcz nem látszik rajta. Egy-egy loboralaku vén életfa védi még a maga halottjának az emlékét, megkapaszkodva a gyökereivel a pázsitban. Majd azt is kivágják. Egy behorpadt sir mellől kirohadt már a keresztfa; a kő is kidült mellőle, a rá ültetett liliomok is (vándorló virágok!) elszöktek mellőle erre-arra, hanem azért még tavaly halottak napján láttam a fejénél elhelyezve egy koszorút s annak a közepében egy égő mécsest. Erre még most is emlékezik valaki! Ezért még most is dobog egy szerető szív.

Micsoda szeretet lehet az, mely tartósabb a kőnél, vasnál, hűségesebb a liliumgyökérnél?!

S a jövő halottak napján már ki lesz hanyva innen a nagynevű halottak sarköve s a névtelen halott mécseskéje egyaránt. Kell a hely az új beköltözőknek.

Csak harmincz esztendeje mult.

Garay János, a Kont ballada írója: a kinek honi költeményeit minden színpadon, minden díszünnepélyen szavalták; a kinek Háy Jánosát minden iskolában és minden úri teremben emlegették; a kinek emlékére nemzeti gyűjtés indult meg nagy sikerrel. - Por és hamu.

Obernyik Károly. Az akadémiai pályadíj nyertese, «Brankovics György» szerzője; a «tizek» egyike. - Por és hamu.

Papp Endre, Sztrokay, Vahot: koruknak nagyhatású kedvencei; munkás férfiai a nemzeti újjáébredés korszakának. - Por és hamu.

Hiszen az, hogy por és hamu vagyunk, nem bánt: jól van így; de hogy nem hagynak bennünket nyugodtan ott aludni, a hol por és hamu lettünk: ez fölháborít.

Azt mondjátok: «Omnes eodem cogimur.» (Hisz mind oda csikartatunk.)

Miért kellene külön sors a poétáknak? Van nekik valami kiváltságuk a halál után?

Igenis van!

«Mi», a kik egész életünket arra áldoztuk, hogy a hazai nyelv, közművelődés, a nemzetiség diadalra juttatásához fejünknek minden gondolatjával hűségesen szolgáljunk: követelhetjük azt, hogy ezekkel a mi kifáradt koponyáinkkal holtunk után ne gurigázzanak.

A legközelebb sorra került költőtársaim hamvainak védelmére szót emelhetnék én azon testületknél is, melyek pályatársi viszonyban állnak az elhunytakhoz. Felhivhatnám a magyar akadémiát, a Kisfaludy-társaságot, a Petőfi-társaságot; az írók és művészek körét, az «Otthont», hogy dicső emlékü elhunytaink hamvainak tisztességes elhelyezéséről gondoskodjanak, s hiszem, hogy azt meg is fogják tenni. De én nem ide folyamodom, hanem egyenest Budapest főváros közönségéhez, képviselőtestületéhez és tanácsához. Kiáltok sürgető szóval: «hagyják békével aludni a «nemzet napszámosait!» Ha egy parcelláját az Isten kertjének újra beültetjük, ne ássuk fel azt a helyet, a hol a szellem bajnoka nyugszik; mert annak még a pora is fáj! De hozzuk meg azt az áldozatot a kegyeletnek, hogy a hol egy költő, egy művész sarkövének fűzfájára találunk, azt ott hagyjuk tiszteletben a századok századáig, s nem bántjuk sem a sarköt, sem a fűzfát!»

Hiszen egy új sirveremnek az ára csak száz forint. S száz forintot talán megér egy költő, egy művész még holtá után is.

A BUDAPESTI SAMARITÁNUSOK.

Husvéthoz egy hétre vasárnap a főváros valamennyi keresztyén templomaiban, katolikus és protestáns papok egyértelműleg erről a textusról fognak egyházi szónoklatokat tartani.

«Máté evangéliuma X. részének 25-ik és következő versei.»

Ezek tartalmazzák a szentírás egyik legszebb legendáját, melyet világi írók túl nem szárnyalhatnak soha.

Egy törvénytudó azt kérdi Jézustól, mely uton lehet a mennyországba bejutni? Jézus idézi a törvényt: «Szeresd az Istent teljes lelkedből és szeresd a felebarátodat, mint saját magadat.»

«De ki légyen az én felebarátom?» kérdezi a farizeus.

Erre a Megváltó mond neki egy történetet.

Egy utazót, a ki Jeruzsálemből Jerikóba vándorolt, útközben megtámadnak a rablók, mindenéből kifosztják, s magát nehéz sebekkel elborítva, ott hagyják az út közepén.

Arra jön egy papi ember: félretér az útból, kikerüli a sebesültet és ott hagyja fetrengeni.

Azután jön egy levita, meglátja a sebesültet: kitér előle s engedi kinlódni.

Utoljára jön egy Samaritánus, az könyörül a sebesültön, fölteszi a lovára, bort és olajat tölt a sebeibe, s aztán elviszi magával a vendégfogadóba: ott ápolja mig életre tér. És aztán pénzt ad a fogadósnek, utasítva őt, hogy a sebesültet ápolja tovább; ha elfogy a pénz s több lesz a költség, visszatértet azt is meg fogja neki téríteni.

«Már most e három ember közül melyik volt a sebesültnek a felebarátja?» kérdezi Jézus.

«Bizonyára a Samaritánus volt az.»

«Tehát eredj és tégy hasonlóul: akkor megtalálod az utat a mennyországba.»

.....Milyen fenséges, és mennyire igaz képlet ez! Minden szó Isten szava benne: az alap-gondolat az egész emberiségé.

S a mi legmegragadóbb, az, hogy a Megváltó épen egy Samaritánust választott e legenda hősének.

Ez volt a leggyűlöltebb faj Palæstinában: a Samaritánus; a ki nem ment el Babylonba a fogságra, akinek meg volt tiltva az igazhivőkkel egy tálba mártani, a kinek nem volt szabad az ő templomukba belépni, az ő falujokban meghálni, az ő leányaikat feleségül venni: a megvetett, a kitzsított testvér.

És Jézus azt mondta: «ez a te felebarátod; mert irgalmat cselekedett a nyomorulttal, s mikor megszabadította, nem kérdezte tőle, hogy mely nemzetségbe való».

S a Megváltó ezen szavai óta a «Samaritánus» név egyértelmű az irgalomtudóval, az ember-szeretővel. Erről fognak szónokolni a szent helyeken husvét utáni úrnapiján.

S ugyanekkor egész délig nyitva lesznek a templomok, s azoknak az ajtajában Budapest hölgyei a társadalom minden osztályából, könyöradományokat fognak gyűjteni az ájtatos közönségtől, a budapesti Samaritánus egylet számára.

Mi az a Samaritánus egylet Budapesten?

Megmentője az útfélen hagyott nyomorultaknak.

Mert nincs nyomorultabb teremtese a kerek világnak annál a szerencsétlen embernél, a kit a kórházból kibocsátanak - meggyógyultan.

Addig, a míg beteg volt, meleg szobája volt, ápolták, táplálták, jó szót adtak neki, még az álmát is őrizték; mikor aztán elmúltak a lázak, a sebek begyógyultak: ki kell mennie a világba; mert a hely kell új betegnek. S a felgyógyultra nem vár a világban sem meleg szoba, sem meleg sziv; ott áll rokontalan, hajléktalan, öltözetlen, a hideg ég alatt. - Nyár volt, a mikor a kórházba felvették, s zordon tél idején bocsátják el onnan, ugyanabban a szellős köntösben, a mit magával hozott. Kijön féllábbal, nyomorék lett, munkaképtelen. Értelmes, tanult hivatalnok volt, azt a hivatalt a betegsége alatt mással töltötték be. Ajtóról-ajtóra jár, sehol sem fogadják: lábbadozó beteg számára nincsen alkalmazás. Talán van otthona valahol vidéken: de egy fillérje sincs az útra, gyalog utazni meg nincs jártányi ereje. Koldulni meg nem tud, szegényli, de nem is szabad, mert befogják érte, mint csavargót.

Ezeknek sorsát enyhíteni alakult meg tavaly a Samaritánus egylet. Dr. Müller Kálmán, a fővárosi kórházak igazgatója, kinél tudományos praxis az emberbaráti sziv tapasztalataival testvéresült, indította meg e nemes mozgalmat, melynek vezetését a legnemesebb szivű úrhölgyek egyike, gróf Szapáry Gézané vállalta el.

Ezek a Samaritánusok gondoskodnak róla, hogy a kórházból elbocsátott felgyógyult Lázároknak az első kilépés a világba lehetővé legyen téve. Adnak nekik meleg öltözetet, a sántának műlábát, a tracheotomiával megszabadítottak ezüst légzőcsövet; annyi pénzt, hogy egy ideig meleg ételt, fekhelyet szerezzen magának, a míg munkájával kenyeret találhat; utiköltséget, hogy hazavándorolhasson.

«Ezek a te felebarátaid!» Mondá az Idvezítő. «Eredj és tégy úgy, miként ők!»

....Erről fognak husvét utáni vasárnap (ápril 12-ikén) Budapest templomaiban a hitszónokok prédikálni: ezeknek fognak Budapest legkegyesebb hölgyei a templomajtóknak könyöradományokat gyűjteni.

«Eredj! És tégy hasonlatosképen!»

ÚJ FÖLDESÚR.

(Kiegészítés az «ab invisis»-hez.)

Épen az ab invisis utolsó cikkét irtam; korán reggel nyolcz óra volt, mikor a szolgálattevő-lélek jelenti, hogy itt van egy úr, a ki beszélni akar velem: ime a névjegye.

A névjegyen ezt olvasom: «Csáky András.»

Ez magyar nemesi név: - magyar nemes nem jár 8 órakor látogatóba - Budapesten.

- Kérdezd meg a tisztelt úrtól, hogy mi tárgyban akar velem értekezni.

- Kérdeztem már, de olyan nyelven beszél, a mit nem értek.

- Akkor küldd be.

Egy középtermetű szikár férfi jön be az ajtómon s francia nyelven kíván jó reggelt.

- Miben lehetek szolgálatjára?

Elmondja, hogy ő Csáky András; nem magyar, hanem lengyel nemes; nem beszél, csak francziául, meg lengyelül, németül keveset.

- Hát maradjunk a francziánál. Miben lehetek szolgálatjára?

Az én látogatóm előadja, hogy ő lengyel nemes; velünk magyarokkal nagyon rokonszenvez: egész családjával idejött Budapestre. Itt azonban senki ismerőse nincsen. Engemet ismer a munkáim után, a mik lengyelre le vannak fordítva, ezért fordult egyenesen hozzám.

Ezt a bevezetést már többször hallottam.

Eszembe jutottak az Árpád fiam vak festői.

- Tehát valami segítségre volna önnek szüksége.

- Igen is: önnek a segítségét veszem igénybe, a kiről tudom, hogy a lengyeleknek olyan jó barátja.

Én már elkezdtem a tárczám után keresgélni.

- És mi volna az a segítség, a mit én nyújthatnék önnek?

- Arra kérem önt, hogy utasítson ön engem Budapesten egy olyan prókátorhoz, a ki engem nem fog megcsalni.

Ne adj' Isten! Ez jól kezd.

- De hát minek önnek egy olyan ügyvéd Budapesten, a ki önt nem csalja meg?

(Ez csakugyan új motivuma az idegenek forgalmának fővárosunkban.)

- Hát mert én akarok vásárolni itten valami jót.

(Az persze az én hibám, hogy a francia szólásmódot nem értettem meg jól.)

- Valami jót vásárolni? De hisz, uram, az itt nálunk egészen szokatlan valami, hogy valaki, a ki valami jót akar vásárolni, ügyvédet hordjon magával.

- Hát én félek, hogy rászednek; mert nem tudok sem magyarul, sem németül; csak francziául, meg lengyelül.

- De ne féljen ön e miatt, uram, egy csöppet sem! Legyen nyugodt. A mi boltosaink mind tudnak francziául. S akár bőröndöt, akár úti bundát akar ön vásárolni, nem csalják azok önt meg, ha ügyvéd nélkül megy is a boltjukba.

- De én nem bőröndöt vagy lábszákot akarok venni az utra; hanem egy nagy nemesi birtokot akarok vásárolni és itt letelepedni.

Ekkor világosodtam aztán fel, hogy kivel van dolgom!

- Tessék leülni a kanapéra!

Azonnal megírtam az ajánló levelet egy híres parlamenti czelebritáshoz, a ki a mellett jóhitelű ügyvéd s átadtam a látogatómnak. Megköszönte, eltávozott.

Azóta néhány hét elmúlt.

Ma ismét reggel 8 órakor behozták a látogató jegyét.

«Csáky András.»

A találkozásnál egy levelet nyujt át attól az ügyvéd barátomtól, a kinek ajánlottam az ügyét.

A levélben azt tudatja velem a barátom, hogy a lengyel nemes úr a tegnapi napon lett hivatalosan beiktatva a szép, nagy nemesi birtokba Tápió-Bicskén, melyet a Bicskey-családtól vásárolt meg örök áron.

Én gratuláltam hozzá a látogatómnak.

Ő megköszönte nekem, hogy olyan becsületes ügyvédhez utasítottam; nagyon meg van elégedve a vétellel. Azzal lengyel szokás szerint megcsókolta a vállamat, megszorította a kezemet s biztosított róla, hogy mind ő, mind a fiai igaz jó magyar hazafiak fognak lenni. Segítse őket az Isten!

.... Hát ilyen kellemetes csalódások is vannak az ab invisisben.